

YSTÄVYYDEN MONET KASVOT

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien
Liiton kanssakäyminen liennytyksestä Prahan kevääseen

Karli Kelk

Yleisen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Tammikuu 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Karli Kelk	
Työn nimi – Title Ystävyysmonet kasvat: Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien Liiton kanssakäyminen liennytyksestä Prahan kevääseen	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Tammikuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 187+2
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielmassa käsitellään Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien Liiton (SDPL) välisiä suhteita vuosina 1955–1968. Työn keskeisin kysymys koskee sitä, minkälaisista ideologioista sekä toiminnallisista kanssakäymistä oli Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien Liiton välillä. Ja ennen kaikkea mitä kanssakäymisellä haettiin sekä minkälaisiin tuloksiin lopulta päästiin? Tutkimuksessa haetaan myös vertailevilla ja lähdekriittisillä tutkimusmenetelmillä vastausta kysymykseen, millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä oli poliittisesti vastakkaisiin leireihin kuuluneiden maiden pioneerijärjestöjen toimintojen ja toimintaperiaatteiden välillä. Oliko pioneerisuhteissa mahdollisesti havaittavissa ylä- tai alamäkiä tutkimuksessa asetetulla ajanjaksolla, ja nousiko pioneerijärjestöissä vuosien kuluessa esille tiettyjä henkilöitä, jotka toimillaan edistivät kanssakäymistä Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorison välillä?</p> <p>Työn alkuperäislähteinä ovat molempien pioneerijärjestöjen dokumenttiaineistot. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön aineistosta käytetään kolmea asiakirjakokonaisuutta: Neuvosto-Viron Komsomolin keskuskomitean kouluosastoa, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon sekä saman järjestön neuvoston täysistunnon pöytäkirjoja. Tutkimuksessa on käytetty SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistöä, SDPL:n toimintasuunnitelmia, monisteita ja kirjeitä, liittotoimikunnan sekä työvaliokunnan pöytäkirjoja.</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan aluksi pioneerijärjestöjen taustoja ja toimintamahdollisuuksia omissa maissa. Työssä on pidetty jatkuvasti esillä yleistä historiallista kehystä, joka on sidottu pioneerijärjestöjen arkeen. Vuosien saatossa tapahtuneet valtuuskuntien vierailut, kirjeenvaihtotoiminnan alkaminen sekä kaikenlainen muu yhteydenpito tulevat esille työn luvuissa kronologis-temaattisesti. Tutkimus on käsiteltyjen lähteiden valossa avannut Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorison välille uuden ”sillan”, joka on ollut unohdettuna historian lehdille menneinä vuosikymmeninä. Aluksi ”sillanrakentaminen” Suomenlahden yli kahden ”edistysmielisen” varhaisnuorisjärjestön välille tapahtui pioneerien välisellä kirjeenvaihdolla. Kirjeenvaihtoveruus ei kadonnut unholaan edes valtuuskuntien Neuvosto-Viron-matkojen alettua 1950-luvun toisella puoliskolla. Kesti huomattavan kauan ennen kuin SDPL saattoi puhua yhteistyöstä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa ja näkymätön ystävyys tuli näkyväksi. Neuvosto-Viro oli Suomelle kuin ”sillanpääasema”, josta oli mahdollista saada pioneeritietoutta sekä ystäviä. Samalla Suomi oli Neuvosto-Viron pioneerijärjestölle portti länteen, jossa kourallisen verran neuvostovirolaisia pioneereja tai pioneeriohjaajia vieraili vuosittain joko Neuvostoliiton tai Neuvosto-Viron valtuuskunnissa. Harmittomasta kanssakäymisestä olikin vuosien saatossa kehittynyt toimiva ystävyys ”silta” Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välille.</p>	
Asiasanat – Keywords Suomen Demokratian Pioneerien Liitto, Neuvosto-Viron pioneerijärjestö, Komsomol, Neuvosto-Viro, Neuvostoliitto, pioneerit, kasvatustyö, kanssakäyminen, kirjeenvaihto, valtuuskunnat.	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
1.1 Tehtävä	1
1.2 Aikarajaus	4
1.3 Käsitteet	7
1.4 Lähestymistavat	8
1.5 Tutkimusaineisto	12
2 Pioneerijärjestöjen alkutaipaleet Neuvosto-Virossa ja Suomessa	20
2.1 Pioneereja Narvanjoen länsi- ja itäpuolella	20
2.2 Neuvosto-Viron koulujärjestelmä pioneerikasvatuksen toteuttajana	24
2.3 Voittajina uuteen Suomeen.....	30
3 Pioneerijärjestöjen toiminta	35
3.1 Puuhastelua ja vakavailmeistä kasvatustyötä Neuvosto-Virossa	35
3.2 Suomen Demokratian Pioneerien Liiton toiminta	40
4 Alkavat yhteydet suojasään alkuvuosina	45
4.1 Kirjeenvaihdolla rakentamaan ystävyyttä	45
4.2 Sopivia henkilöitä Neuvostoliittoon ja Suomeen	50
4.3 Ulkomaanmatkoja liennytystuulissa.....	56
4.4 Lupauksia ja pettymyksiä pioneerisuhteissa	61
5 Muutoksia pioneeriarjessa 1950- ja 1960-lukujen taitteessa.....	68
5.1 Pioneerit ja uljaat päämäärät.....	68
5.2 Pioneeriateikot ja haasteelliset koululaiset	73
5.3 Taistelu nuorista ja vanhoista sieluista	85
5.4 Suomen Demokratian Pioneerien Liiton 15-vuotissyntymäpäiväjuhlat ja kirjetuoksuinen Neuvosto-Viro	91
6 Kanssakäymistä entisin keinoin	98
6.1 Neuvostoliittolaista kirjeenvaihtoa ja tiedonvälitystä.....	98
6.2 Kansainvälisiä leirejä ja nuorisofestivaaleja Helsingissä	108
6.3 Ystävyyslinjat ja pioneeriköyhyyttä	116
6.4 Valtakielen kivikkoisen valloitusretki.....	122
7 Neuvosto-Viro avautuu – entä Suomi?	130
7.1 Laivayhteyden merkitys pioneereille	130

7.2 Merelliset mahdollisuudet	137
7.3 Aatteellista linjattomuutta ja Tõnu Meltsasin tapaus	145
8 Hiihtäen ja taistellen kohti 1960-luvun loppua.....	155
8.1 Erilaisia hiihtomaaotteluita.....	155
8.2 Kanssakäymisestä virallisempaan yhteistyöhön.....	160
9 Päättäntö.....	169
Lähteet	176
Liitteet.....	188

1 JOHDANTO

1.1 Tehtävä

Porvarillinen Viron tasavalta muuttui Eestin sosialistiseksi neuvostotasavallaksi (SNT) kesällä 1940, jolloin maa liitettiin Neuvostoliiton monikansalliseen neuvostoperheeseen. Natsi-Saksan armeijan miehitettyä Viroa kolmen vuoden ajan¹ puna-armeija otti maan haltuunsa syyskuussa 1944. Nyt oli tie raivattu auki sosialistisen yhteiskunnan rakentamiseksi voitetussa maassa. Uuden keskushallintovallan ansiosta Viron koko yhteiskunnallinen elämä sai uudet neuvostoliittolaiset kehykset, joiden sisällä toiminta oli kuitenkin tiukasti Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (NKP) komennuksessa.²

Parinkymmenen vuoden ikäinen Baltian maiden pohjoisin ja väestöltään pienin valtio pyyhkäisti nopeasti historian unohdetuille sivuille. Uusilla vallanpitäjillä oli käsissään haasteellinen tehtävä: miten ja millä keinoin luoda tehokkaasti sosialistinen yhteiskunta Neuvosto-Viroon? Neuvostoliiton ideologinen isä ja sen johtaja, Vladimir Iljitš Lenin, sanoi jo aikanaan, että sosialismin eräänä tärkeimpänä apulaisena ja luokkataistelun terävimpänä taisteluvälineenä olivat lapset. Leninin mukaan lapset olivat raaka-aine puoluekoneistoa varten, joten heidän ideologinen kasvattaminen ja kouluttaminen vasemmistolaiseen oikeaoppisuuteen täytyi aloittaa jo varhaislapsuudessa. Nuoriso oli tulevaisuuden voima kommunistisessa puolueessa.³

Neuvostoliiton ensimmäisen miehityksen⁴ aikana, tarkemmin elokuussa 1940, perustettiin Suomenlahden eteläpuolelle Neuvosto-Viron pioneerijärjestö.⁵ Suomen varhaisnuorisolle avautui myös mahdollisuus päästä pioneereiksi toisen maailmansodan

¹ Katso tarkemmin natsi-Saksan miehitysajasta Virossa Kasekamp 2005, s. 196–211.

² Misiunas, Taagepera 1993, s. 76–79.

³ Vaino 1980, s. 7–9; Šišov 1980, s. 22–23; Varjo 1974, s. 105–107.

⁴ Neuvostoliitto siirsi kymmeniä tuhansia sotilaitaan Viroon lokakuussa 1939. Elokuussa vuonna 1940 Viro Liitettiin de facto Neuvostoliittoon. Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon kesällä 1941 päättyi Neuvostoliiton ensimmäinen miehitys Virossa. Katso tarkemmin Viron tukikohtakaudesta ja saksalaismiehityksestä Roiko-Jokela 1997, s. 182–184.

⁵ Martinson, Saarniit 1978, s. 106.

loputtua, jolloin Suomen Demokratian Pioneerien Liitto (SDPL) astui järjestökartalle.⁶ Alkuvuosien järjestäytymisvaikeuksien jälkeen SDPL⁷ kiinnostui myös kansainvälisyydestä ja siihen liittyvästä tematiikasta. SDPL ryhtyi hakemaan itselleen aatteellisesti sopivia veljesjärjestöjä sekä ystävyyskumppaneita Suomen rajojen ulkopuolelta. Erääksi mielenkiintoiseksi ystävyyskontaktiksi muodostui Neuvosto-Viron pioneerijärjestö laajoine ohjaajaryhmineen ja pioneeriosastoineen.

Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välisiä suhteita ei ole aikaisemmin tutkittu, joten tutkimuksessa hyödynnetään avarakatseisesti myös pioneeriteemaa sivuavia sekä siihen johdattelevia tutkimuksia. Suomen Demokratian Pioneerien Liiton historian on koonnut ja asettanut painokelpoiseen historiikkimuotoon toimittaja Esa Ålander kirjassaan *Punaisen liinan lapset. Suomen Demokratian Pioneerien Liitto ja sen edeltäjät*. Mielenkiintoisen lisäsävyn tutkimuksen lähteisiin tuo lyhyt pamfletti *XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa*, jossa pohditaan Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) asemaa SDPL:n ja Suomen Demokraattisen Nuorisoliiton (SDNL) toiminnoissa. Tämän teoksen kohdalla on huomionarvoista se, että pamfletti on painettu kommunisteja vastustaneen Veikko Puskalan⁸ omistamassa Kilama Oy:ssä⁹. Teoksen sisältöön ja sen yleissävyyteen vaikuttivat todennäköisesti oikeistopiirit, jotka kävivät alituista taistelua kommunisteja vastaan Suomessa 1950- ja 1960-luvuilla. Kerttu Varjon kirjoittama teos *Raportteja eri maiden nuorisojärjestelmistä ja kansainvälisestä nuorisotyöstä* selvittää lyhyesti Neuvostoliitossa toimineiden nuorisojärjestöjen periaatteita ja toimintasuuntia.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä on saatavilla varsin niukasti tieteellisesti hyväksyttyä tutkimuskirjallisuutta. Hyvin usein vasemmistolaisesta varhaisnuorisojärjestöstä kerrotaan lyhyesti ja koruttomasti aikansa neuvostovirolaisissa ensyklopedioissa ja kokoomateoksissa, esimerkiksi *Nõukogude Eesti*-, ja *Eesti Nõukogude Entsüklopeedia* -teoksissa. Kieltämättä Neuvosto-Viron pioneerijärjestö julkaisi itse aikoinaan monia ohjaajaoppaita sekä muita

⁶ Ålander 1995, s. 68.

⁷ Työssä käytetään pioneeriliitto- ja SDPL-termejä rinnakkain.

⁸ Veikko Puskala toimi aktiivisesti SDP:n tiedustelussa 1940-luvulla. Hän loikkasi SDP:stä TPSL:ään 1950-luvun lopulla. Puskalan tiedustelutoiminnasta hyötyi Suomen Yhteiskunnan Tuki 1950-luvun loppuvuosina. Katso tarkemmin Veikko Puskalasta Vesikansa 2004, s. 108–123.

⁹ Vesikansa 2004, s. 123.

järjestötoiminnasta kertovia teoksia. Esimerkiksi H. Tänavsuun toimittamat teokset *Vanempioneerijuhi käsiraamat I ja II* antavat aikalaiskäsityksen pioneeriohjaajien toimenkuvasta sekä päämääristä pioneerijärjestössä. Molemmat teokset on asetettu kriittiseen tarkasteluun kirjoissa esitettyjen faktojen suhteen, mutta toisaalta niiden välittämä tietoaines pioneeriohjaajien arjesta ja toimintakulttuurista on kaikesta huolimatta varsin käyttökelpoista aineistoa tässä tutkimuksessa.

Neuvostovirolaisen yhteiskuntatieteilijän Mikk Titman toimittama juhlakirja 40 vuotta täyttäneestä Neuvosto-Viron kommunistisesta nuorisoliitosta (ELKNÜ)¹⁰ *Kommunistlik noorsooühing noorte elus* piirtää yleiskuvan Neuvosto-Viron pioneeriliikkeestä ja ELKNÜ:sta. Titma on käsitellyt Neuvosto-Viron pioneerijärjestöä ajan hengen ja tyylin mukaisesti vasemmistolaisessa sävyssä. Neuvostovirolaisen puoluehistorioitsijan Leonid Šišovin kirjoittamassa teoksessa *Eestimaa Kommunistlik Partei – kommunismi ehitamise organiseerija Eesti NSV-s* on pohdittu Neuvosto-Viron kommunismin rakentamista ja sen tulevaisuuden visioita. Molemmat voidaan määritellä kiistatta vasemmistolaisiksi kirjoittajiksi, mikä on otettu huomioon niitä hyödynnettäessä.

Uudemmasta tutkimuksesta on edustettuna Anu Raudseppin väitöskirja vuodelta 2005 *Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944–1985*. Raudseppin väitöskirjassa on sivuttu muun muassa kommunistista kasvatusta, Neuvosto-Viron pioneerijärjestöä sekä siihen liittyvää problematiikkaa. Väinö Sirkin ja Toomas Karjahärmin kirjassa *Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987* käsitellään laajasti sitä, miten Neuvosto-Viron yhteiskunta ja sen kulttuurielämä muuttuivat neuvostoaikana. Neuvosto-Viron yhteyksiä Suomeen sekä aiheeseen liittyvää muuta tematiikkaa on tutkittu muun muassa Mati Grafín ja Heikki Roiko-Jokelan kirjoittamassa teoksessa *Vaarallinen Suomi. Suomi Eestin kommunistisen puolueen ja Neuvosto-Viron KGB:n silmin*. Seppo Zetterbergin laatima kirja *Viron historia* on kattavin ja selkeästi nykyaikaisin teos veljeskansan historiasta. Erityisesti pitää mainita tämän teoksen neuvostoaikaa käsittelevät luvut, jotka antavat mielenkiintoisia yksityiskohtia tähänkin tutkimukseen. Enno Tammerin laatima teos *Nõukogude kool ja õpilane. Meie mälestused* ei ole peruslähtökohdiltaan tieteellinen

¹⁰ Virosi Eestimaa Leninlik Kommunistlik Noorsooühing. Komsomol ja ELKNÜ tarkoittavat samaa asiaa.

tutkimus, koska se sisältää neuvostoaikana eläneiden henkilöiden haastatteluja ja muistelmia muun muassa neuvostokoulujärjestelmästä, ylioppilaselämästä sekä pioneereista. Huolimatta kirjan epätieteellisestä ja kansantajuisesta otteesta, sitä ei ole voitu sivuuttaa tässä tutkimuksessa, koska se on pystynyt kertomaan tavallisten virolaisten käsityksiä neuvostoaikakauden koulusta ja pioneerien arjesta.

Tässä tutkimuksessa käsitellään Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien Liiton välisiä suhteita vuosina 1955–1968. Työn keskeisin kysymys koskee sitä, minkälaista ideologista sekä toiminnallista kanssakäymistä oli Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja Suomen Demokratian Pioneerien Liiton välillä. Ja ennen kaikkea mitä kanssakäymisellä haettiin sekä minkälaisiin tuloksiin lopulta päästiin? Tutkimuksessa haetaan vertailevilla ja lähdekriittisillä tutkimusmenetelmillä vastausta kysymykseen, millaisia eroja tai yhtäläisyyksiä oli poliittisesti vastakkaisiin leireihin kuuluneiden maiden pioneerijärjestöjen toimintojen ja toimintaperiaatteiden välillä. Oliko pioneerisuhteissa mahdollisesti havaittavissa ylä- tai alamäkiä tutkimuksessa asetetulla ajanjaksolla, ja nousiko pioneerijärjestöissä vuosien kuluessa esille tiettyjä henkilöitä, jotka toimillaan edistivät kanssakäymistä Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorison välillä?

1.2 Aikarajaus

Historia jaotellaan useimmiten lyhyemmiksi ajanjaksoiksi, jotta sen selittäminen olisi selkeämpää.¹¹ Näin on toimittu myös tässä työssä ottamalla tarkasteluun vähän yli 10 vuoden ajanjakso maiden varhaisnuorisojärjestöjen suhteissa. Neuvostoliiton johtajan Josif Stalinin kuoltua 1953 alkoi liennytyksen periodi kylmän sodan historiassa. Stalinin kuoleman seurauksena Suomenlahden eteläpuolellakin voitiin elää hetkellisesti vapaammin kuin sodanjälkeisinä raskaina vuosina¹².

Tutkimuksen aika-akselin alkamisajankohdan sijoittamista 1950-luvun puoliväliin perustellaan sillä, ettei yhteyksiä ollut Suomen ja Neuvosto-Viron välillä heti

¹¹ Boas 1972, s. 99.

¹² Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 37–38; Vahre 2005, s. 290.

sodanjälkeisinä vuosina¹³. Tätä tukee myös lähdeaineisto. On myös huomioitava eräs lähteisiin liittyvä olennainen seikka: Stalinin kaudella tehdyt päätökset saatettiin sekä yleisliittolaisella tasolla että myös neuvostotasavaltojen tietoisuuteen useimmiten puhelimitse.¹⁴ Mahdollisesti epäsäännöllinen tiedottaminen sekä sotaa seuranneet epävakaat vuodet olivat syynä siihen, että ne olivat asiakirjamäärältään ja laadultaan varsin niukkoja. On epätodennäköistä, että Stalinin kuoleman seurauksena Neuvosto-Viron pioneerijärjestö olisi heti ensimmäisenä askeleena lähtenyt rakentamaan ystävyys-siltaa yli Suomenlahden pohjoisten punaliinojen kanssa. Todennäköisesti ulkosuhteita tärkeämpiä asioita olivat oman järjestörakenteen vahvistaminen sekä Neuvosto-Viron yhteiskunnassa käynnistynyt asteittainen destalinisoinnin ajanjakso.

Noustuaan valtaan Nikita Hruštšov alkoi nopeasti häivyttää Stalin-kulttia Neuvostoliitossa, koska maa tarvitsi uusia tuulia. Hruštšov tuomitsi puheessaan Stalinin hallintokauden kovin sanoin NKP:n 20. puoluekokouksessa.¹⁵ Puhe oli teholtaan niin mullistava, ettei sen jälkeen mikään ollut enää entisellään Neuvostoliitossa. Hruštšovin elämää tutkineen amerikkalaistutkijan William Taubmanin mukaan Neuvostoliitto eikä Hruštšov itsekään koskaan toipunut tästä tapahtumasta.¹⁶ Neuvostoliiton kukistettua väkivaltaisesti Unkarin kansannousun vuonna 1956 lännessä luovuttiin Neuvostoliiton yhteiskunnan demokratisoitumisprosessin mahdollisuudesta.¹⁷ Tämän tutkimuksen aikarajauksen alkuajankohta perustuu ulkomaailmalta suljetun Neuvosto-Viron vähittäisellä avautumisella länsimaailmalle. Neuvosto-Viroon alkoi saapua 1950-luvun puolivälistä lähtien muutamia satoja ulkomaalaisia käsittäneitä delegaatioita, joista kuitenkin aluksi vain kolmasosa oli lähtöisin länsimaista¹⁸.

Tutkimuksen aika-akselin alkamisajankohtaa voidaan suomalaisesta näkökulmasta perustella siten, että vuonna 1955 SDPL ja SDNL erosivat muutaman yhteisesti vietetyn vuoden jälkeen erillisiksi järjestöiksi ja palautuivat entiselleen.¹⁹ Yhteisesti vietetyt liittovuodet (1952–1955) olivat vähentäneet pioneeriliiton jäsenistön määrää

¹³ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 35–36.

¹⁴ Raudsepp 2005, s. 17. (www).

¹⁵ Taubman 2007, s. 277–278.

¹⁶ Taubman 2007, s. 280.

¹⁷ Jürjo 1996, s. 180.

¹⁸ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 48.

¹⁹ Ålander 1995, s. 124–126.

sekä heikentäneet liiton toimintakykyä, joten itsenäisyyden palauttaminen oli lopulta kuin pelastus pioneeriliiton toiminnan jatkumiselle.²⁰ Neuvostovirolaiset lähteet tukevat omalta osaltaan samaa vuotta kuin suomalaisetkin lähteet. Yleisliittolainen pioneerijärjestö alkoi vuodesta 1955 lähettää pioneereja ulkomaanleireille muun muassa Suomeen. Samoihin aikoihin alkoi kapitalistisista sekä kansandemokraattisista maista vierailta valtuuskuntia Mustanmeren rannalla Artekin pioneerileirillä.²¹

Aikarajauksen sisälle jäävät myös presidentti Kekkonen tekemä epävirallinen Viron-matka keväällä 1964 sekä seuraavana vuonna jälleenavattu laivayhteys Helsingin ja Tallinnan välille. Molemmat tapahtumat osoittivat osaltaan liennytyksen saavuttaneen myös Neuvostoliiton läntisimmän neuvostotasavallan.²² Suomi-ikkunan avautuminen tai osittainen raottuminen neuvostovirolaisille ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että maasta olisi tullut mitenkään vapaampi tai demokraattisempi yhteiskunta, vaan Neuvosto-Viron valtiollinen turvallisuuspoliisi (KGB)²³ piti edelleen yhteiskunnan ohjaksia tiukasti käsissään.²⁴

Työn päättäminen vuoteen 1968 selittyy Tšekkoslovakian väkivaltaisilla tapahtumilla, joiden seurauksena myös Suomen kommunistit järjestöineen joutuivat sekavaan tilanteeseen. Kotimaisten kommunistien levottomuudet näkyivät myös SDPL:n toiminnassa ja sen päätöksentekoeleimissä. Neuvostoliitossa alkoi paluu 1960-luvun loppuvuosina kohti stalinismia: älymystöä ja toisinajattelihoita vainottiin, sensuuria kiristettiin ja Tšekkoslovakian kriisi ratkaistiin miehitysjoukoilla²⁵. Neuvostoliitto alkoi koventaa politiikkaansa Neuvosto-Viron lisäksi myös Suomeen suhteen. Prahan kevään tuloksena alkoi uusi ”viileämpi” kausi Neuvostoliiton ja Suomen välisissä suhteissa.²⁶

²⁰ Ålander 1995, s. 141.

²¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston täysistunnon alustusten teesit. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 21.

²² Roiko-Jokela 1997, s. 82, 225.

²³ Venäjäksi Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti, Neuvostoliiton valtiollinen turvallisuuspoliisi.

²⁴ Katso tarkemmin KGB:n toiminnasta Neuvosto-Virossa Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 49–59.

²⁵ Vihavainen 1991, s.107.

²⁶ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 101–102.

1.3 Käsitteet

Aluksi on kuitenkin selvitettävä työssä esille tulevat tärkeimmät käsitteet. Puhuttaessa SDPL:n suhteista Neuvostoliittoon käytettiin vaihtelevasti kanssakäyminen- tai yhteistyö-käsitteitä, ja siinä ohessa viitattiin myös suhteista Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön. Yleisliittolainen pioneerijärjestö oli yksi ja erottamaton kokonaisuus, joten suomalaisten ollessa kanssakäymisessä sen kanssa oltiin virallisesti yhteyksissä myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön. Toisin sanoen maiden pioneerisuhteissa oli erotettavissa erilaisia kanssakäymisen tasoja, joita oli mahdollista määrittellä julkisuuden tai virallisuuden perusteella: Moskova oli pioneerisuhteissa hierarkian huipulla, ja sen jälkeen tulivat neuvostotasavaltojen pioneerijärjestöt. Neuvosto-Viron pioneerijärjestö oli vain pieni osanen Neuvostoliiton pioneerijärjestöä, joten sillä ei voinut olla Moskovasta riippumattomia suhteita länsimaiseen varhaisnuorisojärjestöön. Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitea vastasi kaikesta neuvostonuorison kansainvälisestä yhteistoiminnasta²⁷, joten ehdot esimerkiksi Neuvosto-Viron pioneerijärjestön Suomen-suhteisiin saneltiin Moskovasta käsin. Aikalaisilleen kanssakäyminen oli turvallinen termi, joka oli luultavasti myös lähimpänä itse totuutta Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerisuhteissa.

Käsitteiden kanssakäyminen ja yhteistyö käyttäminen rinnakkain voisi aiheuttaa sekaannuksia tulkinnoissa. Jos käytettäisiin yhteistyö-termiä kanssakäyminen-termin sijaan Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerisuhteissa, sorruttaisiin kuitenkin anakronistiseen historiantulkintaan. Yhteistyö-käsite ei olisi välttämättä täysin väärä, mutta se ei tekisi oikeutta menneisyydelle ja siinä toimineille henkilöille. Nämä käsitteet ovat aikasidonnaisia, mutta ne kestävät tarkastelun läpi työn. Kalelan mukaan historiantutkijan ei pidä tarkastella tutkimuskohdettaan myöhemmän ajan käsitteitä ja ajatusmalleja hyödyntäen²⁸.

Molempien maiden pioneerijärjestöistä käytetään niiden virallisten nimien lisäksi myös varhaisnuorisojärjestö-käsitettä, koska nuorisojärjestö-käsitteellä saatettaisiin sekoittaa

²⁷ Komitea luotiin Neuvostoliiton nuorison antifasistisen komitean nimellä vuonna 1940, mutta 16 vuotta myöhemmin nimi vaihdettiin Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komiteaksi. Varjo 1974, s. 110–111.

²⁸ Kalela 2000, s. 84.

maiden pioneeri- ja nuorisoliittojärjestöt toisiinsa. Siksi on parasta erottaa omiksi kokonaisuuksiksi varhaisnuoret eli pioneerit ja Komsomol-nuoret eli nuorisoliittolaiset. Tämä erottelu juontuu pohjimmiltaan Neuvostoliiton nuorisojärjestelmästä, jossa pioneereilla ja nuorisoliittolaisilla oli omat erilliset järjestönsä²⁹. Neuvostoliiton nuorisojärjestöjärjestelmästä poiketen Suomen pioneerit ja nuorisoliittolaiset eivät sopineet saman järjestön siipien suojiin lukuun ottamatta muutaman vuoden pituiseksi muodostunutta liittosuhdetta 1950-luvun ensimmäisellä puoliskolla.³⁰

Ideologia-käsitettä pidetään varsin pitkälle järjestäytyneeksi aaterakennelmaksi, johon jotkut poliittiset ja uskonnolliset liikkeet perustavat toimintansa ja pyrkimyksensä. Valtio-oppineiden mukaan ideologia on joukko mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, jotka ainakin jossakin mielessä luovat rakenteellisen kokonaisuuden ja joihin poliittisten ryhmien ajatellaan perustavan toimintansa.³¹ Ongelmallisena määrittelyssä on kuitenkin se, että ideologia on useimmiten liitetty kollektiivisiin ilmiöihin, vaikka sillä tiedetään olevan myös yksilökohtainen luonne. Mikään ideologia ei ole siis voinut syntyä ilman yksilöiden kokemuksia. Toisaalta politiikan yhteydessä ideologian ryhmäluonnetta on painotettava, koska poliittista toimintaa toteutetaan juuri ryhmien tasolla.³² Pioneerijärjestöjen toteuttama ideologinen työ oli kiistatta poliittista ja ryhmäluonteista. Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen arvot ja uskomukset perustuivat marxilais-leniniläiseen ideologiaan, mutta niiden toimintaympäristö oli perin erilainen. Tämä asetti myös haasteita pioneerijärjestöjen kanssakäymiselle.

1.4 Lähestymistavat

Tämän pro gradu -tutkielman teema on varsin monitieteellistä laatua, koska sitä käsitellään historian tutkimuksen lisäksi niin kasvatussociologisesta kuin myös yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Tutkimus luokitellaan ensisijaisesti kuuluvaksi aate- ja poliittisen järjestöhistorian piiriin, jossa poliittisen historian tutkimusmetodein

²⁹ Katso tarkemmin Neuvostoliiton nuorisojärjestöistä Varjo 1974, s. 105–110.

³⁰ Ålander 1995, s. 124–126; Viitanen 1994, s. 225.

³¹ Nygård 1978, s. 18–19; Borg 1965, s. 4–6.

³² Borg 1965, s. 5.

vastataan tutkimuksessa asetettuihin kysymyksiin. Myös aatteellis-kasvatuksellinen näkökulma tuo omat painotuksensa esille tutkimuksessa.

Ranskalainen Louis Althusser loi strukturalistisen marxismin, joka jätti leimansa myös 1960- ja 1970-lukujen kasvatussosiologiaan. Hänen mukaansa ihmisellä ei ole vapaata tahtoa³³: yhteiskunnan rakenteet määräävät käytännössä tapahtumia, ja ideologia hallitsee ihmismieltä. Althusser piti ideologiaa mielteiden³⁴ järjestelmänä, jolla oli tietty yhteiskunnallinen funktio. Ideologian ansiosta yksilöt luulevat haluavansa toimia niiden antamien ohjeiden mukaisesti.³⁵ Althusserin kasvatussosiologinen näkemys peilaa hyvin Neuvosto-Viron yhteiskuntaa ja siinä toimineen pioneerijärjestön edesottamuksia: pioneerit toteuttivat ryhmänä Moskovan valtakoneiston toiveita ja haluja.

SDPL:n suhteita Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön kuvaa hyvin seuraavanlainen lähestymistapa, jota on käytetty useasti tutkittaessa Neuvostoliiton ja Suomen suhteita. Suomea Neuvostoliiton varjossa tulkitseva tutkimusperinne on jakanut maailman julkiseen ja salaiseen puoliskoon, jolloin on etsitty totuutta tai legitimizeettii asioiden varsinaiselle laidalle niiden salaisesta puolesta. Mielikuvien ja ideoiden loihtimisella on luotu käsityksiä siitä, mikä on poliittista ja mitä on poliittinen.³⁶ Poliittisuus-termiin tarttuminen on melkein välttämätöntä tässä opinnäytetyössä, koska muuten olisi hyvin hankalasti selitettävissä pioneerisuhteissa tapahtuneita nousu- ja laskukausia. Pioneerisuhteisiin vaikuttivat epäsuorasti kylmän sodan asetelmissa tapahtuneet muutokset ja kriisit, jotka näkyivät muun muassa valtuuskuntien lukumäärien kasvuna tai laskuina eri vuosina. Renvallilaisittain sanottuna oikealle historiantulkinnalle on merkittävää juuri se, että käsitämme jokaisen aikakauden omasta nykyaajasta poikkeavan historiallisen erityisluonteen³⁷.

³³ Tämä on antihumanistinen ihmiskäsitys, jota Althusser edusti. Humanistisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen eräänä olemuksellisenä ominaisuutena pidetään vapaata tahtoa. Ihminen ei siis määräydy yksistään yhteiskunnallisten rakenteiden perusteella.

³⁴ Mielteisiin lasketaan mielikuvat, myytit, ideat ja käsitteet.

³⁵ Huttunen 1999, s. 44, 46–49.

³⁶ Kettunen 2003. (www).

³⁷ Mikkeli 1984, s. 128.

Renvallin mukaan historiallinen tieto on useimmiten hyvinkin hajanaista ja epävarmaa, mutta sitä ongelmaa voidaan vähentää laajapohjaisen lähdeaineiston avulla. Tutkimustuloksia voidaan pitää melko suurella todennäköisyydellä totuudenmukaisina, jos eri dokumentit tukevat toisiaan tarpeeksi perusteellisesti. Silti kaikki historian päätelmät, joita tehdään menneisyyden lähteiden perusteella, ovat tavalla tai toisella vain todennäköisyyksiä. Voidaan sanoa, että historiantutkimuksen pyrkimystä totuuteen hankaloittavat historiallisen tiedon tulkinnanvaraisuus ja historiallisten tosiasioiden moniselitteisyys.³⁸ Historiantutkija siis käy jatkuvaa dialogia sekä lähdemateriaalin että aikaisempien tulkintojen kanssa saavuttaakseen tutkittavasta asiasta mahdollisimman eheän ja aidon kokonaisuuden. Tässä työssä laaja alkuperäislähteiden keskinäinen vertailu antaa valmiuksia tehdä varovaisia päätelmiä pioneerisuhteista. Epävarmuutta tutkimukseen tuo kuitenkin tutkittavan aikakauden totuudellinen häilyvyys sekä lähdetietojen hajanaisuus.

Historianteorian tutkijan Frank Ankersmithin mielestä kaikki kohteet tai teemat, joita tutkitaan historiallisesti, saavat pakostakin poliittisen leiman.³⁹ Toisin sanoen historiantutkija antaa tutkittavalle temalleen aina poliittisen vivahteen. Toisaalta brittiläisen aatehistorioitsijan Robin George Collingwoodin mielestä kaikki historia on ollut ajatuksen historiaa, koska historian tapahtumat ovat olleet inhimillisen ajattelun ilmauksia⁴⁰. Jos kerran kaikki historiallinen tieto on poliittista ja lisäksi historialliset tapahtumat ovat ihmisajattelun tulosta, niin ratkaisevaa on tutkia, mitkä ideat tai aatesuunnat ovat vaikuttaneet kunkin aikakauden ihmisten ajatteluun. Menneisyyden maailmankäsitystä voidaan tutkia, vaikka ei tiedetä sitä, minkälainen psykologinen tieto ja itsensä tuntemisen aste henkilöillä oli eri aikakausina. Käänteentekevää on, mikä merkitys annetaan ajattelulle.⁴¹

Pioneeriteemassa näkyy myös eräänlainen mentaalihistoriallinen ote, sillä pioneerisuhteiden vertailussa on jouduttu pakostakin huomioimaan neuvostovirolaisen, suomalaisen ja venäläisen ajatusmaailman eroja ja yhtäläisyyksiä.⁴² Modernin

³⁸ Renvall 1983, s. 49–57.

³⁹ Kettunen 2003. (www).

⁴⁰ Collingwood 1951, s. 214–215.

⁴¹ Kemiläinen 1984, s. 110–111.

⁴² Mikkeli 1984, s. 130–132.

sosiologian ”isä” Émile Durkheim näki, että tietyn yhteisön jäsenten yhteiset käsitys- ja uskomusjärjestelmät kertovat kollektiivisesta tietoisuudesta. Yhteisöllinen tietoisuus säilyy, vaikka yksilöt vaihtuivatkin. Yhteisö pitää yhteyttä muihin ryhmiin ja toimijoihin kollektiivisilla ilmaisuilla, jotka ovat luonteeltaan sosiaalisia ja myöhemmin myös autonomisia tosiasioita.⁴³

Pioneerijärjestöt pyrkivät käyttämällään symboliikalla saamaan aikaan yhteisöllisyystunteen syntymisen ja sen jatkumisen vuosien kuluessa. Käytetyllä symboliikalla (punainen pioneeriliina, ryhmä- ja osastonlippu, pillipunokset sekä muu pioneerisymboliikka) samaistuttiin pioneerijärjestöön ja koko yhteiskunnassa vallalla olleeseen vasemmistolaiseen ideologiaan.⁴⁴ Kollektiivisista ilmaisuista tulee ajan myötä hyväksytyjä tapahtumia ja riittejä, jotka synnyttävät uusia ilmaisuja ja representaatioita yhteisössä.⁴⁵ Ylipäättään erilaiset symbolit, tavat ja rituaalit tekevät ihmisille hyväksyttäväksi ja ymmärrettäväksi järjestön periaatteita sekä kaukaisiakin päämääriä, jotka muuten saattaisivat jäädä epäselviksi tai ainakin hieman hämäryyden rajamaille.

Tiedettävästi totalitaariset järjestelmät luovat syvän erilaisuuden julkisen ja yksityisyyden välille. Neuvosto-Virossa kansallismielisiä ajatuksia käsiteltiin kodin seinien sisällä, mutta samalla vastustettiin kommunistisen puolueen hallinnoimaa yhteiskuntaa, joka loisti julkisuudessa. Tämänkaltaista kaksinaismoralistista mallia hyödynsi suuri määrä kansalaisia, jotka kotipuolella hellivät jäljelle jäänyttä kansallistunnetta ja samaan aikaan toimivat sulassa sovussa miehittäjien kanssa julkisessa tilassa. Tällä tavoin pyrittiin vähentämään vieraan vallan aiheuttamaa henkistä painostusta.⁴⁶

Dualistinen ajattelumalli on syvä ja hyvin herkkä sosio-psykologinen mekanismi, jonka ovat omaksuneet vaikeissa olosuhteissa tai kurjuudessa eläneet kansat. Edellä esitetyn mekanismin päätehtävänä on henkilökohtaisen identiteetin itsesuojelu pysyvän, pakottavanluonteisen ideologisen systeemin vaihtuessa yhdestä toiseen. Dualistisen identiteetin avulla historiallisia mullistuksia kärsinyt kansan osa, joka on ollut

⁴³ Mikkeli 1984, s. 129.

⁴⁴ Punos 1/1967, s. 16. ”Minne pioneeripuku?”.

⁴⁵ Mikkeli 1984, s. 129.

⁴⁶ Aarelaid-Tart 2003, s. 215.

mahdollisesti enemmistönä, välttää joutumasta kokonaan turmioon. Jokainen vallankumouksen jalkoihin jäänyt henkilö pyrkii yleensä pysymään hengissä tavalla tai toisella, vaikka sitä uhkasi minkäläinen terrori tai väkivalta tahansa. Ahdinkoon joutunut kansa tai henkilö yrittää kaikin keinoin sovittaa entisen arvomaailmansa uusien vallanpitäjien määräämiin ideologisiin arvoihin. Baltian maiden kansat loivat siten ristiriitaisia normijärjestelmiä pärjätäkseen jokapäiväisessä elämässä sodan jälkeen.⁴⁷ Kyse oli lopulta sopeutumisesta annettuihin kaavoihin.

Kansallisidentiteetti vahvistui erityisesti neuvostovirolaisissa kodeissa, joissa suljettujen ovien ja ikkunoiden takana kuunneltiin länsimaiden radio- ja tv-kanavia sekä luettiin kiellettyjä kirjoja. Koti pysyi vastakulttuurin vahvana linnakkeena, joka toimi virallisesti ”unohdetun” historian jatkumona. Neuvostokansalaisten tajuntaa muokattiin jälkistalinistisella kaudella puolitotuksilla, joilla ei kuitenkaan onnistuttu saavuttamaan lopullista päämäärää. Kansallinen ajattelutapa eli edelleen hiljaiseloa virallisen opetuksen rinnalla. Ääneen kerrottiin virallisia opinkappaleita, mutta äänettömästi mielessä tuumailtiin useimmiten toisin.⁴⁸ Puolitotuksilla ei kyetty murtamaan Neuvosto-Viron kansallista tajuntaa, mutta sitä pystyttiin kuitenkin murentamaan esimerkiksi tehokkaalla nuorisojärjestelmällä.

1.5 Tutkimusaineisto

Työn alkuperäislähteinä ovat molempien pioneerijärjestöjen dokumenttiaineistot. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön asiakirjoja säilytetään Tallinnassa Viron kansallisarkiston filiaalissa⁴⁹ eli puoluearkistossa. Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä ei ole syystä tai toisesta muodostettu itsenäistä arkistonmuodostajaa, joten sen dokumenttiaineisto on liitetty Neuvosto-Viron Komsomolin asiakirjojen yhteyteen. Käytännössä tämä on vaikeuttanut tutkimustyön tekoa huomattavasti, sillä pioneerijärjestöä selkeästi koskevia asiakirjoja on ollut melko hankala identifioida Komsomolin laajasta asiakirja-aineistosta. Toisaalta epäjärjestelmällisesti koottu

⁴⁷ Aarelaid-Tart 2003, s. 216.

⁴⁸ Zetterberg 2007, s. 710–711.

⁴⁹ Eesti Riigiarhiivi Filiaal (ERAF).

pioneeraineisto on antanut tutkijalle erinomaisen tilaisuuden tehdä orastavaa tutkimustyötä neitseellisellä tutkimuskentällä. Varoittava sana on kuitenkin aina paikallaan käsiteltäessä neuvostoaikaisia arkistolähteitä, sillä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön asiakirjat ovat paikoitellen liiankin siistissä ja varsin moitteettomassa järjestyksessä. Tämä voi viitata siihen, etteivät asiakirjat ole välttämättä ihan alkuperäisessä muodossa ja järjestyksessä.

Viron kansallisarkiston filiaalinen venäjänkieliset arkistoluetteloista on kuitenkin onnistuttu paikantamaan koteloita ja vihkosia, jotka käsittelevät suoraan tai välillisesti Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toimintaa vuosina 1955–1968. Neuvosto-Viro- ja Neuvostoliitto-termit esiintyvät paikoitellen rinnakkain työssä, sillä aina ei ole ollut mahdollista erottaa Neuvosto-Viroa erilliseksi toimijaksi. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön aineistosta voidaan erotella kolme asiakirjakokonaisuutta: Neuvosto-Viron Komsomolin keskuskomitean kouluosastoa, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon sekä saman järjestön neuvoston täysistunnon⁵⁰ pöytäkirjoja. Lisäksi muutamia Viron kommunistisen puolueen (EKP)⁵¹ keskuskomitean asiakirjoja on hyödynnetty työssä. Työn kannalta on huomattavasti merkittävämpi painoarvo ollut pioneerijärjestön byroon pöytäkirjoilla, sillä niissä on käsitelty itse pioneerijärjestön asioita, kun taas ELKNÜ:n kouluosaston asiakirjoissa vain sivuttiin pioneereihin liittyviä teemoja. Täysistuntojen pöytäkirjoista on löytynyt mielenkiintoisia pohdintoja ja päätöksiä, jotka omalta osaltaan ovat valottaneet Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toimintaa.

Neuvosto-Viron Komsomolin keskuskomitean alaisuudessa toimineen kouluosaston merkitys näyttää vaihdelleen 1950- ja 1960-luvuilla. Tutkimuksen kannalta on ollut tärkeintä tietysti se, mitä kouluosaston asiakirjoista on ollut löydettävissä ja tulkittavissa. Kouluosastossa käsiteltiin pääasiallisesti seuraavia asioita: kasvatuksellisia kysymyksiä, suhteita ystävällisiin neuvostoliittolaisiin veljeskansoihin sekä muihin maihin. Kouluosaston asiakirjakokonaisuudet sisältävät vastoin ennakkoodotuksia myös veljesjärjestöjen kanssa käytyä kirjeenvaihtoa. Kouluosaston

⁵⁰ Aluksi täysistuntoja pidettiin kaksi kertaa vuodessa, mutta 1960-luvun kuluessa niiden määrä väheni.

⁵¹ Viroksi Eestimaa Kommunistlik Partei.

asiakirjoista merkittävä osa on ajalleen uskollisesti venäjänkielistä, koska suhteet hoidettiin Tallinna–Moskova-akselilla Neuvostoliiton virallisella kielellä.

Komsomolin keskuskomitean kouluosaston lisäksi työssä on käytetty Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon ja sen täysistunnon pöytäkirjoja vuosilta 1958–1968. Työssä vilahtelee ajoittain myös Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston byroon -nimisiä pöytäkirjoja, koska sen nimi muutettiin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byrooksi joulukuussa 1958⁵². Pioneerijärjestön neuvosto koostui kuudesta tai seitsemästä eri osastosta⁵³, joiden puheenjohtajat olivat jäseninä pioneerijärjestön neuvoston byroossa.⁵⁴ Pioneerijärjestön neuvoston byroon vahvuuteen kuului edellä mainittujen osastojohtajien lisäksi myös seuraavat johtavat pioneerityöntekijät: Tallinnan pioneeripalatsin⁵⁵ johtaja ja sen muut johtavat henkilöt, Säde-lehden edustajat, pioneerijärjestön alue- ja kaupunkineuvostojen puheenjohtajat, Viron neuvostotasavallan lasten turismi- ja ekskursionjohtaja, ammattiyhdistysten pioneerileirien vanhimmat pioneeriohjaajat sekä pioneerityön metodiikan asiantuntijat.⁵⁶

Pioneerijärjestön neuvoston byroon kokouksissa pohdittiin Neuvosto-Viron paikallisten pioneeriosastojen toimintaa, kasvatuksellisia ja järjestöllisiä kysymyksiä yms. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroossa päätettiin seuraavista asioista: lastenlehtien (Säde-, Täheke-, Pioneer-lehdet) sisällöstä, kasvatuksellisista teemoista sekä valvottiin kaupunkien ja maakuntien tarjoamaa pioneerityötä kouluissa sekä vapaa-aikana toteutettua pioneeritoimintaa. Vaikka byroon pöytäkirjat ovat hyvin mielenkiintoisia ja käyttökelpoisia lähteitä, ne asettavat haasteita tutkijalle; niiden sivuilla on otettu hyvin harvoin kantaa kotimaisen pioneerijärjestön ulkosuhteista kapitalistisiin maihin puhumattakaan niiden kehittämistä. Byroon pöytäkirjat kuvailevat kuitenkin osuvasti Neuvosto-Viron pioneerijärjestön arkea ja siinä

⁵² Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston pöytäkirja 1.12.1958. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 47.

⁵³ 1. Pioneerityön metodinen osasto, 2. työkasvatuksen osasto, 3. poliittisen kasvatuksen osasto, 4. liikunta- ja matkailualan työn osasto, 5. esteettisen kasvatuksen osasto sekä 6. talous- ja huolto-osasto.

⁵⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.1.1959. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvosto. ERAF, f. 31, n. 104, s. 5, s. 16–17.

⁵⁵ Pioneeripalatsi oli lapsille ja nuorisolle tarkoitettu monitoimitalo, jossa oli mahdollista harrastaa liikuntaa ja kulttuuria.

⁵⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 22.12.1958. Liite 2, ”Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon nomenklatuurista”. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 68.

esiintyneitä ongelmia sekä onnistumisia. Pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirjat kertoivat kuitenkin vain sen, miten pioneerityötä täytyi suorittaa itse kentällä sekä ideologisella että toiminnallisella tasolla.

Neuvosto-Viron Komsomol yhdessä EKP:n kanssa päättivät pioneerijärjestöä koskeneista asioista tai ainakin antoivat selkeän suunnan sen toiminnalle. EKP:lla ja sen alaisuuteen kuuluneilla alajärjestöillä oli keskeinen rooli kommunistisen kasvatuksen edistämässä yhteiskunnassa.⁵⁷ Kannattaa kuitenkin muistaa, että Neuvosto-Viro ei ollut missään vaiheessa itsenäinen päätöksentekijä edes oman pioneerijärjestönsä tai nuorisoliittonsa asioissa, vaan määräykset ja yleiset ohjeet tulivat melkein poikkeuksetta suoraan Moskovasta.⁵⁸ NKP ei valvonut pelkästään neuvostotasavaltansa nuorisojärjestöjen tekemisiä, vaan se kontrolloi ja ohjasi myös EKP:ta.⁵⁹ EKP oli muiden neuvostotasavaltajien kommunististen puolueiden tavoin lujasti Moskovan valvonnassa, ja tärkeimmät päätökset oli tehtävä yhteisymmärryksessä sen kanssa.⁶⁰

Neuvosto-Viron pioneerijärjestöä koskevia asiakirjakokonaisuuksia on analysoitu kriittistä tutkimusmenetelmää hyödyntäen, koska ei ole voitu olla varma niiden sisältämän informaation oikeellisuudesta. Käsiteltäessä neuvostovirolaisia asiakirjoja heräsi seuraavanlaisia kysymyksiä: onko pioneeritoiminnasta haluttu antaa tarkoitushakuisesti tietynlainen yleiskuva vai onko se todellakin ollut sellaista kuin mitä 1950- ja 1960-lukujen asiakirjoista on tulkittavissa? Analysoidessaan neuvostoaikaisia lähteitä tutkijan on pitänyt huomioida niiden tulkintavaikkeudet sekä laadulliset erikoisuudet: lähteissä olevia tietoja väärennettiin tai suurenneltiin. Näillä toimenpiteillä haluttiin osoittaa keskusvallan asettamien vaatimusten toteuttaminen Neuvosto-Virossa⁶¹. Joskus saatettiin jopa tarkoitushakuisesti vähätellä ongelmien vakavuutta tai olla myöntämättä ongelmien olemassaolo ylipäätään, koska siten ei herätetty epäilyksiä Moskovassa. Neuvostoaikaisia lähteitä on siten tarkasteltu hyvin kriittisesti, koska niiden laadintaan ja sisältöön ovat vaikuttaneet viimekädessä myös

⁵⁷ Šišov 1979, s. 103–104.

⁵⁸ Visnapuu 1980, s. 35.

⁵⁹ Tannberg 2005, s. 268–269.

⁶⁰ Zetterberg 2007, s. 666.

⁶¹ Raudsepp 2005, s. 17. (www).

päivänpoliittiset tapahtumat sekä vallalla olleet aatteelliset painotukset. Lähteet eivät ole siten luotettavia tai epäluotettavia vaan eri lailla informatiivisia⁶². Neuvosto-Viron pioneerijärjestön asiakirjat kertovat oman totuutensa valitulta ajanjaksolta, mikä ei kuitenkaan ole välttämättä vastannut itse todellisuutta. Asiakirjat ja dokumentit kuvailevat lähinnä jälkistalinistisen aikakauden henkistä ilmapiiriä ja sen kehittymistä liennytskaudella.

Toisena alkuperäislähdekokonaisuutena on Suomen Demokratian Pioneerien Liiton dokumenttiaineisto, joka löytyy Helsingissä sijaitsevasta Kansan Arkistosta. SDPL:n asiakirjalähteiden kirjo on hyvin runsas. Tutkimuksessa on käytetty SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistöä, SDPL:n toimintakertomuksia vuosilta 1945–1968, SDPL:n monisteita ja kirjeitä vuosilta 1958–1968, liittotoimikunnan sekä työvaliokunnan pöytäkirjoja vuosilta 1955–1968. SDPL:n asiakirjalähteet ovat erittäin hyvässä järjestyksessä, mutta tämä voi myös olla ongelmallista tutkimustyön kannalta. Järjestetystä aineistosta on voinut jäädä ”vahingossa” ulos sellaista materiaalia, josta olisi saattanut löytyä vastauksia tai tietoja mielenkiintoisiin kysymyksiin. Ajan hammas on jättänyt oman leimansa pioneeriliiton asiakirja-aineistoon; kokousten keskustelupöytäkirjoja alkoi löytyä vasta 1960-luvun puolivälin jälkeen. Tämä on merkinnyt sitä, että kuvaa menneisyydestä on jouduttu rakentamaan hyvinkin niukkasanaisten pöytäkirjojen ja tietojen pohjalta. Näin ollen rationaalinen päättelytaito on ollut merkittävässä asemassa tulkittaessa Suomen pioneeriliiton lähdeaineistoa.

SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihdosta on poimittu esille Neuvosto-Viron pioneerijärjestöä, Neuvostoliittoa ja sen toimielimiä koskenut kirjeenvaihto. Maiden pioneerijärjestöjen välisessä kirjeenvaihdossa käytettiin suomea, viroa ja venäjää. Liittotoimikunnan pöytäkirjoissa käsiteltiin varhaisnuorisoa koskevia poliittisia ja sosiaalisia kysymyksiä sekä oman järjestön vaikutuksen laajentamista yhteiskunnassa. SDPL:n työvaliokunta toimi liiton ylimpänä päätös- ja toimeenpanoelimenä liittotoimikunnan kokousten välisenä aikana. Toimielin valmisti järjestöä koskevia asioita liittotoimikunnalle, seurasi poliittisen tilanteen kehittymistä sekä oli vastuussa

⁶² Kalela 2000, s. 92.

kansainvälisten yhteyksien⁶³ hoitamisesta. Työvaliokunta huolehti myös varhaisnuorisojärjestöstään kirjoitettavien artikkeleiden julkaisusta vasemmistolaisissa lehdissä ja propagandan toteutuksesta lehdistössä. Työvaliokunnassa keskusteltiin ajankohtaisten asioiden lisäksi muun muassa ulkomaille lähetettävien valtuuskuntien kokoonpanoista sekä kansainvälisten suhteiden kehittämistä veljesjärjestöihin. Samalla työvaliokunta huolehti myös Suomeen saapuvien veljesjärjestöjen valtuuskuntien ylläpidosta ja majoituksesta.⁶⁴

SDPL:n lähdeaineistossa on omat erityispiirteensä ja samalla myös aikakaudelle tunnusomaiset ongelmansa. SDPL:n arkistolähteet rakentavat tietystä mielessä varsin nurinkurisen kuvan Neuvosto-Viron pioneereista tai antavat oikeastaan aikalaisnäkemyksen Neuvosto-Viron asemasta sekä sen pioneerijärjestöstä. Tutkituista asiakirjoista ei useimmiten ole ollut paikannettavissa Neuvosto-Viroa ja sen pioneerijärjestöä, vaan melkein poikkeuksetta puhuttiin joko matkoista Neuvostoliittoon tai ystävyysuhteiden solmimisesta muihin kansallisuuksiin⁶⁵.

SDPL:n täytyi anoa lupa Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitealta⁶⁶ halutessaan päästä vierailulle Neuvostoliittoon tai Neuvosto-Viroon. Lisäksi samaisen komitean kanssa täytyi neuvotella esimerkiksi suhteista Neuvosto-Viroon ja valtuuskuntien vaihdoista järjestöjen välillä.⁶⁷ Nähtävästi aikansa oikeanlaiselle retoriikalle oli tullut tavaksi käyttää pelkästään Neuvostoliitto-termiä asiakirjoissa, olipa sitten kyseessä Neuvosto-Viron tai Yleisliittolainen pioneerijärjestö. Tutkimuksessa on Neuvosto-Viron verifiointiongelma ratkaistu siten, että eri pöytäkirjojen tietoja on vertailtu toisiinsa. Vertailun tuloksena on saatu mahdollisimman todennettu tieto siitä, milloin

⁶³ 1960-luvun puolivälin jälkeen kansainvälisistä suhteista vastasi SDPL:n liittotoimikunta. Katso esimerkiksi Leevi Raitaniemen kirje Eestin SNT:n pioneerineuvostolle 26.11.1967. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

⁶⁴ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 11.4.1956. Liite [2], s. 1–2, SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

⁶⁵ Katso esimerkiksi SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 25.10.1958. Liite, Keskustelupöytäkirja SDPL:n liittotoimikunnan kokouksesta 25.10.1958, s. 3; SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.3.1958. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1955–1957, s. 1–5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

⁶⁶ Komitea luotiin Neuvostoliiton nuorison antifasistisen komitean nimellä vuonna 1940, mutta 16 vuotta myöhemmin nimi vaihdettiin Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komiteaksi. Tämä vastasi kaikesta neuvostonuorison kansainvälisestä yhteistoiminnasta. Varjo 1974, s. 110–111.

⁶⁷ SDPL:n pääsihteerin Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitealle 11.9.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

on ollut kyseessä Suomenlahden eteläpuoliset pioneerit ja milloin taas itse Neuvostoliiton Yleisliittolainen pioneerijärjestö.

Poliittisen nuortenlehdistön julkaisut tukevat tutkimuksen alkuperäislähteitä artikkeleillaan ja muilla kirjoituksillaan. Suomen Demokratian Pioneerien Liiton julkaisemat Punos- ja Raketti-lehdet tuovat tutkimukseen selkeän aikalaisnäkemyksensä. Punos-lehti oli pioneerityöntekijöille suunnattu aikakauslehti, jota ryhdyttiin julkaisemaan vuonna 1959. Pääasiallisesti Punos-lehti ilmestyi aluksi kuusi kertaa vuodessa 20–30-sivuisena painotuotteena, mutta vuonna 1969 sen ilmestymistiheys nousi jopa kymmeneen numeroon vuotta kohden. Punoksessa julkaistut kirjoitukset ja artikkelit ovat kielenkäytöltään propagandistisia ja tyyliltään hyvin ideologisvärittyneitä. Vaikka Punos-lehden sivuilla julkaistiin vuosikokousten pöytäkirjoja sekä muita ajankohtaisia pioneeriliiton asioita, voidaan sen antamia tietoja SDPL:n toiminnasta ja sen kansainvälisistä kontakteista kuitenkin pitää hajanaisena ja siten valottavan vain osittain asioiden virallista puolta.

Raketti-lehden edeltäjä oli ollut Kiuru-lehti (perustettu vuonna 1946), jonka sisältö koostui lapsille tarkoitetuista artikkeleista ja leikkimielisistä kilpailuista. Raketti-lehti kuului tyylilajiltaan poliittisen nuortenlehdistön genreen, joka aktivoitui varsinkin sodanjälkeisinä vuosina. Erityisesti kommunistit ja kansandemokraatit innostuivat organisoimaan nuorisojärjestöilleen omia julkaisuja.⁶⁸ Punoksesta poiketen Raketti-lehti (nimi muuttui Kiurusta Raketiksi vuonna 1962⁶⁹) oli tarkoitettu sarjakuvineen ja monine askartelunurkkineen selvästi pioneerijärjestön lapsijäsenille. Raketti-lehti muutettiin syksyllä 1964 aikakauslehteä vastaavaksi julkaisuksi.⁷⁰ Raketti-lehti tarjosi sivuillaan kotimaisia ja kansainvälisiä kirjeenvaihtovereita sekä urheilu- ja leikkimielisiä kilpailuja lukijoilleen. Raketti-lehti ilmestyi pari kertaa kuukaudessa. Sen painomäärä liikkui vuosittain viiden ja kymmenen tuhannen kappaleen välillä⁷¹. Punos-

⁶⁸ Leino-Kaukiainen 1991, s. 144.

⁶⁹ Sama.

⁷⁰ Punos 3/1967, s. 13–14. ”Suomen Demokratian Pioneerien Liiton toimintakertomus vv. 1964–1966”.

⁷¹ Ålander 1995, s. 165.

lehti kuuluikin levikiltään huomattavasti kapeamman yleisön lukemistoon, koska se oli tarkoitettu pioneeriohjaajien⁷² tarpeisiin.⁷³

⁷² Vuoden 1960 lopussa pioneeriohjaajia oli yhteensä 1 278. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960, s. 6. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁷³ Katso esimerkiksi SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 15.12.1966, Liite 4, Luonnos 1, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton toimintasuunnitelma ajalle 1.4.1967–31.3.1968, s. 6. Liite on päivätty 8.12.1966. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

2 PIONEERIJÄRJESTÖJEN ALKUTAIPALEET NEUVOSTO-VIROSSA JA SUOMESSA

2.1 Pioneereja Narvanjoen länsi- ja itäpuolella

Neuvostoliiton marxilais-leniniläinen nuorisoliitto Komsomol perustettiin vuonna 1918. Sen toiminta oli suunnattu 14–28-vuotiaille nuorille.⁷⁴ Varhaisnuorisollekin tarvittiin kuitenkin oma järjestö, joten vuonna 1922 luotiin Komsomolin yhteyteen Yleisliittolainen pioneerijärjestö. Varhaisnuorisojärjestö tarjosi erilaisia aktiviteetteja ja toimintamuotoja 10–14-vuotiaille koululaisille.⁷⁵ Viron kommunistisen nuorisoliiton (EKNÜ)⁷⁶ taival alkoi jo 1920-luvulla, mutta pian sen toiminta lakkautettiin Viron viranomaisten julistettua kommunistiset järjestöt kielletyiksi.⁷⁷ Vuosikymmeniä kestänyt odotus palkittiin toisen maailmansodan sekavissa olosuhteissa, jolloin maan kommunistinen nuorisoliitto⁷⁸ hyväksyttiin Neuvostoliiton Komsomolin jäseneksi.⁷⁹ Muutamia kuukausia aikaisemmin, 14. elokuuta 1940, EKNÜ:n alaisuuteen perustettiin Neuvosto-Viron pioneerijärjestö⁸⁰, joten nuorisojärjestelmä eri järjestöineen omaksuttiin suoraan Neuvostoliitosta.

Alle 10-vuotiaita koululaisia kutsuttiin kouluissa lokakuunlapsiksi⁸¹. He saivat koulu-univormunsa rintamukseen, sydämen korkeudelle viisikulmaisen punatähden, johon oli painettu nuoren Leninin kullattu rintakuva.⁸² Lokakuunlapsena oleminen merkitsi sitä, että koululaista koulutettiin 3–4 vuoden ajan, jonka jälkeen hän oli valmis astumaan askeleen eteenpäin kommunistisessa (nuoriso)järjestelmässä. Pioneerit ohjasivat ja valmensivat lokakuunlapsia peruskouluissa, joissa heidän johdolla järjestettiin tuleville pioneereille erilaisia tapahtumia ja opetustuokioita. Teoriassa tulevan

⁷⁴ Varjo 1974, s. 105; Šišov 1980, s. 21.

⁷⁵ Varjo 1974, s. 109.

⁷⁶ Viroksi Eestimaa Kommunistlik Noorsooühing. Laigna, Randmets 1981, s. 88.

⁷⁷ Katso tarkemmin Viron kommunistisen nuorisojärjestön alkutaipaleesta Panksejev 1983, s. 60–61.

⁷⁸ Lokakuusta 1940 lähtien EKNÜ muuttui Eestimaa Leninlik Kommunistlik Noorsooühing (ELKNÜ) -nimiseksi. Laigna, Randmets 1981, s. 88.

⁷⁹ Šišov 1980, s. 21–23.

⁸⁰ Renzer, Uueküla 1980, s. 215.

⁸¹ Viroksi oktoobrilaps. Tämä nimitys juontuu lokakuun vallankumouksesta.

⁸² Raketti 9/1967, s. 32. ”Naapurin lasten oma järjestö”.

pioneerin tuli olla käytökseltään oikeamielinen, rohkea, taitava sekä ahkera ja peloton. Lisäksi pioneeriksi haluavien lokakuunlasten toivottiin osaavan soittaa, piirtää, laulaa ja elää iloisesti lapsuuttaan punalipun varjossa. Kauniista sanoista ja ylevistä päämääristä huolimatta, lokakuunlapsen tärkeimpänä tehtävänä oli pioneeriksi valmentautuminen.⁸³

Pioneerijärjestykseen astuttiin käytännössä vapaaehtoisesti⁸⁴, koska pioneeriksi tuleminen haluttiin näyttävän luonteelta askeleelta osana vääjäämätöntä prosessia. Pioneeriksi ”kastettiin” juhlallisesti pioneeriosaston kokouksessa lokakuun vallankumouspäivän aikoihin sekä Leninin syntymäpäivänä⁸⁵ huhtikuussa.⁸⁶ Astuessaan pioneeriksi lokakuunlapsen täytyi osata ulkomuistista pioneerin pyhä vala⁸⁷, ja hänen sopivuudestaan päätettiin pioneeriryhmän kokoontumisessa.⁸⁸ Hyväksymistilaisuudessa vanhempi pioneeriohjaaja sitoi uuden pioneerin kaulaan punaisen kaulaliinan sekä kiinnitti pioneerin koulu-univormun rintapieleen viisikulmaisen, kolmella liekillä kuvioidun rintamerkin.⁸⁹ Pioneeriliina merkitsi symbolisesti kappaletta punalipusta ja vallankumouksellisten sukupolvien kolmiyhteyttä. Sen kolme kulmaa kuvasivat kommunismin, kommunistisen nuorisojärjestön jäsenten sekä pioneerien välistä yhteyttä.⁹⁰

Neuvostoliiton pioneereilla oli oma lakinsa, joka sisälsi yhteensä 10 pykälää.⁹¹ Näitä pykäläiä pioneerien haluttiin toteuttavan ja seuraavan koko pioneeriuransa ajan. Myös Suomen pioneereilla oli omat 10 pioneeriohjetta, joita voitiin pitää melkein suoraan verrannollisina Neuvostoliiton pioneerien pykälille. Pioneeripykälien ja -ohjeiden perussävyinä olivat maasta riippuen elämänläheisyys, mutta myös suuret ideologiset päämäärät. SDPL:n julkaisemissa kymmenessä pioneeriohjeessa keskityttiin

⁸³ Tänavsuu 1970, s. 22; Katso tarkemmin lokakuunlasten kouluttamisesta eri luokka-asteilla Neuvostoliiton pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.12.1965. Liite 4, Metodinen kirje, Työ lokakuunlasten kanssa. ERAF, f. 31, n. 105, s. 9, s. 218–224.

⁸⁴ Tänavsuu 1970, s. 25.

⁸⁵ Vladimir Iljitš Lenin syntyi 22. huhtikuuta 1870 ja kuoli 21. tammikuuta 1924.

⁸⁶ Lokakuunlasten, pioneerien ja Komsomol-nuorten jäseneksi vihkiminen tapahtui yleensä Leninin syntymäpäivänä 22. huhtikuuta. Remmel 2004, s. 117. (www).

⁸⁷ ”Minä (etu- ja sukunimi), astuessani V.I. Leninin Yleisliittolaisen pioneerijärjestön jäseneksi, vannon pyhästi tovereideni edessä: lämpimästi rakastaa kotimaatani, elää, opiskella ja taistella siten, miten opetti suuri Lenin, kuten opettaa kommunistinen puolue, toteuttaa aina Neuvostoliiton pioneerien lakeja/ohjeita.”. Pioneeri isiklik raamat [1950-luku], s. 3.

⁸⁸ Tänavsuu 1970, s. 20; Tammer 2006a, s. 217.

⁸⁹ Tammer 2006a, s. 209.

⁹⁰ Tänavsuu 1970, s. 19.

⁹¹ Varjo 1974, s. 109.

enimmäkseen pioneerin sosiaalisiin suhteisiin ja muuhun ihmissläheiseen kanssakäymiseen. Neuvostoliiton pioneerijärjestön pioneeripykälät erosivat Suomen pioneerien omista paljon idealistisempina ja tulevaisuuteen tähtäävimpinä ajatusrakennelmina.⁹² Vuosien saatossa molempien pioneerijärjestöjen pioneeripykälien sanamuodot muuttuivat, mutta niiden perussanoma säilyi melkein ennallaan.

Pioneerijärjestö valvoi jäsentensä moraalista ja henkistä tasapainoa muun muassa palkitseamalla ja rankaisemalla. Esimerkiksi, jos pioneeri oli tehnyt jonkin merkittävän ja edistyksellisen teon, hänet palkittiin kunniakirjalla tai neuvostoretorisilla kiitos-sanoilla. Päinvastaisessa tapauksessa pioneeria rangaistiin pioneeriosaston tai -ryhmän suullisella huomautuksella tai pahimmassa tapauksessa erottamisella pioneerijärjestöstä. Ryhmäneuvosto saattoi lievempien rikkomusten suhteen langettaa kevyemmän rangaistuksen, joka oli julkinen nuhtelu pioneeriryhmän tai -osaston edessä. Pioneerin rankaiseminen oli tapahduttava julkisesti, koska siten rangaistus palveli parhaiten pioneerijärjestön kasvatuspäämääriä. Pioneeriliinalla oli korostetun pyhä asema pioneerijärjestössä. Sitä ei saanut kuitenkaan kukaan riistää pioneerin kaulasta edes siinä tapauksessa, että pioneeri oli tehnyt rikoksen.⁹³ Pioneerin oli opittava virheistään ja olla toistamatta niitä tulevaisuudessa.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestö kuului muiden neuvostasavaltojen ja alueiden pioneerijärjestöjen tavoin Yleisliittolaiseen pioneerijärjestöön. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön perusrakenne⁹⁴ koostui ylätasolla keskusjärjestöstä ja kaupunki- ja aluetasojen pioneerialajärjestöistä. Jälkimmäiset johtivat osastoja⁹⁵, ryhmiä ja joukkoja. Osastoja muodostettiin perus-, 8-luokkaisissa- erityis- ja oppikouluissa, sisäoppilaitoksissa sekä lastenkodeissa. Pioneeriryhmään kuului vähintään 20 henkilöä, jotka useimmiten opiskelivat samalla luokalla. Pioneerijoukot luotiin 5–8 koululaisesta, jotka olivat keskenään ystäviä tai heitä yhdistivät samat harrastukset.⁹⁶ Pioneerijärjestö imeytyi hienorakenteisine yksityiskohtineen aikansa kouluinstituutioon. Jokaisessa

⁹² Vertaile Liite 1, Liite 2.

⁹³ Tänavsuu 1970, s. 179.

⁹⁴ SDPL:n järjestö rakenne oli seuraavanlainen: keskusjärjestö, piirit, osastot ja renkaat.

⁹⁵ Viroksi malev. Työssä käytetään osasto-termiä.

⁹⁶ Tänavsuu 1970, s. 20–22.

koulussa oli vanhempi pioneerihohtaja⁹⁷, joka johti koulunsa pioneeritoimintaa.⁹⁸ Pioneerijohtajan ja vanhemman pioneerijohtajan nimityksiä ryhdyttiin käyttämään 1950-luvun lopulla, jolloin niiden arvoasteikkojen toivottiin vahvistavan tarkennettuine vaatimuksineen pioneeriohjaajien tiedollista tasoa sekä kasvatustyötä kouluissa.⁹⁹ Pioneeriohjaajien kouluttaminen oli pitkäaikainen prosessi, joka vaati pioneerijärjestöltä jatkuvuutta ja järjestelmällisyyttä.¹⁰⁰

Varhaisnuorisojärjestö loi viitoitetun väylän, jonka kautta neuvostonuoren oli mahdollista kiivetä ylös puoluehierarkian asteikossa tai olla muuten mukana Komsomolissa ja puoluetoiminnassa joko kulttuurisista tai muista henkilökohtaisista syistä. Pioneerien joukosta valikoituivat johtajaominaisuuksilla varustetut ja kyvykkäimmät pioneerit, joilla uskottiin olevan erinomaiset edellytykset toimia johtotehtävissä myöhemmin myös Komsomolin palveluksessa.¹⁰¹ Välttämättä kaikki pioneerit eivät kuitenkaan halunneet päästä jäseneksi kommunistisen nuorisojärjestöön saati sitten myöhemmin puolueeseen. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön riveistä jäikin sivuun 1950-luvun loppuvuosina iän vuoksi vuosittain 10 000 pioneeria, joista vain noin 10 % liittyi Neuvosto-Viron Komsomoliin. Pioneerijärjestön heikkoa aatteellista työtä pidettiin tärkeimpänä syynä siihen, miksi vain niin harvat pioneerit liittyivät Komsomoliin.¹⁰² Korkeakouluopintoihin tähdänneet nuoret ymmärsivät Komsomolin jäsenyyden tärkeyden, sillä jäsenyydestä muodosti eräs ratkaiseva vedenjakaaja yliopiston päätettäessä uusista opiskelijoista.¹⁰³ Toisin sanoen nuorisoliittolaisuudesta ei ainakaan ollut haittaa uran kannalta, päinvastoin se saattoi olla avain tulevaisuuteen.

Vaikka maan kulttuuri- ja kouluelämä olivat sodan jälkeen muutoksen tilassa¹⁰⁴, Neuvosto-Viron pioneerijärjestö saavutti vastakaikua koululaisten keskuudessa jo

⁹⁷ Viroksi vanempioneerijuht.

⁹⁸ Tammer 2006a, s. 209.

⁹⁹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 22.12.1958. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 56.

¹⁰⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 22.12.1958. Liite 1, Pioneerijohtajan ja vanhemman pioneerijohtajan nimien käyttöönotto. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 60.

¹⁰¹ Renzer, Uueküla 1980, s. 214–216.

¹⁰² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 21.5.1959. Liite 1, Komsomolin järjestöjen osallistuminen pioneeriryhmien ja -osastojen johtamiseen. ERAF, f. 31, s. 104, s. 5, s. 143.

¹⁰³ Karjahärm, Sirk 2007, s. 139.

¹⁰⁴ Raun 1989, s. 229–230.

syksyllä 1945 pioneerien määrän kohottua 20 000 jäseneen¹⁰⁵. Nykyään tiedetään, että Neuvostoliiton viralliset tilastot eivät todennäköisesti ole kertoneet koko totuutta. Kommunistisen puolueen julkaisemiin tilastoihin ei ole voitu luottaa sitäkään verta kuin mitä luotettiin Neuvostoliiton julkaisemiin virallisiin tilastoihin.¹⁰⁶ Mahdollisesti tilastot tehtiin propagandistisessa tarkoituksessa, jotta varhaisnuorisolle ja varttuneemmallekin nuorisolle osoitettaisiin uusien järjestöjen tarpeellisuus ja niiden ylivoimaisuus porvarillisiin ja kiellettyihin järjestöihin nähden.

2.2 Neuvosto-Viron koulujärjestelmä pioneerikasvatuksen toteuttajana

Käsiteltäessä Neuvosto-Viron pioneerijärjestöä ja sen toimintatapoja ei voida jättää huomioimatta neuvostotasavallan koulujärjestelmää, jossa opettajilla oli merkittävä rooli kommunistisen kasvatuksen edistämisessä. Pioneerijärjestön pääasiallisena toimintakenttänä oli juuri kouluinstituutio¹⁰⁷, koska siellä päästiin konkreettisesti tekemisiin kasvavan sukupolven kanssa. Neuvostoliiton koulujärjestelmän yleisestä linjasta poiketen Neuvosto-Virossa (sekä kahdessa muussa Baltian maassa ja Gruusiassa¹⁰⁸) ei otettu käyttöön Neuvostoliiton kymmenvuotista kansa- ja oppikoulujärjestelmää, vaan vuodesta 1946 lähtien maissa oli voimassa 11-vuotinen¹⁰⁹ keskiasteen koulujärjestelmä. Tämä ei ollut kuitenkaan hyvän tahdon ele Moskovasta, sillä ylläpitämällä pidempää keskiasteen koulutusjärjestelmää viranomaiset halusivat vain edistää neuvostotasavaltojensa venäjän opetusta kouluissa. Tämä 11-vuotinen

¹⁰⁵ Tänavsuu 1971, s. 23; Neuvosto-Viron koululaisista 44 % kuului pioneerijärjestöön tai Komsomoliin vuoteen 1950 mennessä. Misiunas, Taagepera 1993, s. 114.

¹⁰⁶ Karjahärm, Sirk 2007, s. 239.

¹⁰⁷ Neuvosto-Viron peruskouluasteen ja toisen asteen koulutus koostui ala-asteista (algkoolid), 7-luokkaisista kansa- eli peruskouluista (7-klässilised koolid) sekä oppikouluista (keskkoolid) syksyllä 1944. Vuoteen 1958 oli voimassa 7-vuotinen oppivelvollisuus, jonka tilalle tuli 8-vuotinen oppivelvollisuus. Katso tarkemmin Neuvosto-Viron koulujärjestelmästä Sirk. (www).

¹⁰⁸ Gruusian nykyinen nimi on Georgia.

¹⁰⁹ Vuosien 1958–1959 koulu-uudistus kasvatti opiskelun kaikkialla Neuvostoliitossa 11 vuodeksi. Baltiassa oli tiedettävästi jo jonkin aikaa saanut opiskella 11 vuotta, mutta 1964–1965 opiskeluaika lyhentyi Baltiaa myöten kymmeneksi vuodeksi. Baltian neuvostotasavallat saivat kuitenkin menetetyn kouluvuoden takaisin jo 1965. Vuonna 1970 oppivelvollisuus ulotettiin koskemaan koko 11-vuotista keskiasteen koulutusta. Oppilaan oli siis mentävä kahdeksan vuoden jälkeen joko kolmivuotiseen yleissivistävään oppikouluun tai ammattikouluun. Zetterberg 2007, s. 693.

keskiasteen koulutusjärjestelmä koski yhtä lailla sekä viron- että venäjänkielisiä kouluja.¹¹⁰

Neuvosto-Viron kouluinstituution sovjetisointi ei tapahtunut yhdessä hetkessä, vaan opetusohjelmia muutettiin useaan otteeseen vuosina 1944–1953. Neuvosto-Viron ja Neuvostoliiton koulutuspolitiikka noudatti vuosina 1945–1953 NKP:n keskuskomitean ohjeita, jotka olivat peräisin vuodelta 1934. Neuvostoliiton viranomaiset halusivat saada kansan unohtamaan ”porvarillisen” historian korvaamalla sen ”oikealla” marxilais-leniniläisellä historiankirjoituksella. Oppikoulujen historianopetuksen ja kirjallisuuden opetusohjelmat muokattiin uusille vallanpitäjille mieleisiksi siten, että opetuksessa painotettiin erityisesti venäläisiin liittyviä аспектеja. Lähestyttäessä vuosikymmenen loppua, tarkemmin vuonna 1948, NKP:n keskuskomitean kouluosaston määräysten mukaisesti Neuvosto-Viron kouluissa täytyi tarkistuttaa oppikirjat ja tehostaa taistelua uskontoa vastaan sekä lisätä kanssakäymistä virolaisten ja venäläisten oppilaiden kesken. Lisäksi puhdistustyöt koulujen opettajistossa¹¹¹ oli saatettava loppuun korvaamalla neuvostovastaiset opettajat Neuvostoliitosta tuoduilla niin sanotuilla venäjänvirolaisilla kansankynttilöillä.¹¹²

Neuvosto-Viron yleissivistävissä¹¹³ kouluissa työskenteli yhteensä 4 405 pedagogia syksyllä 1944. Neuvosto-Viron opettajia ryhdyttiin valistamaan oikeilla ideologisilla menetelmillä Neuvosto-Viron opettajien täydennysinstituutissa vuodesta 1945 lähtien, koska ideologisen kasvatustyön menestys oppilaiden keskuudessa riippui juuri opettajista. EKP:n keskuskomitean tukemana Neuvosto-Viron opetusministeriö¹¹⁴ johti

¹¹⁰ Raudsepp 2005, s. 21. (www); Zetterberg 2007, s. 693.

¹¹¹ Kansalaissodan seurauksena valtaosa punaisiksi leimatuista opettajista siirtyi muualle, sillä heidän maineensa oli tahrattu. Katso lisää erotetuista ja eronneista opettajista Rantala 2002, s. 63–77; Väli rauhan jälkeen ääri vasemmisto alkoi vaatia Suomen koululaitoksen demokratisoimista sekä sen puhdistamista vanhoillisuudesta ja ahdasmielisyydestä. Suomessa joutui ammattinsa vuoksi puhdistuspyrkimysten kohteeksi alle kaksisataa opettajaa. Muutamit joutuivat vaihtamaan painostuksen vuoksi paikkakuntaa, mutta suurin osa pysyi toimensaan. Ääri vasemmiston hyökkäyksistä huolimatta opettajakunta säilyi ennallaan. Katso lisää koululaitoksen puhdistamisesta ja opettajiin kohdistuneista puhdistuspyrkimyksistä Rantala 1997, s. 63–64, 249–261. (www).

¹¹² Raudsepp 2005, s. 19–21. (www).

¹¹³ Yleissivistäviin kouluihin laskettiin peruskoulu sekä lukio. Vironkielillä keskkool-sanalla tarkoitetaan oppikoulua. Työssä käytetään oppikoulu -termiä puhuttaessa Neuvosto-Viron keskkooleista. Viron oppikoulujen (keskkool) nimiä on vaihdettu lukio-nimiseksi (gümnaasium) 1980-luvun lopulta lähtien.

¹¹⁴ Viroski Eesti NSV Haridusministeerium.

Neuvosto-Viron oppikoulujen puhdistamista epäsopivasta opettaja-aineksesta. Puhdistustyöt toteutettiin useimmiten ilman suurta dramatiikkaa, sillä virallisen totuuden mukaan erottamiset johtuivat harvoin poliittisista tarkoituksista. Oli tapauksia, kun opettajalle ei edes perusteltu erottamisen syytä. EKP:n ensimmäinen sihteeri Johannes Käbin kertoi EKP:n 6. kongressissa, että vuosina 1946–1950 siirrettiin muihin tehtäviin, erotettiin tai vapautettiin omasta vapaasta tahdostaan yhteensä 4 176 neuvostovirolaista opettajaa. Käytännössä sodanjälkeisellä ajanjaksolla Neuvosto-Viron koulujen opettajistossa toteutettiin hyvinkin perusteellinen puhdistus. Opettajien erottamisen ajankohdasta on valloillaan poikkeavia näkemyksiä, joista eräät tutkijat painottavat erottamispäätösten alkaneen välittömästi sodan jälkeen ja toiset taas väittävät niiden alkaneen vasta 1940-luvun lopussa.¹¹⁵

Uutta verta oli kuitenkin nopeasti saatava opettajistoon, jotta marxilais-leniniläisen ideologian iskostaminen koululaisiin saattoi käynnistyä täysipainoisesti. Herää tietysti kysymys: miten peruskoulut saattoivat edes toimia vaadittavien määräysten mukaisesti, jos suurin osa opettajista oli siirretty kouluista muihin tehtäviin 1940-luvun loppuun mennessä? Todellisuudessa maan yleissivistäviä kouluja vaivasikin alituinen pula pätevistä opettajista sodanjälkeisellä kaudella, koska ideologisesti sopivia opettajia ei ollut ehditty kouluttaa tarpeeksi nopeasti. Opettajapula alkoi väistyä vasta 1950-luvun ensimmäisellä puoliskolla, tarkemmin vuodesta 1952 lähtien, jolloin Tallinnan opettajien instituutti sai korkeakoulustatuksen muuttaessa samalla nimensä Tallinnan pedagogiseksi instituutiksi^{116,117}. Aatteellisesti sopivat opettajat olivat oivaa rakennusainetta neuvostokoneistolle, sillä samanaikaisesti he toimivat kahdella eri rintamalla: toisaalta he iskostivat kommunistista ideologiaa kasvavaan nuorisoon ja samalla tukahduttivat ei-toivottua virolaista kansallistunnetta.

Vaikka ideologisesti oikeanlaatuisia opettajia olikin vähitellen saatu kouluihin, tämä ei aiheuttanut positiivista nostetta varhaisnuorisjärjestössä. Nimittäin vironkielisten pioneerien lukumäärä laski huomattavasti 1950-luvun puolivälissä, kun samanaikaisesti venäjänkielisten lasten osuus kasvoi Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä. Lukuvuodesta

¹¹⁵ Raudsepp 2005, s. 21–23. (www).

¹¹⁶ Opinahjo tunnetaan nykyään Tallinnan yliopistona. Zetterberg 2007, s. 694.

¹¹⁷ Raudsepp 2005, s. 23–25. (www).

1952–1953 lähtien pioneerien osuus väheni 63 049:sta vuoteen 1957 mennessä 50 750 pioneeriin, joten jonkin oli kadonnut Neuvosto-Viron mittakaavassa suhteellisen paljon pioneereja. Yksistään ei ollut laskussa pioneerien lukumäärä, vaan yhä harvemmat pioneerit liittyivät Komsomoliin. Venäjänkielinen nuoriso tunsu syystä tai toisesta enemmän yhteenkuuluvuutta Komsomoliin kuin vironkieliset opiskelijat. Tämä näkyi erityisesti venäläisten koululaisten innokkaampana liittymisenä Komsomoliin. Esimerkiksi Tarton vironkielisten oppikoulujen Komsomol-nuorten osuus oli vain 23 % kaikista opiskelijoista. Sama luku oli venäjänkielisten oppikouluissa vastaavasti 55 %. Samaan aikaan muutosta ideologisesti huonompaan suuntaan oli havaittavissa myös koulujen opettajistossa, jotka entistä vähemmän toteuttivat kommunistista kasvatusta aineenopetuksessa sekä luokanvalvojan toimessa. Pedagogeja ryhdyttiin arvioimaan sillä perusteella, miten paljon he osallistuivat pioneeri- ja Komsomol-työhön.¹¹⁸ Kommunistisen puolueen oli pioneerijärjestöineen lähdeävä patoamaan pioneerikatoa sekä vahvistamaan ideologista taistelua tehostetuin toimenpitein Neuvosto-Viron oppikouluissa.

ELKNÜ huomasi murheellisen kehityksen nuorisjärjestöissään vuosikymmenen puolivälissä, joten se kehotti järjestämään maanlaajuisia kommunististen nuorten opettajien kokouksia ympäri Neuvosto-Viron kaupunkeja ja maakuntia kevätloman aikana. Kokouksissa aiottiin nostaa keskusteluteemaksi koululaisten ja opettajien heikko ideologinen tilanne. Kokouspuheenvuoroissa täytyi kertoa, että Komsomol-järjestö taisteli oppilaiden sivistyksen puolesta sekä paransi opettajien ammattitaitoa täydennyskoulutuksella. Oli toivottavaa, että kaikki kommunistiset nuoret ja opettajat osallistuisivat järjestettäviin kokouksiin.¹¹⁹ Neuvostoliiton koulujärjestelmän eräänä tärkeänä ominaisuutena oli koululaisten häivyttäminen vähitellen kauemmas kodeistaan ja vanhemmistaan.¹²⁰ Niinpä luokanvalvojat ohjasivat omilla toimillaan pioneerien vapaa-ajan valintoja sopivaan suuntaan, joka vastasi useimmiten pioneerijärjestön tarpeita ja vaateita.¹²¹ Pioneerityön menestyminen kouluissa perustui pitkälti siihen, miten hyvin osattiin järjestää lasten vapaa-aikatoiminta (luokan ulkopuolinen työ)

¹¹⁸ Raudsepp 2005, s. 33. (www).

¹¹⁹ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin Ö. Elpin kirje ELKNÜ:n kaupunki- ja aluekomiteoille maaliskuussa 1955. ERAF, f. 31, n. 56, s. 123, s. 8–9.

¹²⁰ Sirk. (www).

¹²¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 4.

tukemaan kommunistista kasvatusta.¹²² Oli selvää, että neuvostoideologia iskostui lapsiin helpommin valvotuissa olosuhteissa kuin kotioloissa.

Pioneerien lukumäärän epäsuotuisasta kehityksestä oli todisteena myös Tallinnan 2. oppikoulun¹²³ vuoden 1955 pioneeritilasto: koulun 419 pioneeri-ikäisestä koululaisesta pioneerina oli vain 238. Huolestuttavaa oli myös se, että vain 60 pioneeria sai opinnoistaan hyviä arvosanoja. Koulun pioneeritoiminta oli siinäkin mielessä ongelmallista, että kyseisenä vuonna yksikään sen pioneereista ei ollut siirtynyt Komsomoliin. Täytettyään 14 vuotta pioneerit riisuivat kaulastansa pioneeriliinat, ja he eivät enää osallistuneet perinteisiin pioneeri-iltamiin ja -kokouksiin. Koulun toiminnallisen johdon ja luokanvalvojien oli ryhdistädyttävä, jotta pioneerityö tavoittaisi mahdollisimman monta pioneeri-ikäistä lasta. Puutteista huolimatta pioneerityön kerrottiin toteutuvan suunnitelmien mukaisesti Tallinnan 2. oppikoulussa, vaikka koulun pioneerijärjestön yllä leijailikin synkkiä pilviä.¹²⁴ Tällaiset tiedot olivat tietenkin epämiellyttävää luettavaa pioneerijärjestön ylimmälle johdolle, koska luvattoman suuri joukko lapsia pysyi edelleen sivussa pioneerijärjestön toiminnasta.

Neuvosto-Virossa toteutettiin vuosina 1958–1959 koulureformi, joka jakaantui kahteen pääosaan: koulujärjestelmän ja oppikirjojen uudistamiseen sekä kommunistisen kasvatustyön vahvistamiseen ja täydentämiseen. Humanitaaristen aineiden opetuksen painottamista kouluissa perusteltiin nuorison ideologisella kasvattamisella. Opetusohjelmien ja koulukirjojen laadinnassa oli otettava lähtökohdaksi kommunistisen kasvatuksen perusteet. Kommunistisen kasvatuksen ydinkohtina olivat ateismi, työkasvatus, patriotismi ja internationaali. Kommunistista kasvatusta ryhdyttiin aktiivisesti seuraamaan kouluissa NKP:n ja EKP:n julkaisemien kirjasten ja vihkosten avulla. Ideologista kasvatusta edistettiin perustamalla monia sisäkouluoppilaitoksia Neuvosto-Virossa, sillä virallisen käsityksen mukaan vain ryhmässä oli mahdollista kasvattaa oikeita neuvostokansalaisia. Jo vuonna 1956 oli NKP:ssa ja Neuvostoliiton

¹²² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston täysistunnon alustusten teesit. ERAF, f. 31. n. 105, s. 8, s. 15.

¹²³ Tallinna 2. oppikoulun nykyinen nimi on Tallinnan reaalikoulu (Tallinna Reaalkool). (www).

¹²⁴ Raportti Tallinnan 2. oppikoulun pioneeri- ja komsomolityöstä 20.5.1955. ERAF, f. 31 n. 56 s. 122, s. 20–21.

ministerineuvostossa tehty päätös sisäoppilaitosten perustamisesta ympäri maata.¹²⁵ Oppilaita siirrettiin sisäoppilaitoksiin¹²⁶, jos vanhemmat olivat korruptoineet jälkikasvuun porvarillisilla ja uskonnollisilla opetuksilla.¹²⁷ Siirtämällä koululaisia sisäoppilaitoksiin pyrittiin luultavasti heikentämään neuvostoyhteiskunnalle vaaralliseksi määritellyn kansallisentiteetin kukoistusta Neuvosto-Viron kodeissa.

Koulu-uudistuksen myötä EKP alkoi kokouksissaan aktiivisesti vaatia ateismin ja internationaali-työn tehostamista kouluissa. Seuraamalla orjallisesti yleisliittolaista ohjenuoraa ateistisessa kasvatuksessa vaadittiin opetuselimiltä aineenopettamisen sitomista ateistiseen tematiikkaan. Kansainvälisyyden voimistamista vaadittiin EKP:n hyväksymässä päätöksessä ”*Internationaalisen kasvatustyön parantamisesta tasavallan kouluissa*” maaliskuussa 1959. Kansainvälisen kasvatustyön tuli näkyä aineenopetuksessa, luokkien ja koulujen välisessä toiminnassa sekä opettajien koulutuksessa. EKP:n keskuskomitea velvoitti puolue- ja opetuselimiä järjestelmällisesti ohjaamaan sekä valvomaan koulujen internationaalista kasvatusta. Neuvosto-Viron opetusministeriön oli annettava venäjänkielisille oppilaitoksille lisämateriaaleja, joissa kerrottiin faktoja Neuvosto-Viron historiasta, kulttuurista ja ympäristöstä.¹²⁸

Kyse ei siis ollut pelkästään neuvostovirolaisten venäläistämisestä, vaan myös suurin joukoin maahan saapumassa olleiden venäläisten lähentämisestä paikallisiin tapoihin ja kulttuuriin. Tietysti se oli asia erikseen, miten paljon tällaiset teot saivat vastakaikua venäjänkielisissä perus- ja oppikouluissa. Myös venäläisiä ja muista neuvostotasavalloista saapuvia maahanmuuttajia haluttiin kansainvälisellä kasvatuksella opettaa ymmärtämään uuden kotimaansa tapoja ja kulttuuria. EKP:n toimet yhdessä neuvostotasavallan opetusministeriön kanssa saattoivat vain helpottaa pioneerijärjestön työsarkaa asettamalla koululaitos yhä tiukemmin palvelemaan kommunistisen kasvatuksen päämääriä.

¹²⁵ Raudsepp 2005, s. 35–37. (www).

¹²⁶ Lukuvuotena 1968–1969 Neuvosto-Virossa toimi 12 yleistä ja 15 erityisvaatimuksin varustettua sisäoppilaitosta. Sirk. (www).

¹²⁷ Küng 1973, s. 34.

¹²⁸ Raudsepp 2005, s. 37. (www).

EKP:n 10. puoluekokouksessa tammikuussa 1958 korostettiin vahvasti, että puolueen ja sen alajärjestöjen täytyi ohjata tiukemmin kasvatusta myös koulujen opettajistossa.¹²⁹ ELKNÜ:n merirajoonin komitean puheenjohtaja Pajumaa kritisoi joulukuussa 1958 oppikoulujen luokanvalvojien asennoitumista pioneerijärjestöön ja sen kasvatustyöhön. Puoluekokouksissa oli esillä myös sellaisia kriittisiä esityksiä, joissa kaikille luokanvalvojille ei edes annettaisi lupaa ohjata pioneerityötä luokassaan, sillä heitä tämänkaltaisen työ ei kiinnostanut. Yleisliittolaisen nuorisoliiton (ÜLKNÜ)¹³⁰ 8. täysistunnon päätöstä pioneerityön laajentamista koulujen ulkopuolelle ei ollut toteutettu Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä. Tätä pidettiin ongelmallisena seikkana, koska koulut ja niiden epäammattimainen henkilökunta haittasivat jatkuvasti pioneerijärjestön työtä. Valmisteilla oli suunnitelmia, jotka toteutuessaan olisivat määritelleet pioneeriryhmiä asuinpaikan perusteella eikä enää koulun mukaan. Tapan alueen Komsomolin ohjaaja Kuusmann myötäili Pajumaan kantoja luokanvalvojakysymyksessä. Hänen mielestään työtä oli tehostettava erityisesti luokanvalvojen suhteen, sillä heitä pioneerityö ei kiinnostanut.¹³¹ Opettajakunnasta oli kuitenkin vääjäämättä tullut EKP:n ja sen nuorisojärjestöjen valtuuttama täsmäase. Liennytyksen tuulahdus merkitsikin piakkoin entistä tiukempaa valvontaa sekä kommunistisen kasvatuksen voimistumista Neuvosto-Viron kouluissa.

2.3 Voittajina uuteen Suomeen

Suomi irrottautui sodasta ja solmi Neuvostoliiton kanssa välirauhansopimuksen, jossa määriteltyjen pykälien nojalla Suomi luopui muun muassa kommunistikielteisyydestä rehabilitoimalla suomalaiset kommunistit järjestöineen.¹³² Kommunisteista tuli yhdessä yössä laillisia toimijoita Suomen yhteiskunnassa. Suomen kommunistinen nuorisoliitto (SKNL), joka oli pioneeriliiton edeltäjä 1920- ja 1930-luvuilla, joutui lopettamaan

¹²⁹ Raudsepp 2005, s. 30. (www).

¹³⁰ Viroksi Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing, Yleisliittolainen leniniläinen kommunistinen nuorisoliitto. Yleisliittolaisesta nuorisoliitosta (Komsomol) käytetään lyhennettä ÜLKNÜ.

¹³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 3. täysistunto 17.12.1958. Liite, Puheenvuoroja. ERAF, f. 31, n. 104, s. 2, s. 27, 32.

¹³² Rentola 1994, s. 463.

maanalaisen¹³³ pioneeritoimintansa 1930-luvun puolivälissä, koska tämän toiminta oli muuttunut lapsille liian vaaralliseksi¹³⁴. Käydyt sodat olivat tasoittaneet Suomen maaperän, ja oli saapunut otollinen ajankohta perustaa aito ja edistyksellinen varhaisnuorisojärjestö Suomeen. Liittoutuneiden valvontakomission¹³⁵ pitäessä päämajaansa Helsingissä Suomen Demokratian Pioneerien Liitto marssi nuorisojärjestöjen kartalle kesäkuun alkupäivinä vuonna 1945.¹³⁶ Puolisen vuotta aikaisemmin, 31. joulukuuta 1944, perustettiin Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto.¹³⁷

SKP:n järjestösihteerin Martti Malmbergin mukaan pioneerijärjestö oli SKP:n alkeiskoulu, josta tulevat kommunistit astuivat eteenpäin siirtyäkseen korkeamman asteen kouluun, nuorisoliittoon.¹³⁸ Neuvostoliitosta poiketen SDPL:n pioneeriosastojen muodostaminen ja niiden toiminta ei ollut kytköksessä Suomen koululaitokseen, vaan ne muodostettiin asuma-alueittain.¹³⁹ Suomessa pioneeriliinoja ja -merkkejä jaettiin lapsille vuosittain pioneeriviikon yhteydessä, sillä siellä oli läsnä yleensä paljon yleisöä. Tämä teki tilaisuudesta mieleenpainuvan. Tehostaakseen pioneeriksi tulemisen riittä liinanjako voitiin suorittaa myös punaisten haudoilla tai kansalaissodan taistelupaikoilla. Tällä tavoin pioneerit toivotettiin juhlallisesti tervetulleiksi varhaisnuorisojärjestön riveihin.¹⁴⁰ Juhlallisilla riiteillä oli tietenkin sen itsetarkoituksen lisäksi myös lapsia kosiskelevia sivupäämääriä, sillä niiden avulla saatiin puolivahingossa saada yksittäisiä pioneereja kiinnostumaan puolueesta ja sen toiminnasta.

¹³³ Kommunistit olivat järjestöineen joutuneet kiellettyjen listalle Suomen eduskunnan hyväksyttyä ns. kommunistilait syksyllä 1930. Siltala 2005, s. 179.

¹³⁴ Jo vuonna 1930 lakkautettiin Järjestönuorten liitto, joka oli yhdessä SKNL:n kanssa järjestänyt toimintaa ”työssäkävien” lapsille. Ålander 1995, s. 59–61.

¹³⁵ Katso tarkemmin Liittoutuneiden valvontakomissiosta (LVK) Roiko-Jokela 2001, s. 150–151; Seppinen 2008, s. 22–23.

¹³⁶ Ålander 1995, s. 68.

¹³⁷ Viitanen 1994, s. 12.

¹³⁸ XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa 1963, s. 3.

¹³⁹ Olavi Laineen kirje Eestin pioneeriliitolle 13.4.1957. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

¹⁴⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.3.1958. Liite, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan selostus 5. liittokokoukselle ajalta 1955–1957, s. 6–8. Liite on päivätty 10.3.1958. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

SKP suoritti suurpuhdistuksen sekä SDPL:n johtoportaan että SDNL:n johdossa 1940-luvun lopulla, koska puolue halusi uudistaa ja vahvistaa lapsi- ja nuorisojärjestöjensä ideologista pohjaa. Suoritettujen johtajavaihdosten jälkeen pioneeriliitto alkoi jakaa lapsia iän perusteella koulutusryhmiin, joissa oli otettu huomioon lasten opetustasoon liittyvä marxilais-leniniläisen ideologian asteittainen¹⁴¹ vahvistaminen.¹⁴²

Ideologisen työn vahvistaminen alkoi jakamalla alle 7-vuotiaat lapset toimintapiireihin¹⁴³, joissa heille korostettiin ja opetettiin pioneeri-ihanteita ja -normeja lapsille sopivaksi muokattuun sävyyn. Rengasvaiheen jälkeen SDPL ohjasi lapsia siirtymään seuraavaan ikäluokkaan, joka oli tarkoitettu 7–10-vuotiaille. Tätä seurasi vielä 11–13- ja 14–16-vuotiaiden ikäryhmät. Viimeksi mainitun ryhmän jäsenet olivat ainakin teoriassa valmiita siirtymään SDNL:n puolelle, mikä tapahtui yleensä juhlallisilla ja seremoniallisilla menoin.¹⁴⁴ Pioneeri-ikäiset lapset määriteltiin ihanteelliseksi kohderyhmäksi ja työkentäksi ohjaajille, koska yhteiskunnan lieveilmiöt eivät olleet vielä ehtineet syöpyä heidän tajuntaansa. Lisäksi varhaisnuoret suhtautuivat myönteisesti ja kriittittömästi SDPL:n levittämään vasemmistolaiseen maailmankatsomukseen. Pioneeriliitossa ohjaajan ja ohjattavan ikäero oli huomattavasti suurempi kuin nuorisoliitossa, mikä edesauttoi luomaan uskottavan auktoriteettisuhteen ohjaajan ja ohjattavan välille. Opetus- ja kasvatustyön toteuttaminen oli huomattavasti kitkattomampaa varhaisnuorison parissa kuin jo varttuneemman nuorison keskuudessa.¹⁴⁵

1950-luvun puoliväliin tultaessa SKP oli ajanut varhaisnuorisojärjestönsä sekasortoon liiallisella politisoinnilla ja ideologian viljelyllä. Stalinin yksilökultin loppuminen merkitsi uuden linjan hakemista Suomenkin pioneerijärjestölle, mikä johti lopulta myös

¹⁴¹ Neuvostoliitossa hyväksyttiin pioneeristeikot pioneerijärjestön toiminnan lähtökohdaksi 1950-luvun lopussa. Pioneeristeikkojen toteutumisesta Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä puhutaan enemmän alaluvussa 5.2.

¹⁴² XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa 1963, s. 7.

¹⁴³ Myöhemmin puhuttiin ”rengastoiminnasta”, joka oli pioneerien vakituinen toimintaryhmä. Siinä oli 4–15 jäsentä. Osastossa saattoi olla useampia renkaita, jotka olivat jaettu iän, asuma-alueen ja harrastusalojen mukaan. Punos 1/1963, s. 17. ”Rengasohjaajakurssin avuksi. Rengas pioneeritoiminnan yksikkönä”.

¹⁴⁴ XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa, s. 7; vertaile Punos 1 /1963, s. 17. ”Rengasohjaajakurssin avuksi. Rengas pioneeritoiminnan yksikkönä”.

¹⁴⁵ Punos 1/1960, s. 13. ”Nuorisoliittolaiskasvatus pioneeritoiminnassa”.

siihen, että SDPL:sta täytyi tulla lapsille tarkoitettu joukkojärjestö. SKP:n taholta ei enää painotettu aatteellista puolta SDPL:ssa, vaan lasten toivottiin tempautuvan mukaan järjestöelämään pienemmilläkin ideologia-annoksilla.¹⁴⁶

Neuvostoliitossa oli täysin erilainen käytäntö nuorisjärjestöasioissa kuin mitä oli esimerkiksi Suomessa, ja sen lisäksi toisen maailmansodan voittajavaltiossa vallitsi Suomesta poikkeava yksipuoluejärjestelmä. Jälleenlaillistettu SKP oli käytännössä vain yksi puolue muiden puolueiden joukossa. Samanaikaisesti NKP:lla, joka ohjasi ja neuvoi isällisesti neuvostotasavaltojensa paikallisia kommunistipuolueita ja sitä myöten myös puolueeseen kiinteästi yhteyksissä olevia nuorisjärjestöjä, oli yksinvaltiaan asema ja valta Neuvostoliitossa.¹⁴⁷ Käytännössä Neuvostoliitto oli yhtä kuin NKP:n keskuskomitea, joka yhdessä KGB:n kanssa ratkaisi neuvostoihmisen ongelmat sekä piti tämän elämän raiteillaan.¹⁴⁸ Kommunistisen puolueen väitettiin aina olevan oikeassa, koska se oli aina oikeassa.¹⁴⁹

Neuvostoliiton pioneerijärjestöllä oli hallussaan myös valtava omaisuus monine urheilukenttineen ja pioneeripalatsineen.¹⁵⁰ Esimerkiksi Neuvosto-Viron pioneerijärjestöllä oli 1960-luvun puolivälissä hallussaan muutama pioneeripalatsi sekä 15 pioneeritaloa. Yleiseen tyytyväisyyteen ei kuitenkaan ollut perusteita, koska Neuvosto-Viron 14 maarajoonista¹⁵¹ vain puolissa toimi asianmukainen pioneeritalo.¹⁵²

Kotimainen SDPL joutui kateellisesti katsomaan sivusta itänaapurin pioneerijärjestön mahtavuutta ja kaikkivoipaisuutta, koska suomalaisilla ei ollut käytössä vastaavanlaisia taloudellisia resursseja kuin mitä oli käytettävissä neuvostoliittolaisella veljesjärjestöllä.¹⁵³ Yksistään SDPL ei ollut harmissaan varojensa riittämättömyydestä vaan se kantoi kaunaa myös kirkolle sekä kotimaisille porvarillisille nuorisjärjestöille,

¹⁴⁶ XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa 1963, s. 9–10.

¹⁴⁷ Susiluoto 1973, s. 18.

¹⁴⁸ Rautkallio 1993, s. 20.

¹⁴⁹ Vihavainen 1991, s. 91.

¹⁵⁰ Raketti 8/1962, s. 10. ”Neuvostoliiton pioneerijärjestö 40 vuotta”.

¹⁵¹ Vuoden 1950 hallintouudistuksella Viron tasavallanaikaiset maakunnat ja kunnat korvattiin 39 maarajonilla, joita vuodesta 1966 oli yhteensä 15. Zetterberg 2007, s. 666.

¹⁵² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 5.3.1964. ERAF, f. 31, n. 104, s. 61, s. 64.

¹⁵³ Raimo Laineen kirje Noorte Hääl -lehden toimitukselle, Valdemar Lindströmille 15.2.1958. SDPL, kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

jotka rakensivat nuorille uusia kerhotaloja ja muita harrastuspaikkoja.¹⁵⁴ Neuvostoliiton koulu ja pioneerijärjestö vetivät niin sanottua ”kasvatusköyttä” yhteen ja ainoaan suuntaan: päämääränä oli kasvattaa lapsia kommunistisen yhteiskunnan rakentajiksi.¹⁵⁵

Suomessa taas koulu kiskoi koulutus- ja kasvatusköyttä oikealle ja SDPL vasemmalle, jolloin lapsen henkinen kehitys saattoi häiriintyä. SDPL tavoitteli tietoisesti parempaa huomispäivää eli sosialistista yhteiskuntaa.¹⁵⁶ Päämäärä oli yhteinen, entä keinot?

¹⁵⁴ SDPL:n liittotoimikunnan selostus 5. liittokokoukselle [1958], s. 7–8. SDPL:n monisteet ja kirjeet 1958–1968, kotelo 14, Ka.

¹⁵⁵EKP:n keskuskomitean ensimmäinen sihteeri Nikolai Karotamm sanoi puheessaan vuonna 1945, että nuorison oli omaksuttava marxilais-leniniläinen maailmankatsomus. Karotamm 1946, s. 8.

¹⁵⁶ Punos 5/1963, s. 7–8. ”Kollektiivisesta kasvatuksesta”.

3 PIONEERIJÄRJESTÖJEN TOIMINTA

3.1 Puuhastelua ja vakavilmeistä kasvatustyötä Neuvosto-Virossa

Toisen maailmansodan loputtua Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toiminta keskittyi erilaisiin rakennus- ja korjaustöihin: osallistuttiin koulujen jälleenrakentamisprojekteihin, istutettiin metsää sekä rakennettiin urheilukenttiä. Neuvostovirolaiset pioneerit osallistuivat Yleisliittolaisen pioneerijärjestön järjestämään tempausmuotoiseen kilpailuun *Kaunistakaa kotimaa puutarhoilla* perustamalla useita koulu- ja siirtolaispuutarhoja ympäri maata.¹⁵⁷ Neuvostoliittolaisen tulkinnan mukaan kommunistinen nuorisot¹⁵⁸ auttoi toimillaan jaloilleen neuvostotasavaltansa sodanjälkeistä kansantaloutta.¹⁵⁹ Pioneereja kannustettiin työskentelemään ja tavoittelemaan korkeita päämääriä propagandistisessa stahanovilais-tyylisessä¹⁶⁰ hengessä, joten työn määrä sai korostetun aseman itse toiminnassa.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä toimi vankka pioneeriaktiivien koulutusjärjestelmä¹⁶¹. Syksyisin lukuvuoden alussa järjestettiin maanlaajuinen kuusipäiväinen pioneeriaktiivien opintoleiri, johon osallistui pioneeriosastojen neuvostojen johtajia, lokakuunlasten ohjaajia sekä kaupunkien ja aluepioneeriosastojen jäseniä. Pioneerikoulusta valmistunut pioneeri sai oikeuden käyttää pillipunosta¹⁶²

¹⁵⁷ Renzer, Uueküla 1980, s. 217; Martinson, Saarniit 1978, s. 106.

¹⁵⁸ Kommunistiseen nuorisoon laskettiin sekä pioneerit että nuorisoliittolaiset.

¹⁵⁹ Aarna (et al.) 1970, s. 37; Laigna, Randmets 1981, s. 88.

¹⁶⁰ Stahanovilaisuuden termi syntyi 1930-luvulla Neuvostoliitossa, jossa se tarkoitti työtehon- ja määrän ylittämistä moninkertaisesti ja sitä käytettiin neuvostopropagandassa esimerkkinä muille työläisille.

¹⁶¹ Kyse oli pioneeriohjaajien koulutuksesta.

¹⁶² Pioneerietäkoulun päättänyt henkilö sai todistuksen lisäksi valkoisen pillipunoksen. Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä otettiin vuonna 1959 käyttöön pioneerijohtajan (pioneerijuhataja) ja vanhemman pioneerijohtajan (vanempioneerijuhataja) -nimitykset. Näitä nimityksiä annettiin henkilöille, jotka olivat erityisen ansioituneita pioneerityössä. Pioneerijohtajan univormua komisti punavihreä pillipunos, vanhemman pioneerijohtaja aseman merkinä oli punavalkoinen pillipunos. Vanhempi pioneerijohtaja, jolla oli vähintään 10 vuoden työkokemus, sai käyttää punaista pillipunosta. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 15.9.1966. Liite 2, Pioneeriaktiivin kasvattaminen. ERAF, f. 31, n. 106, s. 12, s. 172, 177–178; Pioneeriohjaajan tunnuksena oli harmaa punos, mutta lokakuunlasten ohjaajan punoksen värinä oli keltainen. Vihreä punos kuului henkilölle, joka oli päättänyt ”nuoremman aktiivikoulun”, ja vaaleansininen punos kuului ”vanhemman aktiivikoulun” päättäneelle henkilölle. Tänavsuu 1970, s. 39, Kuvaliite, [s.1].

asemansa tunnuksena.¹⁶³ Muista neuvostotasavalloista poiketen Neuvosto-Viron pioneerijärjestö käytti toiminnassaan partioliikkeelle tunnusomaisia pillipunoksia ja muuta porvarilliselle lapsijärjestölle tyypillistä rekvisiittaa.¹⁶⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestö hyödynsi ovelasti kielletyn järjestön symboleja, koska niiden avulla oli ehkä helpompaa houkutella koululaisia mukaan pioneeritoimintaan. Vanhat symbolit päivitettiin käymään Moskovan ajassa.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestö huomioi täsmällisesti kommunistisen kasvatuksen ydinkohtia muun muassa antamassaan työkasvatuksessa, jolla tarkoitettiin ensisijassa operaatioita, työleikkejä ja tempauksia, joihin eri-ikäiset pioneerit osallistuivat. Työkasvatuksen hengessä pioneerit valmistivat opetusvälineitä sekä tekivät muuta hyödyllistä työtä yhteiskunnassa. Eräänlaista kilpailuasetelmaa pidettiin tehoikkaampana työkasvatuksen metodina. Kilpailuasetelmina toimivat koulun ympäristön siistimistalkoot, romuraudan ja hyötykasvien keräys. Työkasvatuksen toteuttajina ja ideoijina olivat tietysti ensisijassa pioneeriohjaajat, jotka innostivat pioneereja keksimään mielenkiintoisia ja opettavia kilpailuja. Koululaiset saivat kuitenkin itse luoda tarvittavat kilpailuolosuhteet ja -säännöt leikkeihin. Useimmiten tempauksista ja kilpailuista laadittiin yhteenvedot, joiden perusteella lopulta osastoneuvosto palkitsi pioneerirekvisiitalla parhaiten menestyneitä pioneereja onnistuneesta työstä.¹⁶⁵ Työkasvatuksessa parhaiten menestyneitä kouluja saatettiin palkita jopa rahasummalla. Esimerkiksi Pärnun Lydia Koidulan¹⁶⁶ niminen 2. oppikoulu¹⁶⁷ palkittiin 2 500 ruplalla¹⁶⁸ syksyllä 1956, kun koulun pioneerit olivat saavuttaneet valtakunnallisesti (Neuvostoliitossa) toisen sijan keräyspaperin (11,2 kg/ pioneeri) keräämisessä vuoden toisella neljänneksellä.¹⁶⁹

¹⁶³ Renzer, Uueküla 1980, s. 215.

¹⁶⁴ Raudsepp 2005, s. 47. (www).

¹⁶⁵ Tänavsuu 1971, s. 56–59; Renzer, Uueküla 1980, s. 219.

¹⁶⁶ Lydia Koidula (1843–1886) oli Viron kirjailija ja kansallisrunoilija.

¹⁶⁷ Pärnun Lydia Koidulan niminen 2. oppikoulun nykyinen nimi on Pärnun Koidulan lukio (Pärnu Koidula Gümnaasium). Pärnun Koidulan lukion kotisivut. (www).

¹⁶⁸ Yhdellä Neuvostoliiton ruplalla sai 2,56 Suomen markkaa syyskuussa 1956. Suomen Pankin noteeraama ruplan kurssi 1951–1991; Vuonna 1956 keskituntiansio oli 205 markkaa, puoli litraa viinaa maksoi 520 markkaa. Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri. (www).

¹⁶⁹ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin J. Jürnan kirje Pärnun kaupungin L. Koidulan nimisen 2. oppikoulun rehtorille 15.8.1956. ERAF, f. 31, n. 63, s. 44, s. 3.

Neuvostoliiton aseteknologian kehittyessä nopeasti sotilaallis-patrioottisen kasvatuksen ajateltiin olevan oivallinen keino iskostaa pioneereihin isänmaanrakkautta. Sotilaallis-patrioottisella kasvatuksella kommunistinen puolue toivoi Neuvosto-Viron Komsomolin ja pioneerijärjestön muokkaavan yhdessä lasten ja nuorten käsityksiä maanpuolustuksesta. Pioneerien oli saatava perustiedot maanpuolustuksesta ja uusimmasta aseteknologiasta ennen kuin he siirtyivät palvelemaan maatansa puna-armeijaan¹⁷⁰ useammaksi vuodeksi.¹⁷¹

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toinen kongressi pidettiin Tallinnassa 22.–27. heinäkuuta 1956. Kokouksessa tehtiin yhteenvetoja koulujen pioneerijärjestöjen kasvatustyöstä. Päämääränä oli kasvattaa heitä kommunistisen puolueen hengessä vahvoiksi ja viisaiksi neuvostokansalaisiksi, jotka olisivat valmiita puolustamaan maataan ja jotka eivät pelkäisi vaikeuksia. Edellä mainitut faktat huomioiden päätettiin paikalle saapuvien pioneerien terveyttä kohentaa majoittamalla heidät sotilaalliseen telttaleiriin. Maanpuolustushengessä pioneereille haluttiin opettaa leiriromantiikkaa ja muuta pioneereille tarpeellista tietoutta.¹⁷²

Neuvosto-Viron pioneerijärjestö keskittyi tehostamaan matkatoimintaa 1950-luvun jälkipuoliskolla. Neuvosto-Viron Komsomolin oli alajärjestöineen ryhdyttävä edistämään nuorisonsa matkailua kiertoajeluilla ja ekskursioilla. Pioneereja vietiin tutustumaan toisen maailmansodan muistomerkkeihin ja muihin historiallisesti merkittäviin nähtävyyksiin ympäri maata. Hyviä esimerkkejä sopivasta matkailukohteesta olivat muun muassa sosialistisella työllä rakennetut rakennukset ja luonnonkauniit paikat.¹⁷³ Matkojen ja kiertoajelujen kautta kasvatustyö iskostui parhaiten lapsiin. Matkojen tarkoituksena oli opettaa lapsia rakastamaan kotimaataan ja kasvattaa heistä Neuvostoliiton patriootteja. Matkojen yhteydessä oli tutustuttava maan vallankumoukselliseen historiaan. Neuvostotasavaltoihin suuntautuneiden matkojen ja erilaisten kilpailujen yhteydessä oli tarkoitus solmia tiiviimpiä suhteita veljellisten

¹⁷⁰ Varusmiespalvelus kesti Neuvostoliiton maavoimissa 2 vuotta ja merivoimissa 3 vuotta. Suvorov 1982, s. 129. (www).

¹⁷¹ Tänavsuu 1971, s. 70.

¹⁷² ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin J. Jürnan kirje 61 429. varuskunnan komentajalle, kenraalimajuri Allikaselle 24.4.1956. ERAF, f. 31, n. 63, s. 37, s. 2.

¹⁷³ ELKNÜ:n keskuskomitean byroon päätös ”Komsomol-järjestöjen tehtävistä matkatoimintatyön vauhdittamiseksi nuorisossa” 22.3.1957 (pöytäkirjaote). ERAF, f. 31, n. 65, s. 32, s. 7.

kansojen välillä.¹⁷⁴ Matkatoimintaan liittynyt kansainvälisyyden aspekti sekä mahdolliset ulkomaanmatkat saattoivat kuulostaa hyvin houkuttelevilta haaveilta pioneereiksi pyrkivien lokakuunlasten korvissa.

Kansainvälisyydestä puhuttaessa ei välttämättä tarkoitettu länsi- tai edes sosialistimaita, vaan Neuvosto-Viron pioneerin tie vei useimmiten neuvostoretorisesti niin sanottujen veljeskansojen luokse. Nämä veljeskansat löytyivät läheltä tai kauempaa, muista neuvostotasavalloista. Tarjotusta kansainvälisyydestä pääsivät nauttimaan vain parhaiden pioneerikerhojen pioneerit, joita kuljetettiin perinteisille kevätmatkoille ja kiertoajeluille muun muassa Leningradiin ja Riikaan¹⁷⁵.

Kanssakäymisestä tai lähempien kontaktien solmimisesta Suomen tai muiden länsimaiden kanssa ei pidetty suurta ääntä. KGB:n taholta Suomi määriteltiin vihollismaaksi, joka oli sotinut Neuvostoliittoa vastaan toisessa maailmansodassa ja oli nykyään kapitalistinen valtio¹⁷⁶. Toisaalta kansainvälisyyden edistäminen nuorison keskuudessa kuului olennaisesti kommunistisen kasvatuksen peruseräkkeisiin.¹⁷⁷ Tilanne oli tavallaan paradoksaalinen, sillä toisaalta kansainvälisyyttä tuli edistää, jotta kommunistinen kasvatus voisi toteutua kasvavassa nuorisossa. Toisaalta taas aikansa loputon byrokratia ja vihamielinen suhtautuminen länsimaihin ehkäisivät tehokkaasti länsisuhteiden solmimista. Se mikä oli sallittua ja pakollista, olikin kuitenkin käytännössä kokonaan kiellettyä tai sitten vain harvojen saatavilla Neuvostoliitossa.

Jokavuotiset Artekin pioneerileirit Mustanmeren rannalla Krimin niemimaalla edesauttoivat kansainvälisten kontaktien luomista neuvostovirolaisten ja muiden maiden kansandemokraattisen nuorison välille. Artekille lähetettiin 12–14-vuotiaita

¹⁷⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 5.2.1959. Liite 3, Neuvosto-Viron opetusministeriön Tasavallan lasten turismi- ja matkailuaseman työsuunnitelma v. 1959. ERAF, f. 31, n.104, s. 5, s. 47.

¹⁷⁵ Noorte Hääl -sanomalehden toimittajan Öie Algveren raportti Pärnun pioneeritalon työstä [syksy.1955]. ERAF, f. 31, n. 56, s. 121, s. 90.

¹⁷⁶ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 59.

¹⁷⁷ Raudsepp 2005, s. 37. (www).

pioneereja, jotka olivat ahkeria ja aikaansaavia koululaisia pioneerijärjestössä. Lisäksi Artekillle päästettiin vähävaraisten perheiden vesoja ja kehitysvammaisia.¹⁷⁸

Ensimmäiset neuvostovirolaiset pioneerit lähtivät Artekin pioneerileirille kesäkuussa 1941.¹⁷⁹ Tosin neuvostovirolaisista pioneereista vain harva pääsi käymään paljon puhutulla jokakesäisellä Artekin pioneerileirillä. Krimillä kävi lomailemassa vuosittain suunnilleen 150 neuvostovirolaista pioneeria¹⁸⁰. Vaikka kotimaan ja ulkomaan pioneerileireillä tehtiin vakavaimista kasvatustyötä kommunistisen ideologian hengessä, leireillä puuhastelu ja leiritoiminta saattoivat tavalla tai toisella olla hyvinkin lapsenkasvoista ja leikkimielistä; ne toimivat koululaisille lähinnä irrottautumispaikkana tavallisesta arjesta ja kouluelämästä.¹⁸¹

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön erääksi ydintoiminnaksi muodostui kansojen ystävyyskerhojen luominen 1960-luvulla. Ystävyyskerhoissa kotimaisten pioneerien odotettiin solmivan uusia suhteita sekä syventävän jo olemassa olevia kontakteja veljestasavaltojen pioneereihin. Pioneeriosastot organisoivat kansainvälisiä iltoja Neuvosto-Viron kouluihin perustetuissa kansojen ystävyyskerhoissa.¹⁸²

Välttämättä kyse ei ollut aina suorien kontaktien luomisesta sosialistisiin neuvostotasavaltoihin, kuten huomataan Tallinnan pioneeripalatsin kansainvälisen ystävyyskerhon toiminnassa. Sen suunnitelmiin kuului vuonna 1963 tutustuminen muun muassa Ranskan, Saksan, Suomen, Kuuban, Kiinan ja muiden maiden lapsi- ja pioneerijärjestöihin. Kerhossa opiskeltiin vieraiden kansojen sanontoja, kansantansseja ja lauluja. Ystävyyskerhossa järjestettiin myös luentoja, joissa esiteltiin esimerkiksi Suomen ja Kuuban pioneerijärjestöjä.¹⁸³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestö järjesti

¹⁷⁸ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin Klara Pantelejevan (joukko)kirje ELKNÜ:n alue- ja kaupunkikomitean sihteerille (lähetetty Türiin, Põltsamaan, Jõhvin aluekomiteoille sekä Tarton ja Pärnun kaupunkikomiteoille) 11.10.1956. ERAF, f. 31, n. 63, s. 44, s. 25.

¹⁷⁹ Martinson, Saarnit 1978, s. 106.

¹⁸⁰ Renzer, Uueküla 1980, s. 218.

¹⁸¹ Raudsepp 2005, s. 57. (www).

¹⁸² Renzer, Uueküla 1980, s. 217–218.

¹⁸³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 12.3.1963. Liite 2, Raportti opiskelun ja kasvatustyön tilanteesta Tallinnan pioneeripalatsissa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 66–67.

erilaisia harrasteryhmiä, joiden teemana olivat muun muassa tiede ja tekniikka, lomapäivät, ystävyys, taide sekä mielenkiintoiset tapaamiset.¹⁸⁴

Koululaisten aatteelliseen tason kohottamiseen pyrittiin vaikuttamaan muun muassa Lenin-museoilla ja -huoneilla, joita pioneerit rakensivat Neuvosto-Viron kouluihin 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alkuvuosina. Pioneerijärjestö halusi pioneeri-ikäisten keskittyvän käytännölliseen ajattelutapaan sekä käytännöllis-esineelliseen toimintaan, koska niiden avulla haluttiin varhaisnuorisoa kasvattaa marxilais-leniniläiseen aatteeseen. Käytännön toimintojen toteuttaminen vaikutti lasten emotionaaliseen elämään, tunteisiin sekä käyttäytymiseen. Useimmiten pioneerijärjestö painotti, että tärkeintä varhaisnuorison ensimmäisinä pioneerivuosina olivat sovittujen metodien mukaiset toimintatavat, kun taas ikävuosien karttuessa korostettiin pioneerijärjestössä saavutettuja tuloksia ja saavutuksia.¹⁸⁵ Toisin sanoen neuvostovirolaiset pioneerit askartelivat pioneeriuransa alkuvuosina teoreettisten aaterakennelmien parissa. Pioneerijärjestön tarjoamalla käytännön toiminnoilla oli kuitenkin kiistatta suuri vaikutus pioneerien elämään ja heidän tulevaisuuden näkymiinsä.

3.2 Suomen Demokratian Pioneerien Liiton toiminta

SDPL:n alkuvuosien toiminnassa keskityttiin iskostamaan lapsiin Suomen kommunistijohtajien elämäkertoja sekä kunnioittamaan maan vanhemman polven kommunistijohtajia muun muassa Yrjö Sirolaa¹⁸⁶ ja Toivo Antikaista¹⁸⁷. Neuvostoliiton pitkäaikaista johtajaa Josif Stalinia opittiin ihailemaan ja kumartamaan pioneeriryhmissä. Pioneeriliitossa tehtiin johtavassa asemassa olevista kommunisteista, Hertta Kuusisesta¹⁸⁸ sekä Ville Pessistä¹⁸⁹, palvonnan kohteita. Suurmiesten tuleminen

¹⁸⁴ Tänavsuu 1971, s. 221–227.

¹⁸⁵ Renzer, Uueküla 1980, s. 217–218.

¹⁸⁶ Yrjö Sirola (1876–1936) toimi useampaan otteeseen SDP:n kansanedustajana ennen Suomen itsenäistymistä. Hän oli Kominternin kansalliskomitean jäsen 1931–1936. Katso lisää Yrjö Sirolasta Eduskunnan edustajamatrikkeli. (www).

¹⁸⁷ Toivo Antikainen (1898–1941) oli suomalainen kommunisti ja sotilas. Hän oli perustamassa SKP:tä syksyllä 1918. Hän toimi myös SKP:n pääsihteerinä sekä tämän edustajana Kominternissa 1930–1933. Katso lisää Toivo Antikaisesta Lebedeva, Rentola, Saarela 2002, s. 504.

¹⁸⁸ Hertta Kuusinen (1904–1974) oli SKDL:n kansanedustajana 1945–1972 sekä toimi moninkertaisena presidentin valitsijamiehenä. Katso lisää Hertta Kuusisesta Eduskunnan edustajamatrikkeli. (www).

paikkakunnalle juhlapuhujaksi nostettiin pioneeriliitossa merkkitapahtumaksi, jonka taustalla voitiin edistää lasten yhteiskunnallista tietämystä. Josif Stalinin ja Otto Wille Kuusisen¹⁹⁰ syntymäpäivät olivat kohokohtia varhaisnuorisjärjestön toiminnassa. Suurmiesten syntymäpäivien vieton valmisteluihin varattiin aikaa puolisen vuotta. Pioneerit valmistelivat ryhmissään erilaisia leluja, muistoesineitä ja lahjoja, jotka olivat symbolisesti omistettu syntymäpäiväsankareille.¹⁹¹ Yksilökulttien kunnioittaminen ei siis ollut vierasta edes kannaksen länsipuolella, mutta tämä oli ajan henki.

SDPL järjesti toiminnassaan seuraavia tapahtumia: kerhoiltoja, ulkomaanmatkoja, pioneerikisoja, kasvatusaiheisia seminaareja, urheilukilpailuja, retkeily- ja opintotoimintaa.¹⁹² Pioneeriliitto koulutti ohjaajiaan erilaisissa tapahtumissa muun muassa ohjaajien talvitulilla ja retkeilypäivillä; ohjaajien retkeilypäivät järjestettiin Savonlinnassa vuonna 1957.¹⁹³ SDPL:llä oli omia ohjaajakouluja¹⁹⁴, joissa keskityttiin kouluttamaan pioneeriohjaajia.¹⁹⁵ Ohjaajakoulutuksessa sorruttiin kuitenkin painottamaan teoreettista osuutta 1950-luvun puolivälissä, jolloin siinä ei osattu yhdistää teoriaa ja käytäntöä eheäksi kokonaisuudeksi. Liiallinen teoreettisuus heikensi pioneeriohjaajien toimintakykyä kentällä.¹⁹⁶

Eivät yksistään ohjaajat opiskelleet ja ahertaneet aatteen pauloissa, vaan myös itse pioneerit saivat opiskeluannoksia marxilais-leniniläisestä ideologiasta opintovihkosten välityksellä. Tehostaakseen pioneerien opintoja opintovihkosten sisältöä täytyi parantaa

¹⁸⁹ Ville Pessi (1902–1983) oli SKDL:n kansanedustajana 1945–1966 sekä toimi moninkertaisena presidentin valitsijamiehenä. Hän oli myös SKP:n pääsihteerinä vuosina 1944–1969. Katso lisää Ville Pessistä Eduskunnan edustajamatrikkeli. (www).

¹⁹⁰ Otto Wille Kuusinen (1881–1964) oli Suomen kansanhallituksen pääministeri ja ulkoministeri Terijoella 1939–1940. Hän pääsi Neuvostoliitossa korkeisiin virkoihin: Neuvostoliiton korkeimman neuvoston jäsen 1940–1964, puhemiehistön jäsen 1940–1957; Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (NKP) keskuskomitean puhemiehistön ja sihteeristön jäsen 1957–1964. Katso lisää Otto Wille Kuusisesta Kansallisbibliografia. (www).

¹⁹¹ XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa 1963, s. 7–8.

¹⁹² Punos 1/1960, s. 13. ”Nuorisoliittolaiskasvatus pioneeritoiminnassa”.

¹⁹³ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 14.5.1957, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

¹⁹⁴ Vuonna 1958 oli 10 ohjaajakoulua, joissa oli opiskelijoita noin 400. Seuraavana vuonna oli toiminnassa 12 ohjaajakoulua, ja niissä oli yhteensä 550 opiskelijaa. Vuoden 1960 syksyllä aloitti toimintansa 17 piirikoulua, joihin ilmoittautui 562 opiskelijaa.

¹⁹⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960, s. 10. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

¹⁹⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 20.12.1955. Liite, Suunnitelma pioneeriohjaajien kouluttamisesta 1.1.–31.7.1956, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

sillä tavalla, että aatteellinen kasvatustyö tapahtuu entistä enemmän käytännön toiminnan yhteydessä. Tämän opintoaineiston täytyi olla käytettävissä vuoden 1959 alusta lähtien.¹⁹⁷ Pioneerit saivat opiskelustaan palkinnoikseen erivärisiä pillipunoksia sekä suoritusmerkkejä, jotka kertoivat omalta osaltaan yksittäisen pioneerin opintomenestyksestä.¹⁹⁸

SDPL järjesti toimintaa pienemmille lapsille ja vähän varttuneemmallekin nuorisolle piireissään ja tapahtumissaan. Varsinainen pioneerikasvatus tapahtui renkaissa, joissa suoritettiin aatteellinen kasvatus, liina-, merkki- ja punos-suorituksilla. Erikoiskerhoilla¹⁹⁹ hankittiin lisää jäseniä renkaaseen ja monipuolistettiin osaston toimintaa. Erikoiskerhoja perustettiin osastoihin, mikäli ilmaantui sopiva määrä harrastajia ja kyettiin hankkimaan ohjaaja sekä toimipaikka.²⁰⁰ SDPL:n toimintaan kuului myös ohjelmatoiminnan ala, jossa keskityttiin kulttuuritoimintaan muun muassa musiikkiin sekä näytelmä- ja maalaustaiteeseen. Kulttuuritoiminnalla haluttiin osoittaa jäsenille ja työläisille, minkä puolesta kansandemokraattinen liike taisteli Suomessa. Ohjelmatoiminnan taustalla kukoisti vahva aatteellinen virtaus, joka tuki pioneeriliiton asettamia kasvatuksellisia ja maailmankatsomuksellisia päämääriä.²⁰¹

Pioneeriviikko-tapahtumaa järjestettiin vuosittain marraskuussa, jolloin pioneeriosastot avasivat ovensa suurelle yleisölle. Pioneeriviikon aikana järjestettiin tilaisuuksia lasten vanhemmille, alueen varhaisnuorisolle sekä omalle jäsenistölle. Sen lisäksi pioneerit esiintyivät viihdeohjelmillaan lasten- ja vanhainkodeissa, työpaikoilla sekä tekivät tutustumismatkoja historiallisiin kohteisiin.²⁰² SDPL halusi toiminnallaan saada käännyttäisiä kaikista yhteiskuntaluokista, jotta se kykenisi saamaan hyväksynnän toiminnalleen yhteiskunnassa ja haastamaan porvarillisia lapsijärjestöjä.²⁰³ SDPL näki

¹⁹⁷ Ehdotus SDPL:n 5. sääntömääräisen liittokokouksen päätöslauselmaksi (korjaamaton), s. 4. SDPL:n työvaliokunta 1958–1961, kotelo 60, Ka.

¹⁹⁸ Olavi Laineen kirje Eestin pioneeriliitolle 13.4.1957. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

¹⁹⁹ Esimerkiksi taide-, postimerkkeily- ja kuorolaulukerhot.

²⁰⁰ Punos 6/1962, s. 14–15. ”Rengaskurssien avuksi. Pioneeriosaston kurssit”.

²⁰¹ Punos 1/1960, s. 18–19. ”Kehittäkäämme ohjelmatoimintaamme”.

²⁰² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.3.1958. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1955–1957, s. 1–5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²⁰³ Punos 4/1962, s. 9–10. ”Suhdetoiminnan kaksoisveli?”.

tarjoamassaan sosialistisessa kasvatuksessa oikean tien pois kapitalismin epäoikeudenmukaisesta maailmasta kohti rauhaa ja ihmiskasvoisempaa yhteiskuntaa.²⁰⁴

Pioneerivaltuuskuntien ulkomaanmatkojen uskottiin vaikuttavan positiivisesti itse pioneereihin sekä heidän ystäväpiireihinsä. Pioneerit saivat matkoillaan solmia uusia ystävyyskontakteja sekä tutustua veljesjärjestöjen toimintaan ympäri Eurooppaa. SDPL halusi pioneerien tiedollisen tason kohoavan ulkomaanmatkoilla, joissa heille tarjottiin oivallisia tilaisuuksia laajentaa tietämystään Euroopan maiden historiasta ja kulttuureista.²⁰⁵ Kansainvälisyys oli ilmeisen tärkeä teema SDPL:n kasvatustyössä, jotta pioneerit saataisiin luottamaan ja uskoutumaan liiton kasvatuspäämäärien hyväksi kotosuomessa. Kansainvälisyydellä oli kasvatuksellisten painotusten lisäksi myös merkittävä sija SDPL:n ohjelmassa ja toimintakulttuurissa, koska sen avulla voitiin juuri osoittaa suomalaiselle varhaisnuorisolle, että huomattava osa maailman varhaisnuorisosta oli suomalaisten pioneerien tavoin ajamassa yhteisiä päämääriä. Kansainvälisyydellä toivottiin pioneerien yhdistävän voimansa yli valtioiden rajojen, jonka jälkeen olisi ollut helpompaa marssia yhdessä kohti toivottuja päämääriä.²⁰⁶

SDPL keskitti voimiaan erityisesti leiritoimintaan, koska sitä pidettiin kasvatuksellisessa mielessä eräänä tehokkaimpana keinona vaikuttaa kasvavaan varhaisnuorisoon.²⁰⁷ SDPL järjesti vuodesta riippuen suur-, vaellus-, talvi-, merileirejä sekä kansainvälisiä suurleirejä. Erikoisleireihin voitiin lukea myös erilaiset juhlaleirit, joita järjestettiin esimerkiksi liiton täyttäessä vuosia²⁰⁸. Leireihin ja vastaavanlaisiin tapahtumiin luettiin myös pioneerikisat, joita SDPL järjesti vuodesta 1957 lähtien²⁰⁹. Pioneerikisojen aikana järjestettiin muun muassa näyttelyitä, joissa esiteltiin veljesjärjestöjen antamia lahjoja sekä omien pioneeri- ja ohjaajavaltuuskuntien ulkomaanmatkoilta tuotuja matkamuuistoja ja valokuvia.²¹⁰ Suomenlahden molemmilla

²⁰⁴ Punos 3/1960, s. 8. ”Yhteiskunta, koti, koulu ja pioneerijärjestö”.

²⁰⁵ SDPL:n vuosikertomus 1955–1957, s. 1. SDPL:n toimintakertomukset 1945–1968, kotelo 5, Ka.

²⁰⁶ SDPL:n 5. sääntömääräisen liittokokouksen päätöslauselma, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

²⁰⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 8.6.1963. Liite, SDPL:n toimintasuunnitelma ajalla 1.9.1963–31.8.1964, s. 3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

²⁰⁸ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 1.6.1955, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

²⁰⁹ SDPL:n ensimmäiset pioneerikisat järjestettiin Jyväskylässä 1957. Ålander 1995, s. 146.

²¹⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 9.10.1956, s. 1. Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1955–1957 (korjaamaton), s. 4. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

rannoilla olivat varhaisnuorisjärjestöt saaneet järjestöelämänsä toimimaan 1950-luvun kuluessa. Pioneerijärjestöissä odoteltiin vain sopivinta hetkeä kanssakäymisen käynnistymiselle järjestöjen välille.

4 ALKAVAT YHTEYDET SUOJASÄÄN ALKUVUOSINA

4.1 Kirjeenvaihdolla rakentamaan ystävyyttä

1950-luvun puoliväliin tultaessa oli ilmassa selkeitä viitteitä siitä, että Neuvosto-Viron pioneerit olivat alkaneet kiinnostua Suomesta. Herännyt Suomi-innostus tuli selvästi esille SDPL:n valtuuskunnan vierailulla Neuvosto-Virossa syksyllä 1956, jolloin Tallinnan pioneerit esittivät suomalaisille toivomuksen saada kirjeenvaihtotovereita Suomesta. SDPL:n valtuuskunnan käytyä Neuvosto-Virossa suomalainen pioneeriaktiivi Aune Lahdenperä sai SDPL:n työvaliokunnalta tehtäväkseen valmistella Kotkan piirille ehdotus suhteiden solmimiseksi Tallinnan pioneereihin.²¹¹

SDPL houkutteli suomenlahdentakaista veljesjärjestöä astumaan lähempään yhteistoimintaan lähettämällä keväällä 1957 kirjeen, jossa kerrottiin muun muassa SDPL:n järjestämistä tapahtumista, toiminnasta sekä suomalaisten pioneerien jokapäiväisestä elämästä. Kirjeessä nostettiin korostuneesti esille suomalaisten pioneerien melko heikko taloudellinen tilanne: esimerkiksi kaikki halukkaat eivät kyenneet edes hankkimaan itselleen käytössä olevaa järjestöpukua. Vaikka suomalaiset pioneerit pystyivätkin kuuntelemaan Neuvosto-Viron radiota²¹² sekä lukemaan heille lähetettyjä Pioneer-aikakauslehden irtonumeroita, olivat yhteydet marginaaliset Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön 1950-luvun jälkipuoliskolla. SDPL halusi muutosta tähän asiaan, ja suomalaiset pioneerit toivoivat yhteyksien parantuvan ja lisääntyvän veljesjärjestön kanssa lähivuosina.²¹³

²¹¹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 15.11.1956, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

²¹² SDPL:n liittotoimikunta toivoi muutamien pioneerien ja ohjaajien lähettävän kirjeitään luettavaksi sekä suosikkilevyjään soitettavaksi Eestin radiossa Kiuru-lehden ja SDPL:n syntymäpäivän johdosta. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1.2.1956. Liite Suunnitelma Kiurun 10 v. juhlahamppailusta, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

²¹³ Olavi Laineen kirje Tallinnan pioneerijärjestölle 13.4.1957. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

Jo hetkeä aikaisemmin Tallinnan radio²¹⁴ oli tuonut neuvostovirolaista väriä SDPL:n 10-vuotisjuhlaleirille vuonna 1955, jolloin Yleisradio ja Tallinnan Radio tekivät yhdessä juhlaleiristä ohjelmia kuuntelijoille.²¹⁵ Leirilähetykset mahdollisesti edesauttoivat kahden maan pioneerijärjestöjä kiinnostumaan toistensa tekemisistä ja pioneereista. Pian SDPL:n liittotoimikunta toivoikin muutamien pioneerien ja ohjaajien lähettävän kirjeitään luettavaksi sekä suosikkilevyjään soitettavaksi Viron Radiossa Kiuru-lehden 10-vuotisjuhlan sekä pioneeriliiton merkkipäivän kunniaksi²¹⁶.

Suomen ja Neuvosto-Viron radioyhteydet ylittivät maiden rajat ilman neuvostoliittolaisten tietoista häirintää. Suomen radiota kuunneltiin ahkerasti sodanjälkeisessä Neuvosto-Virossa, koska sen ohjelmistossa oli tarjolla joskus jopa vironkielistä ohjelmaa ja musiikkia. Suomen radiossa soitettiin viihdyttävämpää musiikkia kuin mitä sallittiin lähettää eetteriin Neuvosto-Viron radioaaltoilla Stalinin elinaikana. Radiolähetykset muotoutuivat vastavuoroiseksi toiminnaksi Neuvosto-Viron aloitettua suomenkielisten ohjelmien lähettämisen maaliskuussa 1947. Suuria määriä suomalaisia kuuntelijoita ei välttämättä Neuvosto-Viron radio pystynyt houkuttelemaan vakiokuuntelijoiksi, koska sen ohjelmat olivat sävyiltään ja sisällöiltään propagandistisia.²¹⁷

Radioaaltojen vanavedessä alkoi Suomenlahtea halkoa myös pioneerien välinen kirjeenvaihtotoiminta. Neuvostovierolaisen kirjetoverin saattoi hankkia itselleen seuraamalla aluksi Kiuru- ja myöhemmin Raketti-lehden sivuja, joiden ilmoituspalstoilla julkaistiin neuvostotasavaltojen lisäksi myös muiden kansandemokraattisten sekä joidenkin kapitalististen maiden pioneerijärjestöjen kirjetoveri-ilmoituksia²¹⁸. ELKNÜ:n keskuskomitean ohjaaja Eda Saulin pyysi keväällä 1958 välittämään suomalaispioneereille kaksi neuvostovirolaisten pioneerien kirjettä,

²¹⁴ Kyse oli luultavasti Viron radiosta (Eesti Raadio).

²¹⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 21.9.1955. Liite, 10-vuotis juhlaleirin toimintakertomus 1955, s. 7–8. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

²¹⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1.2.1956. Liite, Suunnitelma Kiurun 10 v. juhlakamppailusta, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

²¹⁷ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 29.

²¹⁸ Kiuru 12/1956, s. 19. ”Haluatko kirjeenvaihtoverin Eestistä?”; Raketti 20/1963, s. 4. ”Ystävyyspostia”; Raketti 1/1965, s. 26. ”Meille tulee kirjeitä”.

jotta voitiin aloittaa kirjeenvaihtotoiminta maiden pioneerien kesken.²¹⁹ Ei voida varmuudella tietää, montako osoitetta oli mahdollisesti liitetty näihin kirjeisiin mukaan, mutta todennäköisesti SDPL:n kirjeenvaihtotoiminnasta Neuvosto-Viron pioneerien kanssa ei muodostunut laajan piirin harrastustoimintaa. Luultavasti siitä tuli aluksi vain harvojen suomalaispioneerien harrastus ja tavallaan jopa etuoikeus.

Kirjeenvaihtotoveruuden taustalla pioneerit vaihtoivat keskenään myös postimerkkejä, postikortteja, lauluvihkosia ja muuta pioneerirekvisiittia.²²⁰ SDPL:n pioneerien aloittamaa kansainvälistä kirjeenvaihtoa häiritsi kuitenkin alituinen pula tulkeista.²²¹ Kieliongelmat sivuutettiin, kun Kiuru-lehdessä neuvostovirolaiset kirjeenvaihtotoverit toivoivat saavansa vastauksia suomeksi.²²² Suomen kielen taidon hyödyntäminen saattoi olla jopa luontaisetu ja elintärkeä kannustin Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välisessä kirjeenvaihdossa. Tämä saattoi merkitä sitä, että suomen kielen taito ei vielä ollut unohtunut rautaesiripun toisella puolella. Suomen kielen käyttäminen pioneerien välisessä kirjeenvaihdossa oli pohjimmiltaan varsin johdonmukaista ja järkevää, koska venäjää osaavia pioneereja oli vähän varsinkin Suomessa.

Tallinnan 18. oppikoulun²²³ neljännen b-luokan pioneerit saivat lahjaksi Suomesta Kiuru-lehden numerot, jotka herättivät paikallisissa pioneereissa Suomi-innostuksen. Pioneerit näet ymmärsivät kaiken Kiuru-lehdessä kirjoitetun tekstin opettajansa välityksellä. Virolaisia pioneereja kiinnosti erityisesti postimerkkeily, joka oli perinteinen harrastus aikansa varhaisnuorisossa. Pioneerit kertoivat omien sanojensa mukaan näkevänsä Olavin kirkon tornista Helsingin, jos ilma oli kirkas ja selkeä. Pioneerit toivoivat suomalaisille kansatovereilleen hyvää kesää ja erityisesti ystävyyslujittumista maiden välillä.²²⁴ Kiuru-lehden mukaan SDPL:n

²¹⁹ ELKNÜ:n keskuskomitean ohjaajan Eda Saulinin kirje SDPL:n esimiehelle 13.3.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²²⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 16.8.1958. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintasuunnitelma ajalle 1.9.1958–31.8.1959, s. 5. Liite on päivätty 27.7.1958 SDPL:n työvaliokunnassa. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²²¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 21.9.1955, s. 6. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

²²² Kiuru 12/1956, s. 19. ”*Haluatko kirjeenvaihtotoverin Eestistä?*”.

²²³ Tallinnan 18. oppikoulun nykyinen nimi on Kalamajan peruskoulu (Kalamaja Põhikool). Kalamajan peruskoulun kotisivut. (www); Katso myös Tallinnan koulujen entiset nimet ja perustamisajankohdat. (www).

²²⁴ Kiuru 10/1958, s. 3. ”*Postia lahden takaa*”.

kansainvälinen kanssakäyminen oli laajempaa kuin minkään muun kotimaisen varhaisnuorisjärjestön toiminta. Suomalaiset pioneerit olivat tervetulleita vieraita kaikkialla maailmassa: he saivat osakseen ystävyyttä ja ymmärrystä ulkomaanleireillä, joissa paikalliset pioneerit olivat kiinnostuneet Suomesta ja suomalaisista. Oleskellessaan ulkomailla suomalaiset pioneerit saivat huomata onnellisen elämän olevan yhteinen päämäärä maailman kaikille kansoille.²²⁵

ELKNÜ:n keskuskomitea pyysi SDPL:a lähettämään lisää muutamien lasten osoitteita syksyllä 1958, jotta neuvostovirolaisilla oppikoulun oppilailta ja pioneereilla olisi mahdollisuus saada kirjeenvaihtoveri Suomesta.²²⁶ Suomalaisen kirjeenvaihtoverin saaminen saattoi olla mahdollista teoriassa, mutta sillä ei ollut mitään tekemistä itse todellisuuden kanssa. Teorian ja käytännön välinen ristiriita tuli esille, kun etelävirolainen Kiriveren 7-luokkainen koulu²²⁷ toivoi kirjeissään ELKNÜ:n keskuskomitealta kirjeenvaihtovereita kansandemokraattisista maista. Maalaiskoululle jätettiin kuitenkin kokonaan vastaamatta toistuviin pyyntöihin. Koulu halusi saada selvityksen ELKNÜ:n keskuskomitealta siihen, miksi neuvostoinstituutio oli sivuuttanut sen pyynnöt. Kiriveren 7-luokkaisessa koulussa oltiin erityisesti kiinnostuneita aloittamaan kirjeenvaihto Kiinan, [Itä]-Saksan, Tšekkoslovakian sekä Bulgarian kanssa. Toki muidenkin maiden pioneerien osoitteita odotettiin, jotta omilla pioneereilla olisi valinnanvaraa valitessaan kirjeenvaihtovereita. ELKNÜ lähetti lopulta vain neljän kansandemokraattisen maan pioneerijärjestön osoitteet Kiriveren koulun pioneerijohdolle.²²⁸ Neuvosto-Viron pioneereissa oli innokkuutta solmia kontakteja ulkomaisiin pioneerijärjestöihin, mutta vallinnut kylmän sodan liennytsilmapiiri ei välttämättä suonut suhteiden luomista, puhumattakaan niiden syventämisestä. Toisaalta Neuvosto-Viron Komsomolin välinpitämätön tai tietoisesti nihkeä suhtautuminen kansainväliseen kirjeenvaihtoon todennäköisesti hidasti paikallisen pioneerijärjestön kansainvälistymistä.

²²⁵ Kiuru 4/1959, s. 12–13. ”Yli rajojen”.

²²⁶ ELKNÜ:n keskuskomitean ohjaajan A. Vinkelin kirje Suomen Demokratian Pioneerien Liitolle 5.11.1958. ERAF, f. 31, n. 71, s. 76, s. 9.

²²⁷ Kiriveren 7-luokkaisen koulun nykyinen nimi on Kiriveren peruskoulu (Kirivere Põhikool). Kirivere sijaitsee Kõon kunnassa Viljandin maakunnassa. Kiriveren peruskoulun kotisivut. (www).

²²⁸ Kiriveren 7-luokkaisen koulun rehtorin P. Keesin kirje ELKNÜ:n keskuskomitealle helmikuussa 1958. ERAF, f. 31, n. 71, s. 76, s. 2.

Kirjeenvaihtotoveruuden merkittävydestä Neuvosto-Viron pioneereille antaa seuraava tapaus selvennystä. Haapsalun alueen Tuurun 8-luokkaisen koulun²²⁹ pioneeriosaston pioneerihuoneen ystävyysnurkkausta koristeltiin kirjeenvaihdosta saaduilla kirjeillä. Ystävyysnurkkauksen toiminta perustui käytännöllisesti kokonaan kansainväliseen kirjeenvaihtoon. Kirjeenvaihtotovereita löytyi oman maan lisäksi Neuvosto-Venäjältä ja Suomesta.²³⁰ Ystävyysnurkkauksissa tapahtunut kirjeenvaihto ei aina onnistunut edes Neuvosto-Virossa, vaikka kaiken uskottiin olevan kunnossa. Neuvostovirolaispioneerit eivät yksinkertaisesti saaneet vastauskirjeitä ulkomailta.²³¹ Vastauskirjeet saattoivat jäädä tulematta monesta syystä: ne jätettiin lähettämättä tai ne mahdollisesti juutuivat Neuvostoliiton postilaitokseen.

Kansainvälisten kontaktien luominen neuvostotasavaltojen pioneerijärjestöihin ei ollut aina niin helppoa ja mutkatonta kuin mitä Suomessa saatettiin olettaa. Neuvostotasavalloista saattoi löytyä tarpeellista innokkuutta kansainvälisyyden edistämiseksi, mutta aikansa käytännöt eivät antaneet mahdollisuuksia siihen. Tästä on hyvänä esimerkkinä neuvostolatvialaisen Liepajan²³² kaupungin pioneerineuvoston selkeä yritys solmia kontakteja SDPL:n kanssa vuonna 1959. Latvialaistoverit lähettivät SDPL:lle kirjeen, jossa kyseltiin pioneeriliiton toimintaan liittyneitä kysymyksiä. Neuvostolatvialaiset halusivat vaihtaa työkokemuksia suomalaisten kanssa, koska se auttaisi edistämään sosialistista kasvatusta internationalismin hengessä.²³³

Pioneeriliiton työvaliokunta näki kuitenkin parhaaksi ohjata kansainvälisestä kanssakäymisestä innostuneet neuvostolatvialaiset konsultoimaan Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusjohdon kanssa. Työvaliokunta ei kyennyt omien sanojensa mukaan vastaamaan Liepajan pioneerineuvoston kyselyyn yksityiskohtaisesti.²³⁴ Mikä muu taho olisi voinut kertoa pioneeriliitosta kuin liitto itse? Toisin sanoen SDPL ei

²²⁹ Tuurun 8-luokkaisen koulun nykyinen nimi on Ridalan peruskoulu (Ridala Põhikool). Ridalan peruskoulun kotisivut. (www).

²³⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 17.12.1959. Liite 2, Neuvosto-Viron IV maanlaajuisen pioneeritapaamisen valmisteluista Haapsalun alueen Tuurun 8-luokkaisen koulun pioneeriosastossa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 136.

²³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 4. täysistunto 7.5.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s.7.

²³² Liepajan kaupunki sijaitsee Itämeren rannikolla Kuurinmaalla, Latviassa.

²³³ Liepajan kaupungin pioneerineuvoston kirje SDPL:lle, päivämätön [1959]. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²³⁴ SDPL:n liittotoimikunnan työvaliokunnan pöytäkirja 15.12.1959, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

uskaltanut tai ei voinut solmia suoria ystävyysuhteita neuvostotasavaltojen paikallisiin pioneerijärjestöihin ilman Moskovan hyväksyntää. Tällainen harkitsematon harha-askele olisi voinut heikentää SDPL:lle tärkeitä ideologis-taloudellisia idänsuhteita.

4.2 Sopivia henkilöitä Neuvostoliittoon ja Suomeen

Kirjeenvaihtoveruuden käynnistyttyä Neuvosto-Viron pioneerien kanssa SDPL:ssa ryhdyttiin pohtimaan myös ulkomaisten valtuuskuntien vastaanottamista ja omien valtuuskuntien lähettämistä muun muassa Neuvostoliittoon ja Neuvosto-Viroon. SDPL:n valtuuskunnan jäsenet olivat käyttäytyneet esimerkillisesti Artekin pioneerileirillä kesällä 1955²³⁵, mutta vastaavanlaiseen tyytyväisyyteen ei ollut aihetta kaikkien ulkomailla käyneiden pioneerivaltuuskuntien kohdalla. Eräät ”suurisuiset” suomalaispioneerit olivat käyttäytyneet huonosti Tšekkoslovakiassa ja Puolassa valittaen jatkuvasti isäntämaassa tarjotusta huonosta ruoasta sekä majoituksesta. Liiton ohjeiden mukaisesti ulkomaille lähteviin valtuuskuntiin tuli valita toimintakilpailuiden voittajia sekä maan parhaita pioneereja. Ulkomailla vierailneiden valtuuskuntien johtajat saivat toisaalta kiitosta, koska he eivät syyllistyneet väärinkäytöksiin ja suhtautuivat kunnioituksella isäntiensä olosuhteisiin. Pioneeriohjaajien mukaan ainoastaan Artekin pioneerileirille oli kyetty valitsemaan maan parhaita pioneereja.²³⁶

Keskusteltuaan asioista SDPL:n liittotoimikunta ehdotti ulkomaille lähteville pioneereille alaikärajaksi 11 vuoden ikää, mutta yläikäraja jäi syystä tai toisesta määrittelemättä. Paavo Kivikosken mielestä ratkaisevassa asemassa oli kuitenkin pioneerien kehitystaso eikä niinkään heidän ikänsä.²³⁷ SDPL:n liittotoimikunta painotti, että ulkomaille oli lähettävä sellaisia pioneereja, jotka olivat ”varttuneita”, mutta ei liian vanhoja ollakseen pioneereja. Valtuuskuntien tason uskottiin nousevan siten, että jokaisessa ryhmässä olisi tyydyttävä määrä ohjelmasuorittajia eli matkoilla olisi aina

²³⁵ Suomalaiset pioneerit osallistuivat ensimmäistä kertaa Artekin pioneerileirille vuonna 1955. Punos 3/1961, s. 15–16. ”*Elokuussa Lahteen leirille*”.

²³⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 21.9.1955. Liite, Selostus pioneerivaltuuskuntien vierailuista ulkolaisilla pioneerileireillä 1955 kesällä, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

²³⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 21.9.1955, s. 5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

mukana soittotaitoisia pioneereja. Valtuuskuntia kootessa oli jatkossa huomioitava pioneerien ikä, ohjelmansuoritustaidot, ennakkovalmentaminen, yhtenäinen puku sekä matkaselostuksen ohjaus.²³⁸

Valtuuskuntien tason nostaminen ei tapahtunut hetkessä, sillä vielä parin vuoden kulutta olivat samat ongelmat edelleen olemassa. Liittotoimikunnan mukaan vuoden 1957 pioneerimatkoille oli ilmaantunut mukaan valitettavan heikkotasoisia pioneereja. Suurimpana syyllisenä pidettiin nyt rahaa, sillä sen avulla moni vähemmän kunnollinen pioneeri keinotteli itsensä valtuuskuntien matkaan. Tämänkaltainen tilanne saattoi jatkua niin kauan, kunnes SDPL pystyi itse rahoittamaan kaikki matkat eikä niin sanotun rahan voimalla päässyt enää matkoille mukaan.²³⁹

SDPL ei voinut kuitenkaan lähettää järjestön toiminnassa parhaiten pärjänneitä pioneereja ulkomaanmatkoille omien talousvaikeuksiensa vuoksi. Matkalle pääsivät useimmiten mukaan pioneerit, joiden taloudelliset taustat olivat moitteettomassa kunnossa. Saadakseen muutosta aikaan valtuuskuntien valintakriteereissä SDPL päätti luoda matkakassajärjestelmän, jonka ansiosta myös vähävaraisille pioneereille tarjoutui mahdollisuus päästä tutustumaan ulkomaalaisiin tovereihin. Erilaiset kannatusyhdistykset ja muut kansandemokraattiset järjestöt antoivat oman osuutensa matkakassoihin, joita kerättiin talvisin tulevia kesämatkoja varten.²⁴⁰

SDPL:n tarjoamille ulkomaanmatkoille lähti todennäköisesti juuri varakkaammista piireistä lähtöisin olevia pioneereja, joiden vanhemmat pystyivät kustantamaan jälkikasvunsa huvittelut Neuvostoliitossa. Toisaalta SDPL:n suhtautuminen ulkomaanmatkoihin oli varsin kummallista, sillä pioneeriliitolle näytti olevan kuitenkin tärkeintä pioneerien saaminen ulkomaille melkein hinnalla millä hyvänsä, eikä koululaisten perhetaustoilla näyttänyt olevan merkittävää roolia. Herää kysymys, eikö aineellisesti turvattu pioneeri voinut samanaikaisesti myös olla erinomainen pioneeri?

²³⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 21.9.1955. Liite, Selostus pioneerivaltuuskuntien vierailuista ulkolaisilla pioneerileireillä 1955 kesällä, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1955, kotelo 30, Ka.

²³⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 3.9.1957. Liite, Yhteenveto ulkomaanmatkoista vuonna 1957, s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

²⁴⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.3.1958. Liite, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan selostus 5. liittokokoukselle ajalta 1955–1957, s. 5. Liite on päivätty 10.3.1958. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

Pitkö lähtijän olla aina lähtöisin köyhistä oloista ainakin teoriassa? Valintakriteerit eivät olleet yksistään suomalaisien päänaivana, vaan vastaavanlaisia ongelmia esiintyi myös Neuvosto-Viron nuorisjärjestöissä.

ELKNÜ:n keskuskomitea aikoi lähettää ulkomaisille kesäleireille vuonna 1957 neljä pioneeria, joista yhden tie vei Suomeen. Kolmen muun pioneerin matkakohteina olivat Saksan Demokraattinen Tasavalta, Jugoslavia ja Tanska. ELKNÜ ei toiminut kuitenkaan mitenkään omaehtoisesti pioneerien ulkomaanmatka-kysymyksessä, sillä ohjeet ulkomaanmatkoista olivat tulleet ULKNÜ:n keskuskomitealta ja Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealta Moskovasta. Työläistaustaiset ja maaseudulla asuvat koululaiset asetettiin etusijalle valittaessa lähtijöitä ulkomaisille kesäleireille. Esimerkiksi Suomeen oli lähdyssä miespuolinen pioneeri, joka oli tallinnalaisen talonmiehen poika. Hänen äidillään oli kaksi lasta, joten tämä ei kyennyt takamaan taloudellisesti poikansa ulkomaanmatkaa. ELKNÜ:n keskuskomitea anoi EKP:lta taloudellista erityistukea tarvittavien edustusvaatteiden hankkimiseksi ulkomaille lähteville pioneereille. Hänellä piti olla kelvollinen pioneeripuku, vaaleahko puku lyhkäisine housuineen, urheiluasua ja kengät matkalaukussa, jotta hänet voitiin päästää ulkomaanmatkalle. Tytöiltä vaadittiin samat vaatekerrat kuin pojilta sillä erotuksella, että vaaleahkon puvun korvasi kaksi mekkoa. Yksittäisen pioneerin edustusvaatteet maksoivat yhteensä 1 200 ruplaa²⁴¹.²⁴² Vertailun vuoksi kaikilla ulkomaille lähtevillä suomalaispioneereilla täytyi olla vastaavasti kaksi edustuspuvun puseroa.²⁴³ Toisin sanoen suomalaisilla oli pienemmät pukeutumisvaatimukset kuin mitä Neuvosto-Viron pioneereilla.

ELKNÜ palkitsi edistysmielisiä pioneereja ja nuorisoliittolaisia esimerkiksi Moskovanmatkoilla. Ulkomaille haluavan kommunistisen nuoren perhesuhteet saattoivat nousta hyvinkin määrääväan asemaan. Jos hyvätapaisten nuorisoliittolaisen suvussa oli porvarillisen Viron aikoina ollut suurtilallisia (kulakkeja) tai Siperiaan kyyditettyjä

²⁴¹ Yhdellä Neuvostoliiton ruplalla sai 2,56 Suomen markkaa toukokuussa 1957. Suomen Pankin noteeraama ruplan kurssi 1951–1991; Vaatteet siis maksoivat yhteensä 3072 markkaa. Vuonna 1957 keskituntiansio oli 214 markkaa, puoli litraa viinaa maksoi 600 markkaa. Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri. (www).

²⁴² ELKNÜ:n keskuskomitean sihteeri J. Jürnan kirje Neuvosto-Viron ministerineuvoston esimiehelle Määrseville 30.5.1957. ERAF, f. 31, n. 65, s. 43, s. 7.

²⁴³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1.2.1956, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

perheenjäseniä, estyi esimerkillisenkin pioneerin matkanteko, koska pioneeri oli lähtöisin kansainvihollisten ryhmästä. ”Vääränlainen” kommunistinen nuori ei itse suoranaisesti joutunut ELKNÜ:n keskuskomitean kanssa sanasotaan, sillä vastuu lankesi kokonaan henkilölle, joka oli tällaista oppilasta esittänyt matkalle. Tämänkaltaisen kohtalo koitui Vändran oppikoulun²⁴⁴ rehtorille, joka aikoi lähettää ideologisesti epäsoveliaan, venäjää taitavan henkilön Moskovaan. Esitettyään entisen kulakkisuvun nuorisoliittolaista osallistumaan Moskovan-matkalle Vändran oppikoulun rehtori sai ELKNÜ:n vihat päällensä. Rehtori ei saanut tahtoaan läpi vaan Moskovaan matkusti koulun Komsomolin komitean esityksestä kiitettävä oppilas.²⁴⁵

Neuvostotasavallan ulkopuolelle ei päästetty välttämättä maan parhaita pioneeri- tai nuorisovoimia, vaan heidät korvattiin sopivimmilla henkilöillä, jotka eivät kuitenkaan olleet kaikkein parhaiten menestyneitä ja ideologisesti tasokkaampia neuvostokansalaisia. Herää tietenkin kysymys, miksi Neuvosto-Virosta haluttiin lähettää puoliväkisin työläistäustaisia tai maaseudulta kotoisin olevia keskimääräisesti köyhempiä pioneereja ulkomaille? Neuvostoliiton viranomaiset eivät varmaankaan halunneet näyttää tai myöntää köyhyyden olemassaoloa marxilais-leniniläisessä ihanneyhteiskunnassa. Todennäköisesti Komsomol yritti toimillaan lisätä pioneerijärjestönsä uskottavuutta maalla asuvien sekä köyhien perheiden keskuudessa huolehtimalla tasapuolisesti kasvavasta jälkipolvesta. Näin luotiin kaikkein köyhimmille tai heikommassa taloudellisessa tilanteessa eläville pioneereille mahdollisuus päästä ulkomaille ainakin teoriassa.

Pioneerijärjestön matkalaisia seulottiin tarkasti Suomessa, mutta itänaapurissa tehty seulontatyö ulkomaille haluavista henkilöistä oli kiistatta laajuudessaan ja tarkkuudessaan ihan omaa luokkaansa. Neuvostokansalaisen tuli olla todellakin nuhteeton ja aatteellisesti kypsä, jotta hänet uskallettiin päästää ulkomaanmatkalle. Neuvostoliiton kansalaiselle avautui mahdollisuus päästä ulkomaille kolmella tavalla: työmatkalle, turistina tai virallisen kutsun kautta vierailemaan sukulaisen tai tuttav

²⁴⁴ Vändran kunta sijaitsee Pärnun maakunnassa Lounais-Virossa. Vändran oppikoulun nykyinen nimi on Vändran lukio (Vändra Gümnaasium). Vändran lukion kotisivut. (www).

²⁴⁵ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin Vaino Väljasin kirje EKP:n keskuskomitean tieteen, kulttuuri- ja kouluosaston johtajalle Intille ja Neuvosto-Viron opetusministerille Ojalle 9.1.1958. ERAF, f. 31, n. 65, s. 82, s. 1.

luokse. Päästäkseen ulkomaille neuvosokansalaisen oli hankittava ulkomaan passi, jonka saamiseksi tarvittiin niin sanottu mainetodistus. Tässä dokumentissa oli käytävä julki, että ulkomaille lähtevä henkilö oli kommunistiselle ideologialle uskollinen, moraalisesti vahva ja perheellinen henkilö, joka ei sorru alkoholiin eikä muihin huvituksiin. Mainedokumenttiin tarvittiin kolmen henkilön allekirjoitukset: virastonjohtajan sekä puolue- ja ay-johtajan. Matkustusasia ei kuitenkaan ratkennut kolmen henkilön allekirjoitukseen, vaan se oli vietävä eteenpäin EKP:n paikalliskomiteaan. Siellä ulkomaille haluava henkilö pyydettiin kuulemistilaisuuteen, jossa häneltä kyseltiin erilaisia kysymyksiä, joiden pohjalta hänen ideologis-moraalinen maailmankatsomuksensa oli selvitettävissä. Näin syntyi ensimmäinen matkustusasiakirja, johon kuului henkilön mainetodistus ja lomake. Jo matkustusluvan hakuprosessin alkuvaiheessa Neuvosto-Viron KGB avasi toisen matkustusasiakirjakansion ulkomaille haluavasta henkilöstä. KGB lopulta ratkaisi sen, kuka kelpuutettiin ulkomaille ja kuka jäi rannalle.²⁴⁶

Hankalan hakuprosessin ja taloudellisten seikkojen lisäksi pioneerien kanssakäymistä haittasi suoran liikenneyhteyden puuttuminen Suomen ja Neuvosto-Viron väliltä. Kun haluttiin matkustaa Neuvosto-Viroon, oli kierrettävä Leningradin kautta, koska laivayhteys katkesi Helsingin ja Tallinnan välillä toisen maailmansodan sytyttyä. Suomalaiset yrittivät kuitenkin jo 1950-luvun puolivälissä avata uudelleen laivalinjan pääkaupunkien välille ainakin puheiden perusteella. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön (SAK) valtuuskunnan vieraillessa Neuvosto-Virossa 1957 suomalaiset esittivät sillan rakentamista maiden välille. Suhteiden kannalta oli elintärkeää palauttaa laivayhteys pääkaupunkien välille. Neuvosto-Viron viranomaiset torjuivat kuitenkin ajatuksen laivalinjan avaamisesta. Sen sijaan isännät puhuivat ystävyys sillasta, jonka toivottiin yhdistävän kahden maan työläisiä.²⁴⁷

Neuvosto-Viron ja Suomen suhteet alkoivat todellakin lähentyä tultaessa kohti 1950-luvun loppua myös valtiollisella tasolla. Presidentti Kekkonen yritti päästä vierailemaan Neuvosto-Virossa ensimmäisen Neuvostoliittoon tehdyn valtiovierailun yhteydessä

²⁴⁶ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 94–95; Jürjo 1996, s. 196; Unkarin-matkaan liittyneistä vaatimuksista katso ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin H. Kalan kiertokirje [jäsenjärjestöille] 3.1.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 1.

²⁴⁷ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 48.

keväällä 1958, mutta aika ei ollut vielä kypsä tällaiselle vierailulle. Neuvostoliittolaiset isännät pitivätkin Kekkosen kaukana Neuvosto-Virosta ja neuvostovirolaisista viedessään presidentin vierailulle Ural-vuoriston toisella puolella sijaitsevaan Sverdlovskiin²⁴⁸ sekä keskiaasialaiseen Uzbekistanin neuvostotasavaltaan.²⁴⁹

Käsiteltäessä edellä mainitun tallinnalaisen pioneerin Suomen-matkan problematiikkaa on herännyt lopulta kysymys, minkälaiselle kesäleirille tämä yksittäinen neuvostovirolainen pioneeri saattoi oikeastaan saapua. Tämän henkilön matkasta ei löydy minkäänlaisia merkintöjä SDPL:n työ- eikä liittotoimikunnan pöytäkirjoista. On myös mahdollista, että pioneeri ei välttämättä saapunut SDPL:n vieraaksi tai sitten hän ei tehnyt Suomen-matkaansa lainkaan. Ajasta ei ainakaan voinut olla puutetta neuvostovirolaisilla pioneereilla, sillä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kiertoajeluryhmiä ei otettu vastaan Moskovaan kesällä 1957. Syyksi ilmoitettiin, että pioneereja ja koululaisia vastaanottava toimielin oli kiireinen järjestäessään samanaikaisesti 6. kansainvälisiä nuorisofestivaaleja Moskovassa.²⁵⁰ SDPL järjesti omille jäsenilleen Moskovan nuorisofestivaaleista toimintakilpailun, jonka voittajat pääsivät osallistumaan festivaaleille.²⁵¹ Lopulta Moskovassa kävi 16 pioneeriohjaajaa.²⁵²

Yksittäinen neuvostovirolainen pioneeri ei olisi voinut ilmaantua Neuvostoliiton valtuuskunnassa SDPL:n ensimmäisiin pioneerikisoihin kesällä 1957, koska ainuttakaan virallista ulkomaista valtuuskuntaa ei osallistunut näihin juhliin, ei edes Neuvostoliitosta.²⁵³ SDPL yritti toki saada ensimmäisiin pioneerikisoihinsa mahdollisimman korkeatasoisia vieraita Neuvostoliitosta: kisoihin kutsuttiin Neuvostoliiton pääministeri Bulganin ja pääsihteeri Hruštšov.²⁵⁴ Vaikka molemmat

²⁴⁸ Nykyisin Sverdlovsk tunnetaan nimellä Jekaterinburg.

²⁴⁹ Suomi 1992, s. 120.

²⁵⁰ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin J. Jürnan kirje 17. oppikoulun rehtorille N. Raadikille 13.4.1957. ERAF, f. 31, n. 65, s. 48, s. 1.

²⁵¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 20.11.1956. Liite, (Ehdotus) Festivaalikelipailu ohjaajille, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

²⁵² SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 11.3.1958. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1955–1957, s. 4–5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²⁵³ Ålander 1995, s. 146–147.

²⁵⁴ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 2.5.1957, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

miehet olivat valtiavierailulla Suomessa pioneerikisojen aikoihin²⁵⁵, he eivät kuitenkaan saapuneet kisoihin SDPL:n pettymykseksi. Toisaalta Ålanderin esittämä väite siitä, että SDPL:n pioneerikisoissa ei olisi ollut ainuttakaan neuvostoliittolaista henkilöä tai ulkomaalaisia henkilöitä ei ole täysin vedenpitävä.²⁵⁶ Välttämättä kisoihin ei kutsuttu ulkomaisia valtuuskuntia, mutta paikalle aiottiin alkuperäisen suunnitelmaan mukaan pyytää 22 edustajaa 11 eri maasta.²⁵⁷ Lopulta ensimmäisiin pioneerikisoihin tuli vieraita Neuvostoliitosta, Itä-Saksasta, Romaniasta, Puolasta ja Norjasta.²⁵⁸ Olisi vaikea uskoa, että edellä mainitun neuvostovirolaisen talonmiehen poika olisi ollut edustamassa Neuvostoliittoa pioneerikisoissa.

4.3 Ulkomaanmatkoja liennytystuulissa

SDPL:lla alkoi kirjeenvaihdon lisäksi olla myös muuta vuorovaikutusta Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa 1950-luvun puolivälin jälkeen. SDPL:n pääsihteeri Olavi Laine kävi keskusteluja pioneeritoiminnan kehittämistä Romanian, Puolan, [Itä-]Saksan ja Neuvostoliiton valtuuskuntien kanssa kesällä 1957. Hänen selostuksensa perusteella liittotoimikunta totesi hyväksi asiaksi aloittaa ohjaajien vaihdot eri maiden kesken. Samoissa keskusteluissa Laine esitti neuvostoliittolaisille pyynnön, jossa toivottiin 5–10-henkisen pioneeriohjaajaryhmän pääsevän parin viikon mittaiselle opintomatkalle Neuvostoliittoon jouluna 1957.²⁵⁹

Syksyllä SDPL toivoi ohjaajavaltuuskunnan matkareitin kulkevan Leningrad–Tallinna–Moskova-akselilla, mikä myös lopulta toteutui. Matkalaisten ikäjakaumaksi määriteltiin 18–35 vuotta, joten sitä nuoremmilla SDPL:n jäsenillä ei

²⁵⁵ Katso tarkemmin Nikolai Bulganinin ja Nikita Hruštšovin 6.–13. kesäkuuta 1957 tehdystä Suomen-
vierailusta Vladimirov 1993, s. 67–68, 106–107.

²⁵⁶ Ålander 1995, s. 146–147.

²⁵⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.12.1956. Liite, Demokraattisen nuorison maailman liitolle
esitettävät toivomukset kansainvälisestä valtuuskuntien vaihdosta Suomen osalta. SDPL:n
liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

²⁵⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.3.1958. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosilta
1955–1957, s. 8. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka

²⁵⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 27.6.1957, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–
1957, kotelo 31, Ka; SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 25.6.1957, s. 1–2. SDPL:n työvaliokunnan
pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

ollut sillä kertaa asiaa itärajan toiselle puolelle.²⁶⁰ Nuoret aikuiset olivat siis etusijalla, kun SDPL päätti ulkomaanmatkalle lähtijöistä. Huomionarvoista on myös se, että kyse oli pioneeriohjaajien opinto- eikä lomamatkasta Neuvostoliittoon. Todennäköisesti SDPL halusi ohjaajiensa kartuttavan kasvatuksellista tietämystä Neuvostoliitossa ja rikastuttavan toimintaansa kotosuomessa sieltä saaduilla neuvoilla ja ohjeilla.

SDPL:n kymmenhenkinen ohjaajavaltuuskunta poikkesi Neuvostoliiton-matkallaan pariaksi päiväksi Neuvosto-Virossa joulukuussa 1957. Suomalaisvaltuuskunnan isäntänä toimi silloinen Tallinnan 16. oppikoulu²⁶¹.²⁶² Suomalaiset pioneeriohjaajat tapasivat pääkaupunkilaiskoulun pioneereja ja pioneeriohjaajia. SDPL:n ohjaajavaltuuskunta oli ilmeisesti tehnyt vierailullaan lähtemättömän vaikutuksen koulun pioneerijärjestöön, sillä muutaman kuukauden kuluttua vierailun päättymisestä Tallinnan 16. oppikoulun pioneerijärjestö lähetti SDPL:lle huomattavan määrän valokuvia koulunsa pioneerijärjestöstä ja sen järjestämistä tapahtumista. Ne olivat ensimmäisiä Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä saatuja kuvia. Suomalaisten pioneeriohjaajien mukaan mielenkiinto Neuvosto-Viron arkea ja ihmisiä kohtaan oli kasvussa Suomessa. Monet suomalaiset halusivat tietää, miltä elämä näytti Neuvosto-Virossa, joten saadut valokuvat ajoivat tässä asiansa.²⁶³

Lienee paikallaan kysyä, miten paljon valokuvien lähettämisepisodissa oli kyse vain paikallisten vieraanvaraisuudesta ja kohteliaisuudesta suomalaisvieraitaan kohtaan. Todellisuudessa tämä kertoi pioneerijärjestöjen välisten suhteiden olevan vasta alkutekijöissään. Neuvosto-Virosta saapuneilla pioneerivalokuvilla saattoi toki olla merkittävä propaganda-arvo SDPL:n ohjaajille ja heidän tekemälleen kasvatustyölle²⁶⁴.

Lyhyen visiitin aikana SDPL:n ohjaajat olivat myös sopineet informaation antamisesta pioneerien Säde-lehdelle. Tämä tarkoitti sitä, että SDPL lupasi lähettää tietoja ja

²⁶⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 3.10.1957, s. 3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1957, kotelo 59, Ka.

²⁶¹ Tallinnan 16. oppikoulun nykyinen nimi on Tallinnan Sikupillin oppikoulu (Tallinna Sikupilli Keskkool). Tallinnan Sikupillin oppikoulun kotisivut. (www).

²⁶² Raimo Laineen kirje Noorte Hääl -lehden toimittajalle Valdemar Lindströmille 15.2.1958. SDPL:n kansainvälinen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁶³ SDPL:n valtuuskunnan nimissä lähetetty kirje Tallinnan 16. oppikoulun opettajille 18.2.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁶⁴ Sama.

valokuvia Säde-lehden toimitukselle, joka käytti niitä tarpeen mukaan hyväksi kasvatusyössään. Neuvosto-Viron pioneerijärjestöllä oli mahdollisuus olla yhteydessä suomalaisen pioneeriasiantuntijan kanssa, sillä SDPL:n entinen työntekijä Aune Lahdenperä asui Tallinnassa 1950-luvun lopulla. SDPL halusi selkeästi tiivistää ystävyys-suhteita Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön toivoen sen ottavan yhteyttä Helsingissä toimivaan SDPL:n keskustoimistoon. Lisäksi SDPL oli valmis lähettämään yksityiskohtaisempia toimintaselostuksia sekä lisä-aineistoa omista leireistään ja juhlistaan.²⁶⁵ SDPL:n pioneeriaktiivi Raimo Laine antoi liittotoimikunnalle selonteon Neuvostoliittoon tehdystä pioneeriohjaajien opintomatkasta, jonka kokousväki totesi selonteon perusteella onnistuneeksi tapahtumaksi.²⁶⁶ Matkan hyödyllisyys ja tarpeellisuus oli ilmeinen.

Jälkikäteen pioneeriliitossa oltiin kuitenkin edelleen sitä mieltä, että pioneeriohjaajat kävivät joulukuussa opintomatalla Neuvostoliitossa, mutta Neuvosto-Viron osuudesta visusti vaiettiin.²⁶⁷ Todennäköisesti SDPL:n työvaliokunnan ja liittotoimikunnan kokouksissa varottiin tietoisesti puhumasta suoraan Neuvosto-Viroon suuntautuvista tai sinne poikkeavista matkoista käyttämällä sen tilalla huomattavasti turvallisempaa Neuvostoliitto-termiä. Kyseessä lienee ollut tuolle aikakaudelle tyypillinen itsesuojelumekanismi: jos puhuit liian paljon, saattoi koko järjestö joutua kärsimään. Neuvostoretoriikassa Neuvostoliitto oli yksi eheä kokonaisuus eikä sen yhteydessä kiinnitetty erikseen huomiota esimerkiksi Neuvosto-Viroon.

Maineikkaalta neuvostovirolaiselta kommunistilta, Olga Lauristinilta²⁶⁸, saapui keväällä 1958 SDPL:lle sähke, jossa hän pyysi Vaasan ja Kotkan kaupunkien 20 pioneeria viettämään kesälomaa Neuvosto-Virossa.²⁶⁹ SDPL:n vastauskirjeessä todettiin, että tarjottu vierailu antoi oivan mahdollisuuden lähempien kontaktien

²⁶⁵ Olavi Laineen kirje Säde-lehden toimitukselle Ellen Abramille 15.2.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁶⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.1.1958, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²⁶⁷ SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1955–1957, s. 4–5. SDPL:n toimintakertomukset 1945–1968, kotelo 5, Ka.

²⁶⁸ Olga Lauristin (1903–2005) toimi muun muassa ulkomaihin kulttuuriyhteyksiä hoitavan Eesti-seuran puheenjohtaja vuosina 1956–1961. Hän oli Neuvosto-Viron moninkertainen ministeri sekä kuului EKP:n keskuskomiteaan 1941–1951. Postimees 26.6.2005. ”*Kuoli valtiomies Olga Lauristin*”. (www).

²⁶⁹ Ulkomaihin kulttuuriyhteyksiä hoitavan Eesti-seuran puheenjohtajan Olga Lauristinin sähke SDPL:lle 13.5.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

solmimiseksi paikallisiin pioneereihin. Samassa yhteydessä myös todettiin, että suomalaisten tuli vähintään kaksi kuukautta etukäteen saada tiedot tulevista ulkomaanmatkoista. Syynä edelliseen oli se, että SDPL halusi koota mahdollisimman hyvän valtuuskunnan matkalle.²⁷⁰ Matkojen ennakointiin tähdännyt toiminta johti siihen, että SDPL:n piirijärjestöt ja osastot alkoivat jo talvella 1959 valikoida sopivia pioneereja tulevaa kesää varten. Suomalaiset pioneeriohjaajat ennakoivat tulevia ulkomaanmatkoja valikoimalla jo kuukausia etukäteen 5–10 henkilön valtuuskuntia.²⁷¹

Vaasan ja Kotkan kymmenhenkiset pioneerivaltuuskunnat ohjaajineen pääsivät matkaan heinäkuun alkupäivinä 1958. Kotkalaisten valtuuskunnan ohjaajana toimi piirisihteeri Veikko Järvinen ja vaasalaisia johti Reijo Sparf. Molempien pioneerivaltuuskuntien Neuvosto-Viron-matka kesti yhteensä kolme viikkoa, joten veljesjärjestöjen edustajilla oli tarpeeksi aikaa hankkia kontakteja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä.²⁷²

Vaasan pioneerivaltuuskunta majoittui Valklan²⁷³ pioneerileirille, mutta Kotkan valtuuskunta yöpyi Kose-Lükatin²⁷⁴ pioneerileirillä.²⁷⁵ Viimeksi mainittu pioneerileiri kuului myöhemmin EKP:n keskuskomitean ja ministerineuvoston vuonna 1961 laatimaan salaiseen listaan, johon oli merkitty ulkomaalaisille vieraille näytettäväksi tarkoitetut sopivat kohteet. Kose-Lükatin tapaiset eliittileirit olivat keskimäärin parempitasoisia kuin tavalliset pioneerileirit.²⁷⁶ Luultavasti EKP ja Neuvosto-Viron ministerineuvosto halusivat propagandallaan vaikuttaa vierailulle saapuneisiin ulkomaalaisiin pioneereihin ja pioneeriohjaajiin, jotta ulkomaalaiset olisivat saaneet mahdollisimman positiivisen kuvan paikallisesta pioneerijärjestöstä ja sen toimintaolosuhteista.

²⁷⁰ SDPL:n kansainvälisen jaoston sihteerin [Leevi Raitaniemen] kirje Ulkomaihin kulttuuriyhteyksiä hoitavan Eestin seuran puheenjohtajalle Olga Lauristinille 16.6.1958, SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁷¹ Toimintasuunnitelma-liite 27.7.1958, s. 6. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

²⁷² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.6.1958, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²⁷³ Valkla sijaitsee Kuusalun kunnassa Pohjois-Virossa.

²⁷⁴ Kose-Lükatin pioneerileiri sijaitsi Piritan kaupunginosassa Tallinnassa. Eesti Ekspress 29.7.2004. ”Johannes Käbin soovitab. ENSV kuumimad turismimagnetid”. (www).

²⁷⁵ Sähkösanoma SDPL:lle 7.7.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁷⁶ Tammer 2006a, s. 247; Eesti Ekspress 29.7.2004. ”Johannes Käbin soovitab. ENSV kuumimad turismimagnetid”. (www).

Todennäköisesti Vaasan ja Kotkan pioneerivaltuuskuntien heinäkuinen matka toteutui 1950-puolivälissä käynnistyneen ystävyyskaupunkitoiminnan ansiosta. Pioneeriliiton toimintaselostuksessa 5. liittokokoukselle 1958 todettiin, että eräiden kaupunkien välille oli kehittynyt laajamittaista kanssakäymistä²⁷⁷. Tallinna sai kumppanikseen Kotkan (1955), kylpyläkaupunki Pärnulle tuli ystäväkaupungiksi Vaasa (1956), Viljandille Porvoo (1961) sekä teollisuuskaupunki Kohtla-Järvelle Outokumpu (1968).²⁷⁸ Läheinen tai melko yhtenäinen elinkeinorakenne yhdisti neuvostovirolaisia ja suomalaisia ystävyyskaupunkeja toisiinsa. Miksi Tallinnan kaupungille osoitettiin ystävyyskaupungiksi Kotka eikä Helsinki? Helsinki olisi voinut olla loogisempi vaihtoehto kumppaniksi kuin teollisuus- ja telakkakaupunki Kotka. SNS:n Kotkan osaston välityksellä Kotkan kaupunki päätti aloittaa keväällä 1953 yhteydenpidon yhden Neuvostoliiton teollisuus- ja satamakaupungin kanssa²⁷⁹. Lopulta Kotka sai ystävyyskaupungikseen Tallinnan.

SDPL lähetti kesäleireille Neuvostoliittoon vuosina 1958–1960 yhteensä viisi pioneerivaltuuskuntaa, joista kahden valtuuskunnan tie oli kulkenut Neuvosto-Viroon. Suomenlahden eteläpuolella kävi kaksi pioneerivaltuuskuntaa ja yksi Artekin pioneerileirillä vuoden 1958 aikana.²⁸⁰ Näistä Neuvosto-Viroon poikenneista pioneerivaltuuskunnista on voitu todentaa varmuudella vain Kotkan ja Vaasan pioneerien matka kesällä 1958. On mahdollista, että toinenkin pioneerivaltuuskunta kävi Neuvosto-Virossa, mutta sitä ei tue pioneeriliiton lähdeaineisto.

Ystävyysvierailut eivät kuuluneet vain suomalaisten yksinoikeuksiin, vaan myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestön edustajia pääsi rautaesiripun takaa vierailemaan Suomessa jo ennen vuosikymmenen vaihtumista. SDPL pyysi kutsussaan Neuvosto-Viron pioneerijärjestön edustajia vierailemaan Kotkan pioneeriviikolla marraskuussa 1958.²⁸¹ SDPL toivoi neuvostovirolaisilta pioneeritovereilta alun alkaen kolmea

²⁷⁷ Suomen Demokratian Pioneerien Liiton toimintaselostus 5. liittokokoukselle, s. 4. SDPL:n monistheet ja kirjeet 1958–1968, kotelo 14, Ka.

²⁷⁸ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 56.

²⁷⁹ Elmi (et al.), Parjanne (et al.) 1985, s. 33.

²⁸⁰ Punos 2/1961, s. 38. ”SDPL:n toimintakertomus, X Kansainvälinen toiminta”; SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960, s. 10. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

²⁸¹ Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston esimiehen J. Jürnan kirje SDPL:n kansainvälisen jaoston Lahja Rantaselle 15.10.1958. ERAF, f. 31, n. 71, s. 73, s. 43.

nuorisojärjestöjen asiantuntijaa Kotkaan: kahta pioneerityöntekijää ja yhtä Komsomolin edustajaa.²⁸² SDPL:n toivomuksesta poiketen Neuvosto-Viron pioneerijärjestö lähetti Kotkaan vain kaksi edustajaa: Neuvosto-Viron nuorten pioneerineuvoston esimiehen sijaisen Lembit Pritsin ja ELKNÜ:n Rakveren aluekomitean sihteerin Evi Lahen.²⁸³

Suomen ja Neuvostoliiton nuorisoa haluttiin lähentää toisiinsa järjestämällä maiden välinen ystävyysviikko 5.–12. huhtikuuta 1959, jolloin ystävyyskaupunkien ja nuorisojärjestöjen oli määrä vaihtaa valtuuskuntia keskenään. Suomen nuorisojärjestöjen edustajisto ja Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitea järjestivät yhdessä tämän ystävyysviikon. Myös ystävyyskaupunkien uskottiin mahdollisesti vaihtavan valtuuskuntia keskenään, mutta asiasta ei ollut vielä täyttä varmuutta. SDPL:n liittotoimikunta kehotti piirejään ja osastojaan osallistumaan ystävyysviikon ohjelman suunnitteluun. Piirijärjestöjen ja osastojen oli mahdollisuuksien mukaan järjestettävä viikon aikana illanistujaisia sekä yksi isompi tilaisuus jokaista piiriä kohden.²⁸⁴ Neuvostoliittolaisia valtuuskuntia vieraili ystävyysviikon aikana Suomessa, mutta erillistä neuvostovirolaista pioneeriryhmää ei todennäköisesti ollut käymässä Suomessa.

4.4 Lupauksia ja pettymyksiä pioneerisuhteissa

SDPL:n pääsihteeri Olavi Laine²⁸⁵ osallistui Moskovassa järjestettyyn Komsomolin 13. edustajakokoukseen keväällä 1958.²⁸⁶ Siellä sovittiin SDPL:n ja Neuvostoliiton

²⁸² SDPL:n kansainvälisen jaoston sihteerin kirje Ulkomaihin kulttuuriyhteyksiä hoitavan Eesti-seuran puheenjohtajalle Olga Lauristinille 19.9.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁸³ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin J. Jürnan kirje Ulkomaihin kulttuuriyhteyksiä hoitavan Eestin seuran puheenjohtajalle Olga Lauristinille 20.10.1958. ERAF, f. 31, n. 71, s. 73, s. 44.

²⁸⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 10.3.1959. Liite, Suomen ja Neuvostoliiton nuorison ystävyysviikko 5.–12.4.1959. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

²⁸⁵ Olavi Laine syntyi työläisperheeseen Nousiaisissa 29.7.1923. Hän oli SKP:n jäsen vuodesta 1945. Kävi kansakoulun ja Sirola-opiston. SNS:n jäsen vuodesta 1944 lähtien. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 19.9.1956. Liite, Kirjeet, jotka koskevat henkilökysymyksiä. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka; Laine oli SDPL:n pääsihteerinä marraskuusta 1956–1961 ja SDPL:n puheenjohtajana vuosina 1961–1965. Ålander 1995, s. 258.

²⁸⁶ SDPL:n kansainvälisen jaoston sihteerin kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestön komitean edustajalle Valentina Pushkinalle 6.5.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka; SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 10.4.1958. Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

pioneerijärjestön tulevista yhteisprojekteista, mutta SDPL halusi niitä uudistaa jo saman vuoden syksyllä. Alun perin SDPL oli esittänyt toivomuksen neuvostoliittolaiselle veljesjärjestölle siitä, että Suomesta olisi saapumassa 8–10-henkinen pioneeriohjaajien valtuuskunta opintomatalle Neuvostoliittoon helmi-maaliskuun aikana 1959.²⁸⁷

Nyt suomalaiset halusivat uudistetun toivomuslistan mukaan sitä, että ohjaajavaltuuskunta pääsisi tutustumaan erityisesti paikallisten pioneeriosastojen ja -ryhmien sekä koulujen ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan opintomatkan aikana. SDPL ilmoitti käyneensä myös alustavia keskusteluja ”suuremman” suomalaisen lapsiryhmän osallistumisesta kesällä Leningradin ympäristössä oleville tai muiden lähialueiden pioneerileireille. SDPL tarkoitti ”suuremmalla lapsiryhmällä” noin 50–100 hengen lähettämistä Neuvostoliittoon yhtenä tai monena eri valtuuskuntana. SDPL pyysi neuvostoliittolaista veljesjärjestöä vastaamaan pikaisesti kerrottuihin ajatuksiin ja esittämään kustannusarvioita matkasuunnitelmista, ja se kutsui samassa kirjeessä paria sikäläistä pioneeriohjaajaa saapumaan Suomeen kesällä 1959. Neuvostoliittolaiskaksikon oli määrä osallistua kolmen viikon ajan useille pioneerileireille.²⁸⁸

Suhteiden pienimuotoinen kehitys johtui lähinnä suomalaisen osapuolen oppimishalusta sekä tarjotuista ulkomaanmatkoista. On merkillepantava kuitenkin eräs seikka: suomalaispioneerien tiedonnäkö oli selvästi kasvanut vuosien saatossa, ja tästä oli hyvänä osoituksena suunnitelmat suuren lapsivaltuuskunnan tai -kuntien saattamisesta itänaapuriin.

Neuvostoliitosta ei ollut nähtävästi kuulunut tarpeeksi nopeasti vastausta, joten SDPL lähetti neuvostotovereille uuden kirjeen uudistettuine toivomuksineen ja vaatimuksineen joulukuussa 1958. Mitä uutta verrattuna vanhaan kirjeeseen SDPL esitti toisessa kirjeessään? Nelikohtaisessa kirjeessä oli päällisin puolin samat asiat kuin syyskuussa lähetetyssä virallisessa pyynnössä parilla muutoksella. Uuden kirjeen sisältö poikkesi kuitenkin matkakohteiden osalta ratkaisevasti: nyt haluttiin

²⁸⁷ SDPL:n pääsihteerin Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealle 11.9.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁸⁸ Sama.

pioneerivaltuuskunnan menevän leireille Leningradin lisäksi myös Neuvosto-Viroon. SDPL toivoi 50–100 suuruisen lapsiryhmän osallistuvan yhtenä tai monena eri valtuuskuntana Leningradin ja Neuvosto-Viron pioneerileireille. Lisäksi suomalaiset halusivat etukäteen tietää, kuinka monta pioneeria kutsutaan Artekin leirille ja minä ajankohtana.²⁸⁹

On mielenkiintoista huomata se, että SDPL tarkensi vasta toisessa kirjeessään niin sanotuksi lähiseuduksi Neuvosto-Viron.²⁹⁰ Miksi Neuvosto-Viroa ja sen pioneerileirejä ei haluttu mainita heti virallisessa kirjeessä vaan tämä yksityiskohta nostettiin mukaan vasta myöhemmässä vaiheessa? Ehkä molemmat osapuolet ymmärsivät jo ensimmäisessä kirjeessä, että lähialueella tarkoitettiin Neuvosto-Viroa. Kumppaneiden oli keskusteltava pioneeriasioista ajan henkeen sopivasti neuvostoliittolaisin termein, jotta vahingossakaan ei olisi politisoitu keskustelua täsmällisillä maantieteellisillä määrittelyillä. Voidaan myös kysyä tässä yhteydessä: mihin perustui SDPL:n innokkuus lähettää kerralla näin suuri joukko suomalaispioneereja Neuvostoliittoon? Tiedettävästi SDPL:n taloudellinen tilanne ei ollut mitenkään hyvissä kantimissa ja silti haluttiin saada huomattava määrä koululaisia itärajan taakse. Oliko kyse jostakin muusta kuin rauhan ja ystävyysedistämisen maiden nuorisojen välillä?

Molempien matkojen suhteen SDPL:ssa jouduttiin kuitenkin pettymään, sillä niitä ei nähtävästi koskaan pystytty toivotussa kokonaisuudessa toteuttamaan, jos ollenkaan. Asiasta ei esitetty mitään virallista selitystä eikä missään vaiheessa pohdittu edes sitä, miksi kävi niin kuin kävi. Tämänsuuntaista lopputulosta tuki SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960. Sen pohjalta on voitu tulkita, että vuonna 1959 ainuttakaan erillistä ohjaajamatkaa ei tehty Neuvostoliittoon. Pioneerivaltuuskuntia vieraili kuitenkin Neuvostoliitossa kesällä 1959, mutta kyseessä ei voinut olla 50–100 hengen valtuuskunta. Nimittäin suomalaispioneereja kävi yhteensä ulkomailla kesällä 1959 vain 74 ja heidän lisäksi matkoilla oli mukana 18 pioneeriohjaajaa. Kaksi pioneerivaltuuskuntaa lähetettiin Itä-Saksaan, joten kyse ei voinut olla useiden

²⁸⁹ Olavi Laineen kirje PM:lle 3.12.1958. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁹⁰ Sama.

valtuuskuntien vierailuista Neuvostoliitossa puhumattakaan niiden käynneistä Neuvosto-Virossa.²⁹¹

Vaikka SDPL:n suunnitelmat eivät onnistuneet vuoden 1959 matkojen osalta, pian kehiteltiin jo seuraavien valtuuskuntien matkoja itänaapuriin sekä Neuvosto-Viroon. SDPL lähetti 28. elokuuta 1959 Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen keskusneuvostolle kirjeen, jossa SDPL:n vieraana kerrottiin olleen kaksi edustajaa Yleisliittolaisesta pioneerijärjestöstä kesällä 1959. Yksi kesävieraista oli Kim Selihov, jonka kanssa SDPL oli neuvotellut Suomen ja Neuvostoliiton pioneerijärjestöjen lähivuosien yhteistoiminnan ja kanssakäymisen kehittämistä. Keskustelujen pohjalta syntyi mielenkiintoinen toivomuslista, johon oli kerätty tukku erilaisia esityksiä, kuten esimerkiksi: valtuuskunnan matka Artekille ja neuvostoliittolaisten vierailu Tampereella pidettäviin toisiin pioneerikisoihin. Yhtenä mielenkiintoisimpana detaljina kirjeessä nousi esille idea suomalaisten pioneeriohjaajien turistimatkasta Leningradiin. Vastaavanlaisesta matkasta oli jo aikaisemmin tehty kysely Neuvostoliittoon. Matkan yhteydessä haluttiin suomalaisohjaajien mahdollisesti tutustuvan paikkakunnan pioneeritoimintaan.²⁹² Suomalaiset toivoivat ehkä Neuvostoliiton-matkalla paikkaavansa huonosti menestyntä ohjaajatyötään koti-Suomessa.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan Lomamatka Oy:n²⁹³ oli määrä hoitaa 40-henkisen ohjaajavaltuuskunnan matkajärjestelyt Suomessa, kun Neuvostoliiton puolella matkajärjestelyistä vastasi Sputnik-matkatoimisto. SDPL halusi saada matkakustannuksiin 50 % alennuksen, sillä liiton talous oli suurissa vaikeuksissa. Paikallisen neuvostoliittolaisen pioneeriosaston oli järjestettävä vierailuohjelma, jotta suomalaisvierailu olisi mahdollisuus tutustua Neuvostoliiton pioneerien toimintaan. SDPL:n matkasuunnitelma oli jalostettu niin pitkälle, että 40-henkinen matkaseurue voisi Leningradissa jakaantua kahtia: puolet menisi Petroskoihin ja loput Neuvosto-Viroon. Matkan arvioitiin kestävän yhteensä 10 päivää, ja se aiottiin järjestää elokuussa 1960. Turistimatka ei tarkoittanut SDPL:n mukaan hienostunutta ylläpitoa esimerkiksi

²⁹¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960, s. 10. Liite on päivätty 21.1.1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

²⁹² Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusneuvostolle 28.8.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁹³ Lomamatka Oy oli SKP:n liikeyritys, jota rahoitti muun muassa NKP. Rautkallio 1993, s. 46.

tasokkaissa neuvostohotelleissa, päinvastoin suomalaisille pioneeriohjaajille kelpasi retkimuonitus ja halpa majoitus. Kyseessä ei todellakaan ollut mikään tavallinen neuvostoromantiikan täyttämä turistimatka ihailemaan Neuvostoliiton saavutuksia ja nähtävyyksiä. Kirjeessä tuodut ajatukset jätettiin neuvostoliittolaisten harkittavaksi.²⁹⁴

Lopulta SDPL:n pioneeriohjaajien matkalle näytettiin Neuvostoliitosta vihreää valoa. Kim Selihov oli Suomen matkansa antimiin tyytyväinen, joten 40-henkinen suomalaisvaltuuskunta oli tervetullut 7 päiväksi vierailulle Leningradiin.²⁹⁵ Matkan hinnaksi muodostui henkeä kohden 470 ruplaa tai 1 750²⁹⁶ Suomen markkaa.²⁹⁷ Suomalaisille avautui nyt erinomainen tilaisuus päästä vierailulle Leningradiin, mutta idea puolen valtuuskunnan vierailusta Neuvosto-Virossa ei ollut saanut Moskovan hyväksyntää. SDPL:n työvaliokunnassa tiedettiin jo tammikuussa 1960, ettei ohjaajien matka tulisi toteutumaan ennakkotietojen mukaisesti²⁹⁸. SDPL kertoi helmikuussa 1960 lähetetyssä kirjeessään neuvostoliittolaiselle osapuolelle, ettei matka tule tapahtumaan sovittuna ajankohtana liiton heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Matkan peruuntumista SDPL perusteli Tampereella järjestettävien pioneerikisojen järjestelyillä, ja sen yhteydessä vietettävän liiton 15-vuotisjuhlallisuuksilla, jotka tulivat viemään suurimman osan kesälle tarkoitetuista voimavaroista.²⁹⁹

SDPL aikoi juhlia syntymäpäiviään järjestämiensä pioneerikisojen yhteydessä Tampereella kesällä 1960, mutta täyskäännös matka-asiassa oli suomalaisten taholta vähintään outoa käytöstä. Suomalaisohjaajat olivat jo kauan odottaneet tätä matkaa³⁰⁰.

²⁹⁴ Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusneuvostolle 28.8.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁹⁵ [Neuvostoliiton] nuorisojärjestön keskuskomitean kirje SDPL:lle [?].11.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁹⁶ Vuonna 1960 keskituntiansio oli 252 markkaa, puolen litran viinapullo maksoi 670 markkaa. Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri. (www).

²⁹⁷ [Neuvostoliiton] nuorisojärjestön keskuskomitean kirje SDPL:lle 7.1.1960. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

²⁹⁸ SDPL:n (liittotoimikunnan) työvaliokunnan pöytäkirja 30.1.1960, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

²⁹⁹ SDPL:n kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitealle 25.2.1960. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

³⁰⁰ Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusneuvostolle 28.8.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

SDPL:ssä tiedettiin jo vuoden 1958 puolella, että liitto tulisi järjestämään suuria taloudellisia ja henkilövoimavaroja vaativan toiset pioneerikisat kesällä 1960.³⁰¹

Virallinen totuus kuulosti liian yksioikoiselta, koska liitto ei ollut täyttämässä vuosia täysin odottamattomasti, ja muutkin menot olivat luultavasti budjetoitu hyvissä ajoin. Näin herääkin provokatiivinen kysymys: mikä ilmiö tai tekijä sai lopulta SDPL:n luopumaan ohjaajiensa innokkaasti toivomasta ja valmistelemasta Neuvostoliiton-matkasta? Ehkä matka jäi toteutumatta, kun ei päästy vierailemaan Neuvosto-Virossa. Alituinen rahapula oli vain helppo tekosyy kieltäytyä matkasta, vaikka taustalla saattoi olla halu näpäyttää kuin pettymyksen täyttämät tunteet. Jos alkuperäinen matkasuunnitelma ei näyttänyt toteutuvan kokonaisuudessaan, ei neuvostoliittolaisten itsensä räätälöimään matkaan ollut välttämättä halukkuutta Suomen puolella.

Huolimatta toteutumattomista Neuvostoliiton-matkoista, SDPL:n koulutuksellinen kanssakäyminen alkoi kuitenkin edistyä jo vuoden 1959 puolella. Esimerkiksi SDPL:n kaksi virkailijaa, valistussihteeri Raimo Laine sekä Pohjois-Suomessa työskentelevä pioneeriohjaaja Inkeri Vatanen, opiskelivat Moskovassa. Neuvostoliittolaiset olivat aikaisemmin kyselleet tietoja Suomen pioneeritoiminnasta Pioneerien Pravda -lehteensä. Nyt heille avautui oiva tilaisuus kartuttaa tietoja haastatteleamalla näitä kahta edellä mainittua SDPL:n virkailijaa Neuvostoliiton pääkaupungissa. Raimo Lainetta oli etukäteen tiedotettu asiasta, ja hän lupasi mielellään kertoa kotimaansa pioneerijärjestöstä sekä sen toiminnasta.³⁰²

Mentäessä kohti vuosikymmenen loppua oli selvää, että Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja SDPL:n välille oli kuitenkin syntynyt selkeä yhteys kirjeenvaihtoveruuden ja valtuuskuntien matkojen ansiosta. Neuvosto-Viron pioneerien lauluvihkosesta löytyi jopa Suomen pioneerien laulu, joten suomalaiset pioneerit oli ainakin jollakin tavalla huomioitu Neuvosto-Virossa³⁰³. Toisaalta ei pidä

³⁰¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.3.1958. Liite, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan selostus 5. liittokokoukselle ajalta 1955–1957, s. 20. Liite on päivätty 10.3.1958. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁰² Raimo Laineen kirje Pioneerien Pravdalle 25.3.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

³⁰³ Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston byroon pöytäkirja 16.10.1958. Liite 3, Pioneerien laulukirja. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 45.

ylikorostaa Neuvostoliiton läntisimmän neuvostotasavallan mahdollisuuksia lisätä kanssakäymistä SDPL:n kanssa, koska kaikenlainen yhteydenpito tapahtui tarkan valvonnan ja kontrollin alaisena Neuvostoliitossa. Jo ennen vuosikymmenen vaihtumista Neuvostoliitossa järjestettiin NKP:n 21. puoluekokous, jonka päätökset tulivat muokkaamaan Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toimintatapoja sekä tämän suhteita Suomen pioneeriliittoon.

5 MUUTOKSIA PIONEERIJESSA 1950- JA 1960- LUKUJEN TAITTEESSA

5.1 Pioneerit ja uljaat päämäärät

Liennytystuulet olivat syöneet puolueen ideologista pohjaa ja uskottavuutta Neuvostoliitossa. Maan korkeimmassa johdossa pohdittiin kuumeisesti ratkaisua poliittisen uskottavuuden palauttamiseksi. Sopivana katalysaattorina toimi Yhdysvaltojen kulutukseen perustuva talouselämä ja -kasvu, joista itäinen suurvalta teki omat johtopäätöksensä³⁰⁴. Viisivuotiskausi vaihdettiin seitsenvuotiseksi jaksoksi NKP:n 21. puoluekokouksessa talvella 1959, sillä kuudennen viisivuotissuunnitelman toteuttaminen oli epäonnistunut ja mitätöity syksyllä 1957. Neuvostoliiton johto päätti ratkaista taloudelliset ja ideologiset ongelmansa ”neuvostokonsumerismilla”³⁰⁵ ja pohjattomilla tulevaisuuden lupauksilla kommunistisesta yhteiskunnasta.³⁰⁶

Seitsenvuotiskauden suunnitelmassa ennustettiin maaseudun ja kaupunkien välisten olennaisten erojen hämärtymistä siten, että maaseudun kollektiivituloilla työ koneellistuisi ja muuttuisi samalla tehdastyön mukaiseksi. Lisäksi Neuvostoliiton oli siirryttävä yhtenäiseen kommunistiseen omistusmuotoon: valtion, kolhoosin ja osuuskuntaomistuksen keskinäiset eroavaisuudet vähitellen purkautuisivat. Uuden monivuotissuunnitelman³⁰⁷ oli määrä luoda ”aineellis-tekninen” perusta kommunismille. Neuvostoliiton talouden uskottiin saavuttavan ja ohittavan länsi sekä tuotannon kokonaismäärässä että tuotannossa henkeä kohti. Kun mainittu perusta saavutettaisiin Neuvostoliitossa, voitaisiin palkanmaksun sijasta ottaa käyttöön tarpeiden mukainen jakelu.³⁰⁸

³⁰⁴ Kuuli 2002, s. 92–93; Katso myös ÜLKNÜ:n historian ohjelma (kasvattajien etäkoululle) [vuonna 1960]. ERAF, f. 31, n. 84, s. 56, s. 4.

³⁰⁵ Konsumerismilla tarkoitetaan oppia, jonka keskeisinä teeseinä on markkinoiden muotoutuminen kuluttajien halujen mukaan ja jossa korostetaan kulutusta. Neuvostokonsumerismi on neuvostoliittolainen malli edellä mainitusta opista.

³⁰⁶ Luukkanen 2004, s. 293, Leonhard 1965, s. 275.

³⁰⁷ Katso tarkemmin Neuvostoliiton seitsenvuotiskaudesta Leonhard 1965, s. 276–280, 287–290.

³⁰⁸ Luukkanen 2004, s. 293, Leonhard 1965, s. 287–289.

Vuoden 1960 Komsomolin kirjasessa kehoitettiin kommunistista nuorisoa nopeasti toteuttamaan puolueen määräyksiä, jotka koskivat seitsenvuotiskautta. Siinä määriteltiin NKP:n huolehtivan kansansa tulevaisuudesta panostamalla kasvavan sukupolven moraaliin ja kasvatukseen. Virallisen linjan mukaan seitsenvuotiskauden seurauksena työpäivän pituus oli lyhentymässä ja se olisi muodostumassa lopulta kaikkein lyhimmäksi koko maailmassa. Neuvostoliiton kommunistinen nuoriso taisteli rauhan ja kommunistisen aatteen nimissä maailmassa, jotta kaikilla lapsilla olisi paremmat elinolosuhteet eikä kukaan joutuisi kokemaan nälkää tai kylmyyttä. Nuorison kansainvälistyminen oli luonnollinen prosessi, joka edesauttoi omalla tavalla kommunismin leviämistä maailmassa. Nuorison oli pidettävä yhteyttä kansainvälisiin ystäviin, jotta pioneerit kykenisivät levittämään sanomaansa suurelle yleisölle.³⁰⁹ Luodessaan hienot tulevaisuuden suunnitelmat NKP tarvitsi myös uutta ajattelutapaa tai uudehkoja voimia rakentamaan luvattua onnelaa. Parin vuoden kuluessa NKP:n 21. puoluekokouksen jälkeen puolueella oli selkeä näkemys siitä, minkälaisia neuvostokansalaisia maa kaipasi.

NKP:n uudessa ohjelmassa, joka hyväksyttiin vuonna 1961, ryhdyttiin toteuttamaan uuden ihmisen kasvattamista.³¹⁰ Tämä luomus luotiin ajamaan NKP:n asettamia korkeita tavoitteita neuvostoyhteiskunnassa. Uuden puolueohjelman mukaan kommunistinen yhteiskunta oli saavutettavissa 20 vuoden kuluessa.³¹¹ Jotta tulevaisuuden korkealentoiset toiveet toteutuisivat, neuvostokansalaisten oli noustava ”korkea-asteiseen tietoisuuteen” ja heidät oli kasvatettava uudestaan. Uuden ihmisen täytyi olla altis kommunistiselle aatteelle ja samalla hänen oli vihattava ”kommunismin vihollisia”.³¹² Malli-ihmisessä yhdistyi henkinen rikkaus, moraalinen puhtaus sekä fyysinen täydellisyys harmoniseksi kokonaisuudeksi. Myös kasvatus- ja opetustyötä tehostettiin kouluissa, jotta voitaisiin saavuttaa uusi ihminen.³¹³ Kommunistinen kasvatus ei ollut vierasta neuvostoihmisille edeltävinäkään vuosikymmeninä, mutta nyt se muutti muotoaan. NKP:n 21. puoluekokouksen päätökset näkyivät myös

³⁰⁹ ÜLKNÜ:n historian ohjelma (kasvattajien etäkoululle) [vuonna 1960]. ERAF, f. 31, n. 84, s. 56, s. 4–5, 7.

³¹⁰ NKP:n pääsihteeri Nikita Hruštšov puhui ”tulevaisuuden ihmisen kasvatuksesta” jo NKP:n 21. puoluekokouksessa vuonna 1959. Katso esimerkiksi Leonhard 1965, s. 288–289.

³¹¹ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 40.

³¹² Luukkanen 2004, s. 293; Leonhard 1965, s. 289.

³¹³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston täysistunnon alustusten teesit. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 19.

toteutettavassa koulureformissa: puolueen päätehtäväksi tuli neuvostokansalaisen kommunistinen kasvatus³¹⁴. Neuvosto-Viron sodanjälkeinen sukupolvi oli uuden ihmisen kasvattamiseksi muiden neuvostotasavaltojen sukupolvien tavoin hedelmällinen maaperä kokeiluille.

Seitsenvuotiskauden käynnistyminen näkyi myös eri tavoin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön johdon toimenpiteissä. Pioneerijärjestön neuvoston johtaja Jürna halusi pioneerileirijärjestelmään muutoksia, joita hän toi esille puheenvuorossaan pioneerijärjestön neljännessä täysistunnossa kesällä 1959. Hänen mielestään jokaisen koulun pioneeriosaston oli järjestettävä kesäisin yhden tai kahden viikon mittainen pioneerileiri. Hän oli myös tyytymätön ammattiyhdistysten tarjoamaan leiriverkostoon. Ammattiyhdistysten leireihin kyettiin majoittamaan kesäisin vain 2 500–3 000 pioneeria.³¹⁵ Kaupunkienvälisiä pioneerileirien matkapaketteja jaettiin halukkaille ammattiliittojen välityksellä, sillä nämä pioneerileirit toimivat melkein poikkeuksetta jonkin ammattiliiton nimissä.³¹⁶ Maaseudun varhaisnuorten pioneerileirien taustalla toimivat koulut, kolhoosit, kerhot sekä muut vastaavat tahot.³¹⁷ Jürnan mukaan koululaisten oli myös osallistuttava kesälomansa aikana yhteiskunnalliseen työhön.³¹⁸ Toisin sanoen Jürnan toiveena oli tehostaa pioneerileiritoimintaa sitomalla lapset entistä kiinteämmin koulujensa tarjoamaan pioneeritoimintaan. Yhteiskunnallisen työn velvoitus tarkoitti todennäköisesti sitä, että koululaiset ohjattiin kolhoosien pelloille keräämään satoa. Tämänkaltaisten aktiviteettien yhteydessä pioneerijärjestölle avautui mahdollisuus kasvattaa pioneereja ideologiseen oikeaoppisuuteen.

Seitsenvuotiskauden alkupuolelle sijoittui Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä kaksivuotisjakso, joka alkoi kesällä 1960 ja kesti vuoteen 1962 saakka. Tämä kaksivuotisjakso huipentui Neuvostoliiton pioneerijärjestön 40-vuotisjuhlallisuuksiin toukokuussa 1962. Sillä ajanjaksolla pioneerijärjestön täytyi painottaa kommunistisen

³¹⁴ Raudsepp 2005, s. 36. (www).

³¹⁵ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1], ”Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen pohjalta tehdyssä työssä”. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 27.

³¹⁶ Katso tarkemmin listaa ammattiliittojen välittämistä pioneerileireistä Tiedot Neuvosto-Viron ammattiliittojen pioneerileirien ensimmäisistä ja toisista vuoroista vuonna 1953. ERAF, f. 31, n. 44, s. 415, s. 17–18.

³¹⁷ Tiedotus: Oppilaiden kesäloman organisoinnin tilasta 15.6.1953. ERAF, f. 31, n. 44, s. 415, s. 27.

³¹⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 4. täysistunto 7.5.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 3.

elämänasenteen kasvattamista varhaisnuorisossa. Jotta voitaisiin päästä tavoitteeseen, järjestön oli esiteltävä Leninin elämää ja Neuvostoliiton saavutuksia jäsenilleen. Lisäksi pioneereille oli opetettava esimerkkien avulla vertailemaan lasten elämää kapitalististen valtioiden ja Neuvostoliiton välillä. Veljeskansojen kanssa oli edistettävä myös ystävyyttä. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön 5. täysistunto velvoitti pioneereja aktiivisemmin osallistumaan ”Ryhmä – seitsenvuotiskauden seuralainen” -kilpailuun³¹⁹, jotta jokainen pioneeriryhmä kykenisi tavoittelemaan ”Osasto – seitsenvuotiskauden seuralainen” -nimitystä.³²⁰ Nimityksen sai sellainen ryhmä, jonka pioneerit olivat edistyksellisesti toteuttaneet pioneeriasteikkoja ja muita pioneereille asetettuja vaatimuksia.³²¹

Kaksivuotiskauden ensimmäisellä puoliskolla jokainen pioneeriosasto sai oman Leninin huoneen tai nurkkauksen sekä kansainvälisen ystävyuden nurkkauksen. Lenin-nurkkaukset ilmestyivät myös kolhooseihin, sovhooseihin, teollisuustuotantolaitoksiin sekä kerhoihin. Oman pioneeriosaston historian tutkiminen edistyi ennakkoon sovitulla tavalla. Niiden lisäksi Neuvosto-Viron pioneeriosastot solmivat yhteydet tuotantolaitoksiin. Luotuaan yhteydet tuotantosektoriin pioneerien oli helpompaa elää ja työskennellä kommunististen päämäärien edellyttämällä tavalla. Pioneeriosastot antoivat merkittävän työpanoksensa sovhooseille ja kolhooseille lähettämällä pioneereja muun muassa sadonkorjuutöihin. Sen lisäksi osastojen pioneerit kasvattivat kaneja sekä keräsivät romumetallia. Neuvosto-Viron pioneerijärjestö järjesti 22.4.–1.5. kansainvälisen viikon, johon osallistui vieraita Kirgisian ja Valko-Venäjän neuvostotasavalloista sekä Venäjän Federaatiosta ja Karjalan autonomisesta sosialistisesta neuvostotasavallasta (ASNT). Pioneereille järjestettiin myös erityyppisiä urheilukilpailuja ja tempausmuotoisia tapahtumia pioneeriosastoissa.³²²

³¹⁹ Kilpailu järjestettiin NKP:n 60-vuotisjuhlan kunniaksi.

³²⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 6. täysistunto 9.6.1960. [Liite], Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 6. täysistunnon päätös: ”V.I. Leninin -nimisen Yleisliittolaisen pioneerijärjestön 40-vuotispäivän viettämisestä”. ERAF, f. 31, n. 104, s. 7, s. 18–19.

³²¹ Katso tarkemmin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 3.4.1963. Liite, Raportti pioneeriryhmien työstä Jõgevan seudulla. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 90, 94.

³²² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.9.1961. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston raportti kaksivuotiskauden ensimmäisen vuoden työn tuloksista. ERAF, f. 31, n. 104, s. 12, s. 79–82.

Vuosikymmenen vaihduttua pioneerijärjestön ongelmat eivät ainakaan olleet huomattavasti vähentyneet, ehkä päinvastoin ne saattoivat kaupungista ja alueesta riippuen jopa lisääntyä. Pioneerityö kärsi edelleen erilaisista puutteista, esimerkiksi Tarton pioneerineuvoston toimialueella. Siellä pioneereja ei ollut koulutettu ja kasvatettu oikeassa hengessä, jotta he olisivat halunneet siirtyä Komsomol-järjestöön. ”Seitsenvuotiskauden ryhmä-toveri” -ohjelman heikko toteutus herätti paheksuntaa Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroossa.³²³ Tarton alueen pioneerikäisistä lapsista 69 % kuului pioneerijärjestöön vuonna 1959. Tämä määrä ei tyydyttänyt johtavia pioneeriohjaajia, koska liian moni varhaisnuori ei edelleenkään kuulunut varhaisnuorisojärjestöön. Pioneerien värväystilanne kuitenkin parani huomattavasti edellisiin vuosiin nähden, joten suurimmaksi ongelmaksi olikin muodostunut vanhempien pioneerien siirtyminen Komsomol-järjestöön. Tilastot kertoivat omaa surullista tarinaa siitä, että vain noin 10 % Tarton alueen pioneereista liittyi lopulta nuorisoliittoon.³²⁴

Neuvosto-Viron pioneerijärjestöllä oli edelleen hankaluuksia kouluttaa ja suunnata tarvittavaa määrä pioneereja Komsomolin riveihin 1960-luvun alkupuoliskolla. ELKNÜ:n keskuskomitean sihteeri Elsa Pajumaa oli tyytymätön Neuvosto-Viron pioneerijärjestön osastojen järjestämään pioneerien Komsomol-valmennukseen, koska se oli hänen mielestään heikosti toteutettu. Pioneerijärjestön paikallisosastojen toimet Komsomol-valmennuksessa otettiin kriittiseen tarkasteluun. Pioneerijärjestön poliittisen kasvatustyön osastot olivat epäonnistuneet työssään.³²⁵ Pajumaan tyytymättömyydelle löytyi perusteita esimerkiksi Tarton yliopistosta, jossa ideologinen kasvatusta ei onnistunut monista yrityksistä huolimatta. Ideologisen kasvatustyön mahdollinen epäonnistuminen korkeakouluissa saattoi merkitä sitä, että sukupolvia oli kasvatettu väärin jo alusta lähtien. Syyttävät katseet kohdistuivat Komsomoliin, mutta ennen kaikkea neuvostotasavallan pioneerijärjestön suuntaan.³²⁶ Kysymys oli siitä, mitä

³²³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 21.1.1960. ERAF, f. 31, n. 104, s. 8, s. 25–26.

³²⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 21.1.1960. Liite 1, Raportti Tarton alueelle suoritetusta työmatkasta 11–16.1.1960. ERAF, f. 31, n. 104, s. 8, s. 28.

³²⁵ ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin Elsa Pajumaan kirje ELKNÜ:n alue- ja kaupunkikomitean sihteerille 6.1.1960. ERAF, f. 31, n. 84, s. 52, s. 1.

³²⁶ Raudsepp 2005, s. 121. (www).

oli tehty ja mitä tehtiin edelleen väärin pioneerijärjestössä, kun ideologinen kasvatusta ei ollut mennyt perille.

5.2 Pioneeriasteikot ja haasteelliset koululaiset

Samoihin aikoihin seitsenvuotiskauden kanssa lanseerattu pioneeriasteikko-järjestelmä ei ottanut kuitenkaan tuulta purjeisiinsa Suomenlahden etelärannalla. Uuden ihmisen kasvatuksessa ja tulevaisuuden kommunistisen yhteiskunnan rakennustyössä oli lisättävä lasten ja nuorten kanssakäymistä veljeskansojen ja kansantasavaltojen nuorison kanssa. Kansainvälisen kirjeenvaihtoveruuden toivottiin auttavan neuvostovierolaisia nuoria kasvamaan kommunistiseen yhteiskunnan rakentajiksi.³²⁷ Ennen pioneeriasteikon käyttöönottoa koululaisia yritettiin kasvattaa massatapahtumien kautta, mutta tilalle tuli jokapäiväinen ja entistä päämäärätietoisempi toimintakulttuuri.³²⁸

Yleisliittolaisen pioneerijärjestön asemasta ja sen panoksesta uuden yhteiskunnan rakentamisessa keskusteltiin NKP:n 8. täysistunnossa syksyllä 1958, jolloin todettiin tarpeelliseksi ottaa käyttöön pioneeriasteikot. Nämä asteikot perustuivat koululaisille asetettuihin tehtäviin ja taitoihin, joita haluttiin pioneereissa määrätietoisesti kasvattaa ja kehittää. Pioneerit jaettiin kolmeen ikäryhmään, 10–11-vuotiaisiin, 12–13- sekä 14–15-vuotiaisiin, joissa tehtävien vaatimustaso kasvoi koululaisen edetessä koululuokalta toiselle.³²⁹ Pioneeri sai tehtävien suorituksesta merkinnän henkilökohtaiseen punaiseen pioneerikirjaansa, jota seuraamalla pioneeri ohjaaja tarkisti pioneerin edistymistä asteikoissa.³³⁰ Pioneerijärjestön tärkeimmäksi kasvatustavaksi määrätettiin kasvatusta esimerkkien avulla. Pioneeriasteikkojen kuuliainen toteuttaminen oli muutettava tavaksi, koska vain riittejä toistamalla ja niiden jatkuvuudella voitiin

³²⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 15.10.1959. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon päätös Lihulan alueen pioneerijärjestön neuvoston työstä koululaisten ja pioneerien poliittisessa kasvatuksessa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 60.

³²⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 24.11.1960. ERAF, f. 31, n. 104, s. 9, s. 145.

³²⁹ Punos 1/1960, s. 20. ”Neuvostopioneerien asteikko”; Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 15.9.1966. Liite 2, Pioneeriaktiivin kasvattaminen. ERAF, f. 31, n. 106, s. 12, s. 178–179.

³³⁰ Pioneeri isiklik raamat [1950-luku], s. 6.

saavuttaa haluttu lopputulos.³³¹ Käytännössä kolmiportaisella pioneeriasteikolla valmennettiin pioneereja nuorisoliittolaisuuteen.

Yleisliittolaisen Komsomolin keskuskomitean toinen yleisistunto hyväksyi pioneeriasteikon parantaakseen pioneerijärjestön työtä. Pioneeriasteikoissa määriteltiin sellainen tietotaito, joka jokaisen pioneerin oli omaksuttava pioneerijärjestössä. Samassa yleisistunnossa annettiin neuvostotasavaltojen pioneerijärjestöjen neuvostoille oikeudet tehdä pioneeriasteikkoon pieniä muutoksia ja täydennyksiä, joissa huomioitiin paikalliset olosuhteet ja kansalliset traditiot.³³²

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön yleisistunnon pöytäkirjan liitteeseen kirjattiin seuraavat tarkennukset ja lisäykset kolmelle pioneeriasteikolle. Ensimmäisen asteikon kohdalla pioneerin täytyi selvittää itselleen, mitä useiden juhlatapahtumien³³³ lisäksi juhlittiin 21. kesäkuuta Neuvosto-Virossa. Pioneerin ei täytynyt vain tietää maansa tärkeitä sävelmiä vaan myös osata laulaa Neuvosto-Viron ja Neuvostoliiton kansallislauluja sekä vähintään kolme pioneerilaulua³³⁴. Neuvosto-Viron pioneerien oli leiriolosuhteissa osattava ylittää oja tukkia pitkin kävellen³³⁵. Pioneerin oli tiedettävä, milloin oli pioneerijärjestön syntymäpäivä sekä miksi järjestö kantoi Leninin nimeä³³⁶. Toisessa asteikossa pioneerien tietomäärää lisättiin siten, että jokaisen pioneerin oli osattava vähintään kolme vallankumouslaulua³³⁷ sekä hänen täytyi kasvatkaa vihanneksia, maissia³³⁸ ja kukkia. Kansojen pallon, muutamien solmujen ja tiemerkkien lisäksi pioneerin oli taidettava morse-viestien lähettäminen siten, että hän pystyi käsimerkkien ja lippujen avulla lähettämään tekstiä. Nuorisoliiton eteisessä eli kolmannessa asteikossa pioneerin täytyi tietää, millä perusteella henkilöitä palkittiin

³³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 3. täysistunto 17.12.1958. Liite, L. Pritsin esitys Neuvosto-Viron Pioneerijärjestön työstä vuonna 1958 ja tulevista tehtävistä. ERAF, f. 31, n. 104, s. 2, s. 20–24.

³³² Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston 2. täysistunto 5.9.1958. Liite 2, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön täysistunnon päätös pioneeritietojen ja -taitojen vahvistaminen eri-ikäisille pioneereille. ERAF, f. 31, n. 104, s.2, s. 11.

³³³ Mitä juhlia juhlittiin 23. helmikuuta, 8. maaliskuuta, 22. huhtikuuta, 1.–2. toukokuuta, 9. toukokuuta, 7.–8. marraskuuta sekä 5. joulukuuta?

³³⁴ Alkuperäisessä asteikossa täytyi osata 2–3 pioneerilaulua.

³³⁵ Alkuperäisessä asteikossa tukin tilalla oli porraspuu.

³³⁶ Alkuperäisessä asteikossa täytyi tietää pioneerijärjestön merkittäviä tekoja ja sankaripioneereja.

³³⁷ Alkuperäisessä asteikossa täytyi tietää vallankumouslauluja ja osata ”Internationaali”.

³³⁸ Neuvostojohdaja Nikita Hruštšovin mielestä Neuvostoliiton maataloutta voitiin edistää maissinkasvatuksella. Hän oli saanut tämän idean Yhdysvalloista. Taubman 2007, s. 378–380.

Yleisliittolaisen Komsomolin kunniamerkeillä sekä minkä nimisiä kommunistisia sankareita oli olemassa³³⁹. Pioneerin toivottiin myös pääsevän toisen asteen pioneeriohjaajaksi sekä hänen oli osallistuttava esimerkiksi pioneerileirin radioyhteyksien luomiseen ja sähköistämiseen. Pyöräilyn, melomisen sekä huvipurren ohjaamisen lisäksi Neuvosto-Viron pioneerien haluttiin omaksuvan myös purjeveneen ohjaustaidot.³⁴⁰

Edellä esitetyt muutokset ja täydennykset olivat päällisin puolin melko olemattomat, mutta syvemmissä katsannossa ne saattoivat olla laskelmoidusti suunniteltuja. Olosuhteissa ehkä huomioitiin se, että neuvostovirolaiset olivat entuudestaan olleet merenkävijäkansaa, joten oli varsin loogista painottaa veneilyharrastusta. Neuvosto-Viron kulttuuritradition eräät elementit valjastettiin taitavasti palvelemaan myös pioneerijärjestön kasvatuskäytäntöjä. Kansan laulumieltymys ja musikaalisuus näkyivät siten, että laulujen ja musiikin osuutta painotettiin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön käyttämässä pioneeriasteikossa.

Pioneeriasteikkojen määriteltiin olevan nyt ohjenuorana pioneerijärjestön kasvatustyölle. Henkilökohtaisten arviointivihkosten puuttuessa pioneeriosastoissa käytettiin pioneeriasteikkojen arvioinnissa osastokohtaisia vihkosia, joihin merkittiin pioneerien suoritukset. Vaikka pioneeri olikin täyttänyt ensimmäisen pioneeriasteikon edellyttämät tehtävät, hän ei välttämättä ollut valmis siirtymään seuraavalle tasolle. Oliko pioneeri aina saavuttanut rehellisin keinoin ensimmäisessä pioneeriasteikossa vaaditun tiedollisen tason, joka oikeutti häntä pääsemään toiselle tai kolmannelle asteikolle? Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä löytyi toki pioneereja, jotka siirtyivät asteelta toiselle varmoin askelin. Toisaalta suuren iloon ei ollut vielä aihetta, koska monien pioneerien pääsy seuraaville asteikoille tapahtui pelkästään pioneeriohjaajien armosta ja myötätunnosta. Tällaisia muodollisia ”siirtymiä” pidettiin hyvin valitettavana Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä.³⁴¹ Olisi varsin mielenkiintoista tietää,

³³⁹ Alkuperäisessä asteikossa oli vain määräys siitä, että oli tiedettävä minkälaisen kommunistin tuli olla. Lisäksi oli tutustuttava Yleisliittolaisen Komsomolin peruskirjaan.

³⁴⁰ Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston 2. täysistunto 5.9.1958. Liite 2, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön täysistunnon päätös pioneeritietojen ja -taitojen vahvistaminen eri-ikäisille pioneereille. ERAF, f. 31, n. 104, s. 2, s. 11–14.

³⁴¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1], ”Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen pohjalta tehdyssä työssä”. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s.

miten hyvin pioneeriasteikot todellisuudessa toteutuivat, sillä keskusjärjestön taholta julkaistut tiedot eivät liene olleet kovin uskottavia. Todennäköisesti moni pioneeriohjaaja toteutti tehtäväänsä tulosodotusten mukaisesti; asteikkojen läpäisyä katsottiin läpi sormien, jotta tilanne olisi näyttänyt paremmalta kuin mitä se oikeasti oli. Määrä korvasi laadun tässäkin tapauksessa.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunnossa lokakuussa 1959 kehoitettiin pioneeriohjaajia ryhdistäytymään pioneeriasteikkojen toteutuksessa. Ohjaajien vastuulle laitettiin pioneeriaktiivien kasvattaminen ja heidän ohjaamisensa. Täysistunnon julkilausuman mukaan pioneeriryhmiin oli sääntöjen edellyttämällä tavalla perustettava erillisiä joukkoja (ryhmiä), joissa kasvatustyö tulisi tehdyksi tehokkaammin. Pioneerityöntekijät, jotka eivät ymmärtäneet tai suostuneet omaksumaan pioneeriasteikkoja, oli siirrettävä järjestöstä yksinkertaisesti syrjään. Yhteisöllisten ja massatapahtumien myötä lasten toivottiin tempautuvan innokkaammin mukaan pioneeriasteikkojen toteutukseen. Toisaalta täysistunto esitti myös hieman kyseenalaisempia keinoja saavuttaakseen asteikoissa asetetut normit. Esimerkiksi pioneeritalojen kerhoihin tuli hyväksyä koululaisia vain pioneeriosaston suosituksesta riippumatta siitä, kuuluiko henkilö pioneerijärjestöön vai ei.³⁴²

Syy valikoivaan käytäntöön löytyi pioneerijärjestön resursseista, sillä kaikki pioneeritalot eivät kyenneet palvelemaan jokaista pioneeria; nyt vain lahjakkaille koululaisille tarjottiin kerhotoimintaa. Pioneerijärjestön perusideana oli kouluttaa pioneeriohjaajia, jotka kykenivät jakamaan kerhotoimintaan liittyvää tietoutta eteenpäin peruskouluille ja muille toimijoille. Sen lisäksi haluttiin parantaa koulujen pioneeriosastojen ja koulujenvälisten toimijoiden yhteistyötä.³⁴³

14; Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 15.10.1959. Liite 2, Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen perusteella tehdystä työstä. (Esityksen teesit Neuvosto-Viron pioneerijärjestön 5. täysistunnoksi.). ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 64.

³⁴² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 15.10.1959. Liite 2, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunnon päätös 22.10.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 69–72. [Jostain syystä aikaisempaan pöytäkirjaan on lisätty myöhäisemmän täysistunnon päätös.]

³⁴³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1]”Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen pohjalta tehdyssä työssä”. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 34–35.

Vaihtelevampaa käytäntöä lasten hyväksymisessä pioneeritalojen kerhoihin kohdattiin maaseudulla. Vaikka 1950-luvun lopussa kiellettiin hyväksymästä kaikkia koululaisia pioneeripalatsin ja -talojen kerhoihin, tilanne näytti muuttuneen seuraavan vuosikymmenen alkupuolella. Esimerkiksi Kohtla-Järven pioneeritalossa hyväksyttiin kerhoihin kaikki halukkaat, koska kaupungissa toimi vain neljä oppikoulua. Ainoastaan heikko koulumenestys ei antanut oppilaalle mahdollisuutta osallistua pioneeritalon toimintaan. Jos oppilaan koulumenestys heikentyi selvästi, häntä ei enää päästetty osallistumaan kerhoihin. Koulut ja pioneeritalo seurasivat yhteistuumin kerholaisten opiskelumenestystä. Oppilaan edistyessä opinnoissa pioneeritalon ovet avautuivat hänelle uudestaan.³⁴⁴ Toisaalta taas Haapsalun pioneeritalon kerhoihin hyväksyttiin lapsia edelleen ainoastaan osastoneuvoston suosituksesta.³⁴⁵

Tallinnan pioneeripalatsissa oli siirrytty huomattavasti valikoivampaan käytäntöön jo vuonna 1958; pioneeripalatsin kerhotoimintaan tuli lähtökohtaisesti hyväksyä vain pioneereja, joilla oli edellytyksiä omaksua ohjaajan tiedot ja taidot. Pioneeripalatsin kerhojen pääasialliseksi tehtäväksi muodostui pioneeriohjaajien kouluttaminen sinä lukuvuotena.³⁴⁶ Tallinnan pioneeripalatsi siirtyi Neuvosto-Viron ministerineuvoston päätöksellä neuvostotasavallan opetusministeriön alaisuuteen vuonna 1959. Siirron seurauksena Tallinnan pioneeripalatsi ei enää keskittynyt vain pääkaupunkiseudun pioneerityön koordinointiin, vaan se alkoi myös ohjeistaa metodisilla ja käytännön neuvoillaan maan kaikkia pioneeritaloja.³⁴⁷

Tallinnan pioneeripalatsissa perustettiin teknisen osaston yhteyteen valtiollinen Nuorten merimiesten kerho loppukesällä 1958.³⁴⁸ Kerhossa oli tarjolla harrastuksia moneen eri

³⁴⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 4.2.1960. [Liite], Selvitys Kohtla-Järven pioneeritalon työstä. ERAF, f. 31, n. 104, s. 8, s. 57–58.

³⁴⁵ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön byroon pöytäkirja 13.10.1960. Liite 1, Selvitys Haapsalun pioneeritalon työstä. ERAF, f. 31, n. 104, s. 9, s. 84.

³⁴⁶ Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston byroon pöytäkirja 21.8.1958. ERAF, f. 31, n. 104, s. 3, s. 16.

³⁴⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 3.12.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 100.

³⁴⁸ Neuvosto-Viron nuorten pioneerien neuvoston byroon pöytäkirja 21.8.1958. ERAF, f. 31, s. 104, s. 3, s. 17. Erään asiakirjan mukaan Nuorten merimiesten kerho (Noorte Meremeeste Klubi) perustettiin jo syksyllä 1956 Tallinnan pioneeripalatsin yhteyteen. Vertaile ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerin J. Jürnan kirje EKP:n keskuskomitean sihteerille L.N. Lentsmanille, Neuvosto-Viron ministerineuvoston puheenjohtajan sijaiselle Arnold Greenille ja Itämeren laivaston vara-amiraalille V. S. Tserkoville 9.3.1957. ERAF, f. 31, n. 65, s. 40, s. 8–9.

makuun: sukellusta, uintia, merimiestaitoja ja pienoislaivamallien rakentamista.³⁴⁹ Narvassa vuonna 1957 perustettua merimieskerhoa arvostettiin koko Neuvostoliitossa, sillä se saavutti neuvostotasavaltojen kesken pidetyssä merimieskerhojen kilpailussa toisen sijan Ukrainan jälkeen 1960-luvun puolivälissä. Kerhossa viettivät aikaansa pääasiallisesti vaikeasti kasvatettavat oppilaat. Kyseisestä toiminnasta oli käytännön hyötyä sen jäsenille, sillä se ohjasi heitä eteenpäin muun muassa neuvostoarmeijan laivaston koulutusyksiköihin. Puolestasadasta entisestä kerhon jäsenestä oli tullut vuosien kuluessa merimiehiä sekä muita merenkulun ammattilaisia.³⁵⁰

Narvan Nuorten merimiesten kerhon toimeliaisuutta uusien jäsenien rekrytoinnissa kiiteltiin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroossa. Toisaalta samaan hengenvetoon byroo huomautti Narvan pioneeripalatsia sen puutteista metodisessa työpanoksessa, joka johtui paikallisen henkilöstön riittämättömästä kenttätyökokemuksesta pioneerityössä.³⁵¹ Nähtävästi kaikenlainen jäsenaines kelpasi pioneerijärjestölle, kun Narvan merimieskerhon pääasiallisena asiakaskuntana olivat erityisoppilaat ja muut normaaliin luokkaopetukseen soveltumattomat koululaiset.

Tallinnan pioneeripalatsin merimieskerhon toiminta ei saanut kiitosta pioneerijärjestön johtoportaan, koska sen johtamisesta puuttui lähes kokonaan suunnitelmallisuus ja aatteellisuus. Kerhon suunnitelmista paistoi läpi liiallinen teoreettisuus, joka haittasi itse käytännön työtä varsinkin pioneeriasteikkojen toteutuksessa. Merimieskerhon heikoksi puoleksi laskettiin myös sen hyvin matala taso kasvatustyössä sekä käännytystyön väistyminen kerhon ei-pioneerien keskuudessa. Raportin mukaan epäonnistunut valvonta syvensi entisestään merimieskerhon rappeutumista, ja sen levittämän kasvatustyön onnistumista varhaisnuorisossa. Merimieskerho ei myöskään

³⁴⁹ Raportti opetus-kasvatustyön tilasta ja sen parantamiseksi luotuja apukeinoja Tallinnan pioneeripalatsissa [1960]. ERAF, f. 31, n. 84, s. 55, s. 14–15.

³⁵⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 20.1.1966. Liite 2, Raportti Narvan pioneeripalatsin ja Kingissepan pioneeritalon osallistumisesta koulujenvälisen lastenlaitosten katselmukseen, joka järjestettiin neuvostovallan 50-vuotispäivää varten. ERAF, f. 31, n. 106, s. 13, s. 36.

³⁵¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 20.1.1966. Liite 3, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon päätös 3. maaliskuuta 1966, Narvan pioneeripalatsin ja Kingissepan pioneeritalon osallistumisesta koulujenvälisen lastenlaitosten katselmukseen, joka järjestettiin neuvostovallan 50-vuotispäivää varten. ERAF, f. 31, n. 106, s. 13, s. 44–45.

järjestänyt lasten vanhempien kokouksia, joten yhteydenpito kerhon ja vanhempien välillä oli korkeintaan tyydyttävällä tasolla.³⁵²

Tallinnan pioneeripalatsin toimintaan sai pioneeriliiton uuden linjan mukaisesti osallistua myös tavallisia, sitoutumattomia koululaisia, joita oli esimerkiksi 34 merimieskerhossa. Vertailuluvuksi tuotakoon merimieskerhon pioneerien kokonaislukumäärä, joka oli yhteensä 218. Lukujen perusteella valtaosa kerholaisista kuului kuitenkin pioneerijärjestöön. Tallinnan pioneeripalatsin kerhoihin osallistui yhteensä 2 104 koululaista, joista 1 504 oli pioneeria, 71 Komsomolin jäseniä, 108 lokakuunlasta ja 421 niin sanottua organisoimatonta nuorta vuonna 1960. Todellisuudessa lasten kokonaismäärä oli pienempi kuin mitä luvut osoittavat, koska jotkut lapset osallistuivat samaan aikaan moneen eri kerhoon.³⁵³ Toisin sanoen noin neljännes pioneeripalatsin toimintaan osallistuneista lapsista tai nuorista ei kuulunut kommunistisiin nuorisjärjestöihin, joten käännytystyölle oli todellakin tilausta jopa itse kerhoissa.

Pioneeriateikkojen käyttöönoton seurauksena edes tavallisilla pioneereilla ei välttämättä ollut asiaa pioneeritalojen harraste- tai muihin kerhoihin. Pioneerijärjestö yritti keskittää parhaat voimansa sopivien pioneeriohjaajien löytämiseksi valittujen joukosta. Epäilyksiä herättää pioneerineuvoston suosituksen painoarvo; montako ei-pioneeria pioneerineuvostot lopulta suosittelivat kerhoihin ja moniko pioneeri jäi rannalle? Pioneerijärjestön eräänä taktiikkana saattoi olla myös ei-pioneerien käännyttäminen itse kerhoissa. Tämä oli mahdollisesti varsin laskelmoitu keino hankkia tuoreita voimia Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön. Luultavasti ei-pioneerit nähtiin pelkästään tarvittavina osallistujina pioneerijärjestön palatsin ja pioneeritalojen kerhoissa, sillä ilman heitä olisi kerhotarjonta saattanut olla huomattavasti niukempi. Tultaessa 1960-luvun puoliväliin pioneeri-statuksella tai opiskelumenestyksellä ei välttämättä ollut enää merkitystä, kun täytettiin kerhojen osallistujalista³⁵⁴. Toisaalta

³⁵² Raportti opetus-kasvatustyön tilasta ja sen parantamiseksi luotuja apukeinoja Tallinnan pioneeripalatsissa [1960]. ERAF, f. 31, n. 84, s. 55, s. 14–15.

³⁵³ Raportti opetus-kasvatustyön tilasta ja sen parantamiseksi luotuja apukeinoja Tallinnan pioneeripalatsissa [1960]. ERAF, f. 31, n. 84, s. 55, s. 11.

³⁵⁴ Vuonna 1965 pidettiin tärkeänä sitä, että jokainen oppilas arvosanoista riippumatta osallistui pioneeritalojen kerhoihin. Katso tarkemmin oppilaiden osallistumisesta kerhoihin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 2–3.

on vaikea uskoa siihen, että esimerkiksi entisen suurmaanomistajan jälkeläinen olisi voinut päästä pioneeripalatsin järjestämiin harrastuskerhoihin edes pioneerijärjestön osaston tukemana. Se oli ihan oma lukunsa, moniko pioneerijärjestöön kuulumaton koululainen halusi osallistua kommunistisen varhaisnuorisojärjestön tarjoamiin harrastekerhoihin. Sovittuja linjauksia saatettiin rikkoa tietoisesti siitäkkin syystä, että moni johtavassa asemassa ollut pioneeriohjaaja pelkäsi työpaikkansa lisäksi myös tulevaisuutensa puolesta. Oliko pioneerijärjestöllä todellisuudessa varaa tällaiseen tempoilevaan leikittelyyn, kun varhaisnuorisojärjestöä vaivasi alituinen jäsenpula?

Muutaman vuoden kuluttua Tallinnan pioneeripalatsin nuorten merimiesten kerhon tila oli edelleen keho, koska kerhoa ei johdettu selkeän toimintasuunnitelman pohjalta ja siltä puuttuivat kasvatukselliset päämäärät. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston vastuusihteerin L. Põhin laatimassa raportissa kritisoitiin erityisesti kerhon välinpitämätöntä asennoitumista kommunistiseen kasvatukseen. Merimieskerhosta poiketen pioneeripalatsin lastenkuorossa järjestettiin edistysmielisiä keskustelutuokioita, joissa keskusteltiin isänmaallisista teemoista. Toisin olivat asiat nuorten merimiesten kerhossa, joissa edellä mainituista innovatiivisista keskusteluista ei ollut tietoaakaan. Kasvatusasiat eivät olleet huonosti ainoastaan merimieskerhossa ja sen renkaissa, vaan myös radioharrastajien kerhoa syytettiin vastaavanlaisista heikkouksista. Tämänkaltainen huolimattomuus kasvatusasioissa tulkittiin siten, että pioneeripalatsi ei vielääkään osannut valvoa ja hoitaa toimintaansa sovittujen normien mukaisesti.³⁵⁵

Tallinnan pioneeripalatsi ei myöskään tehnyt rakentavaa yhteistyötä Tallinnan oppikoulujen luokanvalvojien kanssa, koska kukaan pioneeripalatsin henkilökunnasta ei ollut siitä kiinnostunut. Sujuvaa tiedonvälitystä ei ollut koulujen ja pioneeripalatsin välillä. Pioneerijärjestön laatima raportti tuomitsi Tallinnan pioneeripalatsin työn monilta osin epäonnistuneeksi, koska sen toiminta oli huonosti koordinoitu ja valvottu.³⁵⁶ Mistä tämäntyyppinen tuomio kertoi vai oliko se jälleen kerran vain

³⁵⁵ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 12.3.1963. Liite 1, Selvitys opetus- ja kasvatustyöstä Tallinnan pioneeripalatsissa, ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 63–64.

³⁵⁶ Vuonna 1965 pidettiin tärkeänä sitä, että jokainen oppilas arvosanoista riippumatta osallistui pioneeritalojen kerhoihin. Katso tarkemmin oppilaiden osallistumisesta kerhoihin Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 2–3.

neuvostopropagandaa ja tyytymättömyyttä neuvostovirolaisia pioneereja kohtaan? Mahdollisesti tyytymättömyys ei välttämättä ollutkaan lähtöisin kotimaisista kommunisteista, koska kritiikin äänensävy oli paikoitellen varsin teräväkielistä. Kasvatustyön kiristämistä vaatineet määräykset tulivat useimmiten venäläisiltä virkaveljiltä eikä pioneeriohjaajilla ollut muuta vaihtoehtoa kuin tyytyä niitä noudattamaan.

Ongelmat eivät pysyneet pelkästään Tallinnan pioneeripalatsin seinien sisäpuolella, sillä pioneeritoiminta oli luvattoman heikkoa myös Tallinnan kouluissa. Pioneeriohjaajien ideologinen taso ja heidän toteuttamansa kasvatustyö olivat heikkolaatuista. Opetus-seminaarien määrällisen lisäämisen sijasta oli keskityttävä niiden tason nostamiseen sekä lisättävä pioneeriohjaajien itsenäistä työskentelyä. Neuvosto-Viron kouluille voitiin osoittaa metodista apua valaisevan agitaation kautta.³⁵⁷ Vuodet kuluivat, mutta ongelmat säilyivät entisellään Neuvosto-Viron kouluissa ja Tallinnan pioneeripalatsissa. Ehkä ne asiat, mitkä toimivat Neuvosto-Venäjällä, eivät onnistuneet erilaisten olosuhteiden vuoksi Neuvosto-Virossa. Maan koulumaasto ei kyennyt vastaanottamaan kaikkia mahdollisia neuvostoliittolaisia toimintamalleja. Kyse ei välttämättä ollut separatismista, vaan asioihin suhtauduttiin Neuvosto-Virossa hieman eri tavalla kuin muualla Neuvostoliitossa.

Vaikka Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toiminta edistyi pioneeriasteikon käyttöönoton seurauksena, ei jäsentilanne edelleenkään ollut eräissä kouluissa ihan kohdallaan. Hyvänä esimerkkinä pioneeriasteikon tuloksettomuudesta oli Tallinnan 18. yhteiskoulu, jossa 659 pioneeri-ikäisestä oppilaasta vain 290 oli liittynyt pioneerijärjestöön. Syyllisenä edelliseen pidettiin koulun varttunutta pioneeriohjaajaa, joka oli epäonnistunut työtehtävissään.³⁵⁸ Ongelmien olemassaolosta kertoi omaa kieltänsä myös pioneerijärjestön neuvoston byroon jatkuva huolenpito pioneeriasteikkojen käyttöönotosta ja niiden tarpeellisuudesta esimerkiksi maakuntien kouluissa. Võrun kaupungin 3.n 7-luokkaisen koulun opettajia ei ollut tarpeeksi

³⁵⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 12.3.1963. Liite 1, Selvitys opetus- ja kasvatustyöstä Tallinnan pioneeripalatsissa, ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 65.

³⁵⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1], Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen perusteella tehdystä työstä". ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 19.

neuvottu ja koulutettu, jotta he olisivat voineet käsittää pioneeriasteikkojen tavoitteet. Samaisen koulun pioneeriosaston ohjaajaa ohjeistettiin parantamaan aatteellis-poliittista kasvatusta pioneerien ja koululaisten keskuudessa. Asteikkojen vaatimusten toteutumista oli seurattava yhä tarkkaavaisemmin neuvomalla pioneeriohjaajia kontrolloimaan pioneerien tekemisiä. Lisäksi oli keskityttävä työssään erityisesti kolmannen asteen pioneereihin, koska heitä oli opetettava ja valmennettava täydentämään ELKNÜ:n rivejä. Asteikkojen huonon toteutuksen lisäksi Võrun 3.tta 7-luokkaista koulua huomautettiin siitä, että pioneerien määrä suhteutettuna koulun oppilasmäärään oli liian alhainen.³⁵⁹ Koulun pioneeri-ikäisestä 152 oppilaasta oli pioneerina 102.³⁶⁰ Edelleen järjestö kärsi pioneeripulasta, koska edelliseen vuoteen verrattuna oli pystytty rekrytoimaan vähemmän uusia pioneereja. Toveri Jürnan mielestä uusien pioneerien rekrytoinnissa ilmenneet ongelmat kertoivat selkeää kieltä poliittisen kasvatustyön epäonnistumisesta.³⁶¹

Neuvosto-Viron pioneerijärjestön sisältä kuului hieman ristiriitaista tietoa pioneerien määrästä suhteutettuna koko maan koululaismäärään 1960-luvun alkupuolella. Nimittäin Tallinnan kaupungin pioneerijärjestön neuvoston jäsen Vaarman väitti, että pioneereja oli Tallinnan kouluissa kaikista pioneeri-ikäisistä koululaisista yhteensä 87 %. Vaarmanin mukaan tämä tilasto ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että maan väestöstä 87 % kuuluisi kommunistiseen puolueeseen. Pioneerijärjestön suurimpana haasteena oli pioneeriensa kasvattaminen siten, että he mielellään liittyisivät Komsomoliin ja siitä vielä eteenpäin kommunistiseen puolueeseen. Opettajien kaksinaismoraali uhkasi pioneerikasvatuksen toteutusta kouluissa. Jos opettaja ei ollut vannoutunut kommunisti, hän ei voinut osata ainakaan Vaarmanin mielestä kasvattaa oppilaitaan oikein. ”Väärä” opettaja sanoi yhtä, mutta teki toisin.³⁶² Vaarmanin rohkaisevia väitteitä pioneerien

³⁵⁹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 19.12.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 124, 128.

³⁶⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 19.12.1959. Liite 1, Työstä pioneeriasteikkojen perusteella Võrun 3. 7-luokkaisessa koulussa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 133.

³⁶¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 4. täysistunto 7.5.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 2.

³⁶² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 9. täysistunto 20.12.1961. Puheenvuoroja. ERAF, f. 31, n. 104, s. 10, s. 44–45.

määrästä tuki myös Märjamaan³⁶³ pioneerijärjestön kattavuus kaikista pioneeri-ikäisistä koululaisista, joista 84 % kuului varhaisnuorisojärjestöön.³⁶⁴

Käytännössä vain vähän yli 10 % koululaisista olisi jäänyt Tallinnassa pioneerijärjestön ulkopuolelle, mikä saattaa tuntua esitettyjen tietojen valossa hieman alakanttiin arvioidulta. Tietenkin on mahdotonta lähteä kumoamaan Vaarmanin esittämiä väitteitä, mutta hänenkään väittämät tilastotiedot eivät luultavasti kerro absoluuttista totuutta tilanteesta. Toisaalta tällaiset luvut vahvistavat käsitystä siitä, miten pääkaupunkiseudulla ja maaseudullakin oli onnistuttu muokkaamaan opettajistoa oikeaan suuntaan, joka vastasi siten pioneerijärjestön asemaa maan kouluinstituutiossa.

Kieltämättä Vaarmanin tiedot pioneereista herättävät lievää kummastusta, jos niitä vertaillaan esimerkiksi Tapan alueen pioneerimäärään samalta ajalta. Vuoden 1960 tilastojen mukaan Tapan³⁶⁵ alueen 26 koulussa opiskeli 2 546 koululaista, joista 1 425 kuului pioneerijärjestöön. Eräissä Tapan alueen kouluissa, Araveten 8-luokkaisessa koulussa, Aegviidun, Saksin ja Kolun 7-luokkaisissa kouluissa, useimmat koululaiset kuuluivat paikalliseen pioneerijärjestöön.³⁶⁶

Esitetty tilasto maakoulujen osalta osoittaa sen, että noin 44 % Tapan alueen koululaisista jäi pioneerijärjestön tavoittamattomiin. Edellä mainittu luku oli kuitenkin huomattava, vaikka alueen joissakin kouluissa oli päästy melkein 100 % tavoitteeseen pioneerien rekrytoinneissa. Koululaiset eivät edelleenkään kiinnostuneet Neuvosto-Viron pioneerijärjestöstä tai sen toiminnasta, vaikka ideologista työtä oli tehostettu kouluissa ja pioneeritalojen toiminnoissa. Neuvosto-Viron pioneerijärjestö ei ollut ennakko-odotusten mukaisesti pystynyt pehmittämään koululaisten mieliä vastaanottavaiseksi pioneeripropagandalle. Pioneerijärjestön suurimpana pelkona oli edelleen se, että entistä pienempi joukko koululaisista kiinnostui marxilais-leniniläisen varhaisnuorisojärjestön toiminnasta. Tapan alueen pioneeritilanne oli vain yksi

³⁶³ Märjamaan kunta sijaitsee Raplan maakunnassa.

³⁶⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 9. täysistunto 20.12.1961. [Liite 1], V.I. Leninin nimisen Yleisliittolaisen pioneerijärjestön 40-vuotisjuhlallisuuksien valmistelutöistä Märjamaan seudulla. ERAF, f. 31, n. 104, s. 10, s. 59.

³⁶⁵ Tapa sijaitsee noin 80 kilometriä kaakkoon Tallinnasta.

³⁶⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 8. täysistunto 13.6.1961. [Liite], Tapan alueen pioneerineuvoston työstä lasten vartioimattomuuden poistamisesta. ERAF, f. 31, n. 104, s. 10, s. 7.

esimerkki, joten siitä ei voida vetää kovin syvälleikäviä johtopäätöksiä. Ei pidä kuitenkaan ajatella, että vuosi vuodelta pioneerijärjestön arvostus ja sitä kautta myös pioneerien määrä olisi lisääntynyt eksponentiaalisesti edes Neuvosto-Virossa. Todellisuudessa tilanne saattoi olla ihan päinvastainen.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestö pyrki uudella keinolla saavuttamaan nukkuvia koululaisia. Järjestö halusi, että Viron radiosta lähetettäisiin venäjänkielisiä ohjelmia pioneereille.³⁶⁷ Idea oli kerrassaan mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä, mutta oliko se toteutuskelpoinen edes silloisessa Neuvosto-Virossa. Jos paikallisia varhaisnuoria ei saatu edes omalla äidinkielellään kiinnostumaan kommunistisesta varhaisnuorisojärjestöstä, miten venäjän kielen hyödyntäminen olisi tässä yhteydessä parantanut tilannetta? Todennäköisesti venäjänkielisten pioneeriohjelmien lähettämisen taustalla piileskeli ideologinen taka-ajatus markkinoida venäjän kieltä Neuvosto-Viron varhaisnuorisolle.

Pioneerijärjestön ulkopuolelle jäävien lasten kohtalosta kannettiin huolta Neuvosto-Virossa sen korkeinta johtoa myöten. Pioneerijärjestön neuvoston täysistunnon pöytäkirjan mukaan silloinen Neuvosto-Viron opetusministeri Arnold Green³⁶⁸ väitti, että monilla ei-pioneereilla oli omat kerhonsa, joissa harrastettiin mautonta pikkuporvarillista ja epäpoliittista toimintaa. Tietävästi tällaisiin kerhoihin lähettivät jälkikasvunsa useimmiten sellaiset vanhemmat, jotka eivät toivoneet lapsistaan tulevan pioneereja. Green toivoi pioneeri- ja Komsomol-järjestöjen pääsevän vaikuttamaan tällaisiin kerhoihin.³⁶⁹ Voidaan väittää, että pelko porvarillisuuden³⁷⁰ ja fasismin uudesta noususta varjosti edelleen Neuvosto-Viron pioneerijärjestön menestystä kouluissa. Pahimmassa tapauksessa pioneerijärjestöön kuulumattomista koululaisista olisi voinut kehittyä vääränlaisten oppien kannattajapesäkkeitä. Toisaalta aikansa

³⁶⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 21.1.1960. ERAF, f. 31, n. 104, s. 8, s. 27.

³⁶⁸ Arnold Green toimi Neuvosto-Virossa pääministerin sijaisena, opetus- sekä ulkoministerinä 1950- ja 1960-luvuilla. Aarna (et al.) 1970, s. 452–453; Jälleenitsenäistyneessä Virossa hän toimi kansallisen olympiakomitean presidenttinä. Katso tarkemmin Arnold Greenistä Viron olympiakomitean kotisivuilta. (www).

³⁶⁹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 4. täysistunto 7.5.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 6.

³⁷⁰ Vuosina 1955–1962 neuvostovirolainen nuoriso vastasi neuvostovastaisesta vastarintaliiketoiminnasta. Jokaisella vastarintaliikkeellä oli oma peruskirjansa, ohjelmansa, vala sekä luotettava henkilökunta. Niitsoo 1997, s. 13–14.

pioneeri- ja puoluejohtajat ehkä tahallaan nostattivat aika ajoin porvarivaaran päivänpolttavaksi aiheeksi. Todellisuudessa kyse oli varmaan melko yksioikoisesta neuvostopropagandasta, joka tähtäsi pelkästään kommunistisen yhteiskunnan määrätietoiseen rakentamiseen. Oma toimintaa oli helppo oikeuttaa porvarillisilla uhkakuvilla, joita ei välttämättä ollut edes olemassa. Kommunistinen puolue ilmeisesti piti varhaisnuorisjärjestöään hereillä pelottamalla sitä jatkuvilla ja mielikuvituksenomaisilla uhkakuvilla.

5.3 Taistelu nuorista ja vanhoista sieluista

Kasvatus- ja jatkuvuusongelmia ilmeni myös SDPL:ssä, jonka kasvatustyön johtoajatuksena oli työväenliikkeen jatkuvuuden turvaaminen sekä varhaisnuorten valmentaminen uusiin tehtäviin.³⁷¹ SDPL yritti ennaltaehkäistä liittonsa jäsenkatoa kehittämällä työmenetelmiään muun muassa painottamalla erityisesti lasten iän myötä kasvavaa omatoimisuutta sekä nuorisoliittolaiskasvatusta. Sosialististen maiden pioneerijärjestöjen antama pioneerikasvatus oli järjestetty asteittain kohoavalle pohjalle, mikä osoittautui onnistuneeksi keinoksi saada uutta verta nuorisjärjestöön. SDPL:n mukaan myös porvarilliset lapsijärjestöt olivat ottaneet käyttöönsä vastaavanlaisen järjestömuotoratkaisun Suomessa.³⁷²

Vaikka Suomen pioneerit elivät ”kaukana” lännessä Neuvosto-Viron pioneereista katsottuna, heillä oli kuitenkin vastaavanlaisia rekrytointiongelmia kuin mitä esiintyi Suomenlahden eteläpuolella. Suomen koululaisia oli ehkä vieläkin hankalampaa saada mukaan vasemmistolaiseen varhaisnuorisjärjestön toimintaan kuin mitä oli Neuvosto-Viron puolella. SDPL:n suurimpana ja ehkä periaatteellisempana ongelmana pidettiin edelleen liittonsa heikkoa kykyä hankkia uusia jäseniä yhteiskunnan eri luokista järjestöönsä. Joukkotoimintaselostuksessa todettiin porvarillisten nuorisjärjestöjen hankkivan suurimmat kannattajakunnat työläisperheistä. Porvarilliset lapsijärjestöt (partioliike, kirkko omine kerhoineen ja pyhäkouluineen) olivat onnistuneet laajentamaan vaikutustaan siten, että lapset pääsivät järjestötoimintaan mukaan, vaikka

³⁷¹ Punos 4/1960, s. 20. ”Nuorisoliittolaiskasvatus pioneeritoiminnassa”.

³⁷² Punos 4/1963, s. 6, 11. ”VII:n Liittokokouksen näköalojen tarkastelua”.

eivät olleet edes jäseninä järjestöissä. SDPL arveli partioliikkeen suosion johtuvan sen hyvin pitkälle kehitetystä pienryhmätoiminnasta.³⁷³

Tämäntyyppinen kehitys aiheutti pahemmanlaatuisia sydämentykytyksiä SDPL:n johtoportaan, sillä työläistaustaisten vanhempien lapsetkin olivat sankoin joukoin lähteneet ennakkoluulottomasti mukaan porvarillisten nuorisjärjestön toimintaan. SDPL:n mielestä työläistaustaisten lasten ei olisi pitänyt millään tavalla osallistua esimerkiksi kirkon järjestämiin kerhoihin, vaan heidän täytyi kerääntyä SDPL:n tilaisuuksiin ja harrastuskerhoihin.³⁷⁴ Taistelussa uusista jäsenistä SDPL:n rekrytointimahdollisuutta heikensi myös se, etteivät edes kansandemokraattisten järjestöjen johtoportaan kuuluvien henkilöiden omat lapset osallistuneet pioneerikerhoihin. Nurinkurinen tilanne oli pysynyt entisellään koko 1950-luvun ja näytti jatkuvan samansuuntaisesti myös 1960-luvulla.³⁷⁵ SDPL:n jäsenhankinta oli moraalisesti vähintäänkin arveluttavaa, jos edes omat kannattajapiirit eivät olleet kiinnostuneita pioneeritoiminnasta ja sen kehittamisestä.

Porvarillisten lapsijärjestöjen aiheuttaessa päänvaivaa SDPL päätti tehostaa toimiaan koululaisten keskuudessa. Heitä ryhdyttiin kutsumaan pioneeritilaisuuksiin, joita pidettiin useimmiten sunnuntaisin. SDPL:n liittotoimikunta halusi, että paikalliset pioneeriohjaajat sitouttaisivat lapsia kiinteämmin pioneeritoimintaan pyytämällä heitä sunnuntaisin järjestettäviin retkeily- ja elokuvailtatahtumiin.³⁷⁶

SDPL halusi toimillaan suunnata kirkon piirissä askartelevia lapsia ja nuoria omiin pioneeritempauksiinsa keskittämällä toimintansa viikonlopuille erityisesti sunnuntaille. Oulun ja Vaasan piireissä ryhdyttiin nopeasti järjestämään lapsille

³⁷³ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 26.10.1960. Liite 10, Laajemman joukkotoiminnan merkitys ja muodot, s. 1. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁷⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.10.1960. Liite 11, Pioneeriosaston johtokunnan tehtävät ja työ lasten vanhempien keskuudessa, s. 6. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1958–1960, kotelo 32, Ka. Vertaile SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.3.1961. Liite 2, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 18. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

³⁷⁵ Ålander 1995, s. 157.

³⁷⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.10.1960, Liite 10, Laajemman joukkotoiminnan merkitys ja muodot, s. 1–5. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

sunnuntaitilaisuuksia, joita eivät kuitenkaan kaikki liiton piirit olleet omaksuneet vielä toimikuvaansa. Tämä oli harmillista, sillä mainittujen piirien karusellitilaisuudet keräsivät satoja innokkaita lapsia ja varhaisnuoria. SDPL uskoi sunnuntaitilaisuuksien järjestelyjen onnistuvan entistä paremmin, kunhan ensiksi olisi löydetty tapahtumia varten sopivimmat tilat. Tilaisuuksien nähtiin heikentävän porvarillisten nuorisojärjestöjen toimintaa.³⁷⁷

Mentäessä kohti 6. liittokokousta³⁷⁸ väitettiin pioneeriliiton purjehtivan mukavassa myötätuulessa. Jäsenmäärän noustua 1960-luvun vaihteessa pioneeriliiton taivaalle kohosi järjestöllisen menestyksen seurauksena myös uusia haasteita: liitossa ei kyetty valmentamaan tarpeeksi pioneereja nuorisoliittoa varten. Syyksi mainittiin nuorisoliiton epätasapainossa oleva järjestöelämä. Suurin osa nuorisoliiton jäsenistöstä hankittiin suoraan kadulta, joten heillä ei ollut minkäänlaista järjestötaustaa. Voitiin väittää, ettei nuorisoliiton toiminta vaikuttanut vanhempien pioneerien silmissä tarpeeksi monipuoliselta ja mukaansatempaavalta.³⁷⁹

Nuorisoliittolaisen ikään tulleet pioneerit vain jättäytyivät syrjään nuorisoliiton toiminnasta. SDPL:ssä kuului kriittisiä äänenpainoja, joiden mukaan pioneerit olivat tiedoiltaan ja taidoiltaan huomattavasti korkeammalla tasolla kuin mitä olivat itse nuorisoliittolaiset. Tilannetta yritettiin korjata järjestämällä yhteisiä tilaisuuksia kuukausittain pioneerien ja nuorisoliittolaisten kesken.³⁸⁰

Toisin sanoen SDPL:n väki katsoi hieman kierosti nuorisoliiton suuntaan, sillä se ei täyttänyt tehtäväänsä vasemmistolaisena nuorisojärjestönä. Tilanne oli kaikkea muuta kuin edullinen pioneeriliitolle, sillä sen ohjaajien työ näytti menevän täysin hukkaan, kun vanhimmat pioneerit eivät olleetkaan siirtymässä SDNL:oon. Askel

³⁷⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.3.1961. Liite 2, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 21. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

³⁷⁸ SDPL:n 6. liittokokous järjestettiin Oulun Kansantalossa 31.3–3.4. 1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.5.1960. Liite 3, Ehdotus SDPL:n yleissuunnitelma ajalla 1.9.1960–31.8.1961, s. 1. Liite on päivätty 3.5.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁷⁹ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 14.6.1959. Liite, Yhteenveto SDPL:n toiminnasta liittokokouksen jälkeiseltä kaudelta ja tulevat tehtävät, s. 5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁸⁰ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.1.1960, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

varhaisnuorisojärjestöstä aikuisempaan järjestöön osoittautui monelle pioneerille liian suureksi ja vaativaksi, ja siksi moni jäi vain ikuisiksi pioneeriksi.

Pelkästään lapset eivät olleet haasteellinen kohde pioneeriliitolle vaan myös heidän vanhempansa. Pioneeriliitto alkoi kääntyä lasten vanhempia jo vuoden 1956 puolella, kun piirejä ohjeistettiin järjestämään tilaisuuksia heitä varten.³⁸¹ SDPL:n oli kuitenkin entisestään tehostettava propagandansa sanomaa, jotta se saisi paremmin äänensä kuuluviin yhteiskunnan kaikissa kerroksissa. Pioneerien vanhemmat täytyi saada viivytyksettä mukaan rakentamaan parempaa maailmaa. Pioneeriliitossa ajateltiin, että pioneerien nähdessä vanhempiensa osallistuvan pioneerijärjestön toimintaan voisi se kannustaa heitä parempiin suorituksiin. Samalla yhdistyisi saumattomasti toisiinsa koti- ja pioneerikasvatus, mutta toisaalta yhdessäolo voisi lähentää lapsia myös vanhempiinsa.³⁸²

Vuosien 1957–1958 toimintasuunnitelmassa painotettiin edelleen sanan saattamisen tärkeyttä lasten vanhempien keskuuteen ja heidän lähentämistään pioneeriliiton toimintaan.³⁸³ Tilanne näytti pioneerien vanhempien osalta parantuneen jo seuraavassa katsannossa vuonna 1959, jolloin vanhempien todettiin lähentyneen lastensa harrastuksia. Ohjaajien määrä oli noussut 300 hengellä, ja se ilahdutti erityisesti SDPL:a.³⁸⁴ Pari vuotta myöhemmin todettiin jäsenmäärän nousseen 18 500:sta 24 500:aan vuosina 1958–1960. Ohjaajien määrässä oli tapahtunut vieläkin suurempaa kasvua suhteellisesti, kun niiden lukumäärä oli melkein kaksinkertaistunut kolmen vuoden kuluessa. Ohjaajia oli vuoden 1960 lopussa yli 1 200.³⁸⁵ 5. liittokokouksessa muutettiin osastojen sääntöjä siten, että siihen saattoi liittyä myös kannatusjäseniä.

³⁸¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1.2.1956. Liite, Demokratian Pioneerien Kannatusyhdistysten Liiton toimintatehtävät ajalle 1.2.–30.6.56. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1956–1957, kotelo 31, Ka.

³⁸² SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.3.1958. Liite, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan selostus 5. liittokokoukselle ajalta 1955–1957, s. 6–8, Liite on päivätty 10.3.1958. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁸³ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 3.9.1957. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintasuunnitelma ajalla 1.8.1957–31.8.1958, s. 1–2. Liite on päivätty 7.8.1957. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

³⁸⁴ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 14.6.1959. Liite, Yhteenveto SDPL:n toiminnasta liittokokouksen jälkeiseltä kaudelta ja tulevat tehtävät, s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁸⁵ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, SDPL:n toimintakertomus vuosilta 1958–1960, s. 6. Liite on päivätty 21.1.1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

Tämä suunnattiin juuri vastaamaan lasten vanhempien tarpeita. Kannatusjäseniä oli vuoteen 1961 mennessä yhteensä 6 000.³⁸⁶

Vaikka SDPL onnistuikin rekrytoimaan lasten vanhempia liittoonsa, pysyivät he vuodesta toiseen ajankohtaisena teemana SDPL:ssa. Tämä näkyi esimerkiksi kauden 1960–1961 yleissuunnitelmassa, jonka mukaan liiton oli keskitettävä käytettävissä olevat voimavarat järjestöverkoston laajentamiseen sekä jäsenten ja ohjaajien hankintaan. Valistustyö oli kohdistettava erityisesti lasten vanhempiin, joiden asenteiden muokkaamisella myötämieliseksi pioneeriliittoa kohtaan luultiin olevan merkittävä vaikutus järjestöverkon kasvattamiseen lähitulevaisuudessa.³⁸⁷ Lasten vanhempien käännäminen SDPL:lle myötämieliseksi oli elintärkeää, koska liitto tarvitsi henkisen tuen ja kasvavien jäsenlukujen lisäksi myös aineellista apua. Koska pioneerien vanhemmat olivat jääneet aikaisemmista käännätyksistä huolimatta syrjään pioneeritoiminnasta, SDPL kutsui heitä liiton järjestämiin keskustelutilaisuuksiin.³⁸⁸

Vanhemmille tarkoitetuissa tilaisuuksissa SDPL valisti käännätyttäviä järjestönsä kasvatuksellisesta merkityksestä yhteiskunnassa. Hyvistä SDPL:n yrityksistä huolimatta useiden pienviljelijöiden sekä työläisten lapsia osallistui edelleen porvarillisten lapsijärjestöjen toimintaan. Tehdessään propagandatyötään lasten vanhempien keskuudessa SDPL toivoi siten muokkaavansa heidän lapsistaan sopivaa kannattajakuntaa työväenliikkeelle. Jos kasvavan sukupolven haluttiin tukevan aikuisinakin vasemmistolaisia aatteita, heidän vanhempiensa asenteita oli lähdettävä muokkaamaan suosiollisiksi ja ymmärtäväiseksi sosialismia kohtaan.³⁸⁹

³⁸⁶ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 23.3.1961. Liite 2, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 19–20. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

³⁸⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.5.1960. Liite 3, Ehdotus SDPL:n yleissuunnitelma ajalle 1.9.1960–31.8.1961, s. 1. Liite on päivätty 3.5.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁸⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.10.1960. Liite 11, Pioneeriosaston johtokunnan tehtävät ja työ lasten vanhempien keskuudessa, s. 6. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁸⁹ Punos 4/1960, s. 11–12. ”Johtokunnan tehtävät ja työ lasten vanhempien keskuudessa”.

Mitä aikaisemmassa vaiheessa varhaisnuoret pystyivät käsittämään työväen yhtenäisyyden ja siihen liittyvän yhteistoiminnallisuuden, sitä selkeämmin heidät voitiin laskea tulevaisuuden yhteiskunnan rakentavaksi voimaksi. Tätä tärkeää kysymystä oli käsiteltävä laajasti myös pioneeriohjaajien tapaamisissa.³⁹⁰ Kyse ei ollut muusta kuin selkeästä ja päämäärätietoisesta käännytystyöstä, jonka avulla haluttiin muokata kasvavaa varhaisnuorisoa pioneeriliitossa sopivaksi joukoksi kansandemokraattista liikettä varten.

Pioneerien vanhemmat eivät olleet pelkästään SDPL:n ongelmana, vaan vastaavanlaisia epäkohtia ilmeni myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestön työkentällä, erityisesti maaseudulla. Esimerkiksi Pölvän³⁹¹ seudun maakoulujen pioneeriosastot eivät olleet jatkuvassa kanssakäymisessä tai yhteydessä pioneerien vanhempiin. Pitkät välimatkat ja vähäiset resurssit olivat ehkäisseet yhteydenpidon. Tosin tietyin väliajoin vanhemmat pioneeriohjaajat vierailivat järjestelmällisesti maaseudulla³⁹² tekemässä propagandatyötä tulevien ja nykyisten pioneerien perheissä. Toisin sanoen syrjäkyläisten isännät ja emännät olivat jäämässä huolestuttavalla tavalla sekä kolhoosien että pioneerijärjestön ideologisen vaikutuspiirin ulkopuolelle.³⁹³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon päätöksessä kehoitettiin hankkimaan Pölvän seudun pioneeriosastojen yhteyteen aikuisia pioneeriaktiiveja sekä levittämään tehokkaammin propagandaa työpaikoilla, kolhooseissa ja kouluissa.³⁹⁴ Pioneerijärjestö halusi osoittaa julkisuusperiaatetta hyväksikäyttäen päämääräänsä selkokielellä maaseudun väestölle.

Lasten vanhemmat aiheuttivat pioneerijärjestölle päänvaivaa myös Koillis-Virossa Kohtla-Järven seudulla vuonna 1963. Esiintyi tapauksia, joissa erityisesti maaseudulla

³⁹⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.3.1961. Liite 2, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 4–6. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

³⁹¹ Pölva on Pölvamaan maakunnan pääkaupunki, joka sijaitsee maan kaakkoisosassa.

³⁹² Vuoden 1959 väestölaskennan mukaan kaupungeissa asui 56,4 % Neuvosto-Viron väestöstä. Neuvosto-Viron maaseutu pysyi asutettuna alkuperäisväestöllä, kun taas kaupunkiväestön virolaisuusaste väheni teollisuuden tarpeisiin tuodun muukalaistyövoiman ansioista. Zetterberg 2007, s. 691.

³⁹³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 4.5.1961. Liite [3], Raportti Pölvän seudun pioneeriosastojen työstä lasten vanhempien ja julkisuuden mukaan tempaamiseksi pioneerityöhön. ERAF, f. 31, n. 104, s. 12, s. 13.

³⁹⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 4.5.1961. Liite 2, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon päätös Pölvän seudun (rajoon) pioneeriosastojen työstä lasten vanhempien ja julkisuuden mukaan tempaamiseksi pioneerityöhön. ERAF, f. 31, n. 104, s. 12, s. 9–10.

asuvien perheiden vanhempien³⁹⁵ kerrottiin kieltävän lapsiaan liittymästä pioneeri- tai Komsomol-järjestöön.³⁹⁶ Esitetty väite oli todella vakava, koska se kertoi selkeää kieltä siitä, että kommunistinen ideologia ei ollut saanut toivottua jalansijaa Neuvosto-Viron maaseudulla. Todennäköisesti maaseudun koulut ja niiden pioneerit olivat jääneet vähemmälle huomiolle pioneerijärjestössä, koska suurimpienkin kaupunkien pioneerien saaminen oikeille urille oli vaatinut varhaisnuorisojärjestöltä valtavia ponnistuksia. Ideologisen kasvatustyön onnistuminen kaupungeissa ja maaseudulla olisi vaatinut tehokkaan valvontamekanismin, mutta sitä ei ollut onnistuttu luomaan neuvostotasavallan pioneerijärjestössä.

5.4 Suomen Demokratian Pioneerien Liiton 15-vuotissyntymäpäiväjuhlat ja kirjetuoksuinen Neuvosto-Viro

Toiminnallisista vastoinkäymisistään huolimatta SDPL:n katseet kiirivät yhä useammin itärajan taakse, ja suhteet Neuvostoliiton pioneerijärjestön kanssa muotoutuivat vierailujen osalta pioneeriliitolle vientivoittoisiksi. SDPL aikoi lähettää kymmeniä pioneereja Neuvostoliittoon vuonna 1960, mutta samanaikaisesti Suomeen pyydettiin vastavierailulle vain muutamia neuvostoliittolaisia pioneeriohjaajia. SDPL tosin kutsui Neuvostoliitosta 15-henkisen kulttuuripainotteisen pioneeriryhmän toisiin pioneerikisoihinsa, jotka järjestettiin Tampereella kesäkuussa 1960. Neuvostoliitosta saapuvan pioneeriryhmän toivottiin mieluusti osaavan laulaa ja soittaa, sillä heillä oli mahdollisuus esiintyä omine ohjelmineen pioneerikisoissa.³⁹⁷

Suomalaiset olivat innokkaampia lähtemään ulkomaille kuin pyytämään ulkomaalaisia vieraita Suomeen. Valtuuskuntien vaihdon epäsuhte esimerkiksi Artek-matkojen osalta oli herättänyt keskustelua jo vuotta aikaisemmin pioneeriliiton liittotoimikunnassa,

³⁹⁵ Samankaltaisia kieltoja esiintyi jo vuoden 1958 puolella, jolloin tiedettiin eräiden vanhempien kieltäneen lapsiaan astumasta pioneeriksi tai nuorisoliittolaiseksi. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 3. täysistunto 17.12.1958. Liite, Puheenvuoroja. ERAF, f. 31, n. 104, s. 2, s. 27, 32.

³⁹⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.5.1963. Liite 2, Raportti Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 10. täysistunnon päätöksen täytäntöönpanosta Kohtla-Järvellä. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 165.

³⁹⁷ Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusneuvostolle 28.8.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

jossa vaadittiin lisää neuvostoliittolaisia lapsiryhmiä saapumaan vierailulle Suomeen.³⁹⁸ Todennäköisesti SDPL:ssa laskettiin taloudellisten rasitusten muodostuvan liian suureksi, jos Suomeen olisi kutsuttu lisää ulkomaalaisia valtuuskuntia.

Vaikka vain muutamat SDPL:n valtuuskunnat pääsivät vierailemaan Neuvostoliitossa 1960-luvun alkuvuosina, niitä matkoja pidettiin kuitenkin hyvin merkittävänä tapahtumina pioneeriliitossa. Liiton aktiivi Usko Ruuskanen osallistui työläisnuorisovaltuuskunnan matkaan, joka suuntautui kolmeen neuvostokaupunkiin: Minskiin, Leningradiin ja Moskovaan. Hänen mukaansa matkaohjelma oli erittäin perusteellinen, antaen todenmukaisen kuvan Neuvostoliiton olosuhteista. Ruuskanen ei ollut havainnut matkan aikana Neuvostoliiton yhteiskunnassa minkäänlaisia epäkohtia, ei vapaudenriistoa eikä pulaa kulutushyödykkeistä. Päinvastoin opiskelijoilla oli rajattomat mahdollisuudet opiskella, ja neuvostokansalaisten sosiaaliset edut olivat kerrassaan hyvät. Suomalaisvaltuuskunnassa oli käyty keskusteluja, joissa todettiin sosialismin takaavan jatkuvat kehityksen myös Suomessa, mutta tie sosialismiin oli vielä kiertelevän epäselvä.³⁹⁹ SDPL:n haaveili sosialismin maihinnoususta koti-Suomeen, mutta sen kehityksen toteen saattaminen ei ollut helppoa. SDPL:ssa ihailtiin Neuvostoliittoa ja sen kommunistista järjestelmää, jota kohti myös suomalaisten oli liikuttava lähitulevaisuudessa.

Yhteenveto vuosien 1958–1960 ulkomaanmatkoista kertoi selkeästi siitä, että enää ei ollut esiintynyt epämiellyttäviä tapauksia ulkomaanmatkoilla. Valtuuskuntien parantuneesta tasosta kertoi myös se, että hyvin monet matkoilla mukana olleet henkilöt olivat suorittaneet vihreän pillipunoksen^{400, 401}. SDPL:n liittotoimikunnalla oli ylpeyden aihetta, kun se oli onnistunut lähettämään yhtenäisempiä, kollektiivisempia ja

³⁹⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 25.10.1958. Liite, Keskustelupöytäkirja SDPL:n liittotoimikunnan kokouksesta 25.10.1958, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

³⁹⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 19.12.1960. Liite 1, Yhteenveto työläisnuorisovaltuuskunnan matkasta NL:oon.

⁴⁰⁰ Vihreää pillipunosta kantoivat pioneerit, jotka olivat täyttäneet pioneeriliinan saantivaatimukset. He olivat iältään 14–16-vuotiaita ja toimivat ohjaustehtävissä. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 20.11.1956. Liite, (Ehdotus) Pioneerin opiskelujärjestys (Vaatimukset olivat voimassa SDPL:n 1957 pioneerikisoihin saakka.). SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

⁴⁰¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.10.1960, s. 4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

aatteellisesti korkeatasoisempia valtuuskuntia ulkomaille kuin ennen. Kyse oli vuosina 1958–1960 ulkomailta käyneistä valtuuskunnista.⁴⁰²

Pioneerivaltuuskuntien valintaan haluttiin edelleen kiinnittää tarkempaa huomiota, jotta parhaat pioneerit ja pioneeriohjaajat pääsisivät edustamaan liittoa ulkomaille. Valtuuskuntaan pääseminen haluttiin tehdä entistä haastavammaksi.⁴⁰³ Valtuuskuntien keski-ikä myös nousi edellisiin vuosiin verrattuna, joten kesällä 1961 Neuvostoliittoon ja Bulgariaan lähteneiden valtuuskuntien keski-ikäksi muodostui 14–15 vuotta.⁴⁰⁴ SDPL oli ottanut opikseen, joten kelvottomia ja puolivallattomia pioneereja ja heidän ohjaajiaan ei enää ollut ujututtanut mukaan ulkomaille lähteviin valtuuskuntiin. Tämä saattoi olla toisaalta myös johdonmukainen tulos ideologisen työn vahvistumisesta kotoisessa pioneeriliitossa.

SDPL:n toisiin pioneerikisoihin Tampereelle kutsuttiin ulkomaalaisia vieraita, joiden joukossa oli 15 pioneeria ja kaksi ohjaajaa Neuvostoliitosta.⁴⁰⁵ SDPL sai Neuvostoliitosta tiedon, että kisoihin oli saapumassa vähemmän pioneereja kuin alun alkaen oli pyydetty. Neuvostoliiton valtuuskunnan miesvahvuudeksi ilmoitettiin nyt 10 pioneeria ja 2 ohjaajaa.⁴⁰⁶ Pioneerikisat oli merkittävä tapaus SDPL:lle, koska sen yhteydessä juhlittiin myös SDPL:n 15-vuotispäiviä. Kesällä 1960 Tampereella järjestetyt toiset pioneerikisat oli kokonaisuudessaan onnistunut tapahtuma, vaikka ulkomaalaisten pioneerien väitettiin vältelleen suomalaisten pioneerien seuraa. Ulkomaalaiset pioneerit olivat kuin idän ihmeitä, joita tultiin katsomaan paikan päälle. Monet tapahtumiin saapuneet pioneerit joutuivat pettymään näkemäänsä, koska ulkomaalaiset eivät syystä tai toisesta erottuneet selkeästi juhlaväestä eivätkä olleet

⁴⁰² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.3.1961. Liite 2, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 28. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁰³ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, Suomen Demokratian Pioneerien Liiton 6. liittokokouksen päätöslauselma, s. 8–9. Liite on päivätty 21.1.1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁰⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 12.9.1961. Liite 11, Yhteenveto pioneerivaltuuskunnista v. 1961, s. 1–3. Liite on päivätty 24.8.1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁰⁵ Olavi Laineen kirje Neuvostoliiton pioneerijärjestön keskusneuvostolle 28.8.1959. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1956–1960, kotelo 2, Ka.

⁴⁰⁶ SDPL:n liittotoimikunnan työvaliokunnan pöytäkirja 24.3.1960, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

tavattavissa kaikille halukkaille.⁴⁰⁷ Todennäköisesti ulkomaalaisilla pioneereilla toivottiin olevan sopiva propaganda-arvo kotoisiin pioneereihin, koska heidän avulla voitiin näyttää pioneeriliikkeen laajentuvan ja elävän monien kansojen keskuudessa. SDPL hyödynsi käytännössä Neuvostoliiton pioneerijärjestön oppeja tuomalla ulkomaisia pioneerivaltuuskuntia kisoihin innostaakseen omia pioneerejaan ahkerampaan pioneerityöhön niin maaseudulla kuin kaupungeissakin.

Vuonna 1960 vietettiin myös erään toisen nuorisojärjestön 15-vuotissyntymäpäiviä, eli nyt oli kyse Demokraattisen nuorison maailmanliiton (DNML)⁴⁰⁸ merkkipäivästä. Tarkkakorvaisimmat neuvostovirolaiset radion kuuntelijat saattoivat saada tervehdyksiä suomalaisilta ystäviltaan syksyllä 1960. Nimittäin Viron radio⁴⁰⁹ ilmoitti SDPL:lle järjestävänsä 15. marraskuuta 1960 DNML:n 15-vuotispäivän kunniaksi erikoisohjelman, jonka teemana oli onnittelujen ja tervehdysten välittäminen nuorisolle. SDPL päätti lähettää DNML:n vuosipäivän kunniaksi Neuvostoliiton ja Neuvosto-Viron nuorisolle terveisiä, jotka välitettiin Viron radion kautta paikalliselle kuulijakunnalle.⁴¹⁰

Toisen pioneerikisan jälkeen arki alkoi myös SDPL:ssa; uudet haasteet ja matkasuunnitelmat olivat kuitenkin jo ovella. SDPL oli lähettämässä 10 pioneeria ja yhden ohjaajan Artekin kansainväliselle pioneerileirille Neuvostoliittoon kesällä 1961⁴¹¹. Artekin pioneerileirit olivat todellakin sopivaa kasvualustaa suhteiden solmimiselle Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välillä. Neuvosto-Viron pioneeri Erika Järvekülg kertoi tavanneensa ensimmäisen kerran suomalaispioneereja juuri Artekin leirillä vuonna 1961. Hän oli tutustunut suomalaisiin pioneereihin, jotka olivat vierailun päättyessä antaneet hänelle lahjaksi ihastuttavan Suomi-nuken. Kirjeenvaihtotoveruuden ansiosta Järvekülg ihastui koko sydämellään Suomeen ja hän

⁴⁰⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 16.8.1960, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

⁴⁰⁸ Demokraattinen nuorison maailmanliitto (DNML) perustettiin Lontoossa toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945. Kylmän sodan puhjettua länsimaiset nuorisojärjestöt vetäytyivät liitosta. DNML:sta tuli Neuvostoliiton ja sen kanssa läheisessä kanssakäymisessä olleiden järjestöjen foorumi. Suomesta DNML:n toimintaan osallistui SDNL ja SDPL.

⁴⁰⁹ Viroksi Eesti Raadio.

⁴¹⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 1.11.1960, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka.

⁴¹¹ SDPL:n pääsihteerin Olavi Laineen kirje [Yleisliittolaiselle pioneerijärjestölle] 26.10.1960, s. 1–2. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

alkoi opiskella suomen kieltä. Järvekülگ uskotteli neuvostoretoriikalle tyypillisesti, että virolais- ja suomalaispioneerien kohdatessa myös heidän vanhempansa tutustuivat toisiinsa. Tällaisella verkostoitumisella luultiin ennaltaehkäistävän sotaa ja rakennettavan maailmanrauhaa.⁴¹²

Kesällä 1962 perustettiin Artekin pioneerileirillä Eriväristen liinojen liitto, jonka vaikutus peilautui myös kannaksen länsipuolelle. SDPL oli nimittäin yhteydessä Eriväristen liinojen liittoon 1960-luvun alkuvuosina. Yleisliittolainen pioneerijärjestö pyysi SDPL:a lähettämään pian julkaistavaa pioneeriliikkeestä käsittelevää hakuteosta varten aineistoa, johon liittyi kertomus SDPL:n synnystä ja kehityksestä sekä suomalaisista pioneerilauluista. Kirjeen liitteenä olivat myös SDPL:n jäsenkirja ja opinaineisto, jotka Neuvostoliiton pioneerien oli välitettävä eteenpäin Intian pioneerijärjestölle.⁴¹³

Samana kesänä Artekin leirin yhteydessä perustettiin Eriväristen liinojen liitto, ja tämän tiedon olivat Suomeen välittäneet leirille osallistuneet suomalaiset pioneeriohjaajat. Paikallisen pioneeriaktiivin G. Djakhovonin mukaan aineisto auttoi neuvostopioneereja tutustumaan SDPL:n toimintaan ja lujittamaan Artekin pioneerileirillä alkanutta kansainvälistä kanssakäymistä Suomen ja muiden maiden pioneerien välillä. Neuvostoliiton osapuoli lupasi välittää SDPL:n aineistoa eteenpäin Intiaan.⁴¹⁴

Kesällä 1960 Neuvostoliitossa kävi 10 pioneerin ja yhden ohjaajan ryhmä. Samanaikaisesti oli vierailulla 20 suomalaisen pioneerin ja kahden ohjaajan ryhmä Tšekkoslovakiassa. Itä-Saksassa kävi yli 50 suomalaispioneeria ja seitsemän ohjaajaa. Kaiken kaikkiaan SDPL:n valtuuskunnissa kävi ulkomailla 119 pioneeria ja 14 ohjaajaa kesällä 1960.⁴¹⁵ Näiden numeroiden valossa Neuvostoliitto ei todellakaan ollut SDPL:n ykköskeskäkohde, vaan Itä-Saksa oli sinä kesänä vallannut suosituimman matkakohteen tittelin. SDPL:n olisi luullut lähettävän eniten matkalaisia juuri Neuvostoliittoon, koska

⁴¹² Raketti 20/1963, s. 4. ”Ystävyyspostia”.

⁴¹³ SDPL:n kirje [Yleisliittolaiselle pioneerijärjestölle] 26.9.1962. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

⁴¹⁴ G. Djakhovonin kirje SDPL:lle 11.10.1962. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

⁴¹⁵ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 26.10.1960. Liite 7, Yhteenveto pioneerivaltuuskuntien ulkomaanmatkoista kesällä 1960, s. 1–2. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

tämä oli todellinen pioneerien pyhättö ja eräs merkittävimmistä voimatekijöistä vasemmistolaisissa nuorisjärjestöissä. Neuvostoliitto sijaitsi Suomen naapurissa, joten ei ainakaan voitu vedota ystävien asuvan liian kaukana suomalaispioneereista. Näyttää siltä, että oli melko helppo jättää Neuvostoliiton-matkoja pois vetoamalla taloudellisiin syihin, mutta rahaa näytti riittävän matkoihin, jotka suuntautuivat Itä-Saksaan ja Tšekkoslovakiaan. Luvuista voidaan päätellä, ettei lapsia edelleenkään jostain syystä haluttu lähettää Neuvostoliittoon ystäväystymään paikallisten pioneerien kanssa. Jos vain 10 pioneeria kävi kesäleirillä Neuvostoliitossa kesällä 1960 ja heistä kenenkään ei tiedetä käyneen Neuvosto-Virossa, oli kirjeenvaihto ehkä edelleen ainoa ja selkein yhteydenpitoväline Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välille. Kirjeet läpäisivät Suomenlahden erottaneen rautaesiripun nopeammin ja useammin kuin mitä valtuuskuntien harvahkot vierailut, joita välteltiin ehkä jopa tarkoituksellisesti.

Näytti todellakin siltä, että kirjeenvaihtoveruus oli edelleen kaikkein yleisin kanssakäymisen muoto Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välillä 1960-luvun alkuvuosina. Kansainvälisen kirjeenvaihtotoiminnan toivottiin myös edistävän rauhan ja työväen aatteiden omaksumista suomalaispioneereissa⁴¹⁶. Pohjoishelsinkiläisellä Länsi-Pakilan postimerkkeilyyn erikoistuneella pioneerikerholla oli hyviä kirjeenvaihtovereita Haapsalun piirissä. Koska suomen ja viron kielet muistuttivat suuresti toisiaan, kieliongelmiä ei syntynyt kirjeenvaihdossa. Postimerkkeilyn ohessa suomalaispioneerit tilasivat Raketti-lehden ystävilleen Suomenlahden eteläpuolelle. Haapsalun piirin pioneerit lähettivät suomalaisille vastalahjaksi virolaisen pioneerilaulukirjan.⁴¹⁷ Lauluja tai laulukirjoja ei matkannut pelkästään Suomeen, vaan niitä kulki myös päinvastaiseen suuntaan. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön järjestämässä 5. pioneerien maanlaajuisessa kokoontumisessa vuonna 1962 laulettiin pioneerilauluja, johon kuului myös suomalaissävel nimeltään ”*Matkamarssi*”.⁴¹⁸

Yhteydenpito Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerien välillä saattoi olla varsin hankalaa, koska suoraa matkustusreittiä edelleen ei ollut olemassa Helsingin ja Tallinnan välillä. SDPL visioi seuraavien vuosien ohjaajien retkeilypäivien sisältöä,

⁴¹⁶ Punos 2/1963, s. 11. ”*Rengasohjaajakurssien avuksi. Renkaan kansainvälisestä toiminnasta*”.

⁴¹⁷ Punos 3/1962, s. 24. ”*Harrastamme postimerkkeilyä*”.

⁴¹⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 11.2.1962. Liite 6, Laulut Neuvosto-Viron pioneerien 5. kokoontumisessa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 16, s. [22].

johon haluttiin uudistuksina sisällyttää muun muassa laivaretki tai jotakin muuta mielenkiintoista toimintaa. SDPL:n aktiivi ja Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) kansanedustaja Toivo Åsvik⁴¹⁹ väitti, että laivaretket Neuvosto-Viroon tulisivat ajankohtaiseksi ohjaajien retkeilypäivien aikoihin vuonna 1961, jolloin olisi jo mahdollisesti auki suora lauttayhteys Helsingistä Tallinnaan.⁴²⁰ Tämänkaltaisen lausunto herättää mielenkiintoisen kysymyksen: mistä Åsvik oli saanut tietonsa ennustaessaan laivayhteyden avaamista? Todennäköisesti hänen korviinsa olivat tiedot saapuneet SKDL:n tai SKP:n piiristä, jossa ehkä oli käyty epävirallisia keskusteluja laivayhteyden avaamisesta. Hänen kansanedustajataustansa varmasti edesauttoi tämän tyyppisten tietojen hankinnassa.

SDPL:n liittotoimikunta toivoi kansainvälisten suhteiden kehittyvän entisestään painottaen jo käytössä olevia kanssakäymisen muotoja: kirjeenvaihtoa, esineiden ja tavaroiden vaihtoa sekä valtuuskuntien vierailuja kohdemaissa. Liittotoimikunta halusi kansainvälisten suhteiden syventyvän myös muun kanssakäymisen kautta.⁴²¹ Liittotoimikunta ei selventänyt, mitä se tarkoitti ”muulla kanssakäymisellä”. Tämä oli kuitenkin merkki siitä, että jotain uutta oli suunnitteilla jo ennestään tuttujen kanssakäymismuotojen rinnalle. Odoteltaessa uusien kanssakäymismuotojen ilmaantumista jouduttiin Neuvosto-Virossa toimimaan kuitenkin vanhojen toimintakaavojen varassa.

⁴¹⁹ Toivo Åsvik (1917–1988) oli presidentin valitsijamiehenä (SKDL) vuosina 1956, 1962, 1968 ja 1978. Hän oli useampaan kertaan kansanedustajana. Katso lisää Toivo Åsvikista Eduskunnan edustajamatrikkeli. (www).

⁴²⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 11.5.1960, s. 4–5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

⁴²¹ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.2.1961. Liite 3, Suomen Demokratian Pioneerin Liiton 6. liittokokouksen päätöslauselma, s. 8–9. Liite on päivätty 21.1.1961. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

6 KANSSAKÄYMISTÄ ENTISIN KEINAIN

6.1 Neuvostoliittolaista kirjeenvaihtoa ja tiedonvälitystä

Pioneerijärjestön toteuttaessa pioneeriasteikkoja Neuvosto-Viron pioneerien kirjeenvaihtotoiminta elävöityi ja tiivistyi muiden maiden pioneerien kanssa. Neuvosto-Viron pioneereilla todettiin olevan kirjeenvaihtotovereita kaikissa neuvostotasavalloissa ja useimmissa kansandemokraattisissa maissa, mutta niitä löytyi myös monista kapitalistisista maista. Pioneerien kirjeenvaihtotoiminnasta löytyi kuitenkin vakavia puutteita, koska toimintaa ei suunnattu määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti. Kirjeenvaihtotoveruus toimi spontaanisti eikä siihen ollut kiinnitetty tarpeeksi huomiota pioneerijärjestössä. Asia pyrittiin korjaamaan kollektiivisella kirjeenvaihtotoiminnalla keskittämällä painopiste erityisesti ulkomaalaisiin kirjeenvaihtotovereihin.⁴²²

Vuosikymmenen vaihduttua Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välisen kanssakäymisen olisi toivonut ehkä saavan uusia toimintamuotoja, mutta tässä asiassa jouduttiin ainakin aluksi pettymään. Kirjeenvaihto oli ja pysyi edelleen selkeästi tärkeimpänä kanssakäymisen muotona maiden pioneerien välillä. Kirjeenvaihtotoveruudesta oli syntynyt paperinen silta, jota pitkin Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerit vaihtoivat keskenään ajatuksia ja tunteita. Tietenkin poikkeuksiakin löytyi ja jotkut onnellisimmat punaliinat pääsivät jopa käymään Suomenlahden pohjoispuolella. Suomalaispioneerien matkustellessa eri maihin he solmivat edelleen paikallisiin pioneereihin ystävyysuhteita, jotka muotoutuivat lopulta kirjeenvaihtotoveruudeksi. SDPL halusi, että ulkomailla oleskelleet pioneerit jatkaisivat yhteydenpitoa kirjeitse ulkomaalaisiin pioneereihin matkojen jälkeenkin. SDPL piti tehokkaana propagandavälineenä aktiivista kirjeenvaihtoa, jonka avulla oli mahdollisuus kertoa suomalaisen yhteiskunnan hyvistä ja huonoista puolista sekä lähettää kaikenlaista pioneeriaiheista rekvisiittaa ulkomaille.⁴²³

⁴²² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1], Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen pohjalta tehdyssä työssä. ERAF, f. 31. n. 104, s. 4, s. 35.

⁴²³ Punos 2/1963, s. 10–11. ”Rengasohjaajakurssin avuksi. Renkaan kansainvälisestä toiminnasta”.

Kirjeenvaihtoveruus ei ollut kuitenkaan välttämättä niin yksinkertainen ja mutkaton asia ainakaan Neuvosto-Virossa kuin miltä se sivustakatsojista saattoi alun alkaen vaikuttaa. Abjan oppikoulun⁴²⁴ opiskelijat olivat vierailleet muissa neuvostotasavalloissa ja hankkineet monia kirjeenvaihtovereita matkoiltaan. Neuvostotasavaltalaiset ystävät lähettivät koululle monenlaisia muistoesineitä, jotka asetettiin näytille perustettuun kansojen ystävyysnurkkaukseen. Sisustaessa kansojen ystävyysnurkkausta pioneerit toivoivat saavansa lisää mielenkiintoisia ja uusia ystäviä kansantasavalloista. Koulun pioneerit olivat järjestäneet huhtikuussa kansojen ystävyysviikon, joka ilmaisi pioneerien innokkuutta syventää omaa kansainvälistä tietouttaan. Lähettämässään kirjeessä Zdanoville 9. kesäkuuta 1962 Abjan koulun Komsomolin komitea halusi saada käyttöönsä lisää eri kansantasavaltojen aineistoa, joilla voitiin sisustaa ja täydentää kansojen ystävyysnurkkausta. Vaikka koulun opettajat olivat käyneet vierailuilla Tšekkoslovakiassa ja Unkarissa, pioneerit halusivat kansantasavaltalaisia vieraita käymään heidän luonaan. Vierailulle saapuvien ulkomaalaisten toivottiin mahdollisesti kertovan oman maansa luonnosta, kansalaistensa elämästä ja työstä. Abjan koulun Komsomolin komitea ei kuitenkaan tiennyt, ketä ja mistä maasta olisi voitu pyytää vierailulle Neuvosto-Viroon. Zdanovilta pyydettiin selkeitä vastauksia kysymykseen, miten saataisiin ulkomaalaisia vierailulle maalaiskouluun.⁴²⁵ Abjan koulun kommunistiset nuoret olivat selvästi turhautuneita kansainvälisen työn tehottomuuteen, koska ulkomaihin oltiin yhteydessä vain kirjeitse eikä kukaan rivipioneerit ollut päässyt käymään edes kansantasavalloissa.

Zdanov vastasi nopeasti Abjan koululle kirjeellään, jossa hän iloitsi kansojen ystävyysviikon toteutusta ja kannusti tempaamaan toimintaansa mukaan lisää sellaisia pioneereja, joilla oli jo kirjeenvaihtokavereita ulkomailla. Hän kehotti koulun johtoporrasta myös pyytämään vierailulle ulkomailla käyneitä pioneereja, sillä nämä voisivat kertoa tarpeellista tietoa muiden maiden olosuhteista ja tilanteista asiasta kiinnostuneille pioneereille. Zdanovin viesti oli lyhykäisyydessään kuitenkin hyvin selvä: ”Toivomustanne pyytää kouluunne vieraiden maiden nuoria, emme voi

⁴²⁴ Abjan oppikoulu nykyinen nimi on Abjan lukio (Abja Gümnaasium). Koulu sijaitsee Abjan kunnassa Viljandin maakunnassa. Abjan kunnan kotisivut. (www).

⁴²⁵ Abjan oppikoulun Komsomolin komitean kirje toveri Zdanoville 9.2.1962. ERAF, f. 31, n. 100, s. 19, s. 5.

hyväksyä.” Zdanov perusteli kielteistä kantaansa, ettei siihen aikaan ollut vierailulla ulkomaalaisia Neuvosto-Virossa eikä maahan ollut edes lähiaikoina saapumassa sopivia valtuuskuntia.⁴²⁶

Luultavasti Zdanov ei kertonut koko totuutta tulevista ulkomaisista valtuuskunnista, koska hän ei jostain pakottavasta syystä halunnut niitä maalaiskuntiin. Pienelle maalaiskoululle saattoi kansainvälistyminen tulla sanasta lihaksi vain epäsuorilla tavoilla: haastattelemalla ja tapaamalla ulkomailla käyneitä virolaisia ohjaajia tai pioneereja. Zdanovin kielteinen suhtautuminen ulkomaalaisten lupaamisesta vierailuille maakuntien kouluihin oli toisaalta perusteltua ja yleisen linjan mukaista, koska viranomaiset eivät halunneet päästää ulkomaalaisia vapaasti liikkumaan Neuvosto-Virossa. Pitänee myös muistaa, että länsimaiset turistit saivat alkujaan liikkua ja yöpyä vain Tallinnassa⁴²⁷. Mielenkiintoiseksi asian tekee se, etteivät pioneerit edes välttämättä itse halunneet lähteä ulkomaille vaan tyytyivät ”kansainvälistymään” kotimaansa rajojen sisäpuolella. Vaikka kansainvälisyyttä julistettiin neuvostovirolaisille pioneereille, se näytti jäävän kaukaiseksi unelmaksi etenkin maalaiskoulujen pioneereille.

Häivähdys kansainvälisyyttä oli tarjolla Neuvosto-Viron rajavartioiden nuorten ystävien ensimmäisessä joukkokokoonntumisessa kesällä 1963, jolloin pioneereille esiteltiin kapitalististen naapurimaiden ilmapiiriä luennoilla. Kokoonntumisen valmisteluvaiheessa oli suunnattava erityishuomio sellaisiin pioneeriosastoihin, joissa toimivat rajavartioiden nuorten ystävien kerhojen ryhmät. Kerhojen luennoilla oli kerrottava ulkomaalaisten lasten elämästä ja arjesta. Lisäksi oli esiteltävä Suomen, Ruotsin, Tanskan ja muiden maiden ulko- ja sisäpoliittisia kysymyksiä sekä tutustuttava imperialististen ja kapitalististen valtioiden vakoilutoimintaan. Kaiken edellä mainitun lisäksi pioneereja valmennettiin kokoonntumista varten järjestämällä tapaamisia sotaveteraanien ja edistysmielisten (lue = vasemmistolaisten) rajavartioiden kanssa.⁴²⁸

⁴²⁶ Neuvosto-Viron NOK:n vastuussa olevan sihteerin M. Zdanovin kirje Abjan oppikoulun Komsomolin komitealle 3.3.1962. ERAF, f. 31, n. 100, s. 19, s. 6.

⁴²⁷ Zetterberg 2007, s. 713; Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 91.

⁴²⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 24.1.1963. Liite 1, Neuvosto-Viron rajavartioiden nuorten ystävien I maanlaajuisen kokoonntumisen ohje. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 6.

Näin ollen molemmissa maissa harrastettiin samoihin aikoihin tietynlaista kotiseututyötä, toki hieman eri painoituksin.

Miksi ELKNÜ suhtautui niin kylmäkiskoisesti perusteltuihin pyyntöihin saada edes konkreettista kansainvälistä tunnelmaa värittämään koulun arkea? Ulkomaalaisia nuoria ja heidän jättämää vaikutusta paikallisiin pioneereihin pelättiin, koska heidän mukanaan saattoi kulkeutua Neuvosto-Viron nuorisoon haitallisia aatteellisia vaikutteita lännestä. Tämänkaltaisilla ei-kommunistisilla ajatuksilla olisi voinut olla pitkäaikaisia vaikutuksia paikalliseen nuorisoon. Neuvostoyhteiskuntaan liittyi jatkuva valvonta, joka keskittyi melkein kaiken mahdollisen ja mahdottoman patoamiseen. Erityisesti kannattaa huomioida kaikenlaisen konkreettisen kansainvälisyyden ennaltaehkäiseminen Abjan oppikoululta. ELKNÜ suhtautui epäilevästi jopa kansandemokratioiden nuorisoon, mikä voi vaikuttaa liialliselta suojelulta. Tietynlaista kansainvälisyyttä ei puuttunut edes Neuvosto-Virosta itsestäkään, sillä maahan saapui jatkuvasti uutta verta etenkin idästä⁴²⁹. Tilanne muodostui haasteelliseksi Neuvosto-Viron pioneerijärjestölle, joka yritti saada venäjän- ja vironkieliset oppikoulut tekemään keskenään yhteistyötä.

Valmistuessaan viettämään Neuvostoliiton pioneerijärjestön 40-vuotispäiviä vironkieliset koulut jättivät taka-alalle yhteistyön tekemisen venäjänkielisten koulujen kanssa. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon esimies Elsa Pajumaa väitti, että viron- ja venäjänkielisten koulujen kanssakäyminen rajoittui pelkästään joidenkin leikekirjojen tekemiseen ja erilaisiin pioneerileikkeihin. Pajumaa moitti vielä, ettei seitsenvuotiskauden ohjelman edellyttämiä toimenpiteitä ja tapahtumia ollut sovitusti toteutettu pioneerijärjestössä.⁴³⁰ Pioneerijärjestön johtoon kuulunut Pajumaa oli ainakin näennäisesti pettynyt omiensa toimiin kenttätyössä. Neuvosto-Viron yhteiskunta ei ollutkaan vielä niin homogeenistä kuin mitä pioneerijärjestössä ajateltiin.

Neuvostovirolaisten ja -venäläisten lasten viileistä suhteista kertoo myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon keväällä 1963 järjestetty kokous, jossa

⁴²⁹ Katso tarkemmin Neuvosto-Viron väestönkehityksestä Raun 1989, s. 251–257.

⁴³⁰ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 9. täysistunto 20.12.1961. Puheenvuoroja. ERAF, f. 31, n. 104, s. 10, s. 48.

keskusteltiin muun muassa Haapsalun ja Pärnun seutujen pioneeriosastojen suhteista paikallisiin tuotantolaitoksiin. Suhteiden kiinteyttäminen pioneeriosastojen ja tuotantolaitoksien välillä oli eräs tärkeimmistä tehtävistä paikallisella tasolla. Keskusteluissa todettiin poliittisen kasvatuksen jääneen taka-alalle edellä mainituissa kaupungeissa.⁴³¹

Toveri Lüllemets kysyi samaisessa kokouksessa: ”Oliko ystävyyttä olemassa eri kansallisuuksista olevien lasten välillä?” Ystävälliset suhteet olivat vähissä, koska virolaiset ja venäläiset lapset useimmiten tappelivat keskenään. Tämänlaatuinen käyttäytyminen oli poistettava nopeasti, jotta ystävyysiteet vahvistuisivat. Hänen mielestään lasten kasvattaminen kansainvälisyyteen oli erittäin tärkeää. Eri kansallisuudet eivät voineet solmia ystävyyttä niin kauan kuin perheiden ja koulun asenteet pysyivät muuttumattomina. Kouluissa ja kodeissa tehtiin jopa tietoista myyräntyötä estääkseen neuvostovirolaisten ja venäläisten lasten lähentymästä toisiinsa. Venäjän taito ei sekään ollut yrityksistä huolimatta saanut suurta suosiota oppikouluissa eikä edes korkeakoulujen puolella. Lüllemetsin mukaan suurin virhe olisi päästää vihollisia työskentelemään lasten kanssa. Oli tarkistettava toimijoiden taustat, jotta epäsovivaa ainesta ei pääsisi enää olemaan tekemisissä lasten kanssa.⁴³²

Nähtävästi kansanvihollisia löytyi edelleen opettajistosta, josta levisi vääriä arvoja koululaisten korviin. Neuvosto-Viron koululaisia haluttiin kaikin keinoin lähentää venäläisyyteen. Kansallinen kulttuuri⁴³³ oli kuitenkin edelleen pysynyt voimissaan ja ehkä juuri siksi, että opettajat olivat joko epäsuoraan tai suoraan vaalineet viron kieltä ja kulttuuria opetustyössään.

Alkuperäisväestön kulttuuria murennettiin myös mitä ihmeellisimmin keinoin. Jutta Renzerin mielestä Lydia Koidulan nimen antaminen Amblan koulun pioneeriosastolle oli ollut täysin väärä ratkaisu, koska pioneerijärjestö oli poliittinen järjestö. Pioneeriosaston omistetun henkilön täytyi olla esimerkillinen kommunisti, joka oli

⁴³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston ja ELKNÜ:n keskuskomitean yhteisen byroon pöytäkirja 7.3.1963. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 42.

⁴³² Sama.

⁴³³ 1960-luvulla kansallisen kulttuurin eräänä suurimpana saavutuksena oli viron kielen elpyminen. Viron kielen kirjoitusjärjestelmän muuttaminen latinalaisista aakkosista kyrillisiksi epäonnistui. Omalla kielellä pelastettiin kansallinen kulttuuri. Ruutsoo 1990, s. 91–92.

samalla myös esimerkkinä jälkipolville. Virolaislyyrikko Lydia Koidula ei sitä ollut, joten nimi oli vaihdettava ainakin Renzerin mielestä. Ongelmalliseksi tilanteen teki kuitenkin se, että Lydia Koidulan nimi oli pioneerosastolle annettu jo aikoja sitten.⁴³⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestö ei katsonut mielellään sitä kehitystä, että pioneerosastolle annettu nimi edusti virolaismielistä kulttuurihenkilöä. Kyse saattoi olla myös alkavasta venäläistämiskampanjasta, jonka aikana virolaisuutta ryhdyttiin karsimaan myös pioneerijärjestön rakenteista.

Varsin erikoisella tavalla aiottiin kansainvälisyyden teemaa edistää Kohtla-Järven ympäristössä keväällä 1964, jolloin oli tarkoitus järjestää kansainvälisen ystävyyden festivaalit. Ennen päätapahtumaa oli kuitenkin suunnitelmissa järjestää myös festivaalialiheinen näyttely. Festivaalin tärkeimmäksi päämääräksi valittiin alueen viron- ja venäjänkielisten koulujen ystävyysuhteiden vahvistaminen.⁴³⁵

Käytännössä kansainvälisyyden teeman alaisuudessa saatettiin järjestää hyvinkin monipuolista toimintaa. Kansainvälisen ystävyyden festivaalista muodostuikin yritys lähentää viron- ja venäjänkielisiä kouluja toisiinsa. Kansainvälisen teeman taka-ajatuksena ei välttämättä ollutkaan virolaispioneerien omakohtainen kirjeenvaihto tai matkailu ulkomailla vaan virolaiskoululaisten tutustuttaminen venäläisyyteen venäjän kielen ja neuvostoliittolaisten ystävien kautta. Siis kyse oli loppujen lopuksi kaukonäköisestä yrityksestä integroida alkuperäiskansaa vähemmistönä olevaan maahanmuuttajaväestöön ja sen kulttuuriin.

Vastseliinan oppikoulu⁴³⁶ lähetti Noorte Hääl -sanomalehden toimitukseen kirjeen, jossa koulun kaksi edistysmielistä nuorisoliittolaista halusivat aloittaa kirjeenvaihtotoiminnan ulkomaalaisen nuorison kanssa. Kirjeenvaihtovereita toivottiin saavan Itä-Saksasta, Kiinasta, Tšekkoslovakiasta, Puolasta sekä muista

⁴³⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.12.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 9, s. 189.

⁴³⁵ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 13.2.1964. Liite 2, Raportti Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 7. täysistunnon päätöksen toteuttamisesta Kohtla-Järven alueella. ERAF, f. 31, n. 104, s. 61, s. 60–61.

⁴³⁶ Vastseliinan kunta sijaitsee Kaakkois-Virossa Võrun maakunnassa. Vastseliinan oppikoulun nykyinen nimi on Vastseliinan lukio (Vastseliinan Gümnaasium). Vastseliinan lukion kotisivut. (www).

maista. Kirjeenvaihdon kielinä olivat venäjä ja saksa.⁴³⁷ Noorte Hääl -sanomalehden toimitus välitti ELKNÜ:lle Vastseliinan keskikoulun toivomuksen, jossa haluttiin saada kansandemokraattisista maista kirjeenvaihtoystäviä.⁴³⁸

ELKNÜ:n nuorisojärjestöjen komitean vastuusihteeri Zdanov lähetti sopivia kirjeenvaihtovereiden osoitteita Vastseliinan keskikoulun kymmenennelle vuosiluokalle. Kirjeessä mainittiin muutamien itäsaksalaisten nuorisoliittolaisten ja Kuuban nuorisoliiton osoitteet.⁴³⁹ Neuvosto-Viron nuorisoliittolaiset eivät siten saaneet itse valita kohdemaita kirjeenvaihtotoimintaa varten vaan ohjeet ja käskyt tulivat aina korkeammalta taholta.

Löytyi toki myös kouluja, joissa kirjeenvaihtoveruus toimi ilman mitään ongelmia ainakin virallisesti. Tällainen koulu oli esimerkiksi Pärnun seudulla sijaitseva Metsapoolen 8-luokkainen⁴⁴⁰ koulu, jonka kaikilla pioneeriryhmillä oli omat kirjeenvaihtoyhteydet neuvostotasavaltoihin muun muassa Kazakstanin neuvostotasavaltaan sekä Moskovan ja Magadanin kaupunkeihin. Koulun pioneereilla oli kontakteja myös kansandemokratioihin muun muassa Tšekkoslovakiaan ja Bulgariaan. Jokainen ulkomailta saapunut kirje oli paikallisille koululaisille kuin juhlapäivä, ja lapset odottivat niitä aina suurella innolla. Metsapoolen 8-luokkainen koulu oli solminut erityisen lämpimät suhteet Neuvosto-Latvian Aikazin kouluun ja sen pioneereihin. Tästä olivat osoituksena koulujenväliset vierailut toistensa järjestämiin tapahtumiin Neuvostoliiton juhlapäivinä esimerkiksi Neuvostoliiton armeijan juhlapäivänä.⁴⁴¹ Metsapoolen pioneerien kirjeenvaihtoinnokkuudessa ei ollut mitään poikkeavaa, koska se oli käytännössä ainoa realistinen keino pitää yhteyttä ulkomaalasiin ystäviin. Kansainvälinen kirjeenvaihto saattoi myös antaa

⁴³⁷ Heli Allikmaan ja Reet Uibon kirje Noorte Hääl -sanomalehden toimitukselle (päiväämätön). ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 6.

⁴³⁸ Noorte Hääl -sanomalehden kouluosaston kirjallisen kansatyöläisen H. Möttusin kirje ELKNÜ:n nuorisojärjestöjen komitealle 24.12.1962. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 5.

⁴³⁹ ELKNÜ:n nuorisojärjestöjen komitean vastuussa olevan sihteerin M. Zdanovin kirje Vastseliinan oppikoulun X luokalle, Heli Allikmaalle ja Reet Uibolle 25.1.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 4.

⁴⁴⁰ Metsapoolen 8-luokkaisen koulun nykyinen nimi on Metsapoolen peruskoulu (Metsapoole Põhikool). Metsapoolen peruskoulun kehityssuunnitelma vuosille 2010–2012. (www).

⁴⁴¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 26.12.1963. Liite 1, Ryhmien välinen kilpailu Pärnun alueen Metsapoolen 8-luokkaisessa koulussa. ERAF, f. 31, n. 105, s. 52, s. 153.

neuvostovirolaisille pioneereille sopivaa vaihtelua ja virkistystä jokapäiväiseen pioneerityöhön.

Paiden alueen Imaveren koululla⁴⁴² oli toimivat suhteet Neuvosto-Latvian Kalnarskajan ja Upetsemskajan koulujen pioneeriosastoihin. Yhdessä vietettiin vuosipäiviä sekä kevätjuhlia. Sen lisäksi Imaveren koulusta oli lähdössä pioneereja vierailulle Neuvosto-Latvian kouluihin. Imaveren pioneeriosasto piti kirjeitse yhteyttä Saksan, Neuvosto-Latvian sekä Jakuuttien autonomisen sosialistisen tasavallan pioneereihin.⁴⁴³ Imaveren koulun pioneeriosastolla oli hyvät ja tiiviit suhteet Latvian ja Liettuan kouluihin. Paikalliset pioneerit harrastivat vilkasta kirjeenvaihtoa molempien maiden pioneerien kanssa. Kirjeenvaihdoilla saatiin musiikkinauhoja ja -levyjä Imaveren pioneeriosastolle. Pioneeriryhmät kuuntelivat yhdessä naapurimaiden sävellyksiä ja lauluja.⁴⁴⁴ Koululaisten keskinäinen kirjeenvaihto vaikutti kulkevan omaa hiljaista tietään, mutta järjestöjen johtoportaiden välillä käytiin myös vakavaimmista dialogia eri asioista.

Viron yleisradion työntekijöitä kävi Suomessa talvella 1962. Suomalaiset isännät lupasivat lähettää kolmen viikon kuluttua Neuvosto-Viroon SDPL:n talvipäivistä kertovan elokuvan, joka tarvitsi kuitenkin selkeää jälkieditointia. Alun alkaen elokuvan muokkaustyön oli määrä tapahtua Neuvosto-Virossa. SDPL päätyi kuitenkin itse kehittämään talvipäivistä kertovan elokuvan, koska sen käsikirjoituksen laatiminen ei olisi voinut onnistua ilman elokuvan katsomista. SDPL nauhoitti lisäksi virolaisia pioneerilauluja Viron radion lastenlauluohjelmaa varten.⁴⁴⁵

Huhtikuussa 1962 suomalaiset tiedustelivat virolaiselta osapuolelta myös mahdollisuutta saada elokuvaa näytettäväksi Viron televisiossa. SDPL ei ollut täysin varma elokuvan sopivuudesta esitettäväksi Viron televisiossa, sillä se oli kuvattu amatöörivoimin eikä ollut siten laadultaan parasta mahdollista. Taustalla velloi

⁴⁴² Imaveren koulun nykyinen nimi on Imaveren peruskoulu (Imavere Põhikool). Imaveren peruskoulun kotisivut. (www).

⁴⁴³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 10.10.1963. Liite 1, Selvitys Paiden alueen pioneerijärjestön työstä pioneerityöntekijöiden, pedagogien, julkisuuden edustajien kanssa sekä työstä alkeiskoulujen ja pioneeriryhmien kanssa. ERAF, f. 31, n. 104, s. 52, s. 100.

⁴⁴⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 23.12.1965. Liite, Selvitys Valgan ja Paiden alueen pioneeriosastojen työstä ”Taideystävien kilpailussa”. ERAF, f. 31, n. 105, s. 9, s. 194.

⁴⁴⁵ Maire Mäkelän kirje Uno Vettnerille 7.3.1962. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

kuitenkin oivallinen taka-ajatus: jos elokuva esitettäisiin Viron televisiossa, Etelä-Suomen pioneeriosastoilla avautuisi mahdollisuus nähdä elokuva Viron televisiosta. Mahdollisen tv-ensi-esityksen jälkeen SDPL toivoi virolaisten palauttavan elokuvan takaisin Suomeen.⁴⁴⁶ SDPL:lla näytti selvästi olleen halukkuutta saada sanomansa naapurikansan kuultavaksi Neuvosto-Viron radiossa ja televisiossa. Toisaalta Viron televisiota ja radiota yritettiin mahdollisesti hyödyntää propagandansa levittämiseen omienkin pioneerien keskuuteen. Suomalaisten määrätietoinen asenne kertoi suhteiden vähittäisestä kehittämisestä SDPL:n ja Neuvosto-Viron pioneerien välillä.

SDPL:n ohjaaman Raketti-lehden toimittaja tapasi neuvostoliittolaisen Lehdistöimiston Uutisten-lehden edustajan Helsingissä vuonna 1963, jolloin suomalainen toimittaja toivoi saavansa aineistoa Neuvosto-Viron pioneereista ja heidän opinnoistaan lehteensä. Neuvostoliittolaisen lehden toimittaja N. Danilovin lähettämän kirjeen mukaan suomalainen osapuoli halusi julkaista kirjoituksen juuri Neuvosto-Viron pioneereista Raketti-lehdessä. Neuvosto-Viron Säde-nuorisolehden toimituksen uskottiin kykenevän löytämään tarvittava aineisto ja lähettävän sen Lehdistön Uutisten-lehden toimitukseen elokuun loppuun mennessä 1963.⁴⁴⁷

Hetkeä aiemmin neuvostovirolaisen Pioneer-aikakauslehden kirjoituksissa ryhdyttiin painottamaan kansainvälisyyttä, jonka yhteydessä kerrottiin muun muassa Suomen pioneerien iloista ja suruista.⁴⁴⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon kokouksessa Lembit Prits totesi Säde-lehden huomioivan entistä enemmän kirjoittelullaan kapitalististen maiden lasten elämää. Yrityksistä huolimatta Säde-lehti ei edelleenkään ollut pystynyt tarjoamaan tarpeeksi tietoa ja aineistoa veljestasavaltojen lasten elämästä. Kokouksessa heräsikin ajatus uudistaa lehtensä sisältöä; Säde-lehti aikoi hankkia ajan tasalla olevia tietoja omien kirjeenvaihtajiensa kautta, jotka oleilivat

⁴⁴⁶ SDPL:n kirje Uno Vettnerille 12.4.1962. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

⁴⁴⁷ Lehdistöimiston Uutisten -lehden päätoimittajan N. Danilovin kirje ELKNÜ:n propagandajaoston sihteeriille E. Kalalle ja kopio Säde-lehden päätoimittajalle L. Pritsille 12.8.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 14, s. 106–107.

⁴⁴⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 27.4.1963. Liite 9, Pioneer-aikakauslehden toimintasuunnitelma vuoden 1963 jälkimmäiselle puoliskolle. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 137.

muissa (neuvosto)tasavalloissa.⁴⁴⁹ Uudessa ideassa ei kuitenkaan tarkennettu sitä, oliko kyse virolaisista kirjeenvaihtajista vai lehden palkkaamista paikallisista toimitsijoista.

Danilovin lähettämän kirjeen yhteydessä oli myös suunnitelma-liite, johon oli määritelty Säde-lehden toimitukselle annettavat suositukset vaadittavista aihepiireistä sekä niiden laajuudesta. Aihepiireinä olivat mainittuna seuraavat teemat: järjestön historia ja nykyinen tila, pioneerileirit, kirjeenvaihtoverit, auttaminen koulussa, pioneeritoivotukset Suomen eri kaupungeille jne. Neuvostoliittolaiset toivoivat suunnitelmassaan neuvostovirolaisten Säde-lehden lisäävän aineistoon myös useita valokuvia, joilla voitiin havainnollistaa suomalaisille pioneerien elämää ja opiskelua Neuvosto-Virossa.⁴⁵⁰

On merkillepantavaa, ettei Raketti-lehden toimitus omine toimittajineen ottanut yhteyttä itse asianosaisiin eli Neuvosto-Viron pioneereihin vaan asiaa delegoitiin neuvostoliittolaisen lehden kautta. Voidaan vain arvailla, mistä johtui tämänkaltainen varsin kummallinen asiainhoito. Olihan kirjeenvaihtoa ja epävirallisia kahdenvälisiä suhteita ollut olemassa SDPL:n ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestön välillä jo useamman vuoden ajalta 1950-luvun puolivälistä lähtien. Suomalaisten asennoituminen Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön saattoi olla jossakin mielessä vähättelevää tai jopa taktisesti laskelmoitua.

Neuvostoliiton viranomaisten erikoislaatuinen käyttäytyminen Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja sen lehden suhteen vahvistaa sitä käsitystä, ettei neuvostovirolaisilla ollut käytännössä mitään sanottavaa siihen, minkälaista materiaalia heistä lähetettiin esimerkiksi Raketti-lehdelle Suomeen. Moskovasta lähetetty suunnitelma, joka oli saapunut kirjeen liitteenä, määritteli hyvinkin tarkasti aineiston sisällön.⁴⁵¹ Todennäköisesti Säde-lehden toimitus lähetti vaadittavan aineiston Moskovaan, mutta asiasta ei ole täyttä varmuutta. Kirjeen sisällön suhteen herää kuitenkin pienehkö epäily, lähetettiinkö se sellaisenaan eteenpäin Suomeen Raketti-

⁴⁴⁹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 27.4.1963. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 105–106.

⁴⁵⁰ Lehdistötoimiston Uutisten -lehden päätoimittajan N. Danilovin kirje ELKNÜ:n propagandajaoston sihteerielle E. Kalalle ja kopio Säde-lehden päätoimittajalle Lembit Pritsille 12.8.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 14, s. 106–107.

⁴⁵¹ Sama.

lehdelle vai muokattiinko sitä neuvostoliittolaisempaan makuun. Todennäköisesti asia kallistui maan tapaan eli tietoja vääristeltiin ja sensuroitiin häpeilemättä Neuvostoliitossa.

6.2 Kansainvälisiä leirejä ja nuorisofestivaaleja Helsingissä

SDPL järjesti ”Kansainvälisen pioneerileirin -61” -nimisen kansainvälisen leirin Lahden Hermannissa elokuussa 1961. Leiri oli suunnattu 13–16-vuotiaille pioneereille. Osallistujien lukumäärän toivottiin nousevan 500 pioneeriin ja 40 ohjaajaan. Kansainvälisyyttä toivat leirille pioneerivaltuuskunnat Norjasta, Saksan Demokraattisesta Tasavallasta ja Neuvostoliitosta.⁴⁵² SDPL:n mukaan leirillä oli koulutettava vanhempia pioneereja ohjaajan tehtäviin. Pioneereille oli opetettava pioneerijärjestössä ja työväenliikkeessä tarvittavia tietoja ja taitoja. Leirisuunnitelmaan oli merkitty niin sanotut erikoistoiminnan alat⁴⁵³, mikä tarkoitti sitä, että jokainen kylä keskittyi tiettyyn erikoistoiminnan alaan. Neuvostoliittolaiset vieraat saivat luvan esitellä ohjelmatoimintaa leirillä. SDPL halusi erikoistoiminnalla terävöittää leirin kasvatuksellista aspektia ja saada sitä kautta pioneerit innostumaan pioneeritoiminnasta. Leirin yhdeksi päätapahtumaksi määriteltiin sodanvastainen mielenosoitus, sillä ydinpommin pudottamisesta Japaniin tuli leirin aikana kuluneeksi 16 vuotta.⁴⁵⁴ Tämä oli myös ensimmäinen suomalainen pioneerileiri, johon osallistui ulkomaisia pioneerivaltuuskuntia. Vaikka aikaisemmin järjestetyille leirille olikin osallistunut muutamia ulkomaalaisia, nyt oli kyse kuitenkin melko suurista valtuuskunnista^{455 456}. Näin ollen leirin merkittävyys oli kansainvälisyyden aspektista katsottuna huomattava.

Lahden leirin jälkeen SDPL:ssä ryhdyttiin analysoimaan sen hyviä ja huonoja puolia. SDPL:n virallisen kannan mukaan leiri onnistui erinomaisesti, sillä pioneeritoveruus ja

⁴⁵² Olavi Laineen kirje [Itä-Saksan pioneerijärjestölle] 29.5.1961. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

⁴⁵³ Erikoistoiminnan aloina olivat ohjelmatoiminta, kotiseutututkimus, retkeily ja liikunta, luonnontutkimus ja leiriaskartelu.

⁴⁵⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 16.5.1961. Liite, Suunnitelma kansainvälisestä pioneerileiristä 1961, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁵⁵ Leirille saapui 14 henkeä Neuvostoliitosta, 8 henkeä Itä-Saksasta ja 12 henkeä Norjasta.

⁴⁵⁶ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 28.11.1961. Liite 4, Yhteenveto kansainvälisestä pioneerileiristä 1961, s. 6. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

kollektiivisuus vahvistuivat entisestään. Pioneerit olivat innostuneet kasvatuksellisista painotuksista, joita esiteltiin kesäleirillä. Kaikki SDPL:n toimihenkilöistä eivät olleet kuitenkaan tyytyväisiä leirin antimisiin. Esimerkiksi pioneeriliiton aktiivin Taisto Terävän mielestä leiri oli epäonnistunut koulutusleirin ominaisuudessaan, koska vain vastaavat ohjaajat olivat tienneet, mitä oli tehtävä ja miten. Terävän mukaan leiri onnistui kuitenkin propagandaleirinä, koska sillä pystyttiin levittämään sanomaa ympäristöön. SDPL:n pääsihteeri Olavi Laine oli tehnyt kyselyn leirille osallistuneille ulkomaisille valtuuskunnille. Itäsaksalaiset ja neuvostoliittolaiset vieraat kritisoivat hiukan leirin toteutusta, mutta yleissävyltään palaute oli rohkaisevan positiivista. Eräs neuvostoliittolainen ohjaaja olisi halunnut pioneerien toimivan leirillä omaaloitteellisemmin, ja heille olisi pitänyt järjestää enemmän vapaa-aikaa. Kansainväliset valtuuskunnat toivoivat lisää urheilua ja muuta toimintaa. Kaiken kaikkiaan ulkomaalaiset vieraat tunsivat joutuneen hieman sivustakatsojan rooliin leirillä. He eivät saaneet jostain syystä järjestää keskenään tilaisuuksia eikä heitä ollut edes huolittu lipunnostoon tai muihin rutiinitehtäviin leirillä.⁴⁵⁷ Jälkikäteen arvioituna Lahden leiri vaikutti tasapaksulta ja mitäänsanomattomalta kokonaisuudelta, sillä hyvistä päämääristä huolimatta sen saavutukset olivat vähäiset.

Todellisuudessa SDPL haki kansainväliseltä leiriltä yksistään kasvatustieteologista hyötyä. Suomalaisia kiinnostivat ulkomaisten pioneerijärjestöjen kasvatukselliset kysymykset ja työmenetelmät, joihin voitiin tutustua seuraamalla ulkomaalaisten pioneerien toimintaa. SDPL:n liittotoimikunnan mukaan Lahden kansainvälinen leiri ei kaikilta osin täyttänyt ennako-odotuksia. Leiriä varten oli asetettu suuria toiminnallisia toiveita ja odotuksia, jotka eivät syystä tai toisesta toteutuneet. Syntynyt tilanne haittasi erityisesti syventymistä kasvatuksellisiin kysymyksiin. Suomalaiset ohjaajat ja pioneerit joutuivat pettymään leirin lopullisiin antimisiin.⁴⁵⁸

Oliko SDPL yrittänyt saada enemmän irti kansainvälisestä leiristä kuin todellisuudessa oli mahdollista? Nähtävästi asia oli juuri näin. Voidaan myös pohtia sitä, mitä SDPL olisi voinut edes parhaimmillaan saavuttaa yhdellä kansainvälisellä leirillä. Oliko

⁴⁵⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 12.9.1961, s. 2–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁵⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.11.1961. Liite 4, Yhteenveto kansainvälisestä pioneerileiristä 1961, s. 10–11. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

mitään realistisia tavoitteita edes olemassa? Luultavasti SDPL:n toiveet ja unelmat olivat korkeammalla tasolla kuin mitä paikallisten pioneerien ja pioneeriohjaajien taso antoi myöten. Toisaalta SDPL ehkä tahallaan asetti korkeampia tavoitteita kuin mitä oli todellisuudessa saavutettavissa, sillä tämä oli ajan henki.

Toukokuussa 1962 Kauko Aittomäki esitteli liittokokoukselle kesän 1963 vaellusleirisuunnitelman⁴⁵⁹, josta SDPL:n johtohenkilöt kävivät värikästä keskustelua samassa kokouksessa. SDPL:n pioneeriaktiivi Jorma Torvi toivoi, että SDPL välttäisi järjestämästä isoja pioneerileirejä tulevaisuudessa, koska pienissä yksiköissä oli helpompaa lähestyä lapsia ja saavuttaa todellisia tuloksia. SDPL:n pääsihteeri Olavi Laine toivoi kielileirin yhdistämistä kansainväliseen leiriin. Laine halusi myös liiton määrittelevän selkeitä suuntaviivoja, joita seuraamalla osastot kykenisivät järjestämään omaa toimintaansa. Kokouskeskustelussa nostettiin edelleen esille myös Lahden kansainvälisen leirin jälkitunnelmat. Puheenvuorojen perusteella heräsikin varsin kuuma kysymys, oliko pioneeriliitto ottanut liian paljon mallia porvarillisista järjestöistä, erityisesti partioliikkeen toimintatavoista. Aittomäki väitti, että tärkeintä oli saada lapset puolelleen, vaikka porvarillisin ”keinoin”; partiolaisten askareet, esimerkiksi pienet vaellukset, olivat kelvollista ainesta pioneeriliitollekin. Porvarillisiin metodeihin oli vain lisättävä ”oma sisältö”. Torven mukaan pioneeriliitto oli kopioinut köysirata-toiminnan partiolaisilta, mutta Paavo Kivikoski lisäsi, että partioliike oli samanaikaisesti ottanut heiltä itselleen muun muassa kisälliryhmät.⁴⁶⁰ Vaikka pioneeriliitolla oli kotimaassaan vastustajia, niistä näytti olevan myös konkreettista hyötyä: liitto sai partiolaisilta tarvittavia virikkeitä toimintaansa, mutta myös sopivan vihollisen, jota voitiin ajoittain syyttää oman järjestön ongelmista.

1960-luvun alkuvuosina kotimaisilla pioneerileireillä hyödynnettiin ajankohtaisia poliittisia teemoja: vuoden 1962 presidentinvaaleja, eduskuntavaaleja sekä Helsingin nuorisofestivaaleja. Suomalaispioneerit saivat leireillä kokeilla itse, miltä tuntui toimia

⁴⁵⁹ Seuraavana vuonna pioneeriliitossa vietettiin suurta vaellusvuotta ”Tule tutuksi kotomaa”. Sen aikana keskityttiin tutkimaan työväen historiaa ja kotiseutua. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 6.2.1964. Liite 8a, Ehdotus SDPL:n toimintakertomus vuosina 1961–1963, s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁴⁶⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.5.1962, s. 6–7. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1962, kotelo 34, Ka.

valitsijamiehenä tai äänestäjänä valtiollisissa vaaleissa.⁴⁶¹ On selvää, että poliittisten ja ideologisten teemojen yhä vahvempi iskostaminen pioneereihin kesäleireillä tai matkoilla oli pioneeriliitolta laskelmoitu toimenpide. Koska kotimainen kommunistinen varhaisnuorisojärjestö ei kyennyt lähestymään lapsia kouluissa tarpeeksi tehokkaasti, muodostui leireistä tärkeä käännytystyön keidas, jonne kouluvuotensa päättäneet koululaiset kerääntyivät kesäisin useimmiten rentoutumaan.

SDPL:n Kymenlaakson piirijärjestö järjesti 4.–17. heinäkuuta 1962 pioneerileirin, jonne pyydettiin viisi pioneeria ja yksi ohjaaja Neuvosto-Virosta. Suomalaisten toivomuksena oli, että saapuvat pioneerit olisivat iältään 8–14-vuotiaita. Isännät lupasivat kustantaa neuvostovirolaisen valtuuskunnan oleskelukustannukset, mutta vieraiden matkakuluja ei voitu hoitaa piirijärjestön heikon taloustilanteen vuoksi. Suomalaisten erityispyyntönä oli saada leirille viron kieltä taitava tulkki, joka voisi auttaa käännostöissä paikan päällä. Tulkin löytäminen ei ollut kuitenkaan välttämätöntä, sillä Kymenlaakson piirillä oli tiedossa joitakin vironkielentaitoisia henkilöitä.⁴⁶² Miksi tällainen pyyntö esitettiin? Eikö pitäisi olla päivänselvää, että Neuvosto-Virosta vierailulle pyydytyillä pioneereilla olisi mukanaan tulkki? Luultavasti aikaisempien vierailujen yhteydessä oli Neuvosto-Virosta saapunut pioneerivaltuuskuntia, joissa ei ollut sopivia tulkkeja. Moskova pyrki ehkä vaikeuttamaan tai valvomaan kanssakäymistä maiden pioneerijärjestöjen välillä lähettämällä valtuuskuntien mukana epäpäteviä tulkkeja Suomeen.

Vaasan pioneereja kävi kesällä 1962 Neuvosto-Virossa. Saavuttuaan junalla Leningradista Tallinnaan paikalliset pioneerit olivat heitä odottamassa asemalaiturilla soittokunnan kera. Suomalaispioneerit uhkuivat tyytyväisyyttä saatuaan monia arvokkaita pioneerilahjoja ja -merkkejä neuvostovirolaisilta pioneereilta. Kuljeskellessaan Tallinnan vanhassa kaupungissa suomalaispioneerit ihmettelivät hienoa arkkitehtuuria ja kotoista ilmapiiriä, sillä he ymmärsivät melkein kaiken, mitä ympärillä puhuttiin. Pioneerivaltuuskunta osallistui myös Neuvostoliiton 40-vuotisjuhlallisuuksiin, jonka yhtenä ohjelmanumerona oli monituhatpäisen

⁴⁶¹ Punos 3/1961, s. 33. ”Kesä – mielenkiintoisimman toiminnan aikaa”.

⁴⁶² Maire Mäkelän kirje EOKS:lle 4.6.1962. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1961–1962, kotelo 3, Ka.

tanhuryhmän esiintyminen. Viettäessä ohjelmantäyteisiä päiviä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön vieraana suomalaispioneerit kävivät katsomassa Tallinnassa pidettäviä laulujuhlia⁴⁶³, johon osallistui toistakymmentä tuhatta laulajaa ympäri Neuvosto-Viroa.⁴⁶⁴

Tapahtuman mahtipontisuus teki vaikutuksen suomalaispioneereihin. Viivyttyään kolme päivää Tallinnassa suomalaisvieraat kuljetettiin linja-autoilla Tallinnan lähistöllä sijaitsevalle Valklan pioneerileirille, jossa heitä odottivat paikallisten lisäksi myös ruotsalaiset pioneerit. Osallistumalla leirin jokapäiväisiin rutiineihin ja toimintoihin suomalaispioneerit oppivat vähitellen uusia asioita veljesjärjestöltä. Neuvostovirolaisella leirillä oli lasten etua huomioitu monipuolisella ohjelmatarjonnalla. Lisäksi leirillä oli mahdollisuus katsoa lyhytelokuvia, ja paikallinen nukketeatterikin kävi piipahtamassa leirialueella. Suomalaiset pioneerit olivat edustaneet maatansa edukseen voittamalla kulttuurikilpailussa monta eri lajia. Vieraiden ihmetykseksi leirillä syötiin jopa neljä kertaa päivässä, ja se vaikutti suomalaisista hieman liiankin hyvältä huolenpidolta. Kotimaahan palattuaan monen suomalaispioneerin vyötärölle olikin lisääntynyt muutama lisäkilo kiitos neuvostovirolaisleirin yltäkylläisen kestityksen.⁴⁶⁵

Oleskeltuaan aikansa Valklan pioneerileirillä vaasalaispioneerit siirtyivät matkan viimeiseen määränpäähän eli kylpyläkaupunki Pärnuun. Suomalaispioneerien kohdalla ei voitu puhua toimettomuudesta, sillä he järjestivät useita konsertteja pärnulaisille pioneereille ja muille kaupunkilaisille. Kaiken kaikkiaan kuukaudenpituisesta Neuvosto-Viron-matkasta jäi vaasalaispioneereille hyvät muistot. Raketti-lehden mukaan pioneerit olivat hyvin onnellisia matkasta, koska nämä olivat saaneet viettää kokonaisen kuukauden sukulaistensa luona.⁴⁶⁶

Ylistäviä sanoja tulvi suomalaisten huulilta Neuvosto-Viroa ja sen pioneereja kohtaan. On merkillistä, että suomalaispioneerit puhuivat ”sukulaisista” eikä esimerkiksi ystävistä tai tovereista. Luultavasti edes kylmän sodan asettamat rintamat eivät olleet

⁴⁶³ Vuonna 1962 järjestettiin ensimmäiset koululaisten ja nuorten laulujuhlat. Ratassepp 1985, s. 15–16.

⁴⁶⁴ Raketti 16/1962, s. 1, 3. ”Terveisiä Eestistä”.

⁴⁶⁵ Sama.

⁴⁶⁶ Sama.

kokonaan haihduttaneet ja tukahduttaneet sukulaissuhteita Neuvosto-Viroon, joten pioneerit todellakin tunsivat käyneensä sukulaisten luona.

Vaasalaispioneerien matkaa sävyttivät kuitenkin epäselvyydet pioneeriliiton virallisissa asiakirjoissa. SDPL:n työvaliokunnan asiakirjoissa väitetään 10 suomalaispioneerin ja yhden ohjaajan ryhmän vierailleen Neuvostoliitossa 30.6.–6.8. 1962.⁴⁶⁷ Annettu aika-akseli puoltaa suomalaisryhmän Neuvosto-Viron-matkaa, sillä ensimmäiset koululaisten ja nuorten laulu- ja tanssijuhlat vietettiin 28.6.–1.7. Tallinnassa.⁴⁶⁸ EKP:n keskuskomitean asiakirjat varmistavat, että Neuvosto-Viroon todellakin pyydettiin 10 suomalaispioneeria kesä- tai heinäkuuksi 1962.⁴⁶⁹ Pioneerivaltuuskunnan vaasalaisuusaste joutuu kuitenkin epäilyttävään valoon, sillä tästä kuukauden pituisesta Neuvostoliiton-matkasta oli jaettu kiintiöt piirijärjestöjen kesken.⁴⁷⁰ Saattoi olla, että Raketti-lehdessä julkaistussa jutussa oli yksinkertaistettu asioita sanomalla, että koko pioneeriryhmä olisi ollut lähtöisin Vaasasta. Lapsille julkaistuissa teksteissä ei välttämättä tarvinnut olla kaikki asiat juuri sillä tavalla kuin ne virallisesti olivat olleet.

Toisaalta suomalaisvaltuuskunnan Neuvosto-Viron-matkasta ei mainittu SDPL:n vuosien 1961–1963 vuosikertomuksessa eikä SDPL:n VII liittokokoukselle tehdyssä toimintaselostuksessa. Kummassakaan asiakirjassa ei viitattu kuukauden pituiseen Neuvosto-Viron matkaan, mutta edes muista matkoista ei ollut kerrottavaa. Toimintaselostuksessa mainittiin vuosikertomuksesta poiketen myös ne veljesjärjestöt, joiden kanssa vaihdettiin pioneeri- ja ohjaajavaltuuskuntia keskenään.⁴⁷¹ Olisi voinut ajatella, että näinkin pitkästä matkasta olisi löytynyt edes jotain kerrottavaa liiton asiakirjoissa. Oli totuus Neuvosto-Viron-matkasta mikä tahansa, niin kansainvälistyminen näkyi entistä kirjavampana Suomen katukuvassa, kun Helsingissä järjestettiin 8. nuorisofestivaalit heinä-elokuun taitteessa 1962.

⁴⁶⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 29.8.1962. Liite, s. 3–4. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

⁴⁶⁸ Öpetajate Leht 19.12.2008. ”Kroonika”. (www).

⁴⁶⁹ EKP:n keskuskomitean pöytäkirja 19.4.1962. ERAF, f. 1, n. 4, s. 2722, s. 12.

⁴⁷⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 27.3.1962, s. 1–2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 1962–1963, kotelo 61, Ka.

⁴⁷¹ Punos 2/1964, s. 8. ”SDPL:n toimintakertomus 1961–1963”; SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 12.3.1964. Liite 2, SDPL:n VII liittokokous Porissa 27.–30.3.1964, Liittotoimikunnan toimintaselostus, s. 16–17. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 36, Ka.

SDPL:n virallisen kannan mukaan Helsinki oli sopiva kaupunki nuorisofestivaalille, koska Suomi oli jatkanut rauhanpolitiikan tiellä Neuvostoliiton kanssa jo 15 vuoden ajan. Festivaalien tarkoituksena oli edistää rauhan ja ystävyyden kehitystä kansojen kesken, mikä vastasi täysin Suomen valtionjohdon toteuttamaa puolueettomuuspolitiikkaa.⁴⁷² Tapahtumaa arvostettiin erityisesti NKP:n keskuskomiteassa, sillä siihen oli käytetty huomattava määrä rahaa ja sitä pidettiin kansainvälisen toiminnan ylpeydenaiheena. Suomen tasavallan presidentti Urho Kekkonen toimi itseoikeutetusti tapahtuman suojelijana, vaikka pysyi melkein koko festivaalien ajan taka-alalla.⁴⁷³ Neuvostoliiton rooli korostui nuorisofestivaaleilla, kun se huolehti tilaisuuden kansainvälisestä logistiikasta; festivaaleilla käytettiin yksistään neuvostoliittolaisia laivoja, junia sekä linja-autoja. Tämän lisäksi Neuvostoliitto vastasi tilaisuuden televisioinnista.⁴⁷⁴

Nuorisofestivaalien lähestyessä SDPL:ssä pohdittiin oman järjestön toimia festivaalin suhteen. Periraatteessa SDPL halusi olla tavalla tai toisella mukana festivaalin järjestelyissä, vaikka se ei ollut tarkoitettu yksistään varhaisnuorisoa varten.⁴⁷⁵ SDPL:n aktiivin Olavi Hännisen⁴⁷⁶ mielestä pioneeritoiminnan ei pitänyt häiriintyä festivaalijärjestelyistä. Pioneeriliiton oli kuitenkin tarkoituksenmukaista kehittää yhteistyötä Neuvostoliiton nuorison kanssa myös Helsingin nuorisofestivaalien yhteydessä.⁴⁷⁷ Lopulta suomalaispioneerit antoivat merkittävän panoksensa festivaalijärjestelyihin valmistamalla huomattavan määrän lahjoja ulkomaalaisille vieraille.⁴⁷⁸

⁴⁷² Suomen Demokratian Pioneerien Liiton liittotoimikunnan toimintaselostus 6. liittokokoukselle, s. 8 (8p)–9. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1958–1961, kotelo 60, Ka; Punos 2/1961, s. 3. ”*Rauhan ja ystävyyden asia*”.

⁴⁷³ Rautkallio 1996, s. 39.

⁴⁷⁴ Seppinen 2006, s. 243.

⁴⁷⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 18.1.1962, s. 4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1962, kotelo 34, Ka.

⁴⁷⁶ Olavi Hänninen (1929–1989) oli SDNL:n varapuheenjohtajana, DNML:n varapuheenjohtajana, SKP:n varapuheenjohtajana, sisäasianministerinä ja SAK:n toisena puheenjohtajana. Bibliografiakeskus. (www).

⁴⁷⁷ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 23.3.1961, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1961, kotelo 33, Ka.

⁴⁷⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 6.2.1964. Liite 8a, Ehdotus, SDPL:n toimintakertomus vuosina 1961–1963, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

Helsingissä järjestetty nuorison ja ylioppilaiden 8. rauhan ja ystävyyden festivaali toi Suomeen tuhansia vasemmistolaisia nuoria, joiden joukossa oli neuvostoliittolaisia vieraita myös Suomenlahden takaa. Suomen ja Neuvosto-Viron nuoret tekivät valmistelutöitä jokainen omalla panoksellaan nuorisofestivaaleja varten. Koko alkuvuodeksi oli luotu suunnitelma, johon pyydettiin hyväksyntää Neuvostoliiton nuorisojärjestön komitealta. Suunnitelman mukaan Suomeen haluttiin lähettää Neuvosto-Virosta nuorten ryhmä, jossa oli rakennusinsinöörejä ja rakennusalan työläisiä sekä taiteellinen ryhmä. Neuvosto-Viroon odotettiin vastavuoroisesti suomalaista tanssi- ja helsinkiläistä teatteriryhmää. Suunnitelmaan kuului myös huhtikuussa 1962 vietettävä Neuvostoliiton ja Suomen nuorison ystävyysviikko⁴⁷⁹, jonne Neuvosto-Virosta oli saapumassa ”ystävyydsjunalla” 35–40-henkinen musiikki- ja kansantanssiryhmä Suomeen. Ystävyyden rakentajiksi oli uskottu myös neuvostovirolaisia kirjailijoita ja musiikkipainotteinen ”konserttiprikaati”. Samanaikaisesti Neuvosto-Viroon oli suuntautumassa Helsingin teknillisen korkeakoulun opiskelijakuoro.⁴⁸⁰

Kansainväliselle nuorisofestivaalille oli alkuperäisen suunnitelman mukaan tulossa 25–30 neuvostovirolaista ”nuorta matkalaista”, ja Suomesta odotettiin saapuvan Neuvosto-Viroon vierailulle 180–200 nuorisofestivaalien vierasta. Pärnulaisten kansantanssiryhmän toivottiin myös saapuvan nuorisofestivaalin aikana Suomeen vierailulle.⁴⁸¹ Rinnakkain nuorisofestivaalien kanssa SDPL järjesti Halikossa kaksiviikkoisen ystävyysleirin, johon osallistui 120 pioneeria ja ohjaajaa. Leirillä vieraili myös useita kymmeniä eri kansakuntien edustajia, jotka osallistuivat Helsingin festivaaliin.⁴⁸² Suomalaispioneerien ja -ohjaajien tavatessa ulkomaisten nuorisojärjestöjen edustajia SDPL toivoi rakentavansa tällä tavalla maailman rauhaa ja ystävyyttä kansojen välillä.⁴⁸³ Mahtoivatko neuvostovirolaiset vieraat ehtiä käymään

⁴⁷⁹ Suomen ja Neuvostoliiton nuorison välistä ystävyysviikkoa vietettiin vuodesta 1957 lähtien. SDPL:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 20.3.1968. Liite 10, Kirje opetusministeriöltä. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1968, kotelo 65, Ka.

⁴⁸⁰ ELKNÜ:n sihteerin K. Hallikin kirje Neuvostoliiton KMO:n esimiehelle P.N. Reshetoville 2.1.1962. ERAF, f. 31, n. 100, s. 19, s. 1–2.

⁴⁸¹ Sama.

⁴⁸² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 6.2.1964. Liite 8a, Ehdotus, SDPL:n toimintakertomus vuosina 1961–1963, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁴⁸³ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 28.2.1964. Liite, Liittotoimikunnan toimintaselostus Porissa 27.–30.1964, s. 15–18. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

Halikon leireillä? Ehkä, sillä heitä liikkui maassamme isommissa ja pienemmissä valtuuskunnissa, ja neuvostoliittolaisia festivaalivieraita oli erikseen pyydetty Halikon leirille⁴⁸⁴.

Täheke-lehden⁴⁸⁵ heinäkuun 1962 työsuunnitelmassa oli tarkoitus kertoa virolaisille lapsille kansainvälisestä nuorisofestivaalista ja siihen osallistuvista nuorista. Lisäksi lehti halusi esitellä lapsille festivaalin osanottajamaita ja niiden kansallisasuja.⁴⁸⁶ Saman lehden vuoden 1962 toisen puoliskon toimintasuunnitelmassa ulkomaita koskevassa teemassa luvattiin tehdä artikkeleita, joissa muun muassa suomalaiset lapset kertoivat ja piirsivät festivaaleista.⁴⁸⁷ Vaikka nuorisofestivaalit järjestettiin Neuvostoliiton näkökulmasta vaarallisessa ja kapitalistisessa maassa eli Suomessa, tämä ei tarkoittanut kuitenkaan informaatiосulkua tai vaikenemista festivaaleista. Nuorisofestivaalit saivat itseoikeutetusti palstatilaa myös Neuvosto-Viron vasemmistolaisissa lastenlehdissä. Amerikkalaisten mukaan nuorisofestivaalit olivat Neuvostoliitolle kulttuurista kylmää sotaa, jonka itäinen suurvalta hävisi. Tappion osoituksena olivat Helsingin nuorisofestivaalit, jotka jäivät viimeiseksi lännessä toteutuneiksi.⁴⁸⁸ Ainakin Neuvosto-Viron kohdalla tämä hävitty ”sota” saattoi jopa vahvistaa Neuvosto-Viron ja Suomen varhaisnuorison välisiä suhteita sekä tuoda uusia ulottuvuuksia kanssakäymiseen.

6.3 Ystävyyslinjat ja pioneeriköyhyyttä

Jo perinteeksi muodostuneet Suomen ja Neuvostoliiton nuorison viettämät ystävyysviikot saivat jatkoa myös nuorisofestivaalia seuranneena toimintavuotena. Vuorossa olleen ystävyysviikon vietto osui merkittävään päivämäärään, 6. huhtikuuta, jolloin tuli kuluneeksi 15 vuotta Ystävyysden, yhteistoiminnan ja keskinäisen

⁴⁸⁴ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 21.6.1962, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

⁴⁸⁵ Täheke-lehti oli tarkoitettu ensisijassa lokakuunlapsille ja sen ikäisille koululaisille.

⁴⁸⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 12.5.1962. Liite 3, Täheke-aikakauskirjan työsuunnitelma heinäkuulle 1962. ERAF, f. 31, n. 104, s. 16, s. 121.

⁴⁸⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 17.5.1962. Liite, Täheke-aikakauskirjan tulevaisuussuunnitelma loppuvuodeksi 1962. ERAF, f. 31, n. 104, s. 16, s. 138.

⁴⁸⁸ Vesikansa 2004, s. 224.

avunannon sopimuksen (YYA-sopimus) solmimisesta. Tallinnan nuoriso oli jo edennyt pitkälle ystävyysviikon suunnittelussa. Tallinnassa toimi ystävyysviikolla Neuvostoliitto-Suomi-ystävyyssilta, jonka tavoitteena oli muun muassa organisoida tilaisuuksia tuotantolaitoksissa ja kouluissa. Niiden lisäksi järjestettiin paikallisia radiolähetyksiä ja näyttelyitä, jotka kertoivat Suomen nuorison arjesta. Tilaisuuksiin odotettiin vieraita erityisesti Tallinnan ystävyyskaupungista eli Kotkasta. Ystävyysviikolla edistettiin myös järjestöjen välisiä suhteita eri keinoin: Neuvosto-Viro halusi saada molempiin kaupunkeihin kaksihenkkiset nuorisovaltuuskunnat, jotka syventyisivät matkojen aikana maiden elinkeinorakenteeseen. Kotkalaisen nuorisovaltuuskunnan oli tarkoitus tutustua Tallinnan teollisuus- ja kulttuurilaitoksiin sekä kouluihin. Sen lisäksi suomalaisten odotettiin neuvottelevan Tallinnan nuorison edustajien kanssa ystävyys- ja yhteistyökysymyksistä. Suomalaisvaltuuskunnan täytyi kustantaa matkansa Viipuriin saakka, jonka jälkeen matkakulut otti kannettavakseen Tallinnan nuorisojärjestöjen komitea. Neuvosto-Virosta lähtevän valtuuskunnan oli ajateltu menevän Helsinkiin lentäen.⁴⁸⁹ Matka ei välttämättä lyhentynyt Tallinnan valtuuskunnalle, sillä Helsinkiin lennettiin useimmiten Moskovan kautta.

Ystävyysviikolla käytettiin jo vanhastaan tuttua ystävyysjuna-idea, joka tarkoitti nuorisoryhmien vastavuoroisia vierailuja Suomessa ja Neuvosto-Virossa. Ystävyysjunaan pääsivät mukaan seuraavat neuvostovirolaiset harrastusryhmien edustajat: lapsikollektiivit, laulu- ja tanssiorkesterit, tanssiryhmät, urheilujoukkue sekä muut lapsiryhmät. Järjestöjen kesken sovittiin, että molemmista kaupungeista saapuu 50–60 henkilön ryhmät vierailulle Suomenlahden etelä- ja pohjoispuolelle. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan neuvostovirolaiset tulisivat aluksi viipymään kolme päivää Helsingissä, jonka jälkeen matka jatkuisi Kotkaan ja ehkä myös muihin suomalaiskaupunkeihin. Kyse ei ollut vain vierailuista vaan ystävyysviikon aikana haluttiin järjestää erilaisia tempauksia muun muassa piirustuskilpailu ja shakki-ottelu Tallinnan ja Kotkan koulujen välillä. Molempien kaupunkien koulujen oli suunniteltava tervehdyksiä ja toivotuksia lähetettäväksi toisillensa.⁴⁹⁰ Neuvostovirolaisen ystävyysjunan johtajana toimi Hillar Kala, joka oli ehtinyt käydä Suomessa pariin

⁴⁸⁹ Tallinnan nuorisolautakunta, R. Liivin kirje Kotkan kaupunginvaltuuston nuorisolautakunnalle 12.2.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 15–16.

⁴⁹⁰ Sama.

kertaan, urheilukisoissa vuonna 1958 sekä Helsingin nuorisofestivaaleilla vuonna 1962. Hän osasi saksaa ja hieman suomea.⁴⁹¹

Lopulta ystävyysviikko toi huhtikuussa 1963 Suomeen kuusi neuvostoliittolaista lapsikollektiivia, jotka kiersivät paikkakunnalta toiselle nuorisoviikon aikana. SDPL kehotti piirejään ja osastojaan osallistumaan neuvostoliittolaisten lapsikollektiivien konsertteihin ja muihin tapahtumiin. Suomesta matkusti vastavuoroisesti yhteensä 300–400 nuorta pääsiäisenä Neuvostoliittoon ystävyysviikon merkeissä.⁴⁹² Nähtävästi vuoden 1963 ystävyysjuna oli onnistunut tapahtuma, sillä sille puuhattiin jo jatkoa Neuvosto-Virossa. Valtuuskunnan suuruudeksi määriteltiin 30 henkeä, joten se oli vain puolet edellisen vuoden valtuuskunnan koosta.⁴⁹³ SDPL:n aktiivi Veikko Väsenten väitti *Punos*-lehdessä, että vietetyllä Suomen ja Neuvostoliiton nuorison ystävyysviikolla osoitettiin maailmalle, miten esimerkillisellä tasolla olivat Suomen ja Neuvostoliiton naapuruussuhteet.⁴⁹⁴

Todennäköisesti ystävyysviikot eivät ylittäneet uutiskynnystä kuin ehkä sosialistisissa maissa sekä Suomessa. Luultavasti Väsenten tarkoitti ”maailmalla” ystävällismielistä itäblokkia kuin ”taantumuksellista” länttä, ja varhaisnuorisojärjestönsä kansainvälisen aktiivisuuden osoittaminen oli ylpeydenaihe suomalaispioneereille ja heidän johtajilleen. Neuvosto-Viron asiakirjoista poiketen suomalaiset eivät korostaneet Tallinnan ja Kotkan kaupunkien välistä ystävyyttä vuoden 1963 ystävyysviikolla. Suomessa ei myöskään puhuttu ystävyysjunasta vaan pelkästään ystävyysviikosta. Suurella varmuudella kyse oli kuitenkin samasta ”viikosta”; rakkaalla lapsella taisi olla monta nimeä.

⁴⁹¹ Neuvosto-Viron Komsomolin keskuskomitean sihteerin J. Lüllemetsin kirje Kansainvälisen nuorisomatkoimiston [Sputnik] johtajalle N.J. Novokreshenoville 27.2.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 19.

⁴⁹² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 14.3.1963, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁴⁹³ Neuvosto-Viron Komsomolin keskuskomitean [ELKNÜ:n] sihteerin J. Lüllemetsin kirje Kansainvälisen nuorisomatkoimistolle, N.J. Novokreshenoville 28.8.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 88.

⁴⁹⁴ *Punos* 3/1963, s. 3. ”*Ajan tasalla*”; Suomen ja Neuvostoliiton kansojen ja nuorten välisiä suhteita kehuttiin myös SDPL:n työvaliokunnassa. Katso tarkemmin SDPL:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 3.4.1963, Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

Ystävyysviikon jälkeen siirryttiin vähitellen kesän odotukseen pioneeriliitossa, sillä luvassa oli monia mielenkiintoisia matkoja lähialueille. Maaliskuussa Suomi-Neuvostoliitto-Seuran Eesti-jaostosta⁴⁹⁵ saapui pioneeriliitolle kirje, jossa toivottiin 24 suomalaisen pioneerin lähtevän vierailulle Neuvosto-Viroon. Kutsu oli osoitettu Porvoon, Kotkan, Porin ja Vaasan kaupungeille.⁴⁹⁶ Muutaman kuukauden kuluttua kutsuttujen määrä laski pariinkymmeneen henkeen, ja ne jakautuivat piirien kesken seuraavalla tavalla: Vaasan, Satakunnan, Kymenlaakson, Uudenmaan ja Helsingin piirijärjestöt saivat oikeuden saattaa matkaan yhteensä 20 henkisen ryhmän Neuvosto-Viroon.⁴⁹⁷ Kesäkuussa tiedettiin 22 hengen suomalaisryhmän lähtevän Neuvosto-Viroon heinäkuun alkupuolella. Vertailun vuoksi samana kesänä pioneeriliitto lähetti Neuvostoliittoon 11-henkisen ryhmän.⁴⁹⁸ Matkalaisten määrä ei todellakaan vaikuta merkittävältä, jos SDPL:n piirit lähettivät vuoden 1963 kuluessa yhteensä 143 henkeä ulkomaanmatkoille.⁴⁹⁹ Toisaalta Neuvosto-Viron tärkeyttä kohdemaana korostaa se, että Suomenlahden eteläpuolelle meni kaksinkertainen määrä suomalaisia kuin mitä meni Neuvostoliittoon.

Luultavasti Neuvostoliittoon lähdössä ollut 10-henkinen valtuuskunta pääsi osallistumaan jokakesäiselle Artekin leirille. Ulkomaille lähtevistä valtuuskunnista jäi vajaamiehiseksi ystävyyskaupunkien valtuuskunta, jonka kutsu oli saapunut pioneeriliitolle SNS:n Eesti-jaostosta⁵⁰⁰. On vaikeaa löytää mitään muuta järkeenkäypää perustetta vajaamiehisen valtuuskunnan lähettämiseen kuin vain taloudelliset syyt. Kokonaan ei voida sulkea pois myös ideologisia tai henkilökohtaisia syitä, vaikka ne tuntuvat melko epätodennäköisiltä vaihtoehdoilta. Nähtävästi monet hyvät ja mielenkiintoiset suunnitelmat eivät toteutuneet, sillä pioneeriliitolla ei ollut

⁴⁹⁵ Suomi-Neuvostoliitto-Seuran Eesti-jaosto perustettiin vuonna 1957. Eesti-jaosto toimi suomalais-eestiläisten kulttuurisuhteiden edistäjänä neuvostoaikana. Katso tarkemmin Eesti-jaostosta Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 75–77.

⁴⁹⁶ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 7.3.1963, s. 3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka. Eräiden tietojen mukaan Neuvosto-Viroon olisi matkustanut 22 henkeä heinäkuussa 1963. Vertaile SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 19.6.1963. Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

⁴⁹⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 16.5.1963. Liite 7, Ulkomaanmatkojen jakaantuminen eri piireille vuonna 1963. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁴⁹⁸ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 19.6.1963. Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

⁴⁹⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 16.5.1963. Liite 7, Ulkomaanmatkojen jakaantuminen eri piireille vuonna 1963. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵⁰⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 19.9.1963, s. 4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

tarvittavia taloudellisia edellytyksiä lähettää valtuuskuntia edes Neuvosto-Viroon. On tiedossa, että 17.–28. heinäkuuta 1963 neuvostovirolaisia nuoria oli vierailulla Suomessa. Matka Suomeen maksoi henkilöä kohden 105 ruplaa⁵⁰¹, minkä lisäksi jokaisella oli mukana 14 ruplan verran taskurahaa⁵⁰².

Pioneeriliiton heikosta taloudellisesta tilanteesta kertoo myös seuraava Romanianlaispioneereihin liittyvä tapaus. Romanianlaispioneerien lähetettyä kutsun SDPL:lle suomalaispioneereilla ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia matkustaa kauas Romaniaan. Heikkoa taloudellista tilannetta yritettiin ratkaista pyytämällä suoraa rahoitusta Neuvostoliitosta. SDPL nimittäin esitti neuvostoliittolaisille tovereilleen seuraavanlaisen suunnitelman: Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitean oli rahoitettava valtuuskunnan matkakustannukset, jotka aiheutuivat sen maaperällä. Siinä pyydettiin kustantamaan Romaniaan lähtevän 16-henkisen ryhmän matkakulut siltä ajalta, kun suomalaiset liikkuvat Neuvostoliiton maaperällä.⁵⁰³ Toiveet eivät aina käyneet ihan kokonaan toteen ja näin kävi myös tällä kertaa. Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitea tarjoutui kuitenkin kustantamaan vain puolet suomalaisten oleskelusta syntyvistä kustannuksista.⁵⁰⁴ Pyytämällä rahallista tukea idästä SDPL joutui ehkä sitomaan yhä tiiviimmin itseään Neuvostoliiton nuorisjärjestöihin.

Suomalaispioneerien käytyä vierailulla Neuvosto-Virossa kesällä 1963 SDPL:n pääsihteeri Leevi Raitaniemi lähetti neuvostovirolaisisännilleen kiitoskirjeen, jossa ylisti vuolaasti paikallisten vieraanvaraisuutta ja anteliaisuutta. Aikansa retoriikalle tyypillisesti matkan toivottiin entisestään syventäneen rauhaa ja ystävyyttä maiden välillä. Raitaniemi korosti matkan auttaneen kehittämään maiden ystävyys-suhteita sekä

⁵⁰¹ Tiedettävästi kulutustavaroiden hinnat eivät vaihdelleet suuresti 1960- ja 1970-luvuilla Neuvostoliitossa. Neuvostokansalaisen keskipalkka oli 1970-luvun lopussa 70 ruplaa. Neuvosto-Viron hinta- ja palkkatasosta antavat osviittaa seuraavat tiedot: 1960-luvulla Stolitsnaja-vodka (0,5l) maksoi 3 ruplaa ja 70 kopeekkaa. Seuraavalla vuosikymmenellä Moskovskaja-vodka (0,5l) maksoi 3 ruplaa ja 62 kopeekkaa. Tammer 2006b, s. 178–181, 228 (liite).

⁵⁰² Neuvosto-Viron nuorisjärjestöjen komitean sihteerin M. Zdanovin kirje ELKNÜ:n [Neuvosto-Viron Komosomolin] teollisen tuotannon komitean sihteeristölle 5.2.1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 16, s. 9–11.

⁵⁰³ SDPL:n pääsihteerin Leevi Raitaniemen kirje Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealle 13.5.1963. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1963, kotelo 4, Ka.

⁵⁰⁴ Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitean varapuheenjohtajan V. Kusminin kirje SDPL:lle 4.6.1963. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1963, kotelo 4, Ka.

lisäämään kansainvälistä yhteistyötä.⁵⁰⁵ On mahdollista, että suomalaiset pioneerit kävivät myös Neuvosto-Viron pioneerileireillä⁵⁰⁶, joissa heillä olisi ollut mahdollisuus oppia mielenkiintoisia asioita ja solmia uusia kontakteja. Vuoden 1963 kuluessa ryhdyttiin puhumaan kansainvälisistä leireistä myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestössä. On kuvaavaa, että pioneerijärjestö lähetti viisi pioneeria ja Komsomol-nuorta yhdelle tai useammalle kansainväliselle leirille vuonna 1963.⁵⁰⁷ Valitettavasti lähteet vaikenivat siitä, minne tarkalleen pioneerit lähetettiin, joten asia on jäänyt arvailujen varaan. Ehkä jonkun valitun neuvostovirolaispioneerin tie vei myös leirille Suomeen.

Vaikka SDPL:n taloudellinen tilanne ei ollut hyvä, silti se ei näyttänyt haittaavan merkittävästi SDPL:n toimintaa. SDPL:n vuoden 1963 toimintaselostuksessa keuhuttiin kansainvälistä toimintaa vuolaasti, ja siinä nostettiin esille ulkomaanmatkojen merkitys suomalaiselle pioneeriliikkeelle. Ystävyyskaupunkien välinen kanssakäyminen oli kehittymässä ja saamassa yhä tehokkaampia muotoja muun muassa ohjaajavierailuina sekä valtuuskuntavaihtoina.⁵⁰⁸ Viimeksi mainitulla lauseella tarkoitettiin lähinnä Suomen ja Neuvosto-Viron välillä toiminutta ystävyyskaupunkitoimintaa, mutta edelleenkin Neuvosto-Viroa ei mainittu nimeltä SDPL:n virallisessa toimintaselostuksessa. Tämä kertoi selkeää kieltä aikansa henkisestä ilmapiiristä, jossa Neuvosto-Viro liikkui haamuna virallisessa retoriikassa.

Kesällä 1964 vieraili Neuvosto-Virossa taas ystävyyskaupunkien pioneerivaltuuskunta, jossa oli yhteensä yhdeksän pioneeria ja neljä pioneeriohjaaja Vaasasta, Kotkasta, Porista ja Porvoosta. SDPL:n kansainvälisen toiminnan raportissa kerrottiin valtuuskuntien matkojen toteutuneen pääasiallisesti hyvin, ja pioneeritkin olivat

⁵⁰⁵ SDPL:n pääsihteerin Leevi Raitaniemen kirje Suomi–Neuvostoliitto-Seuran Eestin Tallinnan osastolle 11.9.1963. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1963, kotelo 4, Ka.

⁵⁰⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestö järjesti kesällä 1963 43 pioneerileiriä. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 20.9.1963. Liite 1, Yhteenveto Venäjän sosiaalidemokraattisen puolueen toisen kongressin 60-vuotispäiville omistetusta ammattiyhdistysten pioneerileirien välisestä kilpailusta. ERAF, f. 31, n. 104, s. 52, s. 65.

⁵⁰⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja [päiväämätön] toukokuussa 1963. ERAF, f. 31, n. 104, s. 51, s. 151.

⁵⁰⁸ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 28.2.1964. Liite, Liittotoimikunnan toimintaselostus Porissa 27.–30.1964, s. 20–21. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

käyttäytyneet kurinalaisesti ja saaneet siten kehuja myös isäntiensä taholta.⁵⁰⁹ Valtuuskunta sai myös uusia virikkeitä matkalta.⁵¹⁰ Lähde vaikenee sen osalta, mitä nämä uudet virikkeet olisivat olleet. Pioneerijärjestö oli ainakin onnistunut valikoimaan valtuuskuntiin sopivia henkilöitä, jotka käyttäytyivät edustavasti ollessaan Suomen rajojen ulkopuolella. Toisaalta virheistä ja epämiellyttävyyksistä oli sen verran opittu, ettei niistä välttämättä lähdetty enää keskustelemaan julkisesti edes keskusjärjestön tasolla. Nollatoleranssin saavuttaminen oli tavallaan mahdotonta tällaisilla reissuilla, sillä kyseessä olivat kapitalistisessa maassa asuvat varhaisnuoret, jotka eivät välttämättä pystyneet käsittämään matkakohteittensa yhteiskunnallisia eroavaisuuksia ja painotuksia verrattuna kotimaansa olosuhteisiin.

6.4 Valtakielen kivikkoinen valloitusretki

Kansainvälisistä tuulahduksista ja yhteyksistä huolimatta SDPL:n toivomaa kasvatusideologista läpimurtoa ja räjähdysmäistä jäsenistön kasvua ei tapahtunut Suomessa. Työnteko ei ollut tuottanut toivottuja tuloksia eikä SDPL edelleenkään ollut tyytyväinen järjestökentällä tehtävään kasvatustyöhön. SDPL:n työvaliokunta kehottikin SDPL:n nuorisosaostoa laatimaan joukkokirjeen pioneerien vanhempia varten. Joukkokirjeessä oli koululaisten vanhemmille osoitettava sosialistisen kasvatuksen ajankohtaisuus sekä sen historiallinen välttämättömyys. Pioneeriliiton jalona päämääränä oli nousta ainoaksi sopivaksi järjestöksi, joka pystyi kasvattamaan lapsia sosialismin hengessä.⁵¹¹ SDPL:n mukaan sosialistisen kasvatuksen eräänä perusteena olivat suhteet Neuvostoliittoon.⁵¹² Idänsuhteet näyttivät olevan kasvatusideologian kannalta elintärkeitä, joten niiden tiivistäminen saattoi olla ainoa keino jouduttaa Suomen varhaisnuorison kasvattamista sosialismiin.

⁵⁰⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 17.9.1964. Liite 18, Yhteenveto kesän kansainvälisestä toiminnasta s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵¹⁰ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje Suomi–Neuvostoliitto-Seuran Eestin osastolle [jaostolle]Tallinaan 5.8.1964. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵¹¹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 24.10.1963. Nuorisosaoston liite, s. 1–2. Liite on päivätty 21.10.1963. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–63, kotelo 61, Ka.

⁵¹² SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 19.11.1963. Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1962–1963, kotelo 61, Ka.

Paavo Kivikosken mielestä pioneerijärjestön kasvatustietoon tuli lisätä myös ammattikasvatuksen teema.⁵¹³ Idea saattoi olla peräisin Neuvostoliiton tuotanto-opetuksesta. Nimittäin Neuvosto-Viron kouluissa otettiin käyttöön tuotanto-opetus vuosina 1958–1959 toteutetun koulu-uudistuksen myötä. Sillä tarkoitettiin eri ammattien opettamista sekä perus- että oppikouluissa. Useimmiten jokaisessa koulussa keskityttiin opettamaan yhtä tai kahta ammattiprofiilia. Kaupunkilaiskouluissa tuotanto-opetus keskittyi enimmäkseen kaupunkilaisten ammatteihin kuten esimerkiksi leipuri ja lvi-asentaja. Maaseudun opinahjoissa opetettiin oppilaille aloja, jotka liittyivät maanviljelykseen esimerkiksi traktorinkuljettaja, eläinkasvattaja ja elintarvikeala. Vuosina 1959–1965 oli tuotanto-opetus erittäin tärkeällä sijalla Neuvostoliitossa, sillä jokaisen peruskoulun päättäneellä henkilöllä oli oltava tuotanto (-ammatti) pätevyys.⁵¹⁴ Oikeanlaiseen kasvatukseen liittyi myös olennaisesti venäjän kielen harrastuneisuus, josta keskusteltiin eri foorumeilla pioneeriliitossa.

SDPL:n 7. liittokokouksen päätöslauselman luonnoksessa kiinnitettiin huomiota omien pioneerien venäjän kielen taitoon, joka ei ollut vielä parantunut. Kansainvälinen kanssakäyminen voisi laajentua, jos pioneeriohjaajat ja pioneerit opiskelisivat enemmän vieraita kieliä. Parannusta ei ollut tapahtunut 1960-luvun alkuvuosina, joten liittokokousväki rohkaisikin pioneereja yhä pontevammin harrastamaan venäjän kieltä. On mielenkiintoista todeta, että dokumentissa on ylliviivattu kohta, jossa mainitaan, että pioneerien oli osoitettava erityistä harrastuneisuutta venäjän kielessä.⁵¹⁵ Herää kysymys, miksi venäjän kielen asema oli asetettu kyseenalaiseksi yliviivaamalla kokonaan tämä kohta. SDPL:n 7. liittokokouksen päätöslauselman muokkaaminen saattoi tarkoittaa pioneeriliiton epävarmasta linjasta ja ylipäätään suhtautumisesta itäiseen naapuriin.

Näyttää vahvasti siltä, että SDPL:n johtoportaan ei välttämättä edes itse uskottu venäjän kielen harrastuneisuuden edistävän pioneerisuhteita maiden välillä. Tällaisille epäilyksille antaa tukea myös SDPL:n 7. liittokokouksen virallinen päätöslauselma,

⁵¹³ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 16.5.1963, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵¹⁴ Raudsepp 2005, s. 35. (www).

⁵¹⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 6.2.1964. Liite 8b, Luonnos, SDPL:n [7.] liittokokouksen päätöslauselma, s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

jossa on kylläkin mainittu erityisesti venäjän kielen tärkeys, mutta siihen on alustavaan luonnokseen poikkeavasti tehty lisäys, joka korostaa myös muiden vieraiden kielten opiskelun tärkeyttä pioneereille⁵¹⁶.

On melkein mahdotonta sanoa, kumpaa päätöslauselmaa lopulta käytettiin itse tilaisuudessa. Päätöslauselmat olivat pääpiirteissään samankaltaisia, mutta niiden sanomassa ja perussävyssä oli selkeitä vivahte-eroja. Voidaan otaksua, että neuvostoliittolaisten vieraiden ollessa läsnä liittokokouksessa oli soveliasta liehakoida ystävällisillä koru- ja muun muassa kehottamalla suomalaispioneereja opiskelemaan entistä enemmän venäjän kieltä. Korostamalla venäjän kielen tärkeyttä haluttiin neuvostoliittolaisille mahdollisesti osoittaa suomalaisten pioneerien olevan kiinnostuneita Neuvostoliitosta ja sen valtakielestä.

SDPL siis halusi päästä eroon kiusallisista kielitaidottomuustilanteista, joissa jouduttiin tunnustamaan Neuvostoliittoon matkustavien valtuuskuntien kokoonpanoista löytyvän vain muutama venäjänkielentaitoinen henkilö. Esimerkiksi SDPL:n 12-henkisestä valtuuskunnasta, joka vieraili Artekin leirillä kesällä 1964, löytyi vain yksi venäjän kieltä osaava pioneeri.⁵¹⁷

Vaikka venäjän opiskelu oli edistynyt Suomen kouluissa, suomalaispioneerien oli melkein mahdotonta hyödyntää sitä kotimaassaan. SDPL toivoikin, että joukko suomalaispioneereja pääsisi kieliharjoitteluun Neuvostoliittoon, jossa voisi kielenopiskelun ohessa tutustua myös paikalliseen pioneeritoimintaan. SDPL ehdottikin neuvostoliittolaisille ystävilleen, että venäjää opiskelevia varhaisnuorisoa pyydetäisiin paikallisille pioneerileireille, joissa avautuisi leikkimisen ja pioneeripuuha- ja harrastelun ohessa myös mahdollisuus harjaannuttaa venäjän kielen taitoja. SDPL:n pääsihteeri Veikko Vántänen ehdotti kirjeessään, että Neuvostoliittoon lähetettäisiin noin 30–40-henkinen pioneeriryhmä, joka olisi erikoistunut juuri venäjän kielen opiskeluun.⁵¹⁸

⁵¹⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 12.3.1964. Liite 6, Luonnos, SDPL:n 7. liittokokouksen päätöslauselma, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵¹⁷ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestön komitealle 23.6.1964. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵¹⁸ SDPL:n pääsihteerin Veikko Vántänen kirje [Neuvostoliittoon] päivämätön. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

Vuoden kuluttua syksyllä pioneeriliitto ehdotti uudestaan neuvostoliittolaisille tovereille venäjää opiskelevien suomalaispioneerien lähettämistä ”turistiperiaatteilla” paikallisille pioneerileireille, joissa nämä saisivat harjoitella venäjää käytännössä.⁵¹⁹ Vaikka venäjän harrastaminen olikin noussut jo uudelle tasolle Suomen kouluissa, SDPL odotti sen saavan entistä enemmän suosiota nuorisossa lähiaikoina. SDPL esitti aluksi 30–40-henkisen lapsiryhmän lähettämistä kieliharjoitteluun vuoden 1966 puolella.⁵²⁰ Suomalaispioneerien oli päästävä itärajan taakse, jotta venäjän taito kehittyisi ja monipuolistuisi entisestään.

Neuvostomielisyyden tietynlaisesta lisääntymisestä pioneeriliitossa kertoo myös SDPL:n aktiivin Ismo Uskalin liittotoimikunnan kokouksessa huhtikuussa 1965 ääneen lausuma idea siitä, että kanssakäymistä neuvostoliittolaisten kanssa olisi entisestään syvennettävä. Hänen mielestään kontakteja Neuvostoliittoon voitiin edistää esimerkiksi suomalaispioneerien osallistumisella itänaapurinsa Pohjolan Artekin työleirille.⁵²¹ Oliko suomalaispioneereja venäläistettävä paikan päällä Neuvostoliitossa, jotta he käsittäisivät paremmin marxilais-leniniläisen opin sekä pääsisivät harjoittelemaan venäjää käytännön tilanteissa? Mahdollisesti kyllä, sillä pioneerien oli helpompaa tajuta työn ja aatteiden yhteys itse työnteossa kuin pelkästään lepäämällä ja lomailemalla neuvostoliittolaisilla pioneerileireillä.

Pioneeriliiton painiskellessa kieliongelman kanssa Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toiminnassa ilmeni myös samankaltaisia vaikeuksia, mutta hieman eri yhteyksissä kuin Suomessa. Rauhan marssi oli yksi osa ”Tuikkikaa Iljitšin tähtöset” -ohjelmaa⁵²², jonka päätarkoituksena oli kasvattaa ja kouluttaa pioneereja nuorisoliittolaisuutteen. Rauhanmarssi-tapahtumassa pioneeriosastot järjestivät teemaan sopivia massayrityksiä. Samanaikaisesti ystävyysuhteet vahvistuivat ystävällisiin kansoihin ja

⁵¹⁹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 24.9.1965, s. 4. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 32, Ka.

⁵²⁰ Päiväämätön [syksy 1965]. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö, 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵²¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 22.4.1965, s. 7–8. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁵²² ”Tuikkikaa Iljitšin tähtöset” oli pioneeritempaus, johon Neuvosto-Viron pioneerijärjestö osallistui vuodesta 1964 lähtien. Tempaus koostui seitsemästä kilpailulajista muun muassa rauhan marssista ja liikunnallisista tapahtumista. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 14. täysistunto 25.9.1965. [Liite], Pioneeriosastojen leniniläinen katsanto. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 68–69.

kirjeenvaihtotoimintakin tiivistyi entisestään pioneerien välillä. Tarton 5. oppikoulun⁵²³ pioneeriosasto solmi rauhanmarssin aikana joulukuussa 1964 monipuoliset suhteet Leningradin kouluun numero 503. Marssin pyörteissä suhteet vahvistuivat siten, että ystävyyskoulujen pioneerit vaihtoivat keskenään pioneeritoiminnasta kertovia vitriinejä, muistoesineitä sekä kotipaikkakunnastaan kertovia pamfletteja. Pystyäkseen esittelemään Tarttoa vierailijoille tarttolaiset pioneerit vietiin itse ensiksi tutustumaan kotikaupunkinsa nähtävyyksiin ja muistomerkkeihin. Kerättyään matkaltaan erilaisia esineitä pioneerit pystyttivät näyttelyn, josta tarttolaispioneerit lähettivät tiivistetyn version ystävyyskoululle Leningradiin. Pian koulujen pioneerit matkustivat vuorotellen vierailulle toistensa luokse.⁵²⁴ Näin rakennettiin ystävyyttä ja rauhaa neuvostoperheessä.

Neuvosto-Viron pioneerijärjestö ei ollut kuitenkaan täysin tyytyväinen osastojensa toimintaan rauhanmarssissa. Nimittäin pioneeriosastoja kehoitettiin kiinnittämään huomiotaan kaukomaiden sijasta lähialueiden pioneereihin. Pioneerien toivottiin olevan jotenkin muullakin tavalla mukana kanssakäymisessä kuin harrastamalla pelkästään kirjeenvaihtoa. Kirjeenvaihto oli kuitenkin ollut ja oli edelleen erinomainen keino ylläpitää suhteita, mutta se ei kehittänyt tai edistänyt niitä odotustenmukaisesti. Pioneerijärjestö suositteli kuitenkin edelleen kanssakäymisessä käytettäväksi jo ennestään tuttuja keinoja: kansojen ystävyyskerhoja ja -renkaita, ystävyysfoorumien järjestämistä neuvostokansojen kesken sekä kollektiivista kirjeenvaihtoa. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön keskuskomitean jäsen Ser toivoi pioneerien kirjeenvaihdon kehittyvän nykyisenkaltaisesta, muutaman sanan mittaisista viesteistä, kohti sisältörikkaampaa kirjeenvaihtoa.⁵²⁵

Seuraavien vuosien aikana jatkettiin Neuvosto-Virossa Itämeri – rauhan ja ystävyyden meri -nimisen rauhanviestikilpailun toteuttamista. Seuraava kilpailu alkoi syksyllä 1966 ja päättyi kesällä 1967. Tapahtuma oli jaettu kolmeen jaksoon, jonka aikana eri maiden pioneerit suorittivat erilaisia kilpailutehtäviä. Kilpailuun osallistui Baltian

⁵²³ Tarton 5. oppikoulun nykyinen nimi on Tarton Tammen lukio (Tartu Tamme Gümnaasium). Tarton Tammen lukion kotisivut. (www).

⁵²⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 14. täysistunto 25.9.1965. [Liite] Pioneeriosastojen leniniläinen katsanto. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 79.

⁵²⁵ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 14. täysistunto 25.9.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 54–55, 80–81.

neuvostotasavaltojen, Leningradin ja Kaliningradin alueiden (oblastien), Itä-Saksan, Puolan ja Suomen pioneereja ja koululaisia. Kilpailun perimmäisenä päämääränä oli vahvistaa osallistujamaiden pioneerien ja koululaisten välistä kanssakäymistä. Osallistujien toivottiin syventyvän Itämeren alueen valtioiden vallankumouksellisiin perinteisiin ja kommunismin saavutuksiin. Lisäksi heidän oli määrä tutustua alueen kulttuurisaavutuksiin ja pioneerien arkielämään.⁵²⁶

Jotta kilpailu saisi tuulta purjeisiinsa, Neuvosto-Virossa pidettiin toivottavana alueiden välistä kirjeenvaihdon lisäämistä sekä monipuolisten keskustelutilaisuuksien järjestämistä. Neuvosto-Virossa kilpailua koordinoitiin pioneerijärjestön ylätasolta piiritasolle saakka. Piireissä kilpailun toteutuksesta vastasivat kansojen ystävyysseurat. Kouluissa ja piireissä käytyjen ryhmä- ja henkilökohtaisten kilpailujen perusteella selvitettiin parhaat pioneerit, jotka oli tarkoitus lähettää valtuuskuntana Itämeren rauhanviestileirille kesällä 1967. Kilpailujen yhteydessä valmistetut parhaat matkamuistot luvattiin lahjoittaa ulkomaalaisille pioneereille, muun muassa suomalaisille pioneereille.⁵²⁷ Rauhanviestikilpailu käytiin myös seuraavana vuonna, mutta silloin sitä vietettiin Yleisliittolaisen nuorisojärjestön 50-vuotispäivän kunniaksi. Heinäkuussa 1968 oli määrä järjestää Neuvosto-Virossa kansainvälinen pioneerileiri, jonne kilpailussa menestyneet pioneerit pyydettiin.⁵²⁸

Itämeren rauhanviestikilpailu ei siten välttämättä lisännyt vastavuoroista liikehdintää Itämeren rantavaltioissa. Kilpailua käytiin ennen kaikkea vain omalla maaperällä ilman kansainvälisiä vieraita. Toisin sanoen kilpailu toimi osallistujamaissa karsintakerroksena itse rauhanviestileiriä varten. Lopulta vain murto-osa neuvostovirolaisista pioneereista pääsi todellisuudessa kosketuksiin ulkomaalaisten pioneerien kanssa kesällä 1967.

⁵²⁶ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 28.9.1966. Liite 6, Itämeren rauhanviestikilpailu. ERAF, f. 31, n. 106, s. 12, s. 148–150.

⁵²⁷ Sama.

⁵²⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 26.10.1967. Liite 3, Yleisliittolaisen nuorisojärjestön 50-vuotispäivän kunniaksi järjestettävän Itämeren maiden lasten rauhanviestikilpailun ohje. ERAF, f. 31, n. 107, s. 19, s. 87–88.

Raplan oppikoulun⁵²⁹ rehtorin Laprikin mukaan kansojen ystävyysseura⁵³⁰ -muotoinen toiminta oli vaikeuksissa hänen koulussaan, koska aiheet olivat loppumassa kesken kansainvälisessä kirjeenvaihdossa. Ystävyyttä ei voitu edistää jatkuvalla kirjeenvaihdolla vaan tilalle tarvittiin muitakin toimintoja ja harrasteita. Pitkään aikaan ei ollut Neuvosto-Virosta lähtenyt kouluista ystävyysjunia vierailuille neuvostotasavaltoihin. Latvian ja Liettuan neuvostotasavaltoihin oli vanhemmilla koululaisilla kuitenkin olemassa toimivat ja läheisetkin suhteet. Laprik valitti myös ohjaajapulasta, joka ei ollut vielä kukaan paranemassa. Lisäksi hän kertoi suorasukaisesti, että sellainen pioneeritoiminta, joka oli mielenkiintoista vanhemmille ohjaajille, ei ollut varmastikaan lasten mieleen.⁵³¹

Kirjeenvaihdon suosion hiipumista pioneerijärjestö selitti muun muassa koululaisten vähäisillä kieliharrastuksilla. Kouluissa toimivia kielikerhoja pidettiin välinpitämättöminä ja etäisinä, ja ne pysyivät erossa kirjeenvaihtotoiminnasta. Pioneerijärjestön mukaan lasten oli myös opittava kirjoittamaan kirjeitä. Tämä tarkoitti lähinnä sitä, että lasten oli opittava vieraita kieliä pystyäkseen pitämään yhteyttä ulkomaalaisiin tovereihin. Varhaisnuorisojärjestöllä väitettiin olevan ystäviä Neuvostoliitossa, mutta myös sen rajojen ulkopuolella.⁵³² Vähitellen kirjeenvaihtoveruus oli alkanut menettää hohtoaan Neuvosto-Viron pioneereissa. Nähtävästi nuorempia koululaisia pääsi entistä vähemmän matkustamaan ulkomaille tai edes ystävyysjunalla neuvostotasavaltoihin. Pulaa ei ollut pelkästään aktiivisista ohjaajista vaan myös selkeistä kansalaisten perusvapauksista, jotka olisivat voineet edistää kansainvälistä yhteydenpitoa. Neuvosto-Viron pioneerijärjestö oli myös vieraantunut lasten mieltymyksistä keskittyneen huomionsa pääasiassa ohjaajien toiveisiin ja tarpeisiin.

Oppilaat saivat eniten välttäviä arvosanoja venäjän kielestä Neuvosto-Viron maaseudulla. Välttävää opiskelumenestystä perusteltiin sillä, että koululaiset olivat harvoin kosketuksissa venäläisiin oppilaisiin. Koulussa opittu venäjän taito ei

⁵²⁹ Raplan oppikoulu muutettiin Raplan yhteislukioksi (Rapla Ühisgümnaasium) vuonna 1995. Raplan yhteislukion kotisivut. (www).

⁵³⁰ Viroksi rahvaste sõprus.

⁵³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 4.

⁵³² Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 13. täysistunto 4.2.1965. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston täysistunnon alustusten teesit. ERAF, f. 31, n. 105, s. 8, s. 28–29.

kuitenkaan riittänyt ylläpitämään tarvittavaa kielitaitoa, joten sen vuoksi kieliharjoittelu natiivien kanssa oli tarpeen. Heikon opiskelumenestyksen uskottiin kohentuvan perustamalla maalaiskouluihin ainekohtaisia⁵³³ kerhoja ja ryhmiä, joissa askarrettiin tietyn oppiaineen parissa.⁵³⁴ Vaikka opiskelumenestykseen vaikuttivat varmasti oppilaiden sosiaalinen tausta ja henkilökohtainen motivaatiotaso, niillä ei voida kuitenkaan kokonaan selittää kielteistä suhtautumista Neuvostoliiton valtakieleen. Parisenkymmentä vuotta neuvostokauden alkamisen jälkeenkin venäjää hyljeksittiin edelleen Neuvosto-Viron maaseudun opinahjoissa.

⁵³³ Matemaattis-luonnontieteelliset aineet ja vieraat kielet.

⁵³⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 15. täysistunto 3.2.1966. [Liite], Osastoneuvoston rooli taistelussa korkean opiskelumenestyksen puolesta. ERAF, f. 31, n. 106, s. 11, s. 23, 25.

7 NEUVOSTO-VIRO AVAUTUU – ENTÄ SUOMI?

7.1 Laivayhteyden merkitys pioneereille

Palatessaan Puolan vierailulta presidentti Kekkonen poikkesi Neuvosto-Virossa maaliskuussa 1964. Hän oli ensimmäinen ulkomaalainen valtiovieras, joka vieraili Neuvosto-Virossa toisen maailmansodan päätyttyä. Kekkonen Neuvosto-Viron-matka oli muodoltaan täysin epävirallinen, mutta matkalla olikin symbolinen merkitys Neuvosto-Virolle ja sen kulttuurille. Kekkonen pitämä virolaismielinen ja -kielinen puhe Tarton yliopiston juhlasalissa osoitti matkan olevan paljon muutakin kuin pelkästään naapurimaan päämiehen epävirallinen läpikulkumatka. Kekkonen puhe tulkittiin vahvasti virolaista kulttuuria ja nuorisoa tukevaksi esitykseksi.⁵³⁵ Presidentin sanoma oli välillisesti suunnattu venäjän kielen ja kulttuurin yhä vahvistuvaa ekspansiota vastaan Neuvosto-Virossa. Tultaessa 1960-luvun puoliväliin oli jo näkyvissä ensimmäisiä merkkejä Neuvosto-Viron venäläistämisestä⁵³⁶, joka ei ollut jäänyt huomaamatta teräväkatseiselta, entiseltä estofiililtä ja silloiselta Suomen presidentiltä.⁵³⁷

Laivayhteyden⁵³⁸ palattua kahden pääkaupungin välille heinäkuussa 1965 Neuvosto-Viron pääkaupunki ja pioneerit tulivat ainakin teoriassa lähemmäksi suomalaisia pioneereja: enää ei tarvinnut kiertää junalla tai bussilla Leningradin kautta matkusteltaessa Neuvosto-Viroon. SDPL:n Raketti-lehdessäkin julistettiin juhallisesti laivalinjan avautuneen Suomen ja Neuvosto-Viron pääkaupunkien välille. Kiitos edistysmielisten suomalaisten esityksen ja neuvostoliittolaisten ymmärtävän asenteen laivalinja avattiin Helsingin ja Tallinnan välille. Raketti-lehti kertoi Neuvosto-Viron pioneerien tulevan lähemmäksi suomalaisia tovereita. Näin avautui todellinen

⁵³⁵ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 79–81; Lilja, Raig 2006, s. 17; Katso koko puhe Lilja, Raig 2006, s. 220–222.

⁵³⁶ Venäläisten osuus Neuvosto-Viron väestössä kasvoi 20,1 %:sta 24,6 %:iin vuosina 1959–1970, mutta virolaisten osuus laski 74,6 %:sta 68,2 %:iin samalla aika-akselilla. Raun 1989, s. 252–253.

⁵³⁷ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 81.

⁵³⁸ Laivalinjasta keskusteltiin Kekkonen Neuvosto-Viron-vierailun aikana. Päätös asiasta tehtiin kuitenkin Moskovan myötävaikutuksella. Katso tarkemmin laivalinjan avaamisesta Graf, Roiko-Jokela 2004 s. 86–87; Lilja, Raig 2006, s. 165–168.

mahdollisuus luoda kiinteitä ystävyyssuhteita Suomenlahden eteläpuolelle.⁵³⁹ Lehti ei lähtenyt kyseenalaistamaan sitä, miksi laivalinja oli ollut suljettuna vuosikymmenien ajan. Vaikka suora laivayhteys otettiin käyttöön Helsingin ja Tallinnan välillä, liikenne säilyi edelleen hyvin yksisuuntaisena; suomalaisia matkusti Suomesta Neuvosto-Viroon eikä päinvastaiseen suuntaan⁵⁴⁰. Matkustaminen oli ollut ja tuli vielä pitkään pysymään harvojen henkilöiden etuoikeutena Neuvosto-Virossa, koska siihen liittyvä monimutkainen hakuprosessi heikensi ratkaisevasti tavallisten neuvostokansalaisten pääsyä länsimaihin. Neuvostoliiton alituinen valuuttapula ehkäisi tehokkaasti matkustusintoa länsimaihin, sillä rahaa ei haluttu käyttää ulkomaanmatkailuun.⁵⁴¹

Laivalinjan avautuminen kannusti Raketti-lehteä asettamaan tilaushankintakilpailun palkinnoiksi Tallinnan-matkoja, joita luvattiin jakaa kuudelle parhaalle asiamiehelle seuraavaksi kesäksi. Asiamiesten tehtävänä oli hankkia uusia tilaajia Raketti-lehdelle.⁵⁴² Jo vuonna 1963 Raketti-lehden asiamiehet olivat voittaneet matkoja Neuvosto-Viroon, mutta ne olivat syystä tai toisesta jääneet toteutumatta. Nyt aikaisemmille voittajille avautui mahdollisuus lunastaa voittonsa Tallinnan-matkalla elokuun alussa 1966, jolloin koko 25-henkisen valtuuskunnan oli tarkoitus lähteä matkaan. SDPL:lla oli kuitenkin vaikeuksia saada kasaan alkuperäisen suunnitelman mukaista Neuvosto-Viroon matkustavaa 25-henkistä valtuuskuntaa, joten jäljellä olleet vapaat paikat päätettiin myydä asiasta kiinnostuneille henkilöille.⁵⁴³

Tallinnan sijainti vain neljän tunnin päässä suomalaispioneereista ei jäänyt myöskään huomioimatta itse pioneeriliitossa. SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen mielestä vuosi 1965 tuli antamaan mahdollisuuksia ja edellytyksiä rakentaa suhteita muun muassa Neuvosto-Viroon, -Latviaan ja -Liettuaan sekä Karjalan ASNT:aan. Raitaniemi mainitsi kirjeessään Kansainväliselle pioneeriliitolle (CIMEA)⁵⁴⁴, että kolmansien

⁵³⁹ Raketti 4/1965, s. 7. ”Tie Tallinnaan”.

⁵⁴⁰ Lilja, Raig 2006, s. 167–168.

⁵⁴¹ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 91, 93.

⁵⁴² Raketti 8/1965, s. 3. ”Kello on soinnut!”.

⁵⁴³ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 5.4.1966, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka.

⁵⁴⁴ Comité international des mouvements d'enfants et d'adolescents on Kansainvälinen pioneerijärjestö.

pioneerikisojen ansiosta kansainvälinen yhteistoiminta olisi nousemassa uudelle tasolle. Sen lisäksi useat maat olivat kutsuneet SDPL:n valtuuskuntia leireilleen.⁵⁴⁵

Ulkomaalaisten pioneerien ja ohjaajien saapumisesta SDPL:n kolmansiin pioneerikisoihin keskusteltiin Moskovassa nuorison ja ylioppilaiden solidaarisuuden maailmanfoorumissa syyskuussa 1964. Keskustelua käytiin SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen aloitteesta. Pioneeriliiton entinen puheenjohtaja ja pääsihteeri Olavi Laine pelkäsi taloudellisten rasiusten muodostuvan kolmansien pioneerikisojen kannalta niin kestävämmäksi liitossa, että kisoihin osallistuvilta sosialistisilta mailta oli saatava kirjalliset maksusopimukset etukäteen. Laineen mukaan ulkomaalaisten vieraiden kotiinlähtö venyi useimmiten liian pitkäksi. Tämä oli aiheuttanut liitolle kohtuuttomia lisäkustannuksia. Laineen mielestä puolet kutsutuista vieraista oli liikaa. Hän ei halunnut pioneeriliiton lähtevän kustantamaan vieraiden ylläpitoa pioneerikisojen jälkeisiltä, ylimääräisiltä päiviltä.⁵⁴⁶ Toisin sanoen SDPL:lla ei ollut yksinkertaisesti varaa ylläpitää ulkomaalaisia kutsuvieraitaan.

Järjestyksessään kolmannet pioneerikisat järjestettiin Turussa 5.–7. kesäkuuta 1965. SDPL aikoi alustavassa kisasuunnitelmassaan kutsua kisoihin Neuvostoliitosta jopa 90-henkisen valtuuskunnan, jonka kustannuksista liitto itse oli valmis vastamaan 25 henkilön osalta. Neuvostoliittolaisten täytyi siten rahoittaa suurin osa matkaan lähtevien henkilöiden menoista. SDPL:ssä tutkittiin myös mahdollisuuksia saada neuvostoliittolainen ja itäsaksalainen nuoriso saapumaan meritse kisoihin.⁵⁴⁷

Alkuperäisessä suunnitelmassa Neuvostoliiton valtuuskunnan oli määrä jakautua kolmeen osaan: Moskovan, Leningradin ja Neuvosto-Viron ryhmiin. Matkallaan Turkuun oli näiden ryhmien jakauduttava mielellään Tampereelle, Lappeenrantaan ja Kotkaan. Todennäköisesti Neuvosto-Viron ryhmän kohdalle osui Kotkan kaupunki, joka oli ollut useiden vuosien ajan Tallinnan ystävyyskaupunkina. SDPL toivoi, että Neuvostoliiton valtuuskuntaan kuuluisi lapsisocialisteja, taiteilijoita, puhallinorkesteri,

⁵⁴⁵ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje CIMEA:n Maria Salgolle 12.4.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁴⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 17.9.1964. Liite [1], Keskustelupöytäkirja, s. 1, 11–12. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵⁴⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 11.9.1964. Liite 8, s. 1–2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

lapsikuoro tai pieni lauluryhmä, urheilijoita ja meripioneereja.⁵⁴⁸ SDPL:n toivoi, että Neuvostoliiton valtuuskunnan mukana olisi myös Viron television kaksi kuvaajaa. Lopulta Neuvostoliiton valtuuskunta kutistui 30-henkiseksi, ja sen oli määrä saapua linja-autolla Suomeen.⁵⁴⁹ Kolmansissa pioneerikisoissa ei ollut pelkästään mukana henkilöitä Viron tv:stä vaan myös Viron radiosta.⁵⁵⁰ Nähtävästi SDPL halusi saada näkyvyyttä ja kuuluvuutta myös Neuvosto-Virossa.

SDPL:lla oli pioneerikisoihin saapuvia ulkomaisia valtuuskuntia varten oma suunnitelmansa, johon oli sisällytetty muun muassa kiertoajeluja Helsingissä ja Turussa sekä tutustuminen mahdollisesti tasavallan presidentin kesäasuntoon, Naantalin Kultarantaan. SDPL:n mielestä vieraiden oli nähtävä ainakin osa urheilu- ja kulttuurikilpailuista, jotka esitettiin pioneerikisojen yhteydessä. Pioneeriaktiivin Kauko Aittomäen mielestä ulkomaalaisia vieraita oli ripoteltava suomalaisten pioneerien keskuuteen.⁵⁵¹ Kokemuksesta viisastuneena SDPL ei halunnut enää tehdä samanlaisia virheitä kuin mitä tuli tehdyksi Lahden kansainvälisellä leirillä kesällä 1961. Siellä ulkomaalaiset olivat jääneet vieraiksi tavallisille pioneereille, koska heidät oli pidetty omana kiinteänä ryhmänä yleisössä.

Pioneeriliitto ei suunnitellut pelkästään kolmansia pioneerikisoja syksyllä 1964 vaan sillä oli myös selkeät suunnitelmat valmiina seuraavan kesän matkoista: pioneerivaltuuskunta kansainväliselle leirille Neuvosto-Viroon kesä- ja heinäkuussa, Artekin leirille valtuuskunta heinäkuussa sekä ohjaajavaltuuskunta kolmiviikkoiselle opintomatkalta Neuvostoliittoon syksyllä.⁵⁵² Suunnitelma vaikutti erittäin selvältä ja asianmukaiselta, sitä se mitä suurimmassa määrin olikin. Todennäköisesti Neuvosto-Viron kohdalla kyse oli enemmänkin ennakoinnista kuin varmasta matkasta.

⁵⁴⁸ SDPL:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 11.9.1964. Kansainvälinen liite, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁴⁹ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje [sisältönä SDPL:n kansainvälinen toiminta] 7.10.1964, s. 1–3. SDPL:n kansainvälinen toiminta vuonna 1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁵⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 27.2.1965, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁵¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 22.4.1965, s. 6–7. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁵⁵² SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje [sisältönä SDPL:n kansainvälinen toiminta] 7.10.1964, s. 1–3. SDPL:n kansainvälinen toiminta vuonna 1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

Pioneeriliitto odottikin huhtikuussa 1965 Suomi–Neuvostoliitto-Seuran (SNS) Eesti-jaostosta kutsua, jonka perusteella suomalaiset voisivat lähettää pioneerivaltuuskunnan kesällä Neuvosto-Viroon. Näin oli toimittu jo monen vuoden ajan, joten kutsun saapumisen täytyi olla vain muodollisuus. Neuvostoretoriikan tapaan matka edistäisi kansojen välistä veljeyttä.⁵⁵³ Kutsu jäi saapumatta, sillä vastaanottavalla järjestöllä ei ollut siihen tarvittavia mahdollisuuksia. Näin asian kertoi kirjeitse kesäkuussa neuvostovirolainen Raoul Viies⁵⁵⁴, jonka mukaan perinnettä voitaisiin jatkaa mahdollisesti jo ensi kesänä.⁵⁵⁵

Paria viikkoa ennen SNS:n kutsuasiasia SDPL ehdotti kirjeessään Neuvosto-Viron pioneerijärjestön komitealle haluavansa lähettää 4-henkisen opinto- ja neuvotteluvaltuuskuntansa ensimmäisellä laivalla Tallinnaan heinäkuun alkupuolella. SDPL uskoi pian avautuvan laivalinjan tuovan uusia virtauksia suhteisiin sekä vilkastuttavan erityisesti yhteistyötä Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorisojärjestöjen välillä. Suomalaisten mielestä uutta tilannetta täytyi hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla yhteistyön kehittämiseksi. Alkuperäisen toiveen mukaan valtuuskunnan matkan pituudeksi määriteltiin 8–10 päivää, joista 4–6 päivää oli tarkoitus viettää Neuvosto-Virossa. Valtuuskunnan päätehtävänä oli neuvotella Tallinnassa, Riiassa ja Vlnassa yhteistyön kehittämisestä Baltian neuvostotasavaltojen pioneerijärjestöjen kanssa.⁵⁵⁶

Tämä oli niitä ensimmäisiä kertoja, kun mainittiin yhteistyö-termi ylipäätään Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen suhteissa. Yhteistyötä haluttiin laajentaa myös Neuvosto-Latvian ja -Liettuan pioneerijärjestöjen suuntaan. Kertoiko tämä askel jotain ratkaisevasti uutta yhteistoiminnan tasosta tai vapaammasta ilmapiiristä? Luultavasti kyse saattoi olla tietoisesta sananvalinnasta, jolla haluttiin edistää kanssakäymistä Suomen ja Baltian varhaisnuorisovaltojen välillä.

⁵⁵³ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje Suomi–Neuvostoliitto-Seuran Eestin osastolle [jaostolle] Tallinnaan 27.4.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁵⁴ Raoul Viies toimi Ulkomaihin ystävyys- ja kulttuurisuhteita hoitavan Eestin seuran (VEKSA) johtokunnan varapuheenjohtajana. Jürjo 1996, s. 203.

⁵⁵⁵ Ulkomaihin ystävyys- ja kulttuurisuhteita hoitavan Eestin seuran johtokunnan puheenjohtajan Raoul Viiesin kirje SDPL:lle 12.6.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁵⁶ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje Eestin pioneerijärjestöjen komitealle 15.4.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

Suomalaiset eivät toimineet omin päin lähettäessään kutsukirjeen Tallinnaan, vaan tämä tuli Moskovan tietoisuuteen Suomesta lähetettynä jäljennöksenä.⁵⁵⁷ Esitys sai kuitenkin poikkeuksellisen kylmäkiskoisen vastaanoton Tallinnassa, sillä se torjuttiin myöhäisen saapumisajankohdan perusteella.⁵⁵⁸ Eräänlainen totuus peruutetusta Neuvosto-Viron-matkasta verhoutui kuitenkin neuvostobyrokratiaan. Pioneeriliitolle vastanneen V. Lomeikon mukaan neuvostoliittolaiset olivat hyvissä ajoin tehneet suunnitelmat ulkomaanmatkoista vuodelle 1965, ja virallisen suunnitelman ulkopuolelle jääneille valtuuskunnille ei löytynyt tarvittavia varoja. Tämän lisäksi suunnitelmat oli hyväksytty lopullisesti jo vuoden 1964 lopussa. Seuraavan vuoden Baltiaan suuntautuvia matkoja voitiin Moskovassa harkita, jos esitykset ja toiveet esitettäisiin ajoissa eli viimeistään syyskuuhun mennessä.⁵⁵⁹

Lomeikon perustelut kuulostavat oikeutetuilta, jos huomioidaan suomalaisten lähteneen ajamaan neuvotteluvalltuuskuntansa matkaa vasta huhtikuussa. Toisin sanoen pioneeriliitto pyrki poikkeamaan jo ennakkoon sovituista pelisäännöistä, mikä ei kelvannut Neuvostoliiton viranomaisille. Saattoi olla, että taustalla oli muitakin vaikuttimia kuin vain kirjeen myöhästymisen. Ainakin SNS:n Eestin-jaostolla olivat rahat vähissä, kun ei kyetty vastaanottamaan jokavuotista pioneerivalltuuskuntaa sinä kesänä. Mahdollisesti matkaperuutukset liittyivät jollakin tavalla toisiinsa ja olivat neuvostoliittolainen merkki ”vapaammista tuulista”. Yleisliittolainen pioneerijärjestö ei välttämättä katsonut kovin suopein silmin rautaesiripun vähittäistä raottumista läntisimmässä kolkassa, eikä siten edistänyt Suomen ja Baltian pioneerijärjestöjen lähentymistä. Ehkä oli turvallisempaa vedota myöhästyneeseen kirjeeseen ja riittämättömiin varoihin kuin päästää vasemmistolaisia suomalaisia matkalle Baltiaan solmimaan suhteita paikallisiin pioneerijärjestöihin.

⁵⁵⁷ SDPL:n puheenjohtajan Leevi Raitaniemen kirje Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitean Valentina Pushkinalle 2.5.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁵⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.6.1965, s. 10. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁵⁵⁹ [Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen] komitean varapuheenjohtajan V. Lomeikon kirje [SDPL:lle] 4.6.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

Samana kesänä SDPL:n aktiivi Arto Simola lupasi ottaa yhteyttä neuvostovierolaisiin lastenlehtiin, mutta niiden kanssa ei saanut solmia velvoittavia sopimuksia.⁵⁶⁰ Toisin sanoen yhteyksiä sai olla neuvostasavallan eri toimijoiden kanssa, mutta mitään pidemmälle meneviä kontakteja tai velvoitteita ei pidetty ajankohtaisena tai myönteisenä asiana SDPL:n työvaliokunnassa. Mitä SDPL:n johtoporras pelkäsi liiallisella sitoutumisella Neuvosto-Viron lastenlehtiin? Ehkä kyse oli ennemminkin varovaisuudesta kuin tietoisesta pelosta.

SDPL näytti ottaneensa opiksi jo syksyllä 1965, kun ryhdyttiin ajoissa pohtimaan valtuuskuntien lähettämistä Baltiaan ja muualle lähialueille. SDPL:n työvaliokunnassa ennakoitiin liiton lähettävän Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealle kirjeen, jossa ehdotettiin ohjaajavaltuuskuntien saapuvan Neuvosto-Viroon ja Karjalaan. Rajan takana ryhmien tehtävänä piti tutustua pioneeritoimintaan ja sopia yhteistoiminnasta niiden kanssa.⁵⁶¹

SDPL lähettikin Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealle kirjeen, jossa ei kuitenkaan mainittu Neuvosto-Viroa erikseen. Kirjeessä oli useiden muiden pyyntöjen ohessa toive, että kaksi viisihenkistä pioneeriohjaajavaltuuskuntaa pääsisi tutustumaan lähialueiden pioneeritoimintaan Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysviikolla huhtikuussa. Yhden valtuuskunnan haluttiin tutustuvan Baltian neuvostotasavaltojen pioneeritoimintaan, ja toisen toivottiin tekevänsä selkoa Leningradin, Petroskoin ja Murmanskin pioneeritoiminnasta.⁵⁶² Laivayhteys oli herätetty henkiin uudestaan veljeskansojen välille, joten suhteille oli luotu periaatteessa paremmat edellytykset kuin koskaan aikaisemmin neuvostoaikana.

⁵⁶⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 2.4.1965, s. 6–7. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁶¹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 30.8.1965. Liite 2, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁶² SDPL:n pääsihteerin Veikko Vängän kirje Neuvostoliiton nuorisjärjestöjen komitealle 8.9.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1964–1965, kotelo 5, Ka.

7.2 Merelliset mahdollisuudet

Vesi ei ollut suomalaispioneereille vieras elementti toiminnassa, sillä liiton vesipioneerit olivat eräänä harrastealana edustettuna pioneeriliiton Juhannusjuhilla kesällä 1957.⁵⁶³ Vuosikymmenen vaihduttua SDPL alkoi järjestää jäsenilleen merivaelluksia. Pioneeriksi Oili Suomi toi vaelluksia käsittelevässä liittokokouskeskustelussa syksyllä 1963 esille merivaellusten merkityksen. Hänen mielestään kesällä 1963 järjestetty merivaellus täytti paikkansa erinomaisesti. Merivaellustoimintaan voitiin sisällyttää pieniä kohokohtia muun muassa rohkeutta, uskollisuutta ja opiskelun merkitystä korostavia painotuksia.⁵⁶⁴

SDPL:ssa huomattiin nopeasti, että järvi- ja meritoiminnasta löytyi kyvykästä potentiaalia, jota kannatti lähteä kehittämään. SDPL halusi itselleen vuoden 1965 aikana erillisen vesitoiminnan ohjeen, joka suunnattaisiin SDPL:n vesitoiminnasta kiinnostuneille ohjaajille.⁵⁶⁵ Vesitoiminnan ohjetta asetettiin laatimaan pienikokoinen työryhmä, johon kuuluivat: Raimo Kilpala, Aimo Hautojärvi, Mauno Valtonen, Kauko Aittomäki ja Anja Lempinen.⁵⁶⁶ Helsingin ja Uudenmaan piiri suunnitteli pioneeriohjaajilleen merivaellusta Leningradiin heinä-elokuussa 1965.⁵⁶⁷ Merivaellukset olivat alkusoittoa merileireille, joita alkoi järjestää erityisesti Helsinki-Uudenmaan piiri⁵⁶⁸ 1960-luvun puolivälissä.

SDPL:n pääsihteeri Veikko Vántänen toivoi kirjeessään Neuvosto-Viron pioneerijärjestöltä yhtä merileireihin ja leiritoimintaan erikoistunutta pioneeriohjaajaa tulemaan kolmipäiväiselle vierailulle Suomeen syyskuussa 1965. Neuvostovirolaisen

⁵⁶³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 31.5.1956. Liite, SDPL:n yleissuunnitelma ajalle 1.9.1956–31.8.1957, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

⁵⁶⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 19.9.1963, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵⁶⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 17.9.1964. Liite 10, Ehdotus, Suomen Demokratian Pioneerien toimintasuunnitelma ajalle 1.9.1964–31.8.1965, s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

⁵⁶⁶ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 21.10.1964, s. 3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁶⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 15.10.1964, s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁶⁸ Helsingin ja Uudenmaan piirijärjestö järjesti kesällä 1964 merileirin, johon osallistui kaksi pioneeriohjaajaa Norjasta. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 17.9.1964. Liite 18, Yhteenveto kesän kansainvälisestä toiminnasta, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1963–1964, kotelo 35, Ka.

pioneeriohjaajan kanssa aiottiin käydä rakentavia keskusteluja seuraavana kesänä pidettävästä Itämeren leiristä ja sen aikana tehtävästä yhteistoiminnasta. Neuvosto-Viron pioneeriohjaajien tiedot olivat tarpeen, koska niillä oli takana jo useamman vuoden kokemus merileirien järjestämisessä. Veljesjärjestön pioneeriohjaajan matkakohteiksi määriteltiin Helsinki ja Turku, joissa hän tutustuisi SDPL:n ohjaajakoulutukseen ja meritoimintaan. Vätänen lupasi pioneeriliiton kustantavan vieraan matkan.⁵⁶⁹ Meri yhdisti kahden maan pioneereja entistä tiiviimmin toisiinsa, ja tästä oli hyvänä osoituksena meritoimintaan liittyvien tietojen vaihtaminen keskenään.

Elokuiselle (7.–17. elokuuta 1966) Itämeren leirille kutsuttiin valtuuskuntia Itä-Saksasta, Neuvostoliitosta, Puolasta ja Tanskasta. Kyse ei ollut mistään kansanvaelluksesta Itämeren leirille, sillä SDPL:n työvaliokunnaan ehdotuksessa ulkomaisten valtuuskuntien koot olivat Itä-Saksan, Neuvostoliiton ja Puolan kohdalla kahdeksan pioneeria ja kaksi pioneeriohjaaja jokaista maata kohden. Tanskasta oli saapumassa neljä pioneeria ja yksi pioneeriohjaaja. Itämeren leirin nimi vaihdettiin Merileiriksi, jonka toimikunnan rungon muodosti Helsingin ja Uudenmaan piirin merijaosto.⁵⁷⁰

Syystä tai toisesta SDPL:n virallisessa toimintasuunnitelmassa kutsuttujen ulkomaalaisten määrät laskivat puoleen alkuperäisestä ehdotuksesta paitsi tanskalaisten kohdalla, ja heidän valtuuskuntansa vahvuus oli lopulta neljä pioneeria ja yksi pioneeriohjaaja.⁵⁷¹ Hanasaaren merileirillä suomalaisten ja ulkomaalaisten pioneerien päiväohjelmaan sisällytettiin monia toiminnallisia kohtia: kalastukseen ja merenkulkuun liittyviä tapahtumia, urheilupurjehdusta, vierailuja Helsingin satamissa, laivoissa sekä laivatelakoilla. Ulkomaalaiset vieraat aiottiin majoittaa puumökkeihin, kun kotimaiset saivat tyytyä leirillä telttamajoitukseen.⁵⁷²

⁵⁶⁹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 30.8.1965. Liite 2, SDPL:n kansainvälisen yhteistyön ohjelma ajalle 1.9.1965–1.9.1966, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 1964–1965, kotelo 62, Ka; SDPL:n pääsihteerin Veikko Vätäsen kirje Neuvosto-Viron pioneerijärjestön keskusneuvostolle 1.9.1965. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeenvaihto 1964–1965, kotelo 5, Ka.

⁵⁷⁰ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 30.8.1965. Liite 4, Ehdotus, SDPL:n leirisuunnitelma kesälle 1966s. 2. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁷¹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 30.8.1965. Toimintasuunnitelma ajalle 1.9.1965–31.8.1966, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁷² SDPL:n puheenjohtajan Veikko Vätäsen kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitealle 25.4.1966. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

Vaikka merileiri oli jo kauan aikaa sitten päätetty järjestää kesällä 1966, järjestelyt ja niistä aiheutuvat kustannukset näyttivät muodostuvan ylivoimaiseksi kynnykseksi SDPL:lle. Helsingin ja Uudenmaan laskelmissa merileirin talousarvio ylitti 10 000 markan⁵⁷³ rajan, ja sen seurauksena Leevi Raitaniemi toivoi liiton nimissä järjestävältä piiriltä lisäselvityksiä.⁵⁷⁴ Pioneeriksi Ismo Kuivala moitti kannanotossaan merileiriä liian kalliiksi toimintamuodoksi, johon rahat eivät tulisi riittämään jatkossakaan. Ensio Rajala toivoi merileireillä käytettävän enemmän lainatavaroita, jotta niistä ei muodostuisi pioneereille liian kalliita ja ylellisiä tapahtumia. Paula Tolmunen kritisoi Helsingin merijaostoa sen ihastumisesta leirin sijaintipaikkaan eli Hanasaareen, sillä se ei sopinut isomman telttaleirin järjestelypaikaksi. Hänen mielestään pioneeriliiton täytyi löytää Hanasaarta edullisempi ja laadukkaampi leiripaikka, jossa olisi tarjolla muun muassa kiinteitä asuinrakennuksia. Lisäksi hän halusi merijaoston kokoonpanon laajentuvan lähitulevaisuudessa. Keskustelijoista oli Toivo Hirn kaikkein vähiten mieltynyt merileiri-ideaan, koska sitä vaivasi puutteellinen kalusto. Lisäksi merileiri oli keskitetty rannikkokeskeiseksi tapahtumaksi. Hänen mielestään oli asiallista pohtia merivaellusta Lappeenrannasta Kuopioon. Hirnin näkökannasta paistoi selvästi läpi maakuntien ääni. Pioneeriliiton entinen johtohahmo Leevi Raitaniemi puolusti meritoimintaa ja Helsingin piirin keskeistä asemaa toiminnassa, sillä sen sijainti oli kaikkein edullisinta merileirien järjestämiselle. Pian saattoi olla odotettavissa vierailuja Neuvosto-Virosta ja Puolasta vierailijoiden omilla aluksilla. Hän ei kuitenkaan lämmennyt paljon varoja vievälle merileiritoiminnalle, vaikka hän pitikin sitä kehityskelpoisena toimintahaarana.⁵⁷⁵

Helsingin ja Uudenmaan piirin innostuminen merileireistä herätti teräväsanaisista keskustelua SDPL:n liittokunnan lisäksi myös sen työvaliokunnan joulukuisessa kokouksessa, jossa käsiteltiin tulevan kesän 1966 merileiriä. Työvaliokunnassa keskusteltiin merileirin suunnitelman mielekkyydestä ja sen toteuttamisesta. Helsingin ja Uudenmaan piirin merileirisuunnitelman mukaan suomalaisten oli määrä purjehtia Helsingistä Tallinnaan heti leirin päätyttyä. SDPL:n aktiivin Anja Lempisen mielestä

⁵⁷³ Vuonna 1966 oli keskituntiansio 3,91 markkaa, puolen litran viinapullo maksoi 10, 20 markkaa. Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri. (www).

⁵⁷⁴ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 20.11.1965, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁷⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.11.1965. Keskustelupöytäkirja, s. 2–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

kesän merileiri oli liian pienen piirin tekemisiä, sillä leiri tarjosi tekemistä vain 70⁵⁷⁶ pioneerille. Sen lisäksi leiri oli sellaisenaan liian painava liiton kukkarolle. Hän ei myöskään kannattanut Tallinnan-matkaa, sillä se oli ”suuri riski”: tarvittavaa välineistöä ei löytynyt eikä SDPL:lla ollut tarpeeksi sopivia pioneeriohjaajia, jotka voisivat toteuttaa purjehdusmatkan Tallinnaan. Lempinen oli jopa valmis hylkäämään koko merileirin vetoamalla taloudellisiin syihin.⁵⁷⁷

Keskusteluun osallistunut Onni Roiha tuki Lempisen ajatuksia kaikilta osin. Roihan mielestä leirille oli tulossa suhteettoman suuri määrä kouluttajia verrattuna pioneerien lukumäärään. Hän ei Lempisen tapaan kannattanut Tallinnan-matkaa, sillä se oli liian suuri tavoite liitolle. Leevi Raitaniemelle matka oli ”turvallisuuskysymys” eikä sinne pitänyt lähteä liian suurella joukolla. Taloudellisessa mielessä merileiriä ei ollut suunniteltu realistisesti, sillä siinä ei ollut huomioitu liiton taloudellisia mahdollisuuksia. Hän myös paheksui sitä, että leirisuunnitelmaan oli muun muassa sisällytetty tasavallan presidentin vierailu leirillä. SDPL:n pääsihteeri Veikko Vántänen vaati presidentin vierailuun viittaavien väitteiden poistamista suunnitelmasta. Hänkin kaikkien muiden keskustelijoiden tapaan ei suositellut suomalaisten laivamatkan toteuttamista Tallinnaan.⁵⁷⁸

SDPL:n johtohenkilöt halusivat etelästä henkistä pääomaa merileirilleen, mutta toisaalta he yrittivät padota suomalaispioneerien ja -ohjaajien purjehtimista Tallinnaan. Purjehdus-suunnitelman leimaaminen kelvottomaksi yritykseksi ja ”turvallisuuskysymykseksi” oli toki perustelua, jos kerran liiton tekninen puoli eikä ohjaajien tietotaso riittänyt toteuttamaan esitettyä matkaa. Oliko kyse jostain muustakin kuin turvallisuudesta ja tietotaidosta? Todennäköisesti muiden piirien kateuden mieliala rajoitti tehokkaasti Helsingin ja Uudenmaan piirin meri-intoilua.

Uljaimmat ja ehkä viltimmät äänenpainot ehdottivat meripioneereille jo omaa pukuakin talvella 1966, mutta tämänkaltainen erityisasema saattoi aiheuttaa uusjakoa ja

⁵⁷⁶ Koko leirin henkilömääräksi oli 150 pioneerita ja ohjaajata sekä sen lisäksi myös huoltohenkilökuntaa. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 30.8.1965. Toimintasuunnitelma ajalle 1.9.1965–31.8.1966, s. 1. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁷⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 21.12.1965, s. 2–3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1964–1965, kotelo 62, Ka.

⁵⁷⁸ Sama.

kateutta tavallisten pioneerien keskuudessa. SDPL:lla ei ollutkaan halukkuutta lähteä ajamaan erillisiä tunnuksia ja univormuja meripioneereille, sillä tasapuolisuuden nimissä muille erityisryhmille oli suotava samanlaiset mahdollisuudet kuin meripioneereille. Liitossa ei uskottu, että meritoiminta voisi nousta kaikkien piirien suosioon sen kalleuden ja säävarauksen vuoksi. Toisaalta SDPL:ssa myönnettiin vesitoiminnan kehittyvän piakkoin omaksi toimintahaarakseen ja sen kehittäminen vaatisi oman kokonaisuohjelman.⁵⁷⁹

Vuotta myöhemmin liittotoimikunta suositteli pioneeripukua käytettävän juhla- ja kerhotilaisuuksissa sekä ulkomaanmatkoilla. Puvun hankkiminen ja käyttäminen perustui kuitenkin jokaisen pioneerin omakohtaiseen harkintaan. Tämä tarkoitti myös sitä, ettei ohjaaja tai piirijärjestö saanut asettaa pioneerille minkäänlaisia pukuvelvoitteita. Lisäksi liittotoimikunta katsoi nyt oikeaksi sen, että piirijärjestöillä, osastoilla sekä harrastusryhmillä oli oikeus valmistaa pukuja omiin erityistarpeisiinsa.⁵⁸⁰

Järjestettyään merileirin kesällä 1966 SDPL teki yhteenvedon sen tuloksista syyskuussa. Leirille osallistui odotettua vähemmän suomalaispioneereja, koska leirin korkea osanottomaksu karkotti kotimaisia pioneereja. Kaiken kaikkiaan 52 suomalaispioneeria pääsi osalliseksi Hanasaassa järjestetystä merileiristä, ja ulkomaalaisten osuus oli 20 henkeä. Leirille osallistui lopulta kutsuttujen neljän neuvostoliittolaisen meripioneerin ja ohjaajan sijaan kaksi pioneerin ja ohjaajan. Suomalaisten näkökulmasta merileiri osoitti sen, että meri- ja vesitoiminnalla oli rajattomat mahdollisuudet kehittyä tulevaisuudessa.⁵⁸¹

Leirin ohjelmaan sisältyi päivittäisiä oppitunteja sekä harjoituksia merellä. Leirin aikana suoritettiin yöpurjehduksia sekä vierailuja Itä-Saksan, Neuvostoliiton ja Puolan suurlähetystöihin. Vierailupäivänä kävi leiriin tutustumassa muun muassa Neuvosto-

⁵⁷⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.2.1966. Liite 6, Pioneerityön nykyisestä tilanteesta ja sen tehtävien arviointia, s. 4–6, 10. Liite on päivätty tammikuulle 1966. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁵⁸⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 27.4.1967, s. 7. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁵⁸¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 28.9.1966. Liite 3, Yhteenvedo kesän 1966 toiminnasta, s. 14–17. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

Viron EKP:n ensimmäinen sihteeri Johannes Käbin, ulkomaalaisia vieraita sekä kotimaisten järjestöjen edustajia. Ulkomaalaisista vieraista vain neuvostoliittolaiset olivat varsinaisesti meripioneereja, muut olivat vain tavallisia pioneereja.⁵⁸²

Liitto oli kutsuissaan erityisesti painottanut sitä, että saapuvat valtuuskunnat koostuisivat merileiriasioista perillä olevista pioneereista ja ohjaajista. Leirin isännät joutuivat kuitenkin pettymään, sillä vain neuvostoliittolaiset auttoivat suomalaisia merileiritoiminnassa. Toisaalta muiden ulkomaalaisten tehtäväksi jäi ohjelmatoiminnan toteuttaminen merileirillä. Valtuuskuntien paluumatkoissa esiintyi poikkeuksia, jotka aiheuttivat kalliita yllätyksiä järjestävälle taholle.⁵⁸³ Merileiri jätti suomalaisiin siten hieman kaksijakoisia tuntemuksia, kun kaikki asiat eivät välttämättä menneet ihan alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti.

SDPL:n nimissä Maija Karvonen kiitti merileirillä vierailleita neuvostoliittolaisia vieraita kirjeessään Neuvostoliiton nuorisjärjestön komitealle. Hän kertoi neuvostovirolaisten meripioneerien toiminnan olleen erityisen onnistunutta merileirillä.⁵⁸⁴ Neuvostoliiton kolmihenkinen valtuuskunta olikin tullut Neuvosto-Virosta. Voidaan myös pohtia sitä, olisiko suomalaisilla ollut muita vaihtoehtoja kuin vain ylistää neuvostoliittolaisia vieraita. Vaikka leirillä ei olisi oltu tyytyväisiä neuvostovaltuuskunnan antimiin tai käytökseen, asiaa ei olisi välttämättä lähdetty ruotimaan julkisessa keskustelussa. Liitossa oltiin kuitenkin tyytyväisiä neuvostoliittolaisen (= neuvostoviirolaisen) valtuuskunnan panokseen merileirillä.

Tyytyväisyyttä oli näkyvässä molemminpuolisesti, sillä Neuvostoliiton valtuuskunnassa mukana ollut meripioneeriohjaaja Tõnu Meltsas ei jäänyt kiitossanoissaan velkaa isännilleen. Leirin jälkeen haastateltiin virolaista meripioneeriohjaaja Meltasia. Hänen mukaansa leiri onnistui erittäin hyvin täyttämään tehtävänsä sekä edistämään ystävyyttä Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välillä. Meltsas kertoi, että Neuvosto-Virossa suosittiin juuri tämänkaltaisia ulkoilmaleirejä, joissa pioneerit majoitettiin teltoihin.

⁵⁸² Sama.

⁵⁸³ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 22.9.1966. Liite 7, Yhteenveto merileiristä. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka.

⁵⁸⁴ Maija Karvosen kirje Yleisliittolaiselle pioneerijärjestölle 6.9.1966. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

Askeettisilla telttaleireillä edistettiin varhaisnuorison fyysistä terveyttä sekä kollektiivisuuden tunnetta. Toki Neuvostoliitossa pidettiin myös kiinteitä leirejä, joissa pioneerit pääsivät nukkumaan yönsä lakanoiden välissä.⁵⁸⁵ Meltsas toi selkeästi esille, että telttaleirit olivat eduksi kommunistisen ideologian ja kasvatuksen kannalta.

Paljon aikaa vieneen ja meteliä nostattaneen merileirin lomassa jatkettiin ihan tavallista yhteistoimintaa Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa. Helsingin Rajakylän pioneerit aikoivat lähteä kolmen päivän mittaiselle turistimatkalle Neuvosto-Viroon kesäkuussa 1966. Parinkymmenhenkisen pioneerivaltuuskunnan toivottiin pääsevän tutustumaan paikallisille pioneerileireille.⁵⁸⁶ Mahdollisesti rajakyläläiset pioneerit vierailivat ”Kosmoksen”-pioneerileirillä Neuvosto-Virossa, sillä siellä kävi suomalaisia pioneereja kesällä 1966. Kyseisellä leirillä painotettiin erityisesti kansojen ystävyys -työtä.⁵⁸⁷ Kansojen ystävyys -teemalla tuotiin edelleen kansainvälisiä tuulahduksia neuvostonuorisolle.

SDPL:n kansainväliset suhteet eivät jääneet pelkästään merileirin toteuttamiseen ja Neuvosto-Viron varaan, vaan pioneeriliitossa suunniteltiin jo ennestään hyväksi todettuja toiminnallisia tapahtumia. Suomen ja Neuvostoliiton nuorisojen ystävyyttä juhlittiin ystävyyspäivänä marraskuussa 1966. Päivää vietettiin ystävyyspaikkakunnilla, joissa keskityttiin erityisesti kokoamaan omaa paikkakuntaa esittelevää materiaalia ja lähettämään sitä ystävyyspaikkakunnille Neuvostoliittoon. Suomalaiset lähettivät myös Raketti- ja Punos-lehtien numeroita neuvostoliittolaisille ystäville ystävyyspäivän kunniaksi.⁵⁸⁸ Pelkästään ei lähetetty vain vasemmistolaisia lasten- ja nuorisolehtiä itään, vaan elokuussa lähti Tallinnaan Raketti-lehden 28-henkinen lehtiasiamiesryhmä⁵⁸⁹. Ryhmään oli otettu mukaan kuusi henkeä talvella järjestetyn lehden tilaushankintakilpailun perusteella, ja muut ryhmäläiset olivat lähinnä turisteina

⁵⁸⁵ Punos 4/1966, s. 17. ”Tätä mieltä olivat ulkomaalaiset ulkoilmaleiristä”.

⁵⁸⁶ SDPL:n kirje Neuvosto-Viron pioneeritalolle 25.4.1966. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

⁵⁸⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 28.9.1966. Liite 1, Yhteenveto ammattiyhdistysten pioneerileirien välisestä kilpailusta kesällä 1966. ERAF, f. 31, n. 106, s. 12, s. 138.

⁵⁸⁸ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 21.2.1966. Liite 3, Kansainvälinen toiminta. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka.

⁵⁸⁹ 1960-luvun puolivälin jälkeen Tallinnaan lähti vuosittain Raketti-lehden lehtiasiamiesryhmä. Siihen pääsi mukaan jokaisesta piiristä henkilö, joka oli parhaiten saanut levitetyn Raketti-lehden numeroita sinä vuonna. Katso esimerkiksi Punos 7/1967, s. 8. ”Raketin tunnetuksi teko – ensi askel tilaushankintaan”.

matkalla. Koko ryhmä pääsi tutustumaan Tallinnan lähistöllä olevaan ulkoilmamuseoon sekä pioneerileiriin.⁵⁹⁰ Neuvosto-Virossa käynyt ryhmä piti Neuvosto-Viron-matkaa niin onnistuneena, että vastaavanlainen matka tulisi järjestää myös seuraavana kesänä.⁵⁹¹

Viisitoistahenkisen ohjaajavaltuuskunnan kahden viikon pituista matkaa suunniteltiin tehtäväksi Neuvostoliittoon syksyllä 1966.⁵⁹² Vielä syyskuussa SDPL halusi veljesjärjestöltä tarkennuksia ohjaajavaltuuskunnan Neuvostoliiton-matkasta. Samassa yhteydessä SDPL korosti matkan koituvan hyödylliseksi Suomen nuorison kasvatuksessa, sillä neuvostoliittolaisten kasvatuskokemuksia ihailtiin pioneeriliitossa.⁵⁹³ Matkaan päästiin lopulta joulukuun alkupuolella. Matka oli suomalaisten mielestä tietysti suuri menestys ja ystävyyden osoitus Neuvostoliitolle. Matkalaiset kävivät Moskovassa, Odessassa, Leningradissa ja Riiassa, joissa heitä varten oli suunniteltu sisältörikkaita päiviä.⁵⁹⁴

Matkan aikana suomalaisohjaajilla oli mahdollisuus tutustua paikallisiin turistinähtävyyksiin, pioneeripalatsiin, teattereihin sekä osallistua odessalaiselle Nuori kaarti -nimiselle pioneerileirille. Siinä suomalaisvaltuuskunnan jäseniä kunnioitettiin siten, että heidät julistettiin leirin kunniapioneereiksi. Suomalaiset joutuivat Riiassa 600-henkisen lapsiyhteisön eteen vastaamaan esitettyihin kysymyksiin, jotka käsittelivät Suomea ja SDPL:n toimintaa. Turkulaiset pyysivät leningradilaisia vierailulle Suomeen seuraavaksi vuodeksi. Kuopiolaisohjaajat taas haastoivat riikalaisen koulun hiihtokilpailuun latuviikon aikana. Puhuttiin myös mahdollisesta lehtiyhteistyöstä Neuvosto-Latvian pioneerilehtien ja suomalaispioneerilehtien välillä. Koska laajempia valtuuksia ei ollut myönnetty suomalaisvaltuuskunnalle, yhteistoiminnan laajentumiskeskustelut pysyivät yksistään yleisellä tasolla. Eniten mielenkiintoa herättivät erilaiset harrastuskerhot, joihin tutustuttiin eri kaupungeissa. Matkalla nähtyjä harrastuskerhomuotoja aiottiin ottaa käyttöön myös SDPL:ssa.

⁵⁹⁰ Punos 4/1966, s. 18. ”Käväistiinpä Tallinnassa”.

⁵⁹¹ Punos 6/1966, s. 26. ”Raketti”.

⁵⁹² [Moskovasta] kirje SDPL:lle 6.4.1966. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

⁵⁹³ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 19.4.1966, s. 5–6. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka

⁵⁹⁴ SDPL:n pääsihteerin Veikko Vängänen kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestön komitealle 30.12.1966. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

Kasvatuksellisista kysymyksistä ei päästy valitettavasti kunnolla keskustelemaan, sillä valtuuskunta oli kooltaan sekä laadultaan vääränlainen käymään kyseisiä keskusteluja. Jakauduttuaan pienempiin ryhmiin valtuuskunnan jäsenet kykenivät vapaaseen keskusteluun vieraiden kanssa, mutta pienryhmien keskusteluteemoihin ei kuulunut kasvatuksellisia asioita.⁵⁹⁵

Pidettyään paljon huomiota saaneen merileirinsä SDPL oli jo samana syksynä suunnittelemassa vastaavanlaista tapahtumaa seuraavaksi kesäksi. Helsingin ja Uudenmaan piiri oli kutsumassa neuvostovirolaista meripioneerivaltuuskuntaa merileirilleen. Muutenkin neuvostovirolaisia vieraita otettiin avosylin vastaan SDPL:n toimesta. Satakunnan piiriin oli suunnitelman mukaan saapumassa kesällä 1967 5–6 neuvostovirolaispioneeria⁵⁹⁶ paikalliselle pioneerileirille. SDPL haaveili myös jääkiekko- tai jalkapallojoukkueen vierailusta Leningradissa tai Tallinnassa seuraavana vuonna, sillä joukkueiden vaihdosta oli jo ollut puhetta neuvostoliittolaisten kanssa. Vaikka pioneerivaltuuskuntien osuus oli selvästi nousussa, ohjaajavaltuuskuntia ei jätetty millään tavalla paitsioon. Neuvostoliitosta odotettiin kutsua, jossa toivottiin suomalaisen ohjaajavaltuuskunnan pääsevän tutustumaan Neuvosto-Viron pioneerijärjestön arkeen syksyllä 1967.⁵⁹⁷ Neuvosto-Virosta ja meri-elementistä oli tullut silminnähden erittäin suosittuja asioita pioneeriliitossa, mutta lisääntyneessä yhteistoiminnassa vaani myös odottamattomia vaaroja.

7.3 Aatteellista linjattomuutta ja Tõnu Meltsasin tapaus

Pioneeriliiton toiminta vaikutti leppoisalta ja asialliselta 1960-luvun puolivälissä, mutta todellisuudessa tilanne ei välttämättä olisi kestänyt kriittistä tarkastelua. Keskusteltaessa pioneeriliiton linjasta ja sen periaateohjelmasta liittotoimikunnassa Kalevi Autio piti pioneeriliiton asemaa sekavana yhteiskunnassa. Eräät SKDL:n

⁵⁹⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 29.1.1967. Liite [?], Pioneeriohjaajien valtuuskunta Neuvostoliitossa 7.–19.12.1966, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁵⁹⁶ Pioneerit olivat kotoisin Kohtla-Järven kaupungista. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 8.12.1966. Liite 2, s. 1–3. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka.

⁵⁹⁷ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 22.9.1966. Liite 9, Ehdotukset kansainvälisestä yhteistyöstä v:lle 1967. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka; Punos 6/1966, s. 23. ”Levi kiersi itää”.

piirisihteerit ja muut toimijat suhtautuivat välinpitämättömästi pioneereihin, koska SKDL piti pioneeriliittoa SKP:n lapsijärjestönä eikä koko kansandemokraattisen liikkeen varhaisnuorisotyön edustajana. SDPL:n oli ratkaistava: haluttiinko vain kasvattaa puolueen ja joidenkin SKDL:n jäsenten lapsia vai laajentaa kasvatuskäsitys koskemaan kaikkien vasemmistolaisesti ajattelevien vanhempien lapsia?⁵⁹⁸ Jorma Torven mielestä pioneeriliiton oli ehkä jopa edullista pysyä suljettuna piirinä, jos sen ehdottomana päämääränä oli kasvattaa kannattajajoukkoa vanhempien työväenjärjestöjen tarpeisiin. Suljetussa piirissä pioneeriliitto pystyi tehokkaasti kasvattamaan ja valvomaan jälkikasvua. Torvi halusi pioneeriliiton muuttuvan yleiseksi kasvatus- ja harrastustoimintaa tarjoavaksi epäpoliittiseksi (lue = vasemmistolaiseksi) järjestöksi.⁵⁹⁹ Toisin sanoen kyse oli pohjimmiltaan sosialismin toteutuksesta Suomessa: pitikö sanomaa levittää pienessä piirissä vai kaikkialla yhteiskunnassa?

Periaateohjelmasta riippumatta ohjaajien taso oli peräisin pitkälti heidän aatteellisuudestaan ja henkilökohtaisista taidoistaan. Autio näki pioneeriliitossa toimivan hyvin ristiriitaisia ohjaajia, jotka mielellään repivät liittoa kahteen pääsuuntaan: ”radikaaliin” ja jyrkästi aatteelliseen suuntaan. ”Radikaali” porukka arvosteli pioneeripuseron tarpeellisuutta sekä liiton toiminnan yksipuolisuutta ja kaavamaisuutta. Toinen ryhmä piti kiinni jyrkästä aatteellisuudesta ja oli valmis erottamaan keskuudestaan sellaiset ohjaajat, jotka eivät vannoneet täysin liiton aatteiden nimiin. Esille nousseet ristiriidat olivat mahdollisesti pelästyttäneet tulevia ohjaajia, sillä heille ei ollut selvää, mitä liitto lopulta varsinaisesti edusti. Aution käsityksen mukaan SDPL ei ollut puhtaasti puolueen eikä SKDL:n lapsijärjestö vaan se oli käytännössä pioneeriohjaajien järjestö. Jokaisen pioneeriohjaajan taustasta riippui, minkälaiseksi hän muokkasi pioneeriosastonsa aatemaailman.⁶⁰⁰

SDPL oli ajautunut paradoksaaliseen tienhaaraan, josta oli olemassa vain kaksi ulospääsyä. Pioneeriliiton sisällä toimi kaksi linjaa rinnakkain, liberaalinen ja vanhoillinen. Liberaalimpaa linjaa ajanut ryhmä halusi vähitellen luopua tiukoista

⁵⁹⁸ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966, Liite 7, Keskustelupöytäkirja [Kalevi Aution puheenvuoro nro 6], s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁵⁹⁹ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966, Liite 7, Keskustelupöytäkirja [Jorma Torven puheenvuoro nro 4], s. 1–3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶⁰⁰ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966, Liite 7, Keskustelupöytäkirja [Kalevi Aution puheenvuoro nro 6], s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

kasvatuspäämääristä ja -ohjelmista sekä tulla koko kansan lapsijärjestöksi. Jälkimmäisen ryhmän johtoajatukseksi oli pitäytyä tiukasti vanhakantaisissa opinkappaleissa ja pysyä selkeästi puolueen lapsijärjestönä. Pioneeriliitto oli hyvää vauhtia ajautumassa vakaviin, sisäisiin ristiriitoihin, mutta samanaikaisesti korkeammallakin taholla oli kiehunut jo jonkin aikaa. Tullessa 1960-luvun puoliväliin SKP:ssakin oli vastakkain kaksi suuntausta: vanhoillinen siipi, joka halusi pysyä vankasti vanhoissa opinkappaleissa, ja uudistusmielisempi ryhmittys, joka halusi saada uudistuksia aikaan puolueen sisällä⁶⁰¹. Puolueen sisäinen valtataistelu ei voinut olla jättämättä leimaansa lapsijärjestönsäkään arkeen.

Samassa keskustelussa Toivo Hirn piti pioneeriliitossa julistettua sosialismin päämäärää vanhentuneena, sillä mitään muutosta ei ollut näköpiirissä edes seuraavien vuosikymmenien aikana. Hänen mielestään sosialismi ei ollut saavuttanut muuallakaan toivottuja tuloksia. Ihanneyhteiskunta ei ollut syntynyt yhteenkään sosialistiseen maahan. Hirn kertoi, että Venäläisestä koulusta⁶⁰² oli eräs pioneerityttö ollut Leningradin seudun pioneerileirillä, josta hän antoi hyvin surkean kuvan. Tytön mukaan neuvostopioneerileireillä esiintyi orjamaista käytöstä pioneerien keskuudessa ja puutetta, jota muualla ei kohdattu. Matkan jälkeen tyttö jättäytyi pois pioneeritoiminnasta kokonaan. Hirnin mielestä ei voitu tietää etukäteen tai ennakoita, mitä maailmalla käyneet suomalaispioneerit kertoivat kavereilleen matkoistaan. Yhdenkin pioneerin huonot kokemukset saattoivat tehdä huomattavan tuhoisaa jälkeä ikäluokassa. Suurimmaksi ongelmaksi muodostui lopulta SDPL:n levittämä sosialismin ihanne, joka ei vastannut suomalaispioneerien mielikuvia.⁶⁰³ Voidaan olettaa, että pioneeriliitossa tiedettiin varsin hyvin, minkälaiset olosuhteet odottivat pioneereja Neuvostoliitossa. Ehkä se oli vain maan tapa vierailta Neuvostoliitossa kritisoida paikallisia olosuhteita ääneen. Ehkä tarjotuista matkoista ei haluttu yksinkertaisesti luopua, sillä Neuvostoliittoon haluttiin pitää hyvät suhteet.

⁶⁰¹ Leppänen 1999, s. 48.

⁶⁰² Todennäköisesti kyse oli Suomalais-venäläisestä koulusta, joka perustettiin Helsingissä 11. lokakuuta 1955. Suomalais-venäläisen koulun kotisivut. (www).

⁶⁰³ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966, Liite 7, Keskustelupöytäkirja [Toivo Hirnin puheenvuoro nro 8], s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

SDPL:n entisen puheenjohtajan Leevi Raitaniemen mielestä pioneeriliiton tehtävänä ei ollut suoranaisesti sosialismin rakentaminen, sillä sitä ei ollut määritelty missään asiakirjassa. Hän ei myöskään ollut ihan varma siitä, mitä tapahtuisi, jos pioneeriliitto ottaisi sosialismin edistämisen periaateohjelmaansa. Kyse oli siitä, minkälaista sosialismia SDPL:n oli lähdettävä rakentamaan ja edustamaan. Raitaniemen mukaan pioneeriliitolle riitti demokratian edistäminen sellaisenaan kaikkialla yhteiskunnassa, sillä se tukisi samalla myös sosialismin leviämistä ympäristöön. Kun kerran SDPL kannatti demokraattista kehitystä, samalla tämä myös irtisanoutui sosialismin levittämisestä muulla keinoin kuin rauhanomaisesti.⁶⁰⁴

SDPL haki selvästi uutta linjaa toimintansa kehittämiseen, sillä varhaisnuorisojärjestö oli jämähtänyt vuosikymmenien takaisiin kaavoihin ja periaatteisiin, jotka nyt haittasivat liiton nykyisyyttä ja tulevaisuutta. SDPL:n johtohenkilöiden suhtautuminen ja sitoutuminen sosialismiin jakoivat liittoa rintamalinjoihin, joihin liiton piirijärjestöt ryhmittäytyivät. Aatteellinen linjattomuus ei voinut olla pioneeriliiton toiminnalle eduksi, ja sitä se ei myöskään lopulta ollut.

Aloitettuaan merileirien järjestämisen pioneeriliiton johtohenkilöt eivät voineet ennakoida sitä, minkälaisia seuraamuksia ja vaikutuksia tuli merileirillä olemaan itse liiton elämään ja sen kansainvälisiin suhteisiin. Syksyllä 1965 työvaliokunta kysyi piireiltään ehdotuksia, miten kansainvälistä yhteistyötä voitaisiin edistää vuosina 1965–1966⁶⁰⁵. Kysely saattoi rohkaista piirejä entistä itsenäisempien suhteiden solmimiseen veljesjärjestöjen kanssa, mitä ei välttämättä osattu odottaa keskusjärjestössä. Pioneeriliitto päätti kuitenkin seuraavina vuosina tukea piiriensä itsenäisempää toimintaa kansainvälisten suhteiden laajentamisessa veljesjärjestöjen kanssa; vuoden 1966–1967 toimintasuunnitelmassa rohkaistiin piirejä ja osastoja solmimaan omaaloitteisesti suhteita muihin veljesjärjestöihin Helsingin ja Uudenmaan, Lapin, Keski-Suomen sekä Tampereen piirien tapaan.⁶⁰⁶ Tämä oli merkittävä myönnytys piireille,

⁶⁰⁴ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966. Liite 7, Keskustelupöytäkirja [Leevi Raitaniemen puheenvuoro nro 22], s. 3–5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶⁰⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 3.9.1965, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶⁰⁶ SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1966. Liite 12, SDPL:n toimintasuunnitelma ajalle 1.4.1966–31.3.1967, s. 4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

sillä niiden ei enää tarvinnut kierrättää kansainvälisiä kontaktejaan keskusjärjestön kautta. Toisaalta vapaus ei merkinnyt sitä, että ulkomaille sai lähteä ilman liittotoimikunnan suostumusta tai lupaa. Oliko vapaudella annettu piireille myös oikeus olla piittaamatta keskusjärjestön linjasta? Ehkä pioneeriliitto yritti padota liiton sisäistä vedenpaisumusta uudistuksilla ja vapauksilla, joita kentältä oli toivottu.

SDPL toivoi neuvostovirolaisen meripioneeriryhmän osallistuvan heinäkuussa 1967 pidettävälle merileirille Hanasaassa. Heti merileirin⁶⁰⁷ päätyttyä 12 meripioneerin ja 12 pioneeriohjaajan suunniteltiin tekevän parilla aluksellaan purjehdusmatkan Helsingistä Tallinnaan. Vuorokauden mittaisen perillä olon aikana suomalaisten odotettiin tutustuvan Nuorten merimiesten klubin toimintaan sekä nähdä paikallisia nähtävyyksiä. Pioneeriliitto pyysi neuvostovirolaisten edistävän toimillaan viisumien hankintaa ja maihinnousuluvan saantia suomalaisvieraille.⁶⁰⁸ Purjehdusmatka Tallinnaan voitiin unohtaa, sillä neuvostoliittolaiset eivät pitäneet sitä vielä mahdollisena järjestettäväksi.⁶⁰⁹ Suomalaisia pääsi kuitenkin vierailemaan Neuvosto-Virossa kyseisenä kesänä, mutta ryhmän koostumus muuttui perusteellisesti.

Neuvostovirolaiset lähettivät aikaisemmista tavoista poiketen nimillä varustetut kutsut suoraan henkilöille, joten kutsuja ei kierrätetty SDPL:n keskusjärjestön tai edes piirijärjestön kautta pioneeriohjaajille. Kutsuihin liittynyt väärinkäytös personoitiin merileirillä vierailleeseen neuvostovirolaiseen pioneeriohjaajaan, Tõnu Meltsasiin⁶¹⁰, jolla piti olla mukanaan, ainakin teoriassa, kahden tusinan verran kutsuja suomalaisille. SDPL alkoi syksyllä 1967 selvittää kesän tapahtumia: Neuvosto-Virosta haluttiin saada selvitys siitä, kenelle Meltsas oli kutsun antanut, ja kuka suomalaisista pioneeriohjaajista oli kutsuttavien ohjaajien nimilistan hänelle ojentanut.⁶¹¹ Äänivallan vähentyessä kansainvälisissä suhteissa pioneeriliiton toimielimet saattoivat

⁶⁰⁷ Hanasaaren merileiri järjestettiin 9.–23. heinäkuuta 1967.

⁶⁰⁸ SDPL:n puheenjohtajana Veikko Vängänen kirjje Eestin pioneerijärjestön keskusneuvostolle 12.1.1967. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

⁶⁰⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 9, SDPL:n työvaliokunnan kirje SKP:n sihteeristölle 30.8.1967, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶¹⁰ Meltsas siirtyi marraskuussa 1961 Tallinnan pioneeripalatsin nuorten merimiesrenkaan johtajapaikalta palatsin merimieskerhon johtajaksi. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 28.11.1961. ERAF, f. 31, n. 104, s. 12, s. 187.

⁶¹¹ Veikko Vängänen kirjje Eestin pioneerijärjestön keskusneuvostolle Adamsonille 17.11.1967. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

mahdollisesti jäädä pelkästään matkojen rahoittajaksi. Pahimmassa tapauksessa niillä ei olisi ollut enää oikeutta valita ”oikeanlaisia” pioneereja tai pioneeriohjaajia ulkomaille lähteviin valtuuskuntiin.

SDPL:n pääsihteeri Veikko Vántänen tapasi neljän pioneerin neuvostovirolaista valtuuskuntaa johtaneen Meltsasin Neuvostoliiton suurlähetystössä, jossa hänen kanssaan sovittiin tapaamisesta pioneeriliitossa seuraavana aamuna. Kauko Aittomäen mukaan Meltsas ei ilmestynyt sovittuun tapaamiseen, koska tämä oli jo ehtinyt lähteä varhain aamulla Turkuun. Paikallinen piirisihteeri Sergei Sotoff ei kuitenkaan ollut nähnyt Turussa vilahdustakaan neuvostovierolaisesta valtuuskunnasta eikä myös Meltsasista. Helsingin merileirillä Meltsas antoi kutsun leirin ohjaajille, jotka taas välittivät vieraalle listan kutsuttavista henkilöistä.⁶¹²

Merileirin päätyttyä Neuvosto-Viron pioneerijärjestö kutsui sähköllä vierailulle Tallinnaan seitsemän suomalaista pioneeriohjaajaa: Kauko Aittomäki, Markku Onnela, Veikko Tervonen, Ulla Mustonen, Leila Kosonen, Taimi Itkonen ja Aimo Hautojärvi. Moni matkalle pyydetyistä henkilöistä ei ollut edes mukana Hanasaaren merileirillä, mikä herätti ihmetystä SDPL:ssä. Itkosta ja Kososta lukuun ottamatta kaikki muut kuuluivat SKP:hen. Matka-asiaa ei käsitelty sanallakaan Helsingin ja Uudenmaan piirijärjestössä, joten mukana olleet henkilöt käyttivät matka-asiaa itsevaltaisia otteita: Tallinnan-matkan matkustajaluettelo laadittiin ilman liiton hyväksyntää. Jotkut heistä myös välittivät väärää informaatiota Meltsasille. Tämänkaltainen menettely ei ainakaan voinut lisätä SDPL:n uskottavuutta ulkomailla. Pioneeriliitossa hoidettiin ulkomaisten veljesjärjestöjen välinen kanssakäyminen aina keskusjärjestön kautta, joten SKP-taustainen ryhmittymä rikkoi määrätietoisesti SDPL:n sääntöjä ja toimintaperiaatteita. SDPL:n johto toivoi SKP:n edelleen kunnioittavan sen sääntöjä, ohjelmaa ja päätöksiä.⁶¹³

Suurin osa pahantekijöistä kuului Helsingin ja Uudenmaan piirijärjestön merijaostoon, joka lakkautettiin 21. syyskuuta 1967. Samassa yhteydessä väärinkäytöksiin

⁶¹² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 7, s. 5. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶¹³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 9, SDPL:n työvaliokunnan kirje SKP:n sihteeristölle 30.8.1967, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

syyllistyneet henkilöt vapautettiin jaoston jäsenyydestä, ja Kauko Aittomäelle annettiin varoitus pioneeritoiminnan vakavasta vahingoittamisesta. Meritoiminta ei päättynyt kuitenkaan siihen ikävään tapaukseen, vaan samoihin aikoihin päätettiin aloittaa keskustelut uuden merijaoston muodostamisesta. Lakkautetun merijaoston aktiivit eivät helpolla hyväksyneet jaostonsa lakkautuspäätöstä; ryhmä julkaisi ”Pioneerien meriuutisia” -lehtistä, jossa kiistettiin syytökset ja leviteltiin vääriä tietoja pioneeriliiton toiminnasta. Lehtistä leviteltiin SKP:n piiritoimistoihin ja Petroskoihin. SKP:n Uudenmaan piirijärjestön työntekijät auttoivat laatimaan lehtistä. SKP:n keskuskomitean työntekijät Veikko Sippola⁶¹⁴ ja Kaisa Junttila⁶¹⁵ antoivat lehtiseen lausuntonsa. SKP:n 14. edustajakokouksen⁶¹⁶ päätöslauselmassa tuettiin pioneeritoimintaa ja luvattiin edistää sen toimintaedellytyksiä, joten kaksikko oli toiminut vastoin puolueensa virallista linjaa.⁶¹⁷ Todennäköisesti SKP:n ääriaines halusi toimillaan herätellä SDPL:n johtoa pysymään ideologisesti ”oikealla tiellä”.

Pioneeriliiton toimia vastustettiin erityisesti Helsingin ja Uudenmaan piirijärjestössä, joka piti myös yhteyttä Kymenlaakson ja Turun piireihin.⁶¹⁸ Kymenlaakson merijaostossa paheksuttiin SDPL:n toimia merileirillä tapahtuneeseen välikohtaukseen. Kymenlaakson merijaoston mukaan yhteydenpito Helsingin ja Uudenmaan merijaostoon johtui yksistään siitä, että sieltä löytyi tarvittavaa tietotaitoa merileiriasioissa. Kymenlaakson merijaostossa ei pidetty Neuvosto-Viron pioneerijärjestöltä tulleita henkilökohtaisia kutsuja mitenkään poikkeuksellisenä, koska Tallinnaan pyydettiin entuudestaan tuttuja suomalaispioneeriohjaajia; matkalle lähtivät kelpoisuutensa osoittaneet henkilöt. Toisin sanoen SDPL:n väite piirien omavaltaisesta toiminnasta matka-asiassa oli kaiketi perätön ja ala-arvoinen. Ennen lakkautustaan Helsingin ja Uudenmaan merijaosto tarjosi kiinnostuneille henkilöille pioneerityön

⁶¹⁴ Veikko Sippola vaikutti aktiivisesti SKP:ssa ja toimi sen tiedustelutoiminnan johdossa. Katso tarkemmin Sippolan tiedustelutoiminnasta Leppänen 1999, s. 116–119.

⁶¹⁵ Kaisa Junttila oli Suomessa poliittisena naisvankina 1930-luvun alkuvuosina. Rentola 1994, s. 489.

⁶¹⁶ SKP:n 14. edustajakokous pidettiin 29.1.–1.2.1966. Seppinen 2006, s. 278–279.

⁶¹⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 7, s. 6–7. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Ålander 1995, s. 179–180.

⁶¹⁸ Punos 1/1968, s. 2–3. ”Punottua”.

pohjana olevaa aatteellisuutta. Kymenlaakson merijaosto säilytti lakkautuksen jälkeen tiiviit suhteet Helsingin ja Uudenmaan merijaoston työntekijöihin.⁶¹⁹

Kapinallisryhmittymä syytti pioneeriliiton johtoa aatteettomuudesta ja halusta heikentää suhteita Neuvostoliiton pioneerijärjestykseen. Pioneeriliiton työvaliokunnan mukaan sama kapinallisryhmittymä puolestaan yritti itse viilentää liiton suhteita Itä-Saksaan ja Neuvostoliittoon välittämällä niille vääriä tietoa SDPL:n tilasta ja sen toiminnasta. Turussa huhuttiin Vappu Lammisen ja hänen miehensä käyttäytyneen loukkaavasti Artekin pioneerileirillä kesällä 1967. Vappu oli isäntien kuullen arvostellut alatyylisesti Neuvostoliiton olosuhteita. Tutkittuaan asiaa SDPL:n liittotoimikunta tuli siihen tulokseen, että puheet suomalaisten huonotapaisuudesta olivat tekaistuja. Ennakkotiedoista poiketen neuvostoliittolaiset eivät olleet tehneet asiasta kantelua pioneeriliitolle. Syyllistä ei etsittykään Neuvostoliitosta vaan omista piirijärjestyksistä.⁶²⁰ Kapinallisryhmittymä kenties yritti kylvää epäsovua pioneeriliitossa häiritsemällä sen toimielinten suhteita Neuvostoliittoon.

Itäsaksalaisen pioneeriohjaajakoulun opettajakaksikon vieraillessa Suomessa nämä tiedustelivat suomalaisilta kollegoiltaan, miksi SDPL:n kiinnostus oli vähentynyt pioneeriohjaajakoulua kohtaan. Vieraiden utelut olivat perusteltuja, sillä SDPL lähetti vuonna 1967 viiden ohjaajan sijaista vain kolme opiskelemaan 2,5 vuodeksi Itä-Saksaan. Kolmesta lähtijästä vielä yksi joutui lopulta jättäytymään sivuun sairauden vuoksi. Turun piirisihteeri ja liittotoimikunnan varajäsen Sergei Sotoff vastasi itäsaksalaisille, ettei SDPL:a kiinnostanut itäsaksalainen opinahjo, koska se oli stalinistinen. Näinkin arvovaltaisen henkilön kannanotto aiheutti hämmennystä Itä-Saksan pioneeripiireissä. Myöhemmin Sotoff tunnusti lausuntonsa omakseen, mutta pyynnöistä huolimatta hän ei suostunut sitä selittämään työvaliokunnalle.⁶²¹ Sotoff vastasi myöhemmin liittotoimikunnan syytöksiin siten, että itäsaksalaiset olivat vain kysyneet hänen henkilökohtaista mielipidettään SDPL:n toiminnasta. Sotoffin mielestä

⁶¹⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 11, Kymenlaakson merijaoston Pekka Kirveen kirje SDPL:n piiritoimikunnille ja liittotoimikunnalle 29.10.1967, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶²⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 7, s. 9–10. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Ålander 1995, s. 180.

⁶²¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 7, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

SDPL:sta oli vääjäämättä tulossa lapsille tarkoitettu viihdytysjärjestö, jossa ei ollut enää jälkeäkään stalinismista.⁶²² Liittotoimikunnalle ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin varoittaa Sergei Sotoffia väärin tietojen levittämisestä Itä-Saksan pioneerijärjestölle.⁶²³

Käytyään kiivaita keskusteluja väärinkäytöksistä SDPL:n liittotoimikunta lähetti kiertokirjeenomaisen kirjeen⁶²⁴ Neuvosto-Viron pioneerineuvostolle. Siinä todettiin pioneeriliiton sisällä toimivan ryhmittymän, joka pyrki sivuuttamaan liittotoimikunnan päätöksiä ja henkilönimityksiä. Ryhmittymä yritti myös luoda erillisiä suhteita ulkomaisiin pioneerijärjestöihin, mikä ei ollut sallittua pioneeriliitossa. Lisäksi ryhmittymä oli levittänyt liitosta vääriä tietoja ja asioita ulkomaalaisille ystäville. Neuvostovierolaisille haluttiin nyt tehdä selväksi, että liittotoimikunta⁶²⁵ oli se toimielin, jonka kautta ulkomaansuhteita ja kanssakäymistä hoidettiin pioneeriliitossa.⁶²⁶

SDPL:n johtoa näytti todella häiritsevän oman liiton sisäisten ongelmien peilautuminen ulkomaansuhteisiin. Tapahtuneet välikohtaukset olivat hankalia asioita SDPL:lle ja sen johdolle, sillä vastarintapesäkkeitä löytyi useammasta piirijärjestöstä. Liitossa oli siten kaksi toisistaan selvästi erottuvaa linjaa: SDPL:n virallinen linja, joka oli maltillinen ”eurokommunistinen” ja halusi samanaikaisesti hyviä suhteita Neuvostoliittoon ja Itä-Saksaan, ja vähemmistön linja, joka kritisoi SDPL:a aatteettomuudesta ja ajoi samalla stalinistista suuntausta. Vähemmistöön kuuluneet piirit halusivat tehdä Neuvostoliiton pioneerijärjestön kanssa lähempää kanssakäymistä, mikä oli mahdollista vain ohittamalla SDPL:n keskusjohto päätöksenteossa. Mahdollisesti Neuvosto-Viron pioneerijärjestön meripioneerit joutuivat täysin sattumalta SDPL:n sisäisen valtataistelun välikappaleeksi. Toisaalta taas piirien merijaostoilla oli kontakteja Neuvosto-Viroon jo ennen Meltsasin tapausta. Tämä saattoi merkitä sitä, että Meltsasia

⁶²² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 5, SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen keskustelupöytäkirja s. 4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶²³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶²⁴ Sama kirje lähetettiin venäjäksi käännettynä Moskovaan 9.1.1968.

⁶²⁵ Työvaliokunta vastasi kansainvälisistä suhteista pioneeriliitossa 1950-luvun jälkipuoliskolla. Katso esimerkiksi SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 12.4.1956, Liite [2], Ehdotus SDPL:n liittotoimikunnan ja jaostojen työohjeksi, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka.

⁶²⁶ Leevi Raitaniemen kirje Eestin SNT:n pioneerineuvostolle 26.11.1967. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka; SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 12, SDPL:n liittotoimikunnan kirje veljesjärjestöille [päiväämätön], s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

ja hänen valtuuskuntaansa ei ollut valittu täysin sattumalta lyöntivälineeksi SDPL:n sisäisissä riidoissa vaan kyse oli varsin tarkkaan laskelmoidusta operaatiosta.

8 HIIHTÄEN JA TAISTELLEN KOHTI 1960-LUVUN LOPPUA

8.1 Erilaisia hiihtomaotteluita

Hiihto ei ollut liikuntamuotona vieras kummallekaan varhaisnuorisojärjestölle. Suomessa pioneeriliitto järjesti jäsenilleen hiihtokilpailuja⁶²⁷ 1950- ja 1960-luvuilla.⁶²⁸ Pionerskaja Pravda -lehden⁶²⁹ palkinnoille hiihdettiin Neuvosto-Virossa jo talvella 1957, jolloin hiihtokisa kesti ensimmäisestä tammikuusta maaliskuun ensimmäiseen saakka. Kilpailu oli tarkoitettu koululaisia ja pioneereja varten.⁶³⁰ Pionerskaja Pravda -lehden hiihtokilpailuilla suoritettiin muun muassa pioneeriasteikkojen liikuntavaatimuksia vuosikymmenen lopussa.⁶³¹ Pionerskaja Pravda -lehden⁶³² hiihtokilpailujen perinne jatkui Neuvosto-Virossa myös 1960-luvun puolella. Vuoden 1960 hiihtokilpailu jaettiin kahteen ryhmään: pioneeriosastoissa kilpailtiin 1.–31. tammikuuta, alue- ja kaupunkikilpailut hiihdettiin 1.–28. helmikuuta.⁶³³ Siihen osallistui Neuvosto-Virossa yhteensä 31 468 pioneeria ja koululaista. Joidenkin maakuntien pioneerijärjestöt suhtautuivat välinpitämättömästi hiihtokilpailun toteutukseen ja siitä tehtyjen yhteenvetojen oikea-aikaiseen esittämiseen. Jo toista vuotta peräkkäin Tarton ja Narvan kaupungit sekä eräät maalaiskunnat eivät tehneet minkäänlaisia yhteenvetoja hiihtokilpailusta. Tästä syystä ne saivat varoituksen

⁶²⁷ Talviurheilun voimistamiseksi pioneeriliitto järjesti talvella 1958 hiihdon mestaruuskisat Nokiolla. Miltei jokainen osasto järjesti jäsenilleen talvella hiihto- ja luistelukilpailuja 1960-luvun alussa.

⁶²⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 3.9.1957. Liite, Ehdotus SDPL:n toimintasuunnitelma ajalla 1.8.1957–31.8.1958, s. 2–3. Liite on päivätty 7.8.1957. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1956–1957, kotelo 31, Ka; SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.10.1960. Liite 10, Laajemman joukkotoiminnan merkitys ja muodot, s. 4. Liite on päivätty työvaliokunnassa 22.10.1960. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1958–1960, kotelo 32, Ka.

⁶²⁹ Pionerskaja Pravda -lehti oli Yleisliittolaisen pioneerijärjestön pää-äänenkannattaja. Varjo 1974, s. 110.

⁶³⁰ Toimittaja T. Matveevan kirje ELKNÜ:n keskuskomitean sihteerille V. Väljakselle 28.11.1956. ERAF, f. 31, n. 63, s. 38, s. 4.

⁶³¹ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 5. täysistunto 22.10.1959. [Liite 1], Tasavallan pioneerijärjestön kokemukset pioneeriasteikkojen pohjalta tehdyssä työssä. ERAF, f. 31, n. 104, s. 4, s. 26.

⁶³² Kilpailun toteutus perustui yleisliittolaiseen toimintaohjeeseen. Toisin sanoen hiihtokilpailu toteutettiin kaikkialla Neuvostoliitossa samojen sääntöjen mukaisesti.

⁶³³ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 17.12.1959. ERAF, f. 31, n. 104, s. 6, s. 127.

pioneerijärjestön neuvoston byroolta.⁶³⁴ Vuoden 1963 hiihtokilpailuun osallistui kaiken kaikkiaan 39 345 henkilöä⁶³⁵, joten kasvua vuosikymmenen alkuun oli melkein 10 000 henkeä.

Raketti-lehti alkoi järjestää 1960-luvun puolivälistä lähtien latuviikkoa, jonka ajankohdaksi liittotoimikunta määritteli koululaisten hiihtolomaviikon.⁶³⁶ Ensimmäisiä viitteitä Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen urheilualaisen kanssakäymisen ajankohtaistumisesta oli näkyvissä syksyllä 1965, jolloin SDPL:n liittotoimikunta asetti työvaliokuntansa harkitsemaan urheilukysymystä Neuvosto-Viron ja Suomen välillä. Työvaliokunnan pohdittavaksi jätettiin seuraava asia: voitiinko nuorisoliiton ja pioneeriliiton yhteinen valtuuskunta lähettää Tallinnaan keskustelemaan siitä, miten urheilu- ja muuta yhteistyötä voitaisiin järjestää Neuvosto-Viron ja Suomen välillä.⁶³⁷ Neuvostoliiton pioneerijärjestön kanssa käytiin keskusteluja jääkiekko- ja jalkapallojoukkueiden vaihdosta vuonna 1966. Urheilujoukkueiden oli määrä suuntautua pelailemaan Leningradiin ja Tallinnaan.⁶³⁸ Nähtävästi urheilualaiselle kanssakäymiselle näytti olevan todellakin tilausta, sillä kesällä 1967 käytiin Mäntsälässä yleisurheilumaaottelu Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorison kesken.⁶³⁹

Raketti-lehti yllätti syksyllä 1966 lukijansa uutisella, jonka mukaan vuoden 1967 latuviikko järjestetään hiihtomaaottelumuotoisena tapahtumana Neuvosto-Viron pioneerien kanssa.⁶⁴⁰ Yhteisestä latuviikosta tiedettiin työvaliokunnassa marraskuussa 1966, joten mistään yllätyksellisestä tapahtumasta ei voinut olla kyse. Suomessa

⁶³⁴ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 17.3.1960. ERAF, f. 31, n. 104, s. 8, s. 110–113.

⁶³⁵ Yhteenveto Pionerskaja Pravda -lehden palkinnoille käydystä hiihtokilpailusta Neuvosto-Virossa vuonna 1963. ERAF, f. 31, n. 102, s. 14, s. 21.

⁶³⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.11.1965, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶³⁷ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 3.9.1965, s. 3–4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶³⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 22.9.1966. Liite 6, Ehdotuksia kansainvälisen toiminnan ohjelmaan, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶³⁹ Raketti 5/1968, s. 19. ”Tulkaamme tutuiksi”.

⁶⁴⁰ Raketti 10/1966, s. 7. [Ei otsikkoa].

latuviikko toteutettiin yhteistyössä Kansanurheilun Keskusliiton⁶⁴¹ kanssa. Pioneeriliitto halusi Kansanurheilun Keskusliiton avulla laajentaa latuviikon vaikutusta kouluihin, ammattiyhdistysliikkeeseen, Suomen Työväen Urheiluliittoon (TUL) sekä muihin varhaisnuorisjärjestöihin. Samassa yhteydessä voitiin myös taata Raketin laajamittainen markkinointi.⁶⁴² SDPL:n liittotoimikunnan kokouksessa todettiin latuviikkojen jatkuvan vastedeskin maaotteluina, jos vuoden 1967 kokemukset olisivat hyvät.⁶⁴³

Raketti-lehden ja Kansanurheilun Keskusliiton hoitaessa maaotteluasiaa Suomessa paikallinen Pioneer-lehti vastasi hiihtojärjestelyistä Neuvosto-Virossa. Raketti-lehden toimittajan mukaan Suomessa tarvittiin monta hiihtäjää ennen kuin voitiin voittaa heimoveljet hiihtomaaottelussa.⁶⁴⁴ Raketti-lehden tapaan Punos-lehdessä neuvostovirolaisia nimitettiin heimoveljiksi latuviikon yhteydessä.⁶⁴⁵ Oli varsin poikkeavaa, että vasemmistolaiset lasten- ja nuortenlehdet puhuivat suomenlahdentakaisista pioneereista kuin heimoveljistä 1960-luvun jälkipuoliskolla, koska tämänkaltainen retoriikka ei välttämättä ollut sopivaa ajan henkeen. Heimoveljeydestä tai heimokansasta puhuminen kuului historian lehdille, jonne porvarilliset termit olivat siirtyneet aikojen muuttuttua.

Punos-lehden mukaan hiihtomaaottelussa huomioitiin sekä hiihtäjien määrä että myös hiihdetyt kilometrit. Vaikka aloite hiihtoasiassa olikin lähtöisin Suomesta, silti suomalaiset eivät edes itse odottaneet hiihtokilpailulla olevan merkittävää vaikutusta suomalaisten ja neuvostovirolaisten lasten suhteisiin.⁶⁴⁶ Tämä oli erikoinen näkökulma, jos ei edes itse uskottu omiin tekemisiinsä. Hiihtomaaottelun järjestämisessä saattoi olla kyse pohjimmiltaan yhteisöllisyystunteen luomisesta Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerien välille kuin todellisesta kilpailusta tai pioneerisuhteiden rakentamisesta.

⁶⁴¹ Suomen valtio alkoi panostaa kansanterveystyöhön ja tukea kuntourheilua 1960-luvun alussa, jolloin perustettiin useita kuntourheilujärjestöjä. Kansanurheilun Keskusliitto perustettiin vuonna 1961. Kummum 2006, s. 42. (www).

⁶⁴² SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 22.11.1966, Liite. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1966, kotelo 63, Ka.

⁶⁴³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 15.12.1966, s. 3–4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1965–1966, kotelo 36, Ka.

⁶⁴⁴ Raketti 10/1966, s. 7. [Ei otsikkoa].

⁶⁴⁵ Punos 6/1966, s. 20. ”Latuviikko – lasten maaottelu Eesti–Suomi”.

⁶⁴⁶ Sama.

Raketti-lehden käsitys hiihtomaaottelusta poikkesi Punoksesta kannasta. Sen mukaan hiihtomaaottelua ei järjestetty pelkästään kohottamaan lasten kuntoa ja hiihtotaitoja, vaan sen toivottiin erityisesti osoittavan Suomen ja Neuvosto-Viron lasten välistä ystävyyttä. Jokaiselle hiihtomaaotteluun osallistuvalla suomalaisella osanottajalle luvattiin mahdollisuus saada kirjeenvaihtotoveri Neuvosto-Virosta.⁶⁴⁷ Voidaan tietysti pohtia, miten paljon suomalaispioneereja kannusti lähtemään hiihtoladulle, jos palkinnoksi tarjottiin vain etäystävyyttä Neuvosto-Virosta. Toisaalta mitä muutakaan taloudellisesti heikko SDPL saattoi tarjota varhaisnuorisolle kuin häivähdystä rauhanajatuksesta ja neuvostovirolaisia kirjeenvaihtokavereita.

Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen välinen hiihtomaaottelu käytiin Suomessa hiihtolomien aikoihin ja Neuvosto-Virossa 19.–26. helmikuuta 1967.⁶⁴⁸ Suomalaisille pioneereille ja koululaisille kerrottiin leikkimielisesti neuvostovirolaisten pioneerien hiihtävän niin kovaa, että suksien vimmaton viuhke kuului Suomenlahden yli Suomeen saakka. Suomen varhaisnuorison uskottiin kuitenkin pärjäävän hiihdossa Neuvosto-Virolle.⁶⁴⁹ Vaikka kyse oli urheilullisesta tapahtumasta Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerien välillä, koululaiset hiihtivät hiihtokilometrinsä kotimaisemissaan eivätkä joutuneet käytännössä tekemisiin toistensa kanssa konkreettisesti. Neuvosto-Virossa hiihrettiin yli 47 000 suoritusta, kun taas Suomessa päästiin vähän yli 10 000 hiihtosuoritukseen⁶⁵⁰. Suomalaispioneerit hiihtivät kuitenkin hiihtomaaottelun aikana yhteensä yli 90 000 kilometriä⁶⁵¹, mutta neuvostovirolaisten hiihtämiä kilometrejä ei kerrottu Suomen puolella.

Vaikka Suomen koululaiset ja pioneerit yhdessä kärsivät tappion hiihtomaaottelussa Neuvosto-Virolle, silti sitä pidettiin onnistuneena tapahtumana. Hiihtomaaottelua täytyi kuitenkin jatkossa laajentaa ja kehittää TUL:n kanssa.⁶⁵² Pioneeriliitossa haluttiin saada latuviikko-tapahtumalle entistä enemmän painoarvoa lisäämällä suuria tempauksia

⁶⁴⁷ Raketti 1/1967, s. 16–17. [Ei otsikkoa].

⁶⁴⁸ Sama.

⁶⁴⁹ Raketti 2/1967, s. 5. ”NYT!”.

⁶⁵⁰ Raketti 4–5/1967, s. 17. ”Hiihtojen jälkeen.”.

⁶⁵¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 29.3.1967. Liite 5, Latuviikon tilanne. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁵² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 29.3.1967, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

latuviikon aikana.⁶⁵³ Jo seuraavalle vuodelle SDPL oli jatkamassa hiihtomaaottelun perinnettä neuvostovirolaisten kanssa. Järjestelyt jätettiin Raketti- ja Pioneer-lehtien huoleksi.⁶⁵⁴ Latuviikkoa ei ollut pakko pitää hiihtolomaviikolla talvella 1968, vaan piirit saivat joko ennen tai sen jälkeen pitää latuviikkonsa alueellaan, mikäli katsoivat siirron olevan tarpeen. Palkinnoksi luvattiin muun muassa neuvostovirolaisia muistoesineitä.⁶⁵⁵ Hiihtomaaottelut käytiin jälleen kerran erillään toisistaan, omilla laduillaan talvella 1968.

Edellisen vuoteen verrattuna SDPL:n hiihtosuoritukset kaksinkertaistuivat niiden noustessa noin 20 000 suoritukseen. Suomalaisten tulosta heikensi ilmoituskorttien myöhästyminen sovittua määräajasta. Vaikka suomalaiset olivat tuloksellisesti onnistuneet latuviikolla huomattavasti paremmin kuin edellisenä talvena, silti voittajasta ei ollut tälläkään kertaa epäselvyyttä. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön latuviikolla hiihdettiin yli 61 000 hiihtosuoritusta.⁶⁵⁶

Neuvosto-Viron ylivoimaiset voitot oli ymmärrettävissä, sillä hiihtokilpailuun oli jo vuonna 1966⁶⁵⁷ osallistunut huomattavasti enemmän pioneereja ja koululaisia kuin mitä samanaikaisesti Suomessa osallistui latuviikolle⁶⁵⁸. Toisaalta latuviikon ja Pionerskaja Pravda -lehden palkinnoille järjestettyjen hiihtokilpailujen lopputulokset eivät olleet keskenään suoraan vertailukelpoisia: edellisessä kilpailussa laskettiin hiihtosuorituksia ja kokonaiskilometrejä, jälkimmäisestä oli tiedossa vain osallistujien yhteismäärä. Todellisuudessa Suomen voittaminen hiihtokilpailussa ei voinut olla ylivoimaisen ponnistuksen takana, sillä Neuvosto-Viro oli jo pioneerimäärältään ylivoimainen vastustajaansa nähden. Kilpailuasetelma, jos sitä ylipäätään oli edes olemassa, oli vähintään kummallinen. Voi olla, että lähtökohtaisesti Neuvosto-Viron

⁶⁵³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 5, SDPL:n liittotoimikunnan kokouksen keskustelupöytäkirja 26.11.1967, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁵⁴ Veikko Vängänen kirje Neuvostoliiton nuorisojärjestöjen komitealle 23.9.1967, s. 1–2. SDPL:n kansainvälisen jaoston kirjeistö 1965–1967, kotelo 6, Ka.

⁶⁵⁵ Punos 1/1968, s. 31. ”Raketin latuviikko”.

⁶⁵⁶ Raketti 4/1968, s. 16. ”Selkäsaunan jälkeen”.

⁶⁵⁷ Pionerskaja Pravda -lehden palkinnoille järjestetty hiihtokilpailu keräsi Neuvosto-Virossa talvella 1966 yhteensä 360 koulua ja 34 590 pioneeria. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 24.3.1966. Liite 2, Pionerskaja Pravda -lehden toimitukselle. ERAF, f. 31, n. 106, s. 12, s. 69.

⁶⁵⁸ Vuoden 1966 latuviikko toi ladulle 11 851 hiihtäjää, jotka hiihtivät yhteensä 114 197 kilometriä. Punos 5/1966, s. 2–3. ”Latuviikko”.

pioneerijärjestön oli aina voitettava hiihtokisat joko rehellisin keinoin tai ei, koska se ei voinut hävitä pioneeriaktiivisuudessa Suomen kaltaiselle toisen luokan pioneerimaalle.

8.2 Kanssakäymisestä virallisempaan yhteistyöhön

SDPL:n 8. liittokokouksen⁶⁵⁹ päätöslauselman mukaan pioneeri- ja ohjaajavaltuuskuntien vaihtoja pyrittiin lisäämään sosialististen pioneerijärjestön kanssa. Lisäksi päätettiin kehittää yhteistoimintaa Suomen ja muiden Pohjoismaiden pioneerijärjestöjen välillä.⁶⁶⁰ Perinteistä Suomen ja Neuvostoliiton nuorison ystävyysviikkoa vietettiin huhtikuussa 1968. Tämä oli merkittävä tapahtuma siitä syystä, että samana vuonna tuli kuluneeksi 20 vuotta YYA-sopimuksen solmimisesta Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Ystävyysviikon pääjuhla järjestettiin Kuopiossa. Ystävyysviikon kunniaksi maiden välillä vaihdettiin valtuuskuntia, joiden jäsenet tulivat ystävyyskaupungeista. Neuvostoliitosta oli saapumassa ystävyysjunalla 250 hengen suuruinen valtuuskunta ystävyysviikolle. Neuvostoliittolaisvieraat risteilivät viidessä eri ryhmässä muun muassa ystävyyskaupungeissa.⁶⁶¹ Todennäköisesti monisatapäisessä valtuuskunnassa oli myös mukana neuvostovirolaisia, mutta sitä ei mainittu erikseen. Neuvostovirolaisten puolesta puhui se, että jäsenet tulivat ystävyyskaupungeista.

Kesän 1967 ikävät tapahtumat olivat ikään kuin jo historiaa, kun Raketti-lehden ja SDPL:n yhteinen kolmihenkinen valtuuskunta oli Neuvosto-Viron pioneerijärjestön vieraana Tallinnassa toukokuussa 1968. Valtuuskuntaan kuuluivat Rainer Salonen, Arto Simola ja Veikko Koivisto. Matkan alkuperäisenä päämääränä oli kehittää pioneerijärjestöjen yhteistyötä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön ja sen lastenlehtien johtajien tapaamisessa. Tallinnassa suomalaistrioa olivat vastassa muun muassa Neuvosto-Viron pioneerijärjestön puheenjohtaja A. Purga sekä kyseenalaista mainetta

⁶⁵⁹ SDPL:n 8. liittokokous järjestettiin Jyväskylässä 13.–15.5.1967.

⁶⁶⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 4.6.1967. Liite 6/b, SDPL:n 8. liittokokouksen yhteenvedo, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁶¹ SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 20.3.1968. Liite 10, Kirje opetusministeriöstä. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirjat 1968, kotelo 65, Ka.

hankkinut meripioneerien johtohahmo Tõnu Meltsas.⁶⁶² Punos-lehdessä pidettiin matkan päämääränä yhteistoiminnan kartoittamista sekä uusien keinojen löytämistä kanssakäymisen edistämiseksi pioneerijärjestöjen kesken.⁶⁶³ Tässä tapauksessa todellakin puhuttiin ensimmäistä kertaa yhteistyöstä Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen välillä, mikä oli merkittävä edistysaskel pioneerisuhteissa. Toisaalta oli varsin poikkeuksellista puhua ”yhteistyön kehittämisestä”, koska ennen toukokuista matkaa oli vaiettu melkein kokonaan Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välisistä suhteista tai niistä oli puhuttu huomattavasti yleisemmällä tasolla.

Tallinnassa käytyjen keskustelujen tuloksena tehtiin seuraavat päätökset: päätettiin järjestää latuviikko 1969 ja piirustuskilpailu⁶⁶⁴ Neuvosto-Viron ja Suomen koululaisten välillä. Lisäksi aiottiin tehostaa kirjeenvaihtotoimintaa sekä laatia pidemmän aikavälin suunnitelma valtuuskuntien vaihdosta maiden välillä. Suomalaisvaltuuskunta ilmoitti samoissa keskusteluissa 30-henkisen valtuuskunnan saapuvan Baltian maiden leirille Neuvosto-Viroon heinäkuussa 1968. Neuvottelujen tuloksena päätettiin myös alkaa vaihtaa ohjaaja-”spesialisteja” ja työkokemuksia kaikilla pioneerityön aloilla. Keskustelujen jälkeen todettiin yksimielisesti vaikeuksien olevan takanapäin, joten yhteistyötä voitiin jatkaa luottamuksellisesti.⁶⁶⁵ Ehkä kaikkein merkittävin näistä ”sopimuksista” oli kuitenkin päätös alkaa vaihtaa työkokemuksia ja ohjaajia järjestöjen välillä. Tämä tarkoitti virallisesti sitä, mitä oli toteutettu puolivirallisesti jo useita vuosia Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen suhteissa – virallisluontoinen yhteistyö oli tosiasiaa.

Punos-lehdessä käsiteltiin SDPL:n troikan toukokuista matkaa Neuvosto-Viroon melko samansuuntaisesti kuin mitä oli tehty pioneeriliiton liittotoimikunnassa. Punosessa väitettiin liittotoimikunnasta poiketen, että molempien pioneerijärjestöjen mielestä

⁶⁶² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 2.6.1968. Liite 13, Selostus SDPL:n ja Raketin yhteisen valtuuskunnan Tallinnan matkasta 9.–10.5.1968, s. 1–2. Liite on päivätty 17.5.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁶³ Punos 3/1968, s. 11. ”Yhteistyötä kartoitettiin”.

⁶⁶⁴ Piirustuskilpailu pidettiin pioneeriviikolla marraskuussa 1968. Aiheina olivat kansainvälinen ystävyys tai muu vapaavalintainen teema. Punos 4/1968, s. 11. ”Uusi toimintakausi – uudet tehtävät. Pioneeriviikko”.

⁶⁶⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 2.6.1968. Liite 13, Selostus SDPL:n ja Raketin yhteisen valtuuskunnan Tallinnan matkasta 9.–10.5.1968, s. 1–2. Liite on päivätty 17.5.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Punos 3/1968, s. 11. ”Yhteistyötä kartoitettiin”.

aikaisempaa kanssakäymistä järjestöjen välillä oli haitannut täsmällisten tietojen puute. Punoksen mukaan kesällä Neuvosto-Viroon lähdössä oleva 30-henkinen suomalainen pioneerivaltuuskunta oli ensimmäinen vastaavanlainen valtuuskunta, joka oli kutsuttu Neuvosto-Viroon.⁶⁶⁶ On melkein mahdotonta lähteä syyttämään kumpaakaan osapuolta informaatiokatkoksista tai täsmällisen tietoaineksen välittämisen vähäisyydestä toisillensa. Saattoi olla, että vähäinen tietojen välittäminen todellakin haittasi suhteiden kehittymistä. Väite kutsuasiassakin oli vähintään kummallinen, sillä suomalaisia pioneereja ja pioneeriohjaajia oli jo useamman vuoden ajan pyydetty Neuvosto-Viroon. Kutsuasiasia ei voinut olla poikkeuksellista suomalaisille, koska asiasta tiedettiin jo talvella ja siitä tiedotettiin myös Neuvostoliiton yleisliittolaista pioneerijärjestöä⁶⁶⁷. Ehkä kutsuasiassa meneteltiin siinä mielessä eri tavalla, että nyt Neuvosto-Viron pioneerijärjestö esitti kutsun suoraan SDPL:lle. Vaikka kyse oli keskusjärjestöjen välisestä virallisemmän yhteistyön aloittamisesta, silti virallisia kutsuasioita⁶⁶⁸ hoidettiin edelleen Moskovan kautta. Kutsuasialla SDPL saattoi myös tietoisesti korostaa isännän ääntä pioneeriliitossa häivyttääkseen omien kapinallispiiriensä pyrkimyksiä hoitaa kansainvälisiä suhteita itsenäisesti.

Heinäkuussa 1968 Neuvosto-Viroon oli lähdössä suomalaisvaltuuskunta, johon kuului yhteensä 28 pioneeria ja 2 ohjaajaa. Valtuuskunnan johtajana toimi Veikko Koivisto, ja toisena ohjaajana oli matkalla mukana Ritva Nieminen. Samanaikaisesti Neuvostoliiton Artekin leirille oli lähdössä 10 suomalaispioneeria ja myös 2 ohjaajaa.⁶⁶⁹ Näin ollen kesällä 1968 suomalaispioneereja olisi ollut alkuperäisen suunnitelman mukaan menossa Neuvosto-Viroon kolminkertainen määrä kuin mitä meni samana kesänä Neuvostoliittoon. Ehkä Neuvosto-Viroa pidettiin jotenkin mielekkäämpänä matkakohteena sijaintinsa puolesta kuin Neuvostoliittoa ja Mustanmeren rannalla sijaitsevaa Artekin leiriä. Kyse ei kuitenkaan välttämättä ollut kiintymyksestä Neuvosto-Viroon.

⁶⁶⁶ Punos 3/1968, s. 11. ”Yhteistyötä kartoitettiin”.

⁶⁶⁷ SDPL:n kirje Neuvostoliiton yleisliittolaiselle pioneerijärjestölle 8.2.1968. SDPL:n kansainvälinen kirjeistö 1965–1967, kotelo 6[Poikkeuksellisesti vuoden 1968 kirjeitä löytyi tästä kotelosta.], Ka.

⁶⁶⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestö pyysi suomalaisvaltuuskuntaa saapumaan Neuvosto-Viroon, ja suomalaiset päättivät pyytää virallisen kutsun Moskovasta. SDPL:n työvaliokunnan pöytäkirja 11.1.1968, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁶⁹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1.–2.6.1968. Liite 11. Liite on päivätty 27.5.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

Eräs peruste Neuvosto-Viron suosion nousuun matkakohteena saattoi piillä matkalippujen hinnoissa. Heinäkuussa pidettävälle viikon mittaiselle Baltian maiden leirille pääsi 150⁶⁷⁰ Suomen markalla, mutta itäsaksalaiselle pioneerileirille pääsi 300 markalla ja Artekin leirille 325 markalla⁶⁷¹. Edulliset matkat edesauttoivat omalta osaltaan lisäämään kanssakäymistä Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välillä. Rahan merkitystä ei pidä kuitenkaan yliarvioida Neuvosto-Viron-matkojen kohdalla, sillä neuvostoliittolaisten esittämät kutsut olivat rahaakin merkittävämpi tekijä valtuuskuntien lähettämispöytäkirjoissa. Neuvosto-Viroon ei voitu lähettää suomalaispioneereja summittaisia määriä, vaan kutsuttujen lukumäärästä päätettiin Moskovassa.

Kapinallishenkisestä Helsingin ja Uudenmaan piiristä lähti yhteensä seitsemän henkilöä Baltian maiden leirille heinäkuussa 1968, joten tämä piiri sai eniten jäseniään Neuvosto-Viroon. Muut piirijärjestöt saivat kyseiselle matkalle vain yksittäisiä pioneereja. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen Neuvosto-Virossa kävi lopulta 30 kutsutusta vain 14 pioneeria ja 2 ohjaajaa. Pioneeriliitolla oli selkeästi vaikeuksia saada täytetyksi kesän 1968 ulkomaille lähteviä valtuuskuntia; suhteellisesti eniten jäi lähtemättä suomalaisia yhdelle Itä-Saksan pioneerileirille sekä Baltian maiden pioneerileirille.⁶⁷² Mistä lienee ollut kyse? Paria kuukautta aikaisemmin julistetusta kiinteämmästä yhteistyöstä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa ei ollut enää tietoakaan, kun melkein puolet suomalaisvaltuuskunnan Baltian leirin paikoista oli jätetty täyttämättä. Taustalla saattoivat edelleen vaikuttaa kireät tunnelmat pioneeriliitossa sekä sen heikko taloudellinen tilanne⁶⁷³ edullisista matkahinnoista huolimatta.

Kapinalliset piirijärjestöt jatkoivat myyräntyötä pioneeriliitossa jättäytymällä kokonaan pois kesällä järjestetystä Pihkara-68-leiriltä. Tästä tempusta Turun ja Kymenlaakson

⁶⁷⁰ Vuonna 1968 keskituntiansio oli Suomessa 4,73 markkaa, puoli kiloa voita maksoi 4,15 markkaa ja puoli litraa viinaa 10,90 markkaa. Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri. (www).

⁶⁷¹ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 1–2.6.1968. Liite 12, Ilmoittautumiskaavake. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁷² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 13.10.1968. Liite 7, Yhteenvedo valtuuskuntien määrästä, jäsenten määrästä ja ohjaajista, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁷³ Ulkomaanmatkoja pidettiin liian kalliina tapahtumina esimerkiksi kesällä 1967. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 4.6.1967, s. 3. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

piirijärjestöt sekä Helsingin ja Uudenmaan meripioneerit saivat liittotoimikunnalta huomautuksen.⁶⁷⁴ Pihkaran-suurleiriä oli kuitenkin ryhdytty suunnittelemaan ajoissa jo vuoden 1967 puolella Helsingin ja Uudenmaan piirijärjestön aloitteesta. Leiristä täytyi tulla sellainen kokonaisuus, jossa olisi mukana kaikki päharrastealat.⁶⁷⁵ Suurleiri pidettiin lopulta Virpiniemessä Perämeren rannalla 8.–21. heinäkuuta. Meritoiminta kuului yhtenä harrastealana suurleirin ohjelmaan. Ulkomaalaisia vieraita oli tulossa Puolasta, Norjasta, Itä-Saksasta ja Neuvostoliitosta. Itänaapurista oli saapumassa 10-henkinen kulttuuripainotteinen ryhmä, mutta meritoiminnan harrastajaryhmä tuli tällä kertaa Puolasta.⁶⁷⁶ Nähtävästi edellisen kesän merileirisekoilu Meltsas-tapauksen jälkiselvittelyineen aiheutti sen, että merileiriasiantuntijat saapuivat nyt Neuvostoviron sijaan Puolasta.

Leirille osallistuneiden helsinkiläisohjaajien mielestä tapahtuma oli huonosti toteutettu, koska melkein kaikessa oli parantamisen varaa. Vaikka leirillä vastustettiin Vietnamin sotaa ja nälkää, silti aatteellisen ja poliittisen toiminnan olisi pitänyt olla suunniteltua etukäteen. Pahimpana ohjelmapuutteena pidettiin aatteellisen kasvatuksen puuttumista leiriltä. Kansainvälisyyttä ei osattu hyödyntää leirillä, vaan ulkomaalaisten pioneerien annettiin vain asua leirialueella.⁶⁷⁷ Nähtävästi nämä leirillä mukana olleet pioneeriohjaajat kuuluivat ainakin henkisesti kapinallispiireihin, koska he painottivat juuri aatteellista ja poliittista kasvatusta. Pioneeriliiton sisäinen hajaannus haittasi entistä enemmän liiton kenttätyötä sekä sen suhteita muihin veljesjärjestöihin.

Pioneeriliiton sisällä käytävä kamppailu liiton linjasta tuli erityisen hyvin näkyviin Tšekkoslovakian tapahtumien yhteydessä. Neuvostoliiton ja sen liittolaisten ojennettua sotilaallisesti Tšekkoslovakiaa elokuussa 1968 SDPL:ssä järkytyttiin silminnähden tapahtuneesta. Huolestuneisuus näkyi liikehtimisellä SDPL:n työvaliokunnassa, joka odotti sekä SKP:ltä että SKDL:ltä selkeitä toimenpiteitä Tšekkoslovakian tapahtumien suhteen. Työvaliokunta toivoi, että molemmat puolueet edistäisivät kannanotoissaan

⁶⁷⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 13.10.1968, s. 1. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁷⁵ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 27.4.1967. Liite 10, Aloitteet SDPL:n 8. liittokokoukselle ja liittotoimikunnan lausunnot, s. 18. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁷⁶ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 26.11.1967. Liite 15, SDPL:n Leiri-68:n järjestelysuunnittelua, s. 1–2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Punos 3/1968, s. 16. ”Tällainen on Pihkara”.

⁶⁷⁷ Punos 4/1968, s. 19–20. ”Mielipide. Pihkaran pahkunoita”.

tilanteen rauhoittamista kansandemokraattisessa liikkeessä sekä lieventäisivät huolia sekä puolueen että kansandemokraattisen liikkeen tulevaisuudesta.⁶⁷⁸ SKDL tuomitsi rajusti Neuvostoliiton intervention Tšekkoslovakiaan. SKP:n johto piti SKDL:n toimia liian rajuina, mutta sekin antoi langettavan tuomion Neuvostoliiton ja sen liittolaisten tempaukselle; hyökkäys vahingoitti koko kansainvälistä työnväenliikettä.⁶⁷⁹ SKP:n oli kuitenkin nopeasti ryhdyttävä toimiin lopettaakseen kansandemokraattisen liikkeen hajoaminen. SKP:n ongelmista huolimatta SDPL toivoi puolueen antaman tuen silti jatkuvan, sillä ilman sitä liitto ei olisi voinut kasvaa niin suureksi kasvatusta ja lapsijärjestöksi. Kommunisteja oli näemmä kiittäminen tästä asiasta. SDPL:ssa oltiin kuitenkin selvästi harmistuneita SKP:n sisäisistä ristiriidoista, jotka peilautuivat suoraan myös pioneeritoimintaan.⁶⁸⁰ SDPL joutui itse kärsimään tärkeimmän tukijansa pahoista kiistoista. Hyödyllinen yhteys SKP:hen olikin muuttunut SDPL:lle raskaaksi painolastiksi.

Liittotoimikunnan kokouksessa käytiin elokuussa hyvin teräväsanainen keskustelu Tšekkoslovakian tilanteesta. Vastakkain oli kaksi näkökulmaa: ensimmäinen niistä vaati tuomitsemaan viiden Varsovan liiton maan intervention, ja jälkimmäisen kannan⁶⁸¹ edustajat näkivät intervention täysin hyväksyttävänä keinona säilyttää sosialismi. Erään kokousedustajan mielestä pioneeriliiton täytyi tasapainoilla Prahankannanotoissaan välttääkseen suhteiden huononemisen Neuvostoliiton. Kasvatuksellisesta näkökulmasta katsottuna Tšekkoslovakian tapahtumat kyseenalaistivat periaatteet rauhasta ja ystävydestä, sosialistisesta humanismista sekä kansojen itsemääräämisoikeudesta, joten ne sotivat pioneeriliiton kasvatuseriaatteita vastaan. Keskustelussa heräsi myös kysymys: voisiko Suomi rakentaa rauhanomaista sosialismia hyväksymällä samanaikaisesti väkivallan käytön Tšekkoslovakiassa?

⁶⁷⁸ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.8.1968. Liite 4, SDPL:n kirje SKP:n poliittiselle toimikunnalle 21.8.1968. Liite 5, SDPL:n kirje SKDL:n työvaliokunnalle 21.8.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁷⁹ Rentola 2005, s. 55.

⁶⁸⁰ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 23.11.1968. Liite 8, SDPL:n liittotoimikunnan kirje SKP:lle [marraskuussa 1968]. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁸¹ Esimerkiksi Turun piirijärjestön työvaliokunta halusi, että SDPL:n virallisessa julkilausumassa annetaan täysi tuki Neuvostoliiton ja sen liittolaisten toiminnalle Tšekkoslovakiassa, koska ennaltaehkäisivät vastavallankumouksen ja säilyttivät sosialismin maassa. Julkilausumassa oli myös tuomittava yksipuolinen informaatio sekä ehkäistävä neuvostovastaisten mielialojen voimistuminen Suomessa. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.8.1968. Liite 8, SDPL:n Turun piirijärjestö ry:n työvaliokunnan esitys SDPL:n liittotoimikunnalle julkilausumaksi kansainvälisestä tilanteesta 23.8.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Ålander 1995, s. 183.

Liittotoimikunnassa ihmeteltiin myös Neuvostoliiton tapaa hoitaa erimielisyyksiä; asioista ei keskusteltu vaan aseiden annettiin puhua. Sirkka Mobergin mukaan Tšekkoslovakian kriisissä oli kyse kapitalismin ja sosialismin vastakkainasettelusta. Sergei Sotoff halusi SDPL:n hyväksyvän kannanoton, jossa tuettiin Neuvostoliiton liittolaisineen tekemää interventiota Tšekkoslovakiaan.⁶⁸²

Sotoffin esittämä ehdotus SDPL:n julkilausumaksi kaatui kuitenkin liittotoimikunnassa äänin 17–2, joten veljesjärjestöille päätettiin lähettää työvaliokunnan tekemä ehdotus.⁶⁸³ Näin ollen SDPL päätti lähestyä sotilaallisen intervention tehneiden maiden varhaisnuorisjärjestöjä kirjeellä, jossa todettiin tapahtuman vakavasti vaarantaneen sosialistisen liikkeen kehitystä. Samassa yhteydessä pyydettiin veljesjärjestöjen kertovan SDPL:lle käsityksiään Tšekkoslovakian kriisistä.⁶⁸⁴

Kansainvälisen ilmapiirin kiristyminen näkyi myös Neuvosto-Viron pioneerijärjestön toiminnassa keväällä 1968, kun neuvostotasavallassa päätettiin NKP:n myötävaikutuksella terävöittää pioneerien sotilaallis-patrioottista kasvatusta. Syynä linjanmuutokseen oli se, että ideologinen tilanne oli kiristynyt kapitalistisen ja sosialististen leirin välillä. Vietnamin sodan ja Lähi-idän kriisin synnyttämä tilanne vaati myös Neuvostoliiton sotilaallisen voimakkuuden vahvistamista, ja sitä voitiin edistää juuri sotilaallis-patrioottisella kasvatuksella varhaisnuorisossa. Sotilaallis-urheilullisen Zarnitsa-leikin⁶⁸⁵ ja ”Orienttiir”-nimisen kasvatusohjelman⁶⁸⁶ avulla

⁶⁸² SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.8.1968. Liite 10, Keskustelupöytäkirja työjärjestyksen 6. §, s. 1–4. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka.

⁶⁸³ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.8.1968, s. 2. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Ålander 1995, s. 183.

⁶⁸⁴ SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirja 24.8.1968. Liite 5, SDPL:n liittotoimikunnan luonnos kirjeeksi NL:n, DDR:n, Puolan, Unkarin ja Bulgarian pioneerijärjestöille 24.8.1968. SDPL:n liittotoimikunnan pöytäkirjat 1967–1968, kotelo 37, Ka; Ålander 1995, s. 182–183.

⁶⁸⁵ Zarnitsa on suomeksi elosalama tai pintasalama, ja se oli yksi Neuvosto-Viron pioneerien leikeistä. Osallistuessaan sotilaallis-patrioottisiin leikkeihin pioneerit jaettiin ikäluokittain kahteen ryhmään; viidennen ja kuudennen luokan oppilaat olivat yhtenä ryhmänä, seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppilaat muodostivat toisen ryhmän. Heitä ryhdyttiin kouluttamaan nuorsotilaisiksi. Ryhmille määrättiin tarkat toimenkuvat ja päämäärät erilaisine tehtävineen. Nuorsotilaiden ammattinimikkeinä olivat ryhmänkomentaja, ryhmänkomentajan sijainen poliittisella alalla, fanfaarinsoittaja, pioneeri, vakooja, viestimies, ampuja, sairaanhoitaja sekä kokki. Jokaista nuorsotilaan ammattinimikettä varten oli olemassa omat vaatimukset, joiden täytöntöönpanoa seurattiin testikilpailuilla. Katso tarkemmin nuorsotilaiden vaatimuksista ja testikilpailuista Tänavsuu 1971, s. 82–93.

⁶⁸⁶ Pioneeriosaston sotilaallis-patrioottinen työ perustui kasvatukselliseen ”Orienttiir”-ohjelmaan. Orienttiir tarkoittaa suomeksi suunta- tai kiintopistettä. Siinä 1.–4.-luokkalaiset laitettiin nuorempaan asteeseen ja 5.–8.-luokkalaiset keski- ja vanhempaan asteeseen. Pioneerijärjestössä painotettiin tehtävien vaikeusasteen kasvamista ikäluokittain eli mitä vanhempi oli pioneeri, sitä haasteellisempia tehtäviä oli

pyrittiin varhaisnuorisoon iskostamaan sotilaallisuutta.⁶⁸⁷ Tšekkoslovakian selkkaus todennäköisesti vakuutti puolueen siitä, että Neuvostoliitossa oli valittu oikea linja kasvatustyössä.

Neuvosto-Viron pioneerineuvoston byroo halusi Haapsalun ja Tarton alueiden pioneeriosastojen kiinnittävän aikaisempaan verrattuna enemmän huomiota sotilaallis-patrioottiseen sekä kansainvälisyys-kasvatukseen. Byroon mukaan pioneeriosastojen täytyi toteuttaa ”Orienttiir”-kasvatusohjelman metodisia ohjeita järjestäessään sekä vapaa-ajan harrastuksia koululaisille että pioneeriryhmän toimintaa. Byroo esitti Tarton ja Haapsalun alueiden pioneeriosastoille seuraavia tehostamiskeinoja kansainvälisyys- ja sotilaallis-patrioottisessa kasvatuksessa: Neuvosto-Viron koululaisten oli solmittava suhteita muista kansallisuuksista olevien ikätovereiden kanssa. Yhteisten tapahtumien järjestämistä pidettiin tärkeänä, mutta niissä täytyi huomioida erityisesti vironkielisten ja muunkielisten koulujen suhteet kaupungeittain tai alueittain. Sotilaallis-patrioottisen kasvatuksen uskottiin nousevan uusiin ulottuvuuksiin, jos varhaisnuorisoa saataisiin massoittain osallistumaan Zarnitsa-nimiseen sotilaallis-urheilulliseen leikkiin.⁶⁸⁸

Tämä oli taas eräs osoitus siitä, että kansainvälisyydellä tarkoitettiin Neuvosto-Virossa lähinnä viron- ja venäjänkielisten lasten lähentämistä toisiinsa. Vaikka byroon pöytäkirjassa puhuttiinkin vironkielisten koulujen suhteista ”muunkielisiin kouluihin”, se koski suurella todennäköisyydellä juuri venäjänkielisiä oppilaitoksia. Kansainvälisyys-kasvatuksen tehostaminen merkitsi siis neuvostovirolaisten tutustuttamista venäläisyyteen eikä se tarjonnut neuvostovirolaisille pioneereille lisäkontakteja rautaesiripun ulkopuolelta. Mikäli kansainvälisyys-kasvatuksen vaikutusta arvioidaan Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen suhteisiin, niin

tarjolla. Ohjelma jakautui teemojen painotukseltaan kahteen osaan ideologiseen kasvatukseen ja sotilaallis-patrioottiseen valmisteluun. Ohjelmassa neuvottiin pioneerien osoittamaan rakkautta kotimaata, kansaa, luontoa, äidinkieltä kohtaan. Katso tarkemmin Orientointi-ohjelmasta Tänävsuu 1971, s. 71.

⁶⁸⁷ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston 16. täysistunto 26.4.1968, Liite 2, Sotilaallis-patrioottinen kasvatustarjonta pioneerijärjestön kautta. ERAF, f. 31, n. 106, s. 43, s. 4–6, 9.

⁶⁸⁸ Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon pöytäkirja 19.12.1968. Liite 1, Neuvosto-Viron pioneerijärjestön neuvoston byroon päätös 5.–6.-luokkien pioneeriryhmien työstä Haapsalun ja Tarton alueilla. ERAF, f. 31, n. 109, s. 44, s. 132.

sillä oli niihin marginaalinen vaikutus, koska neuvostovirolaisten pioneerien mielenkiinto oli suunnattu maahanmuuttajaväestöön.

9 PÄÄTÄNTÖ

Kautta vuosisatojen Suomenlahti on toiminut joko erottavana tai yhdistävänä tekijänä Suomen ja Viron suhteissa. Toisen maailmansodan seurauksena naapurukset joutuivat hyvin kauas toisistaan ainakin henkisesti ja poliittisesti. Tutkimus on käsiteltyjen lähteiden valossa avannut Suomen ja Neuvosto-Viron varhaisnuorison välille uuden ”sillan”, joka on ollut unohdettuna historian lehdille menneinä vuosikymmeninä.

Neuvosto-Viro pioneerijärjestöineen ei välttämättä ollutkaan niin vieras Suomen Demokratian Pioneerien Liitolle kuin aluksi saatettiin arvuutella. Kesti huomattavan kauan ennen kuin SDPL saattoi puhua yhteistyöstä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa ja näkymätön ystävyys tuli näkyväksi. Neuvosto-Viro oli Suomelle kuin ”sillanpääasema”, josta oli mahdollista saada pioneeritietoutta sekä ystäviä. Samalla Suomi oli Neuvosto-Viron pioneerijärjestölle portti länteen, jossa kourallisen verran neuvostovirolaisia pioneereja tai pioneeriohjaajia vieraili vuosittain joko Neuvostoliiton tai Neuvosto-Viron valtuuskunnissa. Tässä tutkimuksessa on pystytty osoittamaan, että Neuvosto-Viron pioneerijärjestöllä ja SDPL:lla oli kahdenvälistä kanssakäymistä ja suhteita vuosina 1955–1968. Neuvosto-Viron ja Suomen pioneerijärjestöjen välisestä kanssakäymisestä tiedetään tiettyjä faktoja, joiden pohjalta on voitu luoda kohtalaisen totuudenmukainen kuva pioneerisuhteista.

Punaisiin kaulaliinoihin sonnustautuneita lapsia oli mahdollista kohdata niin Tallinnan kuin Helsingin kaduilla. Molempiin maihin oli syntynyt marxilais-leniniläinen pioneerijärjestö tosin hyvinkin erilaisine toimintaedellytyksineen. Neuvosto-Viron pioneerijärjestöllä oli täydellinen monopoliasema yhteiskunnassa, koska muut vastaavanlaiset nuorisjärjestöt eivät olleet sallittuja. Suomalaiset punaliinat katsoivat kadehtien etelänaapurinsa nuorisjärjestelmän yksinvaltaista asemaa yhteiskunnassa, sillä SDPL sai kilpailla suosioista ja taistella uusista jäsenistä muiden poliittisten ja vähemmän poliittisten nuorisjärjestöjen kanssa.

Liennytystuulissa avautuivat ensimmäiset konkreettiset kontaktit maiden pioneerijärjestöjen välille. Aluksi ”sillanrakentaminen” Suomenlahden yli kahden ”edistysmielisen” varhaisnuorisjärjestön välille tapahtui pioneerien välisellä

kirjeenvaihdolla. Voidaan väittää, että kirjeenvaihtotoiminnalla luotiin perusta pioneerijärjestöjen pitkäaikaiselle ja kestäväälle kanssakäymiselle. Kirjeenvaihtoveruus ei kadonnut unholaan edes valtuuskuntien Neuvosto-Vironmatkojen alettua 1950-luvun toisella puoliskolla. Läheteltiin oman järjestön lehtiä, valokuvia, lauluvihkosia ja sillä tavalla edistettiin ja ylläpidettiin suhteita. Myös tervehdysten lähettäminen kirjeitse oli kelvollinen toimintamuotona 1960-luvun jälkipuoliskolla molemmissa pioneerijärjestöissä. Kirjeenvaihtotoiminta kehittyi erityisen merkittäväksi toimintahaaraksi Neuvosto-Viron pioneereille, joista suurin osa sai pelkästään haaveilla Suomen-matkasta tai yleensäkin matkasta länteen. Tavallisen virolaispioneerin parhaaksi keinoksi kansainvälisyyden ylläpitämiseksi muodostuikin lopulta kirjeenvaihto, jota EKP ja Neuvosto-Viron Komsomol edistivät vaihtelevalla menestyksellä.

Ystävyyskaupunkitoiminnan alkaminen 1950-luvun puolivälistä lähtien Suomen ja Neuvosto-Viron kaupunkien välillä myös edisti maiden pioneerijärjestöjen kanssakäymistä. Tämä tuli näkyviin erityisesti ystävyyskaupunkien välillä risteilleiden pioneerivaltuuskuntien vierailujen myötä. Ystävyyskaupunkitoiminta näkyi erityisen hyvin valtuuskuntien vastavuoroisina vaihtoina kaupunkien pioneeriosastojen välillä sekä yhteisten tapahtumien järjestämisessä. Neuvostoliiton ja Suomen nuorison ystävyysviikoilla sekä SDPL:n pioneerikisoissa suomalaiset pioneerit saattoivat kohdata neuvostovirolaisia aatetovereita, jotka olivat saapuneet Suomeen Neuvostoliiton valtuuskunnissa.

Vaikka kanssakäyminen Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välillä alkoi 1950-luvun puolivälissä, neuvostovirolaiset pysyivät visusti kotimaansa kamaralla. Neuvostovirolaisilla pioneereilla nimittäin riitti tekemistä ja puuhastelua myös kotimaisemissaan, joten heidän kurkottamisensa Suomenlahden pohjoispuolelle ei ollut tarpeellista tai välttämättä vallanpitäjien mieleen. Läntisiä tuulia pääsivät tunnustelemaan vain pioneeriohjaajat ja Komsomolin jäsenet eivätkä ollenkaan itse lapsijäsenet, koska Neuvostoliitto suhtautui hyvinkin kielteisesti koululaistensa matkoihin länsimaihin. Yksittäisten neuvostovirolaisten pioneeriohjaajien käynnit Suomessa olivat kuin eräänlaisia tähdenlentoja: lyhyitä ja vaikutukseltaan mitäänsanomattomia tai epämääräisiä. Voidaan myös hieman karrikoiden kysyä: mitä

Suomen pioneerijärjestö saattoi tarjota kaikkivoipaan Yleisliittolaisen pioneerijärjestön sivuhaaralle eli Neuvosto-Viron pioneerijärjestölle? Virallisesti rakennettiin ystävyyttä ja parempaa maailmaa SDPL:n ja Neuvostoliiton pioneerijärjestön suhteissa.

Suljetun neuvostotasavallan pioneerijärjestö pääsi osalliseksi seitsenvuotiskauden suureen idealistiseen ajatusrakennelmaan, joka jäi kuitenkin hyvin kauas itse neuvostotodellisuudesta. Visio paremmasta yhteiskunnasta oli jatkuvasti puoluejohtajien retoriikassa olemassa, mutta todelliset keinot pysyivät käytännössä teoreettisella tasolla. Uutta ihmistä tavoiteltiin muun muassa ottamalla käyttöön kasvatukselliset pioneeriasteikot pioneerijärjestössä. Pioneeriasteikoissa oli erikseen määritelty matkojen kautta saavutettavat suoritukset, mutta ne eivät tietenkään lisänneet matkoja tai mielenkiintoa Suomea kohti. Kotimainen pioneerijärjestö toteutti niin runsaasti tapahtumia koululaisille ympäri vuoden, että harvalle tuli välttämättä edes mieleen haluta käymään muualla. Erilaisilla matkatapahtumilla saatettiin tyydyttää pioneerien matkustusnälkää. Koululaismatkoja järjestettiin Neuvosto-Virossa tai niitä vietiin kiertoajeluille esimerkiksi Leningradiin tai Riikaan. Neuvosto-Viron pioneerien tärkeimmät kontaktit sijaitsivat muiden veljeskansojen (lue = neuvostotasavaltojen) pioneerijärjestöissä. Suomi ei siten voinut kuulua Neuvosto-Viron pioneerijärjestön tärkeimpiin kansainvälisiin matkakohteisiin.

Kielisukulaisuus naapurikansojen välillä oli yksi monista seikoista, joka edesauttoi rakentamaan kahdenvälisiä suhteita pioneerijärjestöissä. Moni suomalainen pioneeri tai pioneeriohjaaja havahtui huomaamaan Neuvosto-Viron-matkallaan, että Suomenlahden etelärannalla puhuttua kieltä oli mahdollista ymmärtää ilman tulkin apua. Kielikysymyksen kanssa painittiin molemmissa maissa, mutta kyse ei ollut suomen tai viron kielestä vaan venäjästä. Neuvostoliiton virallisen kielen opiskelusta huolehdittiin sekä Suomessa että Neuvosto-Virossa koko 1960-luvun ajan. Tilanne venäjän opinnoissa oli hieman nurinkurinen: Neuvosto-Virossa kyse oli tietynlaisesta kansalaisvelvollisuudesta ja pakollisesta oppiaineesta koulussa, mutta Suomessa haluttiin vapaaehtoisesti saada suomalaispioneerit opiskelemaan venäjää. Varhaisnuoriso ei ollut kuitenkaan kummassakaan maassa kiinnostunut opettelemaan venäjää. Tutkimuksen eräänä totuutena, jos sitä historiassa on edes olemassa, on Neuvosto-Viron varhaisnuorison säilyminen kansallisesti homogeenisenä ryhmänä

valtakielen ekspansiivisesta otteesta huolimatta tarkasteltavalla aika-akselilla. Tosin pahimmat venäläistämisaikajaksot olivat vasta tuloillaan, mutta EKP ja Komsomol olivat ottaneet kommunistinen varhaisnuorisojärjestön työkalukseensa muokatessaan kasvavia sukupolvia. Tutkimuksessa on osoitettu, että neuvostovirolaisten koululaisten vähäinen mielenkiinto ja välinpitämätön suhtautuminen pioneerijärjestöön mahdollisesti suojelivat välillisesti paikallista kieltä ja kulttuuria suurvenäläiseltä vaikutukselta ainakin alkuvaiheessa. Venäläisyys ja siihen liittyneet tavat saattoivat tuntua vierailta Neuvosto-Viron koululaisissa, joista monet jättäytyivät sivuun kaiken kattavasta pioneeritoiminnasta. Ei pidä myöskään unohtaa Neuvosto-Viron opettajien osuutta heikosti hoidetussa pioneerityössä. Ilman heidän ”taitavaa” työpanostaan Neuvosto-Viron koululaiset olisivat voineet unohtaa hyvinkin nopeasti viron kielen ja kulttuurin. Samanaikaisesti SDPL:ssa keskusteltiin suomalaisten pioneerien kielitaidottomuudesta.

Neuvosto-Virossa yritettiin rakentaa kommunistista unelmaa hyödyntämällä lasten lisäksi myös heidän vanhempiaan. Lasten aktiivisuuteen pioneeritoiminnassa vaikutti varmasti vanhemmat ja heidän antamansa asennekasvatus kotona eli kyse ei ollut yksistään neuvostovirolaislasten ja -nuorten erityisestä kansallisesta tietoisuudesta. On lähes mahdotonta sanoa, mistä sosiaaliryhmistä tai perhetaustasta riippuen tuli eniten pioneereja, ja minkälaiset perheet boikotoivat eniten pioneerijärjestöä. Koska luotettavia tilastoja ei ole siltä ajalta käytössä, ei voida tehdä pitkälle meneviä päätelmiä virolaispioneerien perhetaustoista. Selvää on kuitenkin se, että välttämättä edes kaikkien vaikutusvaltaisten kommunistien perheistä ei tullut pioneereja tai nuorisoliittolaisia. Neuvostoliitossa negatiivisena pidetyt ”länsivaikutteet” lähestyivät uhkaavasti rautaesiripun etulinjaa. Se, mikä oli kiinnostanut neuvostonuorisoa ja sen ohjaajia 1940-luvun puolivälissä, ei nähtävästi ollutkaan enää kelvollista ja innovatiivista 1950- ja 1960-lukujen sukupolvelle. Todennäköisesti varhaisnuoret halusivat tehdä sellaisia asioita, joita pioneerijärjestö ei kyennyt tai ei halunnut heille tarjota. Suomessa lasten vanhempia haluttiin toimintaan mukaan esimerkiksi taloudellisista ja aatteellisista syistä. Neuvosto-Viron koululaisten nuivaa suhtautumista varhaisnuorisojärjestöön voitiin perustella myös yhteiskunnan modernisaatiolla, joka oli vähitellen tekemässä maihinnousuaan.

Vuosittain Neuvosto-Viroon lähti tietty ryhmä suomalaisia pioneereja tai pioneeriohjaajia tutustumaan paikalliseen pioneeritoimintaan. Pioneeriohjaajat hakivat kasvatuksellisia toimintamalleja ja -periaatteita oman järjestönsä toimintaan, kun taas pioneerit yrittivät tutustua paikallisiin olosuhteisiin ja pioneereihin. Suomalaisten pääseminen Neuvosto-Viroon riippui pitkälti Neuvostoliiton nuorisjärjestön komiteasta, jonka kautta lupa-asioita hoidettiin. Näin ollen neuvostovirolaisten lähettämällä kutsuilla oli aina Moskovan hyväksyntä takanaan. Toisaalta SDPL:n taloudellinen tilanne vaikutti matkojen toteutumiseen, mikäli uskotaan lähteisiin. Vielä vähemmän matkoja tehtiin Neuvosto-Virosta Suomeen. Neuvosto-Viron pioneerijärjestö keskittyi pääasiallisesti jälkikasvun kasvatukseen kotimaassa eikä välttämättä katsonut kohti suurta maailmaa. Lähdemateriaalin fragmentaarisuus on aiheuttanut sen, ettei suomalaisten ja neuvostovirolaisten valtuuskuntien matkoista ole voitu tehdä kattavaa tilastoa. Käytettävissä olevien tietojen varassa voidaan varmasti sanoa, että matkojen määrässä ei tapahtunut mitään hyppäyksellisiä laskuja tai nousuja.

Kekkosen Neuvosto-Viron-matka vuonna 1964 sekä sitä seurannut laivalinjan uudelleenavaaminen kesällä 1965 Helsingin ja Tallinnan välille olivat tapahtumia, joilla oli erittäin merkittävä vaikutus maiden pioneerijärjestöjen suhteisiin. SDPL halusi jo kesällä 1965 solmia läheisempiä suhteita Baltian neuvostotasavaltojen pioneerijärjestöjen kanssa, mutta silloin se jäi vielä yritykseksi. Vapautunut meri kuitenkin katalysoi suomalaisia pioneereja toteuttamaan merileirejä, joihin haettiin oppia ja neuvoja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöltä. Samanaikaisesti merileirien kanssa syttyi liekkeihin vastakkainasettelu pioneeriliitossa, jossa syntyi kaksi vastakkaista ryhmittymää: liberaalinen ja vanhoillinen. Liberaalimpaa linjaa ajanut ryhmä halusi vähitellen luopua tiukoista kasvatuspäämääristä ja -ohjelmista sekä tulla koko kansan varhaisnuorisojärjestöksi. Jälkimmäisen ryhmän johtoajatukseksi oli pitäytyä tiukasti vanhakantaisissa opinkappaleissa ja pysyä selkeästi puolueen varhaisnuorisojärjestönä.

SDPL:n oma sisäinen valtataistelu painoi oman leimansa myös kansainvälisiin pioneerisuhteisiin 1960-luvun jälkipuoliskolla. Uudenmaan ja Helsingin merijaoston sekä Kymenlaakson ja Turun piirien harjoittama liiton sisäinen ”myyräntyo” kantoi hedelmää, kun ne pystyivät aiheuttamaan tempauksillaan hämmennystä esimerkiksi

Neuvostoliiton pioneerijärjestössä. Kyse oli tietynlaisesta häpeästä, joka ei kuitenkaan pysynyt pelkästään kotoisten seinien sisäpuolella; SDPL joutuikin myöntämään ulkomaalaisille kumppaneilleen oman järjestönsä olevan kuin laiva, joka seilasi ilman kapteenia ja perämiestä. Meltsas valtuuskuntineen saattoi olla vain kapinallispiirien harhautusliike selvittääkseen pioneeriliiton sisäiset ristiriidat.

Ketkä ajoivat SDPL:ssä aktiivisimmin suhteiden solmimista ja niiden ylläpitämistä Neuvosto-Viron pioneerijärjestöön? Oliko vastaavanlaisia henkilöitä tai piirejä olemassa myös Neuvosto-Viron puolella? SDPL:n sihteerit, puheenjohtajat, yksittäiset ”myyrät” eli eri piirijärjestöt tai niiden merijaostot edistivät toimillaan joko välillisesti tai suoraan Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen suhteita vuosina 1955–1968. Ketään yksittäistä suomalaista pioneeripäättäjää ei voida kuitenkaan nostaa muiden yläpuolelle puhuttaessa maiden välisistä pioneerisuhteista ja niiden edistämisestä. Moni SDPL:n johtoasemassa toiminut henkilö oli tekemisissä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa virkansa vuoksi, kyse ei siis voinut olla henkilökohtaisista ambitiesistä. SDPL:n eri piirien merkitys Neuvosto-Viron-suhteissa oli tärkeällä paikalla, sillä ne vaihtoivat valtuuskuntia ystävyyskaupunkien välillä. Neuvosto-Viron pioneerijärjestön johdon suhteen voidaan kertoa samat sanat kuin suomalaisten kohdalla: ketään yksittäistä neuvostovirolaista pioneerita tai pioneeriohjaajaa ei voida nostaa muiden yläpuolelle. Symbolisesti tärkeimpinä suhteiden ylläpitäjinä voidaan kuitenkin pitää molempien varhaisnuorisjärjestön pioneereja, jotka edistivät kukin omalla pienellä panoksellaan suhteita kirjeenvaihdon avulla.

Vuoden 1968 loppuun mentäessä yksi asia oli kuitenkin selvä, kanssakäyminen oli muuttumassa vähitellen pioneerijärjestöjen väliseksi virallisuontoiseksi yhteistyöksi. Suuria avauksia ei tehty edes 1960-luvun toisella puoliskolla lukuun ottamatta yhteistyötarjousta toukokuussa 1968, mutta tilanne oli pohjimmiltaan huomattavasti muuttunut verrattuna suhteiden tarkastelujakson alkuaikoihin. ”Pioneerisilta” yli Suomenlahden oli olemassa, mutta sen kestävyyttä ja toimivuutta päästiin vain harvoin kokeilemaan. Koko tarkastelujakson ajalta SDPL:n taloudellinen tilanne oli huono, mikä saattoi ratkaisevasti vaikuttaa Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestön välisten suhteiden kehitykseen. Valitettavan usein Neuvosto-Viron pioneerijärjestö nousi ajankohtaiseksi teemaksi 1960-luvun toisella puoliskolla vain siinä tapauksessa,

kun pioneeriliitossa käytiin sisäistä valtataistelua tai järjestettiin yhteisiä latuviikkoja sekä matkoja Neuvosto-Viroon. Suomessa ei kuitenkaan enää piilouduttu Neuvostoliitto-termin taakse oltaessa tekemisissä Neuvosto-Viron pioneerijärjestön kanssa. Tultaessa 1960-luvun loppuun Neuvosto-Viron pioneerijärjestö oli näennäisesti ravistellut yltään sirpin ja vasaran tiukimman otteen, sillä se pystyi olemaan vapaammassa kanssakäymisessä Suomen pioneerien kanssa. Harmittomasta kanssakäymisestä olikin vuosien saatossa kehittynyt toimiva ystävyden ”silta” Suomen ja Neuvosto-Viron pioneerijärjestöjen välille.

LÄHTEET

I Alkuperäislähteet

Arkistolähteet

Kansan arkisto (Ka), Helsinki

Suomen Demokratian Pioneerien Liitto

Kansainvälinen jaosto

Kirjeenvaihto 1956–1968

Liittotoimikunnan pöytäkirjat 1951–1968

Työvaliokunnan pöytäkirjat 1950, 1955–1968

Toimintakertomukset 1945–1968

Monisteet ja kirjeet 1958–1968

(Kansan arkiston lähteiden koteloiden numerointi on muuttunut työtä tehdessä.)

Eesti Riigiarhiivi Filiaal (endine Partearhiiv) (ERAF), Tallinn

Eestimaa Kommunistlik Partei

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee protokollid
1962

Eestimaa Leninlik Kommunistlik Noorsooühing

Омдел школ (kouluosasto) 1955–1965

Eesti NSV Pioneeriorganisatsioon

Eesti NSV Pioneeriorganisatsiooni Nõukogu pleenumite
protokollid 1958–1968

Eesti NSV Pioneeriorganisatsiooni Noorte Pioneeride
Nõukogu büroo protokollid 1958

Eesti NSV Pioneeriorganisatsiooni Nõukogu büroo
protokollid 1959–1968

II Lehdistö

Kiuru 1955–1959

Punos 1960–1968

Raketti 1962–1968

III Tutkimuskirjallisuus

Aarelaid-Tart 2003: Aarelaid-Tart, Aili, *Double Mental Standards in the Baltic Countries – Three Generations*. Teoksessa *The Baltic Countries Under Occupation. Soviet and Nazi Rule 1939–1991*, Köll, Mai, Anu (toim.). Akademitryck AB, Sweden.

Aarna (et al.) 1970: Aarna, Agu (et al.), *Eesti nõukogude entsüklopeedia 2, E-Herm*. Punane Täht, Tallinn.

Boas 1972: Boas, George, *Mitä aatehistoria on*. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino, Porvoo.

Borg 1965: Borg, Olavi, *Suomen puolueideologiat: periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin*. Poliitiikan tutkimuksia, 5. WSOY:n laakapainossa, Porvoo.

Collingwood 1951: Collingwood, Robin, George, *Idea of History*. London.

Elmi (et al.), Parjanne (et al.) 1985: Elmi, Urve (et al. Tallinnassa), Parjanne, Risto (et al. Helsingissä), Tallinn, Kotka 30 sõprusaastat, Kotka, Tallinna 30 ystävyyden vuotta. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Graf, Roiko-Jokela 2004: Graf, Mati, Roiko-Jokela, Heikki, *Vaarallinen Suomi. Suomi Eestin Kommunistisen Puolueen ja Neuvosto-Viron KGB:n silmin*. Kopijyvä, Jyväskylä.

Huttunen 1999: Huttunen, Rauno, *Louis Althusser. Koulutuksen ideologisuudesta*. Teoksessa Kasvatustieteiden teoreetikoita, Aittola, Tapio (toim.). Yliopistopaino, Helsinki.

Jürjo 1996: Jürjo, Indrek, Pagulus ja Nõukogude Eesti. Vaateid KGB, EKP ja VEKSA arhiividokumentide põhjal. Umara, Tallinn.

Kalela 2000: Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Karjahärm, Sirk 2007: Karjahärm, Toomas, Sirk Väino, *Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940–1987*. Argo, Tallinn.

Karotamm 1946: Karotamm, Nikolai, *Uut elu ehitades. Kõnesid ja kirjutusi 1945./1946. aastal*. RK, Tallinn.

Kasekamp 2005: Kasekamp, Andres, *Saksa okupatsioon 1941–1944*. Teoksessa Eesti Ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni, Vahre, Sulev (toim.). Ilmamaa, Tartu.

Kemiläinen 1984: Kemiläinen, Aira, *Aate-, asenne- ja mielipidehistoria*. Teoksessa Katsauksia, tulkintoja, näkemyksiä historiasta historioitsijalle. Historiallinen Arkisto 82. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Kuuli 2002: Kuuli, Olaf, *Sula ja hallad Eesti NSV-s. Kultuuripoliitikasta aastail 1953–1969*. Tallinn.

Küng 1973: Küng, Andres, *Saatusi ja saavutusi. Baltikum tänapäeval*. Eesti Kirjanike Kooperatiiv AB, Lund.

Laigna, Raidemets 1981: Laigna, Karl, Randmets, L, *Ühiskondlikud organisatsioonid*. Teoksessa 1000 fakti Nõukogude Eestist, Laigna, Karl (toim.). Perioodika, Tallinn.

Lebedeva, Rentola, Saarela 2002: Lebedeva, Natalia, Rentola, Kimmo, Saarela, Tauno, *”Kallis toveri Stalin!” Komintern ja Suomi*. Edita, Helsinki.

Leino-Kaukiainen 1991: Leino-Kaukiainen, Pirkko, *Lastenlehdistön avartuva maailma*. Teoksessa Suomen lehdistön historia 9. Aikakauslehdistön historia: erikoisaikakauslehdet. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Leonhard 1965: Leonhard, Wolfgang, *Kreml Stalinin jälkeen*. KK:n kirjapaino, Helsinki.

Leppänen 1999: Leppänen, Veli-Pekka, *Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964–1970*. Edita, Helsinki.

Lilja, Raig 2006: Lilja, Pekka, Raig, Kulle, Urho Kekkonen ja Viro. Karisto Oy:n Kirjapaino, Hämeenlinna.

Luukkanen 2004: Luukkanen, Arto, *Neuvostojen maa. Neuvostoliiton historia 1917–1991*. Edita, Helsinki.

Martinson, Saarniit 1978: Martinson, K, Saarniit, H, *Ühiskondlikud organisatsioonid*. Teoksessa Nõukogude Eesti: Entsüklopeediline teatmeteos, Naan, Gustav (päätoimittaja). Valgus, Tallinn.

Mikkeli 1984: Mikkeli, Heikki, *Mentaliteettien historiaa: oliko 1500-luvun ihminen ahne ateisti?* Teoksessa Katsauksia, tulkintoja, näkemyksiä historiasta historioitsijalle. Historiallinen Arkisto 82. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Misiunas, Taagepera 1993: Misiunas, Romuald J., Taagepera, Rein, *The Baltic States. Years of Dependence 1940–1990*. London.

Niitsoo 1997: Niitsoo, Viktor, *Vastupanu 1955–1985*. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.

Nygård 1978: Nygård, Toivo, *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.

Panksejev 1983: Panksejev (kollegiumin päätoim.), A., Lühiülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. Eesti Raamat, Tallinn.

Rantala 2002: Rantala, Jukka, Kansakoulunopettajat ja kapina. Vuoden 1918 punaisuussytyökset ja opettajan asema paikallisyhteisössä. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Ratassepp 1985: Ratassepp, Arvo, Eestin laulujuhla kautta aikojen. Periodika, Tallinna.

Raun 1989: Raun, Toivo U. Viron historia. Otava, Keuruu.

Rautkallio 1993: Rautkallio, Hannu, Neuvostovallan asialla. NKP:n vaikutus Suomessa 1960-luvulla. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Rautkallio 1996: Rautkallio, Hannu, Laboratorio Suomi. Kekkonen ja KGB 1944–1962. WSOY, Juva.

Rentola 1994: Rentola, Kimmo, Kenen joukoissa seisoi? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945. WSOY, Juva.

Rentola 2005: Rentola, Kimmo, Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Renvall 1983: Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus. WSOY, Juva.

Renzer, Uueküla 1980: Renzer, Juta, Uueküla, J, *Pioneerid*. Teoksessa Kommunistlik Noorsooühing noorte elus, Titma, Mikk (toim.). Eesti Raamat, Tallinn.

Roiko-Jokela 1997: Roiko-Jokela, Heikki, ”*Reaalipoliittiset edut vaativat rannikkomme eteläpuolelle ystävällisen maan*”, Baltia Suomen lähialuepolitiikassa 1918–1996. Teoksessa *Virallista politiikkaa – epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860–1991*, Roiko-Jokela, Heikki (toim.). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Roiko-Jokela 1997: Roiko-Jokela, Heikki, *Yli Suomenlahden – Kohtalona Suomi. Toinen maailmansota suhteiden käännekohtana*. Teoksessa *Virallista politiikkaa – epävirallista kanssakäymistä: Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860–1991*, Roiko-Jokela, Heikki (toim.). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Roiko-Jokela 2001: Roiko-Jokela, Heikki, *Unelma vapaudesta. Virolaisten pako Saksan siron alta Suomeen. Elämää Suomessa. Salamatkustusta Ruotsiin. Luovutuksia Neuvostoliittoon noin 1942–1945*. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Ruutsoo 1990: Ruutsoo, Rein, *Kas murtud hammastega stalinism või inimnäoline sotsialism?*. Teoksessa *Eesti rahvas ja stalinlus, Haav, Kaarel, Ruutsoo, Rein. Olion, Tallinn*.

Seppinen 2006: Seppinen, Jukka, *Neuvostotiedustelu Suomessa 1917–1991. Strategia ja toiminta*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Seppinen 2008: Seppinen, Jukka, *Vaaran vuodet? Suomen selviytymisstrategia 1944–1950*. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna.

Siltala 2005: Siltala, Juha, *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Šišov 1979: Šišov, Leonid, *Eestima Kommunistlik Partei – kommunismi ehitamise organiseerija Eesti NSV-s*. Eesti Raamat, Tallinn.

Šišov 1980: Šišov, Leonid, *Kommunistlik noorsooühing nõukogude ühiskonna poliitilises süsteemis*. Teoksessa Kommunistlik Noorsooühing noorte elus, Titma, Mikk (toim.). Eesti Raamat, Tallinn.

Suomi 1992: Suomi, Juhani, Kriisien aika. Urho Kekkonen 1956–1962. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.

Susiluoto 1973: Susiluoto, Ilmari, Sosialistisen yhteiskunnan hallinto ja poliittinen järjestelmä: Systeemiteoreettinen kartoitus politologisesta Neuvostoliiton tutkimuksesta. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja B.

Tammer 2006a: Tammer, Enno (toim.), Nõukogude kool ja õpilane. Tammerraamat, [Tartu].

Tammer 2006b: Tammer, Enno (toim.), Neuvosto-Viron arkipäivää. WS Bookwell Oy, Juva.

Tannberg 2005: Tannberg, Tõnu, *Nõukogude Eesti valitsemine*. Teoksessa Eesti Ajalugu IV. Vabadussõjast iseseisvumiseni, Vahtre, Sulev (peatoimetaja). Kirjastus "Ilmamaa", Tartu.

Taubman 2007: Taubman, William, Hruštšov – mies ja hänen aikakautensa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Tänavsuu 1970: Tänavsuu, Hille (toim.), Vanempioneerijuhi käsiraamat I. Eesti Raamat, Tallinn.

Tänavsuu 1971: Tänavsuu, Hille (toim.), Vanempioneerijuhi käsiraamat II. Eesti Raamat, Tallinn.

Vahtre 2005: Vahtre, Lauri, *Sulaaeg*. Teoksessa Eesti Ajalugu IV. Vabadussõjast iseseisvumiseni, Vahtre, Sulev (peatoimetaja). Kirjastus "Ilmamaa", Tartu.

Vaino 1980: Vaino, Karl, *Kommunistlik Noorsooühing on partei abiline*. Teoksessa *Kommunistlik Noorsooühing noorte elus*, Titma, Mikk (toim.). Eesti Raamat, Tallinn.

Varjo 1974: Varjo, Kerttu, Raportteja eri maiden nuorisjärjestelmistä ja kansainvälisestä nuorisotyöstä. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki.

Vesikansa 2004: Vesikansa, Jarkko, Salainen sisällissota. Työnantajien ja porvarien taistelu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa. Otava, Keuruu.

Viitanen 1994: Viitanen, Reijo, Punainen aate. Sininen vaate. Suomen Demokraattinen Nuorison Liitto 50 vuotta. ST-print, Tampere.

Vihavainen 1991: Vihavainen, Timo, Kansakunta rähmällään. Suomettumisen lyhyt historia. Otava, Keuruu.

Visnapuu 1980: Visnapuu, D, *Eestima Kommunistliku Noorsooühingu tänane päev*. Teoksessa *Kommunistlik Noorsooühing noorte elus*, Titma, Mikk (toim.). Eesti Raamat, Tallinn.

Vladimirov 1993: Vladimirov, Viktor, Näin se oli... Muistelmia ja havaintoja kulussientakaisesta diplomaattitoiminnasta Suomessa 1954–1984. Otava, Keuruu.

Zetterberg 2007: Zetterberg, Seppo, Viron historia. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Ålander 1995: Ålander, Esa, Punaisen liinan lapset. Suomen Demokratian Pioneerien Liitto ja sen edeltäjät. Gummerus.

IV Yksityisessä omistuksessa olevat lähteet

Pioneerisisklik raamat [1950-luku]: Pioneerisisklik raamat. Pioneer, Tartu.

Suomen Pankin noteeraama ruplan kurssi 1951–1991.

XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa 1963: XIII Lapset ja nuoriso SKP:n koulussa.
Kilama Oy, Helsinki.

V Internet-lähteet

Abjan kunnan kotisivut,

[http://www.abja.ee/client/default.asp?wa_id=372&wa_object_id=1&wa_id_key=.](http://www.abja.ee/client/default.asp?wa_id=372&wa_object_id=1&wa_id_key=)

Viitattu 3.11.2010.

Eduskunnan edustajamatrikkeli,

<http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm>. Viitattu 31.8.2010.

Eesti Ekspress 29.7.2004,

<http://www.ekspress.ee/viewdoc/220CC18254A0AC50C2256ED7003EDCB3>. Viitattu

15.3.2006.

Green, Arnold, Viron olympiakomitean kotisivuilla,

http://www.eok.ee/est/olympialiikumine/olympialiikumine_eestis/arnold_green.

Viitattu 1.9.2010.

Imaveren peruskoulun kotisivut, <http://www.imaverepk.paide.ee/>. Viitattu 1.9.2010.

Kalamajan peruskoulun kotisivut,

<http://www.kp.tln.edu.ee/index.php/tutvustus/ajalugu>. Viitattu 1.12.2010.

Kansallisbibliografia, <http://www.kansallisbiografia.fi/>. Viitattu 25.10.2010.

Kettunen 2003: Kettunen, Pauli, Poliittisen historia poliittisessa historiassa. Kirjoitus on virkaanastujaisluento Helsingin yliopistossa 14.5.2003. <http://www.ennenjanyt.net/3-03/kettunen.htm>. Viitattu 9.5.2006.

Kiriveren peruskoulun kotisivut, <http://www.koo.ee/?Ajalugu>. Viitattu 1.12.2010.

Kummu 2006: Kummu, Leena, Kummajaisesta huippu-urheiluksi: Suomen vammaisurheilun historia 1960–2005.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9681/URN_NBN_fi_jyu-2006357.pdf?sequence=1. Viitattu 19.10.2010.

Metsapoolen peruskoulun kehityssuunnitelma vuosille 2010–2012,

<http://www.hot.ee/metsapoolepk/Arengukava.pdf>. Viitattu 1.9.2010.

Postimees 26.6.2005, http://www.postimees.ee/270605/online_uudised/169780.php. Viitattu 2.11.2010.

Pärnun Koidulan lukion kotisivut, <http://koidulag.edu.ee/ajalugu/kooli-ajaloost.html>.

Viitattu 13.1.2011.

Rantala 1997: Rantala, Jukka, Sopimaton lasten kasvattajaksi! Opettajiin kohdistuneet poliittiset puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944–1948. Hakapaino Oy, Helsinki.

<http://elektra.helsinki.fi/bk/951710/1997/sopimat.pdf>.

Viitattu 13.1.2011.

Raplan yhteislukion kotisivut, <http://www.ryg.edu.ee/meie-koolist/ajalugu/>. Viitattu 21.10.2010.

Raudsepp 2005: Raudsepp, Anu, Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeele üldhariduskoolides 1944–1985. Tartu Ülikool.

<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/665/5/raudsepp.pdf>. Viitattu 29.9.2010.

Rommel 2004: Rommel, Atko, Ateismi ajaloost Eestis (XIX sajandi lõpust kuni 1989 aastani). Tartu Ülikool.

<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/916/5/remmel.pdf>. Viitattu 20.10.2010.

Ridalan peruskoulun kotisivut, <http://www.ridala.edu.ee/wp/?p=483>. Viitattu 26.9.2010.

Sirk: Sirk, Väino, Nõukogude haridussüsteem Eestis 1940–1991.
<http://www.okupatsioon.ee/1940/koikfreimid.html>. Viitattu 21.10.2010.

Suomalais-venäläisen koulun kotisivut, <http://www.svk.edu.hel.fi/svk/historia/>. Viitattu 5.12.2010.

Suomen Pankin rahamuseon rahanarvolaskuri,
http://www.rahamuseo.fi/multimediat_ja_oppimateriaalit_rahanarvolaskuri.html.
Viitattu 24.8.2010.

Suvorov 1982: Suvorov, Viktor, Inside the Soviet Army. Macmillan Publishing Co., USA.
<http://xa.yimg.com/kq/groups/4625512/1615556644/name/Suvorov+-+Inside+the+Soviet+Army.pdf>. Viitattu 27.10.2010.

Tallinnan koulujen entiset nimet ja perustamisajankohdat,
<http://www.tallinn.ee/haridus/Tallinna-koolide-asutamiste-ajad-ja-endised-nimed>.
Viitattu 1.12.2010.

Tallinnan reaalikoulun kotisivut, <http://www.real.edu.ee/ajalugu/tahiseid/>. Viitattu 20.3.2007.

Tallinnan Sikupillin oppikoulun kotisivut,
http://www.sikupilli.edu.ee/index.php?option=com_content&view=category&id=68&Itemid=96. Viitattu 1.9.2010.

Tarton Tammen lukion kotisivut,
<http://www.tamme.tartu.ee/kool/ajalugu.html>. Viitattu 10.9.2010.

Vastseliinan lukion kotisivut,

<http://www.vastseliina.edu.ee/index.php/10813/>. Viitattu 1.9.2010.

Vändran lukion kotisivut,

http://www.vandragumnaasium.edu.ee/index.php?name=EZCMS&menu=5&page_id=

2. Viitattu 1.11.2010.

Õpetajate Leht 19.12.2008,

http://www.opleht.ee/admin/pages/preview/?archive_mode=article&articleid=740.

Viitattu 13.11.2010.

LIITTEET

Liite 1

Lähde: Pioneeri isiklik raamat [1950-luku], s. 4.

Neuvostoliiton pioneerilain 10 pykälää

1. Pioneeri rakastaa kotimaataan ja Neuvostoliiton kommunistista puoluetta. Pioneeri valmistautuu astumaan ÜLKNÜ:n jäseneksi
2. Pioneeri kunnioittaa niitä, jotka antoivat elämänsä taistelussa Neuvostoliiton vapauden ja kukoistuksen vuoksi
3. Pioneeri on kaikkien maiden lasten ystävä
4. Pioneeri opiskelee ahkerasti, hän on hillitty ja kohtelias
5. Pioneeri rakastaa työtä ja suojelee kansansa omaisuutta
6. Pioneeri on hyvä toveri, huolehtii nuoremmista, auttaa vanhempia henkilöitä
7. Pioneeri on rohkea eikä pelkää vaikeuksia
8. Pioneeri puhuu totta ja pitää tärkeänä ryhmänsä kunniaa
9. Pioneeri rakastaa luontoa, hän suojelee puita ja pensaita, hyödyllisiä lintuja ja eläimiä
10. Pioneeri on esimerkkinä kaikille lapsille

Liite 2

Lähde: SDPL:n pioneerien 10 ohjetta [vuodelta 1955], SDPL:n monisteet ja kirjeet 1958–1968, kotelo 14, Ka.

Suomen Demokratian Pioneerien Liiton pioneerien 10 ohjetta

1. Pioneerin sanaan voi aina luottaa
2. Pioneeri on vaatimaton, mutta tarmokas
3. Pioneeri opiskelee aina ja kaikkialla
4. Pioneeri ei masennu vaikeuksien ja vastusten edessä

5. Pioneeri on kohtelias, avulias ja kurinalainen
6. Pioneeri ei pelkää vastuuta
7. Pioneeri tutustuu tovereittensa mielipiteisiin, sillä hän ei ainoastaan opeta vaan myös oppii tovereiltaan.
8. Pioneeri seuraa yhteiskunnallista elämää ja toimii kansan etujen puolesta
9. Pioneeri taistelee aina ja kaikkialla raittiuden puolesta
10. Pioneeri säilyttää järjestönsä maineen puhtaana ja on sille uskollinen